

Часопіс “Культура. Нацыя”

Выданьне Беларускага інстытута навукі і мастацтва ў Канадзе

№34, лістапад 2024

“Вышаград. Прага”. Малюнак Пятра Шварцмана

Атава, Канада

- Пра часопіс!

Дарагія сябры!

Часопіс “**КУЛЬТУРА. НАЦЫЯ**” заснаваны як незалежнае перыядычнае выданьне, прызначанае для абмеркаваньня праблем беларускай культуры і нацыянальнага будаўніцтва.

*Часопіс заснаваны ў 2012 годзе і напачатку меў назву “САКАВІК” (пад гэтай назвай выйшлі першыя шэсьць нумароў). З 2018 года часопіс выходзіць два разы на год, да гэтага часу выходзіў раз на квартал. З кастрычніка 2020 года часопіс набыў статус выданьня Беларускага інстытута навукі і мастацтва ў Канадзе (БІНІМ, Канада). Часопіс “**КУЛЬТУРА. НАЦЫЯ**” публікуецца на вэб-старонцы www.sakavik.net*

Часопіс зьмяшчае арыгінальныя аналітычныя артыкулы, эсэ, а таксама абгрунтаваныя дыскусіі і каментары па гісторыі, мове, літаратуры, сацыялогіі, традыцыях і іншых пытаннях, маючых дачыненне да развіцця беларускай нацыі і нацыянальнага будаўніцтва. Беларуская Мова – асноўная мова часопіса, але магчымы публікацыі і на іншых мовах. Запрашаем да супрацоўніцтва ўсіх зацікаўленых. Свае матэрыялы дасылайце на: info@binim.org

Рэдакцыя часопіса:

Заснавальнік і рэдактар Пётра Мурзёнак

Сябры рэдакцыі Наталія Баркар

Юрась Грыбоўскі

Вольга Іпатава

Аляксандр Каралькевіч

Сяргей Панізньнік

Ігар Пракаповіч

Юрась Рапецкі

Галіна Туміловіч

Атава, Канада

Зьмест 34-га нумара часопіса (стар. 3-4)

На вокладцы часопіса – “Вышаград. Прага”. Малюнак Пятра Шварцмана

Слова рэдактара

Пётра Мурзёнак **Сучасныя нацыянальныя і геапалітычныя выклікі для Беларусі** стар. 5-15

Артыкулы

Лявон Карповіч **Лета. Маладосьць (XV стагодзьдзе). Вітаўт Вялікі** 16-37

Paterson Franco Costa, Volha Yermalayeva Franco **Introduction to Slavic Studies in Brazil: A Belarusian perspective** 38-64

Пётра Мурзёнак **Як надоўга А. Лукашэнка?** 65-69

Юрась Рапецкі **Біблійны адказ на чалавечую дyleму** 70-90

Аляксандр Сімакоў **Ураджэнцы і жыхары Гродзеншчыны ў беларуска-індзейскіх сувязях (XVI – першая трэць XX ст.)** 91-117

Аляксандр Сімакоў **Камунікацыя паміж Мінскам і Гомелем у развіцці амерыканістыкі: з гісторыі абмену арганізацыйнымі ідэямі і практычнай інфармацыяй** 118-165

Літаратура

Вольга Ермалаева Франко, Прысіла Насіменту Маркес **Беларускі тэатар, літаратура й мова ў рэцэнзіях Льва Выгоцкага** 166-182

Краязнаўства

Лявон Карповіч **Беларускі самсябеvyдат, аўтарскія паштовыя рэчы і імяныя маркі** 183-210

З жыцця беларускіх суполак

Аляксандра Логвін **35-ты З'езд Беларусаў Паўночнай Амерыкі - Новыя
тэндэнцыі ў эпоху пашыранай камунікацыі, супрацоўніцтва і адзінства** 211-214

Алесь Каралькевіч **35-я Сустрэча беларусаў Паўночнай Амерыкі** 215-228

Знакамітыя людзі

Сьветлай памяці Данаты Генрыхавічы Мурзёнак (1929-2024) 229-231

Прыемнага чытаньня

Пётра Мурзёнак, галоўны рэдактар часопіса

30 лістапада 2024 года, Атава

Наступны 35-ты нумар часопіса выйдзе ў красавіку 2025 года

Слова рэдактара

Пётра Мурзёнак: Сучасныя нацыянальныя і геапалітычныя выклікі для Беларусі

Анатацыя. У артыкуле вызначаны тры гістарычныя перыяды каланізацыі беларусаў Расіяй, дадзена кароткая характарыстыка наступстваў сучаснай каланізацыі, прааналізавана сітуацыя ў Беларусі, уключна з перыядам пасля Рэвалюцыі-2020. Абмяркоўваюцца магчымыя чатыры сцэнары развіцця краіны, стан насельніцтва, узровень падтрымкі рэжыма Лукашэнкі і магчымая роль дыяспары ў далейшым лёсе Беларусі.

Матэрыялы артыкула дакладзены падчас круглага стала “Эвалюцыя Цэнтральна-Усходняй Еўропы - Новыя выклікі” (Evolution of Central Eastern Europe - New Challenges) на 5-м сімпозіуме Інстытута ім. Оскара Халецкі ў Канадзе, які адбыўся ў Атаве 25-26 кастрычніка 2024 года (гэта беларуская версія даклада, уключае некаторыя слайды, прадстаўленыя разам з дакладам аўдыторыі на англійскай мове).

Дарагія сябры! Паважаныя калегі! Добры дзень!

Мне вельмі прыемна быць удзельнікам гэтага актуальнага і своєчасовага сімпозіума. Дзякую арганізатарам за запрашэнне. Я хацеў бы прадставіць вам сёння:

- вельмі каротка гісторыю Беларусі,
- сучасную сітуацыю ў Беларусі,
- і перспектывы маёй радзімы.

Кароткая гістарычная спраўка

Фармальна, СССР спыніў існаванне 25 снежня 1991 года - на наступны дзень пасля адстаўкі прэзідэнта СССР Міхаіла Гарбачова. Ці быў распад СССР нечаканым? Так, гэта было нечакана. Нават 18 мільёнаў камуністаў КПСС не выйшлі на вуліцу абараняць дзяржаву рабочых і сялян. Аднак, напярэдадні былі наступныя прадвеснікі яго краху:

- аб'яднанне Германіі ў верасні 1990 г.;
- абранне Леха Валенсы прэзідэнтам Польшчы ў кастрычніку 1990 г.;
- утварэнне ў снежні 1991 г. Садружнасці Незалежных Дзяржаў.

І, нарэшце, усе 15 савецкіх рэспублік былога СССР паслядоўна дэкларавалі сваю незалежнасць: фактычна Літва і Грузія аднавілі сваю дзяржаўнасць да спробы дзяржаўнага перавароту ў Маскве 19 жніўня 1991 года, а іншыя зрабілі гэта пасля яе - Беларусь была 6-й, а Казахстан быў апошнім, з тых хто аформіў сваю незалежнасць:

Літва – 11 сакавіка 1990 года (да спробы перавароту),

Грузія – 9 красавіка 1991 года (да спробы перавароту),

Эстонія – 20 жніўня 1991 года,

Латвія – 21 жніўня 1991 года,

Украіна – 24 жніўня 1991 года,

Беларусь – 25 жніўня 1991 года,

Малдова – 27 жніўня 1991 года,

Азербайджан – 30 жніўня 1991 года,

Кіргізстан – 31 жніўня 1991 года,

Узбекістан – 31 жніўня 1991 года,

Таджыкістан – 9 верасня 1991 года,

Арменія – 21 верасня 1991 года,

Туркменістан – 27 кастрычніка 1991 года,

Расія – 12 снежня 1991 года,

Казахстан – 16 снежня 1991 года

Прэзідэнт РФ У.Пуцін называе распад СССР глабальнай гепалітычнай катастрофай. Аднак, безумоўна, што распад СССР быў выкліканы шэрагам аб’ектыўных прычын, абумоўленых невырашанасцю нацыянальных пытанняў на акраінах савецкай імперыі, эканамічнымі праблемамі, няўдалай акупацыяй Афганістана, і г.д. Але гэта не тэма маёй кароткай прэзентацыі.

Па форме савецкія рэспублікі атрымалі свабоду, вырваліся з каланіяльнай залежнасці ад СССР, ад Расіі і ад расійскай імперыі. Аднак, ці атрымала Беларусь і шэраг іншых рэспублік СССР сапраўдную незалежнасць?

Беларусь – адносна маладая дзяржава ў Еўропе. Упершыню атрымаўшы мадэрную дзяржаўнасць 25 сакавіка 1918 года, Беларусь аднавіла сваю незалежнасць пасля

25 жніўня 1991 года. У гісторыі Беларусі можна вылучыць тры перыяды каланіяльнай залежнасці ад Расіі:

Перыяды каланізацыі Беларусі Расіяй (слайд 4)

Перыяды каланізацыі	Кароткая характарыстыка
1795-1917	першы каланіяльны перыяд доўжыўся з 1795 па 1917гг. : Беларускія землі і насельніцтва, пачынаючы ад Княства Полацкага, і часоў ВКЛ і Рэчы Паспалітай ніколі да таго не былі пад расійскай акупацыяй.
1919-1991	час існавання БССР
сучасны, пачынаючы ад 26.05.1996	працягваецца ад часу прыходу А.Лукашэнкі да ўлады і калі больш дакладна ад 26 мая 1996 года, калі афіцыйна былі парушаны межы між Беларуссю і Расіяй

Першы каланіяльны перыяд доўжыўся ў 1795-1917 гадах пасля падзелу Рэчы Паспалітай – Садружнасці Двух народаў - паміж трыма імперыямі. Хачу падкрэсліць, што беларускія землі і насельніцтва да 1795 году ніколі не былі пад расейскай акупацыяй. Другі перыяд ахоплівае час існавання Беларусі як Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі, гэта значыць з 1919 па 1991 год. А цяпер мы маем сучасны перыяд каланізацыі, які працягваецца ад часу прыходу да ўлады А.Лукашэнкі. Давайце прадэманструем пару слайдаў, адпаведна тым перыядам.

Slide 5.

**In 1654, Belarusian lands
were on nine of total ten
provinces of the GDL**
*(map prepared by
A.Karalkevich)*

Калі мы глянем на карты XVII ст., то заўважым, што беларускія землі складалі абсалютную большасць тэрыторыі тагачаснага ВКЛ – беларускія землі ў сучасных межах размяшчаліся ў 9 з 10 ваяводстваў ВКЛ.

Такім чынам, толькі з 1775 года беларусы надоўга трапілі пад еўразійскі\расійскі ўплыў, страціўшы сваю еўрапейскую прыналежнасць.

Невялікі прасвет ад каланіяльнага рабства прыпаў на час існавання Беларускай Народнай Рэспублікі (БНР) ў 1918 годзе - але ён доўжыўся ўсяго толькі 9 месяцаў. На прадстаўленым здымку, чальцы беларускага ўрада БНР, які дзейнічаў у 1918 годзе ва ўмовах германскай акупацыі.

Першы беларускі ўрад – урад БНР 20 лютага 1918 года

Злева направа: сядзяць – А.Бурбіс, І.Серада, Я.Варонка, М.Захарка, стаяць – А.Смоліч, П.Крачэўскі, К.Езавітаў, А.Аўсянік, Л.Заяц (слайд 6)

Але далей, пачынаючы, ад 1 снежня 1919 года, калі была створана савецкая “Белоруссия” і да 1991, мы можам казаць пра другі перыяд каланізацыі Беларусі Расіяй.

Непасрэдна пасля атрымання незалежнасці ў 1991 г., Беларусь яшчэ мела шанс вырвацца з каланіяльнай залежнасці ад Расіі, але тое не сталася як ў выніку няздольнасці БНФ ў кіраванні палітычным працэсам, так і негатаўнасцю беларускага насельніцтва да перамен. Безумоўна, у такіх умовах каланіяльная спадчына не магла знікнуць наўраст і адразу.

Больш таго, надзеі на рэальную незалежнасць былі спынены ў 1994 годзе з прыходам да прэзідэнцкай улады А. Лукашэнкі – асобы савецкай і антынацыянальнай па сваёй ментальнасці і сьвядомасці. 14 мая 1995 года, менш

чым праз год пасля прыходу да ўлады, ён правёў свой першы рэферэндум аб эканамічнай інтэграцыі з Расіяй, за якую станоўча выказаліся 83.3% беларусаў. А ўжо праз год, 26 мая 1996 года, прэм'ер міністр Расіі В. Чарнамырдын разам з А. Лукашэнкам у знак пачатку інтэграцыі сімвалічна ліквідавалі беларуска-расійскую мяжу, выкапаўшы памежны слуп на трасе «Брэст–Масква».

Мы лічым, што з таго моманту (26.05.1996) і па сёняшні дзень адбываецца трэцяя каланізацыя Беларусі Расіяй, якую можна ўмоўна назваць “мяккай каланізацыяй”. Відавочна, што адным выкапываннем сталбоў на мяжы не абыйшлося - 2 красавіка 1996 года Аляксандр Лукашэнка і прэзідэнт РФ Барыс Ельцын падпісалі дагавор аб стварэнні Садружнасці Беларусі і Расіі, якая пазней пераўтарылася ў Саюз Беларусі і Расіі.

Сучасная сітуацыя ў Беларусі

Што сталася вынікам трэцяй нео-каланізацыі Беларусі Расіяй? (Слайд 8):

Эканамічная залежнасць: каля 50% беларускага экспарту і імпарту завязана на Расію (каля 90% экспартуемага мяса і малака ідзе ў Расію, каля 95% паставак нафты ў Беларусь ідзе з Расіі);

Ваенна-палітычная залежнасць (саюз Расіі і Беларусі, АДКБ, уцягванне Беларусі ў вайну супраць Украіны);

Вынішчэнне усяго нацыянальнага і беларускага як да Рэвалюцыі 2020, так і пасля яе. Я вельмі ганаруся Рэвалюцыяй-2020, калі ў некаторыя дні на вуліцах Мінска было больш за 400 тысяч пратэстоўцаў.

Народна-дэмакратычная Рэвалюцыя-2020
(Мінск, 16 жніўня 2020 года)

Аднак рэвалюцыя 2020 пацярпела паразу. Зараз у Беларусі ў турмах пакутуюць каля 2 тысяч палітвязняў. Каля 600 тысяч актыўных беларусаў былі вымушаны пакінуць краіну за апошнія чатыры гады. Грамадзянская супольнасць у Беларусі разгромленая – зачынены СМІ, няўрадавыя грамадзкія арганізацыі і г.д. Рэжымам Лукашэнкі было зруйнавана шмат каштоўнага для нацыі – зруйнавана амаль усё, што будавалася шматлікімі намаганнямі многіх патрыётаў Беларусі. Я тут кажу пра этнацыд беларусаў.

Сцэнары для Беларусі

Якая будучыня ў Беларусі? Прагнозы даваць складана, асабліва ва ўмовах калі ідзе вайна Расіі супраць Украіны, краіны, якая паводле маёй гіпотэзы ёсць партнёрам Беларусі па Заходне-Рутэнскай цывілізацыі. Я прывяду 4 магчымыя сцэнары для Беларусі – дэталёва апісаных у маёй нядаўняй манаграфіі без удакладнення дэталей, якія б сведчылі ў карысць таго ці іншага сыходу (слайд 10):

Scenario and Probable Outcomes for Belarusian Nation

Scenario 1	Remain in the same situation as today and be absorbed by Russia
Scenario 2	Go “voluntarily” into “the Russian world” as a colony or one of the subjects of the Russian Federation
Scenario 3	Become a member of the EU
Scenario 4	Become a real neutral country with gradual accession to a common security system

10

Першыя два сцэнары надзвычай небяспечныя для Беларусі, паколькі прадугледжваюць яе інкарпарацыю ў «рускі сьвет» у якасці суб'екта Расійскай Федэрацыі. Паводле апошняга апытання, каля 40% беларусаў па-ранейшаму схільныя да Расіі.

Трэці сцэнар — напрамак на ЕС — за які сёлета прагаласавалі ўрад С.Ціханоўскай і абраная Каардынацыйная рада Беларусі. Паводле апошняга апытання, гэты кірунак падтрымліваюць каля 20% беларусаў.

Сцэнар 4 - пра нейтралітэт Беларусі - даволі складаны. Асабіста я прыхільнік гэтай ідэі, але сябры крытыкуюць мяне за гэта. Акрамя таго, мы бачым негатывы прыклад Украіны, а таксама страту нейтральнай “нявіннасці” Швецыяй і Фінляндыяй у мінулым годзе.

Усе гэтыя сцэнары, відавочна, у ва многім яны будуць залежаць ад вынікаў вайны і ад магчымага ўсталявання новага прадку ў свеце Вялікімі краінамі.

Ёсць яшчэ адзін даволі неверагодны сцэнары, у якім Беларусь можа ўдзельнічаць разам са сваімі гістарычна блізкімі краінамі-суседзямі, які магчыма дазволіць адмежавацца ім ад агрэсіўнай Расіі — гэта рэалізацыя сумеснага Балта-Чарнаморскага праекта “Міжмор’е” ці “Intermarium”,¹ прапанаванага яшчэ ў 1919-1921 гг., Іосіфам Пілсудскім; меркавалася, што туды ўвайшлі б краіны усходняй і цэнтральнай Еўропы, уключаючы Беларусь.

Пытаньне аб’яднання з Балтыйскімі краінамі абмяркоўвалася ўрадамі БНР пад кіраўніцтвам Луцкевіча (1919)² і Ластоўскага (1920).³ У 1990-1993гг., Беларускі Народны Фронт абмяркоўваў ідэю стварэння Балта-Чарнаморскага нафтавага калектару з мэтай пазбавіцца энэргетычнай залежнасці ад Расіі (аўтары эканамічнай часткі праекта С. Гусак ад Беларусі і М. Байчышын ад Украіны).⁴ Ва Украіне новаствораны Міжнародны цэнтр балтыйска-чарнаморскіх даследаванняў правёў канферэнцыю прысвечаную ідэі стварэння Балта-Чарнаморскага Саюза (у склад рады старэйшын новай Балта-Чарнаморскай ініцыятывы ўвайшлі былыя

¹ Jonathan Levy (6 June 2007). *The Intermarium: Wilson, Madison, & East Central European Federalism*. Universal-Publishers. pp. 166–167. ISBN 978-1-58112-369-2. Retrieved 11 April 2011.

² Memorial on the attitude of the Belarusians to a possible federation on the east of Europe, composed of A. Lutskevich in Paris. 1919. BNR archives, V.I, Book 1, 1228, p.356-358. Мемарыял аб стаўленні беларусаў да магчымай федэрацыі на ўсходзе Еўропы, складзены А. Луцкевічам у Парыжы. Архівы БНР, т.I, Кн.1, 1228, с.356-358.

³ Memorandum of the BDR Government of 12.08.1920 to the Presidium of the Conference of Baltic States in Riga with information about Belarusian Democratic Republic. BNR archives, V.I, Book 1, 2223 p.835-840. Мемарандум ураду БНР за 12.08.1920 Прэзідыўму канферэнцыі Балтыцкіх дзяржаваў у Рызе з інфармацыяй пра Беларускае народнае рэспубліку. Архівы БНР, т.I, Кн.1, 2223, с.835-840.

⁴ Станіслаў Гусак: «Балта-Чарнаморскі калектар даў бы Менску дадатковыя козыры на перамовах з Масквой». 11.10.2007. *Хартыя-97*. <https://zautra.by/news/news-1069>

кіраўнікі Беларусі, Польшчы, Літвы, Латвіі, Малдовы, Эстоніі).⁵ Відавочна, што такі рэгіянальны праект з'яўляецца эканамічна выгадным для яго удзельнікаў, аднак, яго палітычная рэалізацыя ў нашы дні выглядае малаверагоднай, як у сілу рознага ўзроўню эканамічнага развіцця краін, так і іх прыналежнасці да розных геапалітычных утварэнняў. Тым не менш, гэтая ідэя да нашага часу застаецца актуальнай і тэарэтычна магчымай.

Перспектывы для Беларусі

Як Беларусь можа пазбавіцца каланіяльнай залежнасці ад Расіі? Каб адказаць на такое пытаньне глянем на ігракоў і на іх патэнцыял на беларускай сцэне (слайд 11).

Actors and Potential for Changes in Belarus

• Population readiness
• Level of Support of Lukashenka regime
• Diaspora Support
- S.Tsikanouskaja Office and Government
- Rada BDR in Exile
- Central and Eastern European Council in Canada (CEECC) and Diaspora Communities
• Outcome of Ukraine-Russia War and New World Security

11

Насельніцтва

Па нашых разьліках, у канцы 2016 года ў свеце пражывала каля 9.5 мільёнаў этнічных беларусаў, з іх каля 8 млн на радзіме, 1.1 млн ў блізкім замежжы і каля 0.5-0.6 млн у далёкім замежжы. Пасьля рэвалюцыі 2020 года, у выніку рэпрэсій

⁵ Elena Litvinova New breath of the Baltic-Black Sea Initiative: joined by former leaders of the region and Russia's representative. Radio "Liberty". 12.02.2016. <https://www.svaboda.org/a/28153065.html>
 Алена Літвінава Новае дыханьне Балта-Чарнаморскай ініцыятывы: далучыліся былыя кіраўнікі краін рэгіёну і прадстаўнік Расіі. Радыё “Свабода”. 2.12.2016. <https://www.svaboda.org/a/28153065.html>

лукашэнкаўскага рэжыму, за мяжой, па неафіцыйных звестках, апынулася яшчэ 400-600 тыс. актыўных беларусаў. Такім чынам, умоўна можна лічыць, што больш за 2 млн беларусаў або амаль кожны пяты этнічны беларус жыве зараз па-за межамі краіны.

Важна пазначыць, што 84.9% людзей у Беларусі паводле цэнзуса 2019 года - вызначаюць сваю нацыянальнасць як беларускую. Але колькі з гэтых людзей ёсць нацыянальна-арыентаванымі? Па нашых ацэнках, доля “свядомых” людзей у Беларусі перад Рэвалюцыяй-2020 не перавышала 25% (прыблізна тое, што атрымалі падчас выбараў першага прэзідэнта краіны ў 1994 годзе). Відавочна, што пасля паразы Рэвалюцыі-2020 варта было чакаць яе змяншэння, што і падцьвердзілі вынікі нядаўняга апытання. З 4-х сегментаў, выдзеленых падчас апытання - доля свядомых беларусаў (беларускі і касмапалітычны сегмент) склала толькі 13% (зноў жа гэта сьведчыць і аб невысокім нацыянальным настроі беларусаў).⁶

Аднак, былі вызначаны яшчэ два сегменты беларусаў - а менавіта, нацыянальна-індыферэнтныя беларусы (памяркоўныя) і тыя што вызначаюцца між свядомымі і савецкімі, якія разам складаюць 46% (19%+27%)! Менавіта з імі магчыма працаваць з тым, каб іх арыентацыя\нацыянальная ідэнтыфікацыя мянялася на пра-беларускую.

Канешне, можна марыць, што некалі так і станеца і доля нацыянальна-арыентаваных людзей па крайней меры перавысіць палавіну. Адзіны магчымы шлях, каб дасягнуць такой мэты бачу толькі праз асвету і адукацыю. У цяперашніх умовах цяжка ўявіць, што адукацыя можа быць такім інструментам на радзіме. Значыць, застаецца толькі асвета – аб чым я не перастаю казаць у публікацыях. На самой справе – асвета – маё “крэдо” – менавіта яно падахвочвала мяне запачаць асветніцкі праект – вэб-часопіс “Культура. Нацыя”.

Узровень падтрымкі рэжыма Лукашэнкі

Намі былі праведзены разьлікі колькасьці прыхільнікаў Лукашэнкі ў чатырох прэзідэнцкіх выбарах (1994-2015гг.); разьлікі грунтаваліся на афіцыйных звестках і на выніках неафіцыйных апытанняў. Было вызначана, што колькасьць яго прыхільнікаў у гэты перыяд была больш-менш стабільнай, і вагалася між 2.5 і 3.5 млн чалавек. Сярэдняе з 4 выбараў хто галасаваў - склала - 6.158.783 чалавек, з іх 2.992.760 чалавек або 3.0 млн - гэта, так выглядае, цьвёрдыя прыхільнікі Лукашэнкі – гэта і ёсць яго электарат! Гэта значыць, што ўсе астатнія людзі, а гэта прыблізна

⁶ Колькі сярод беларусаў свядомых, а колькі русіфікаваных? Вынікі новага даследавання <https://nashaniva.com/332267> ад 15.12.2023.

каля 3.2 млн чалавек адназначна былі не за Лукашэнку ($6.158.783 - 2.992.760 = 3.166.023$).

Аднак, Лукашэнка утрымлівае сваю ўладу як праз фальсіфікацыі, так і праз жорсткую сістэму вертыкальнай улады. Яму нічога не каштуе ведаць і прызначаць каля 200 кіраўнікоў раённых адміністрацый. Ён зноў рыхтуецца да наступных выбараў, прызначаных на 26 лютага 2025 года - без відавочнай альтэрнатывы і супраціву.

Падтрымка дыяспары

Некалькі сказаў пра дыяспару. Цяпер мы маем даволі нестандартную сытуацыю, калі за мяжой дзейнічаюць два беларускія ўрады – Рада БНР у выгнанні пад кіраўніцтвам Я. Сурвіллы і ўрад С. Ціханоўскай, прадстаўлены яе офісам і Каардынацыйнай радай Беларусі. Спадзяюся, абодва ўрады будуць працаваць творча і разам.

Беларускія суполкі ў Канадзе і ва ўсім свеце стараюцца зрабіць усё магчымае – пратэсты і маніфестацыі, падтрымка палітвязняў і байцоў палка Каліноўскага, якія ваююць у складзе ўзброеных сіл Украіны. Прадэманструем пару слайдаў менавіта пра дзейнасць беларусаў у Атаве, да якой я меў непасрэднае дачыненне як лідэр беларусаў у гэтым годзе з 2000 па 2022 гг.

У Атаве праходзілі палітычныя акцыі па розных нагодах, у тым ліку ў падтрымку Рэвалюцыі-2020. А таксама, святаваньні Нацыянальных падзеяў – 32-й сустрэчы беларусаў Паўночнай Амэрыкі ці 100-годзьдзя БНР.

Асобна хачу адзначыць, супрацоўніцтва зь іншымі дыяспарамі ў сталіцы Канады. Мы лічым, што Рада Цэнтральнай і Ўсходняй Эўропы ў Канадзе (СЕЕСС), якая адыгрывае значную каардынацыйную ролю ў жыцці дыяспараў, магла б прыкласьці больш намаганьняў у падтрымку як Беларусі, так і асабліва Украіны – ключавой краіны, дзе вырашаюцца многія пытаньні будучыні чалавецтва і дэмакратыі ў наш час.

Piotra Murzionak: Contemporary national and geopolitical challenges for Belarus
(web-magazine “Culture. Nation”, issue 34, November 2024, 5-15, www.sakavik.net)

Abstract. The article identifies three historical periods of colonization of Belarusians by Russia, gives a brief description of the consequences of modern colonization, analyzes the current situation in Belarus, including the period after the Revolution-2020. Four possible scenarios of the country's development, the state of the population, the level of support for Lukashenka's regime and the possible role of the diaspora in the future fate of Belarus are discussed. The materials of the article were presented during the round table "Evolution of Central Eastern Europe - New Challenges" at the 5th symposium of the Institute. Oskar Halecki in Canada, which took place in Ottawa on October 25-26, 2024.

Пётра Мурзёнак: Современные национальные и геополитические вызовы для Беларуси
(веб-журнал “Культура. Нация”, вып. 34, ноябрь 2024, 5-15, www.sakavik.net)

Резюме. В статье выделяются три исторических периода колонизации белорусов Россией, дается краткая характеристика последствий современной колонизации, анализируется современная ситуация в Беларуси, в том числе в период после Революции-2020. Обсуждаются четыре возможных сценария развития страны, состояние населения, уровень поддержки режима Лукашенко и возможная роль диаспоры в дальнейшей судьбе Беларуси. Материалы статьи были представлены в ходе круглого стола «Эволюция Центральной Восточной Европы – Новые вызовы» (Evolution of Central Eastern Europe – New Challenges) на 5-м симпозиуме Института Оскара Халецкого в Канаде, который проходил в Оттаве 25-26 октября 2024 г.

Артыкулы

Лявон Карповіч: Лета. Маладосьць (XV стагодзьдзе). Вітаўт Вялікі

Княжаньне Вітаўта усе летапісцы лічаць Росквітам княства Літоўскага, нашага краю, і называюць той век залатым. Мікола Гусоўскі

Анатацыя. У папярэдніх нумарах часопіса “Культура. Нацыя”, №32, і №33, былі прадстаўлены гістарычныя апавяданьні пра Вялікае Княства Літоўскае, заснаваныя на паштовых марках. На гэты раз аўтар падае дэталёвае апісаньне эпохі часоў Вітаўта Вялікага, таксама адлюстраванае ў марках.

Востраўскае пагадненьне

Князь Вітаўт ня мог пагадзіцца з стратай незалежнасьці ВКЛ і распачаў змаганьне. Пасьля жорсткай і ўпартай барацьбы з Ягайлам шалі вагаў схіліліся на бок Вітаўта. У 1391 ён заняў Гарадзенскі замак, а праз год увайшоў у Наваградак. 4 жніўня 1392 Кароль Польскі Уладзіслаў II, ён жа Вялікі Князь Літоўскі, Рускі і Жамойцкі Ягайла, і яго жонка Польская Каралева Ядвіга падпісалі, з аднаго боку, а з другога боку – Вітаўт Кейстутавіч, тагачасны Князь Гарадзенскі, і яго жонка Ганна, Востраўскае пагадненьне ў маёнтку Востраў (цяпер не існуе) пад Лідай. Яны дамовіліся пра спыненьне міжусобнай вайны і пра падзел улады ў ВКЛ у складзе саюзнай Польска-Літоўскай дзяржавы.

880 гадоў з часу заснаваньня горада Гродна (1128-2008).

Канвэрт пошты Беларусі, выдадзены ў 2008

На малюнку канвэрта: дэталі гравюры Аляксандра Гваньіні XVI стагодзьдзя з замкам Вітаўта з працы «Апісаньні эўрапейскай Сарматыі»; Вялікі князь Літоўскі Вітаўт; справа Барысаглебская Каложская царква.

У 1398 годзе здарыўся моцны начны пажар у драўляным замку, у якім ледзь не загінуў сам Вітаўт разам з сям'ёй. Паводле паданьняў, Вітаўт разам з жонкай пасьпеў выскачыць з ахопленага агнём будынка дзякуючы прыручанай малпе. Але палац і іншыя пабудовы згарэлі ўшчэнт. На пажарышчы паўстаў моцны каменны замак. Неаднаразова тут адбываліся перамовы, сустрэчы вялікага князя Вітаўта і караля Уладзіслава II Ягайлы, так, яны тут разам сьвяткавалі ў 1414 годзе Каляды і вясельле Вітаўта з Юльянай у 1416.

Блёк пошты Беларусі «Архітэктура старажытнай Беларусі», выдадзены ў 2005. На марках: Замак Вітаўта з гравюры XVI стагодзьдзя ў Гародні; Замак у Лідзе. XIV стагодзьдзе. Рэканструкцыя

На полі блёку гравюры з Бібліі Скарыны «Цар Саламон ставіць храм Богу ў Ерусаліме» і «Навухаданосар цар Бабілёнскі здабывае Ерусалім».

Атрымаўшы тытул «Вялікага князя Літвы і Русі», Вітаўт узяўся актыўна ўмацоўваць Вялікае Княства. Разам з вялікімі дыпляматычнымі і баявымі посьпехамі Вітаўт меў і вялікія паразы. Найбольшая зь іх --разгром войска Вітаўта ў Битве на Ворскле ў 1399 ад татараў. Толькі князеў загінула ў гэтай бітве каля 50 (па татарскім зьвесткам 70) і амаль усё войска. Толькі праз 10 год Княства было гатова працягваць барацьбу.

Грунвальдская бітва

У 1409 у Берасьці Вітаўт, Ягайла і хан Джэлаладзін склалі плян бітвы з Тэўтонскім Ордэнам. Адразу пачалася нарыхтоўка і засолка ў бочках дзічыны для сілкаваньня войска.

***625-годзьдзе атрымання Брэстам Магдэбургскага права.
Канвэрт пошты Беларусі, выдадзены ў 2015***

15 жніўня 1390 у Кракаве мяшчане Берасьця атрымалі прывілей Польскага Караля Уладзіслава II Ягайлы аб наданьні гораду Магдэбургскага права. Брэст-стаў другім у ВКЛ і першым на сучаснай тэрыторыі Беларусі валадаром Магдэбургскага права. На канвэрце фрагмэнт гравюры Эрыка Дальберга «Urbs et Castellum Brestzie Litewski» – «Горад і замак Берасьце Літоўскае», памяtnы знак атрымання Брэстам Магдэбургскага права, фрагмэнт граматы на атрыманьне самакіраваньня. У сярэдзіне памятнага знака (устаноўлены 6 жніўня 2007) нібы на папірусе з пячаткай месціцца вытрымка з самога прывілея: «Даруем на вечнасьць права гарадзкае Магдэбургскае, адхіляючы іншыя правы польскія, літоўскія і рускія і ўсе іншыя звычаі, якія былі б не ўзгоднены з правам гарадзкім магдэбургскім». А па краях знака выгравіраваныя даты атрымання гарадамі Вялікага Княства Магдэбургскага права, першым стаіць 1390 – год наданьня шаноўнага права Берасьцю.

Паводле дамоўленасьці саюзная армія складалася з 91 харугвы (палка), зь іх 51 рыхтавала Польшча, 40 – ВКЛ. У склад войска ВКЛ разам з Літоўскімі, Рускімі і ў тым ліку Ўкраінскімі палкамі і татарскай коньніцай уваходзілі Берасьцейская, Віцебская, Ваўкавыская, Драгічынская, Лідзкая, Полацкая і інш. харугвы, а таксама Валашскія, Чэшска-Мараўскія, Вэнгерскія атрады.

Плян, распрацаваны падчас сустрэчы, быў рэалізаваны 15 ліпеня 1410 у бітве каля населеных пунктаў Грунвальд і Танэнберг на тэрыторыі Ордэна (цяпер Вармінска-

Мазурскае ваяв., Польшча). Пасля сьпяваньня ўсім войскам «Багародзіцы» першай па сыгнале баявых трубаў пайшла ў наступ лёгкай, а затым цяжкая кавалерыя Вялікага Княства.

*600 гадавіна Бітвы пад Грунвальдам. Гімн Багародзіца.
Паштовая картка, выдадзеная поштай Польшчы ў 2010*

Надвячоркам жорсткая і бязьлітасная сеча скончылася поўным разгромам тэўтонцаў. Падзея адлюстравана на адным з самых вядомых манумэнтальных шэдэўраў – карціне польскага мастака Яна Матэйкі «Грунвальдзкая бітва».

*Грунвальдзкая бітва (1878). Ян Матэйка (1838 – 1893). Уласнасьць
нацыянальнага музэю ў Варшаве. Картмаксимум, пагашаны спэцыяльным
штэмпэлем пошты Польшчы на Грунвальдзкім полі ў 2010*

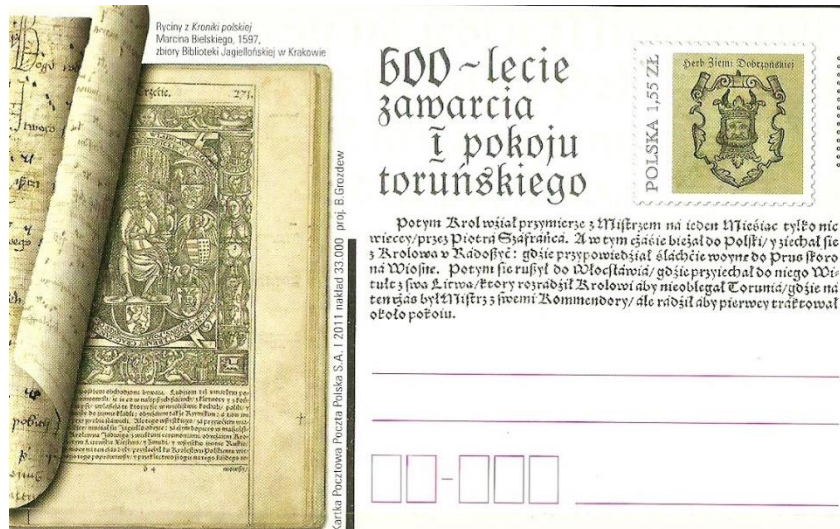
Матэякам намаляваны момант перавагі Польска-Літоўскага войска. У цэнтры князь Вітаўт без панцыра, без шлема, у чырвонай ёпуле (дублеце) і ў княжай мітры з крыжам на галаве і ў правай руцэ трымае падняты ўверх меч. Пад ім ляжыць мёртвы контур Конрад Ліхтэнштэйн. Правей харунжы Кракаўскі Марцін з Уроцімавіц. У адной руцэ ён сьціскае харугву, другой падносіць да рота рог, рыхтуючыся трубіць Перамогу. Польскі рыцар Скунароўскі вырывае ў крыжака харугву. Зьлева два воіна нападаюць на Вялікага Магістра Ульрыка фон Юнгінгена, апранутага ў белы плашч з чорным крыжам на грудзях. Белы конь пад ім у жаху стаў на заднія капыты – яшчэ імгненьне і дзіда Лёсу, копія якога захоўваецца ў Вавельскім замку, праніжа грудзі Вялікага Магістра. Лявей на дапамогу Магістру сьпяшаецца рыцар на вараным кані ў чорнай брані і з цудоўнымі паўлінавымі пёрамі на шлеме – князь Шчэцінскі Казімір. Дарэмна! Яго самога атакуе польскі рыцар у пунсовым плашчы з дзідай напярэс – Якуб Скарбэк з Гуры. У баку ад Магістра барадаты старац – Эльблонскі комтур Вернер Зэцінген. Зьлева стаіць вятрак, вакол якога разьмешчаны Тэўтонскі лагер. Вышэй да краю карціны на кані імчыцца Завіша Чорны і з дзідай напярэс. Самы знакаміты рыцар каралеўства, які атрымаў мянушку таму, што заўсёды хадзіў у чорным. Правей у лускаватай брані з занесеным для ўдару мячом Чэшскі рыцар Ян Жыжка, які страціў тут сваё вока. Ён рыхтуецца нанесці ўдар Генрыху фон Швельборну, комтуру Тухольскаму. А тым часам да яго самога ззаду падкрадаецца хтосьці, каб ударыць у спіну. У правым ніжнім куце комтура брандэнбургскага Маркварда фон Зальцбаха бяруць у палон. Татарын накінуў на яго шыю аркан і цягне да сябе. У левым верхнім куце ўжо ідзе бой на подступах да лягера Ордэна. Удалечыні ў правым верхнім куце сядзіць на кані ў срэбных дасьпехах Кароль Уладзіслаў Ягайла. Кароль у бітве не ўдзельнічаў, у адрозьненне ад кузэна; часам парываўся рынуцца ў сутычку, але цэлахоўнікі яго не пускалі... У небе – Сьвяты Станіслаў, адзін з нябесных заступнікаў Польшчы. Укленчаны, ён просіць Бога аб даваньні перамогі.

Грунвальдская бітва была адной з найбуйнейшых бітваў сярэднявечнай Эўропы і зьяўляецца адной з найважнейшых Перамог у гісторыі Польшчы і Літвы. Перамога пад Грунвальдам (беларускія летапісы называюць гэтую бітву Дубровенскай, а нямецкія хронікі – Таненбергскай) паўплывала на гістарычны лёс шэрагу Эўрапейскіх народаў. Была спыненая больш чым 200-гадовая нямецкая экспансія на ўсход. Паводле ўмоваў падпісанага ў 1411 Таруньскага міру крыжакі мусілі вызваліць усе захопленыя землі і заплаціць пераможцам 300 тысяч дукатаў.

Цікавы лёс карціны «Грунвальдская бітва». У канцы верасьня 1939 нямецкія войскі захапілі сталіцу Польшчы, і адразу Геббельс распарадзіўся знайсці і зьнішчыць карціну «Грунвальдская бітва», абвясціўшы ўзнагароду ў 10 млн марак за

інфармацыю аб яе месцазнаходжаньні. Некалькі чалавек былі пакараныя за адмову раскрыць знаходжаньне схованкі. Пасьля перамогі ў траўні 1945 грандыёзны шэдэўр вярнуўся на ранейшае месца.

1 лютага 1411 у Торуні падпісаны Тару́ньскі мір 1411 года, або Першы Тару́ньскі мір – мірнае пагадненьне, якое фармальна завяршыла «Вялікую вайну» 1409–1411 паміж саюзам Каралеўства Польскага і Вялікага Княства Літоўскага з аднаго боку і Крыжацкім ордэнам з другога.

600-годдзе Тару́ньскага міру.

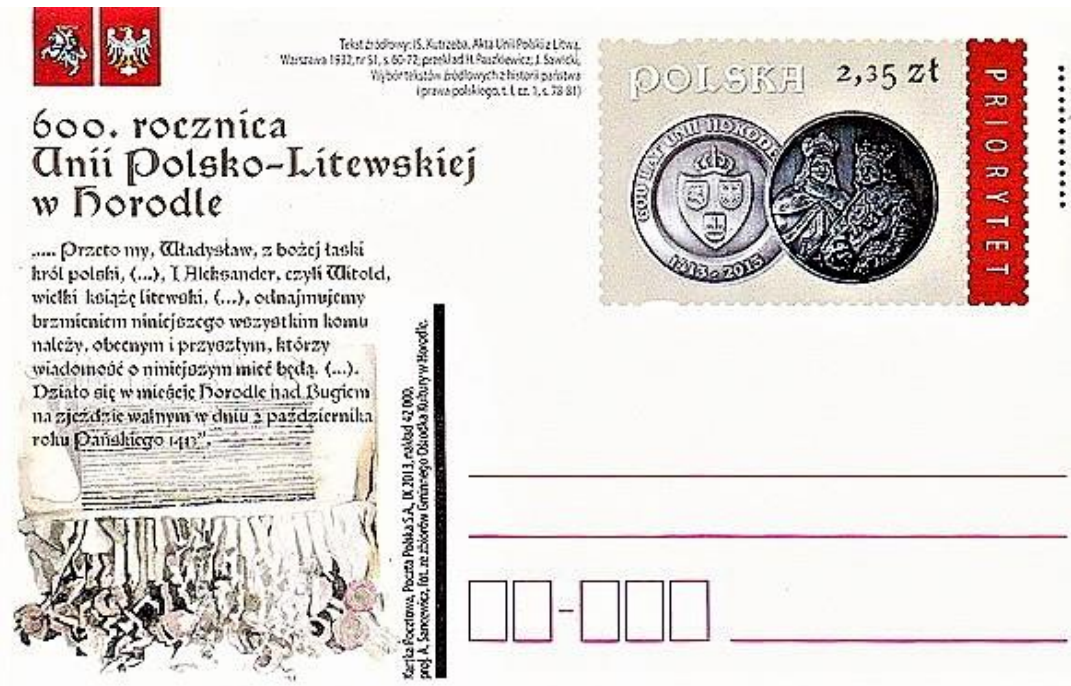
Паштова картка, выдадзеная поштай Польшчы ў 2011

На ілюстрацыі: гравюры з польскай хронікі (1597) Марціна Бельскага, калекцыя Ягелонскай бібліятэкі ў Кракаве; фрагмэнт тэксту з музычным запісам Багародзіцы; гравюра з выявай Караля Уладзіслава Ягайлы і фрагмэнт тэксту пра мірныя перамовы.

Ягайла і Вітаўт на чале сваіх войскаў трыюмфальна прайшлі па сваіх краінах. У храмах гучалі званы, людзі дзякавалі Богу, дараваўшаму перамогу. Перамога паказала выгады хаўрусу краін, але зьмяніла абставіны, якія патрабавалі перагляду Крэўскай уніі.

Гарадзельская Ўнія

Акт новай уніі быў прыняты ў кастрычніку 1413 у Горадлі над Бугам. 47 ліцьвінскіх баярскіх родаў абмяняліся гербамі з польскай шляхтай.

600-годзьдзе Польска-Літоўскай Уніі ў Горадлі 2013.
Паштовая картка, выдадзеная поштай Польшчы ў 2013

Новая пэрсанальная Ўнія спрыяла зьяднаньню сілаў Вялікага Княства і Польшчы ў змаганьні з вонкавай небясьпекай і мела на мэце супакойць кіраўніцтва каталіцкай царквы ў Рыме, устрывожанае разгромам Тэўтонскага Ордэну. Але польскія паны атрымалі больш прывілеяў, што закладала супярэчнасьці паміж баярамі ВКЛ.

Справе ўмацаваньня дзяржавы паслужыла ўтварэньне Вітаўтам незалежнай ат Масквы праваслаўнай мітраполіі з цэнтрам у Наваградку. У 1415 Сабор эпіскапаў абраў першым мітрапалітам Вялікага Княства вядомага вучонага, кніжніка і прапаведніка Рыгора Цамблака.

Адзінай паганскай выспай у Эўропе заставаліся Жамойты. У 1417 Вітаўт і біскупы віленскія і львоўскія прыйшлі ў Жамойць і Жамойты былі ахрышчаныя. Вітаўт сам выбраў сталіцу дыяцэзіі – Медынінкі (Меднікі). Там быў асьвечаны Катэдральны касцёл. Так афіцыйна ў 1417 была заснавана Жамойцкая дыяцэзія, якая існавала каля 500 гадоў і ўвесь гэты час мела вялікі ўплыў на адукацыю і культурна-духоўнае жыцьцё краю.

**600-годзьдзе стварэньня эпархіі Літвы (1417).
Сумесны выпуск поштаў Літвы і Ватыкану ў 2017**

На паштовай марцы адлюстраваны Вялікі князь Літоўскі Вітаўт і першы біскуп Жамойці Мацей з Вільні (Троцкі). У руках уладара – царкоўны будынак як сымбаль веры і культуры.

Вітаўт быў Вялікім князем, гаспадаром нашай дзяржавы – Вялікага Княства Літоўскага. Дзякуючы свайму таленту, надзвычайнай працаздольнасьці і нязломнай волі ён прывёў літоўскую дзяржаву да вышэйшага росквіту яе велічы і магутнасьці. Дасягнуўшы гэтай магутнасьці, Вітаўт хацеў уключыць сваю дзяржаву ў сям'ю хрысьціянскіх манархаў Эўропы, для чаго яму трэба было атрымаць тытул караля. У 1429 годзе адбылася адна з найбольш прыкметных падзей у гісторыі сярэднявечнай эўрапейскай дыпляматыі – зьезд эўрапейскіх манархаў у Луцку, які ўваходзіў у склад ВКЛ. Па запрашэньні князя Вітаўта сабралася больш за 15 тысяч чалавек. У самім горадзе на той момант не пражывала столькі людзей, колькі прыехала на зьезд. Вітаўт даў згоду на каранацыю, якая была прызначаная на восень 1430. На ўрачыстую цырымонію ў сталіцу Княства зьехаліся чужаземныя манархі ды іншыя высокія госьці. Усе цярыліва чакалі, калі будучы кароль адужае хваробу і ўстане з ложка. Аднак 27 кастрычніка ў Троках сэрца Вітаўта спынілася. Нашчадка князь Вітаўт не заставіў. Як і належыць знакамітаму і магутнаму ўладару, для пахаваньня Вітаўта Вялікага было выбрана самае пачэснае месца Віленскай Катэдры – у сутарэньнях пад тагачасным алтаром Найсьвяцейшага Цела Божага. На працягу стагодзьдзяў Катэдральны сабор цярыў вялікія ўдары лёсу. Дзе зараз знаходзіцца пахаваньне Вітаўта Вялікага, невядома... У падземельях Катэдральнага сабора захоўваецца саркафаг як сымбалічная магіла Вітаўта Вялікага.

*Міжнародны кангрэс у Луцку (1429).
Марка пошты Летувы, выдадзеная ў 1932*

Імя Вітаўта – адно з найслаўнейшых у гісторыі беларусаў. За Вітаўтам Вялікае Княства Літоўскае стала самай магутнай і вялікай дзяржавай ва ўсходняй Эўропе. Яго тэрыторыя распасціралася ад Балтыйскага да Чорнага мора. Ні да, ні пасля смерці Вялікага Князя Вітаўта, ВКЛ ніколі не валодала такой сілай і магутнасцю. У Літоўскай Рэспубліцы раней ужо былі ўсталяваны помнікі Вітаўту ў Каўнасе (1932), Бірштонасе (1998), Бурбішкіс (1912), Коўна (1990), Вялюоне (1930), Вільнюсе (2017) ды некаторых іншых мястэчках. Таксама вялікі князь стаіць у польскім Кракаве (1910) – як частка манументальнай кампазіцыі, прысьвечанай Грунвальдзкай бітве, як частка кампазіцыі «Тысячагодзьдзе Расіі» у Вялікім Ноўгарадзе (1862). Што тычыцца Беларусі, то ў бронзе Вітаўта годна пакуль увасобілі, бадай, толькі на помніку Тысячагодзьдзя Берасьця.

*1000 гадоў з часоў першага пісьмовага ўпамінання Берасьця.
Блёк пошты Беларусі, выдадзены ў 2019*

Помнік, вышыней 15 мэтраў, на пастамэнце якога стаяць скульптуры: князь Уладзімір Васількавіч, Вялікі князь Вялікага Княства Літоўскага Вітаўт, канцлер Вялікага Княства Літоўскага Мікалай Радзівіл Чорны і абагульненыя вобразы жыхароў горада (летапісец, салдат, жанчына-маці). На вяршыні слупа Анёл-ахоўнік з крыжам у руцэ. Вакол помніка ўсталяваны кругавы гарэльеф, на якім адлюстраваны шэсьць гістарычных сюжэтаў: паданьне пра заснаваньне горада, будаўніцтва горада, удзел берасьцейцаў у Грунвальдзкай бітве, выданьне Берасьцейскай Бібліі, абарона Брэсцкай крэпасці (1941).

Заснаваньне дынастыі Ягелонаў

12 мая 1420 памерла трэцяя жонка Ягайлы і ў яго не было нашчадка. «І прасіў Ягайла Вітаўта, кажучы яму так: «Было ў мяне ўжо тры жонкі, дзьве полькі, а трэцяя немка, а нашчадкаў яны не пакінулі. А цяпер прашу цябе, высватай мне ў жонкі ў князя Сямёна малодшую пляменьніцу Сафію, яна з роду рускага і можа быць бог дасць мне нашчадкаў» запісана ў «Хроніцы Быхаўца» (16 стагодзьдзя).

7 лютага 1422 у Наваградзкім фарным касьцёле з лёгкай рукі Вітаўта абвянчаліся Ягайла і Соф'я Гальшанская. Соф'я нарадзіла Ягайлу трох сыноў (сярэдні памёр немаўлём) і стала заснавальніцай дынастыі Ягелонаў. Дынастыя Ягелонаў правіла аб'яднанай Польшка-Літвінскай дзяржавай да 1572, Вэнгрыяй і Чэхіяй – да 1529. Два сыны, чатыры ўнукі і два праўнукі Соф'і Гальшанскай сталі каралямі. Летам 1461 каралева-маці захварэла, а 21 верасьня 1461 года яна памерла ў Кракаве.

Пражыўшы некалькі дзесяцігодзьдзяў у Польшчы, Ягайла, як сьведчаць летапісы і хронікі, размаўляў па-прабеларуску (літоўску або руску), трымаўся звычаяў продкаў. Ён прывёз з Вільні ліцьвінскіх пісцоў, музыкаў, мастакоў. Майстры-ліцьвіны на замову караля аздаблялі фрэскамі храмы ў Кракаве, Любліне, Гнезна ды іншых польскіх гарадах.

Заслухаўшыся птушынымі сьпевамі на паляваньні ў Белавескай пушчы Ягайла застудзіўся і 1 чэрвеня 1434 у Гарадку памёр. Пахаваны на Вавелі. «Літвін, які прабудзіў польскі патрыятызм» – скажучь пра Ягайлу палякі праз гады.

Надмагілле Караля Польшчы Ягайлы.

Марка пошты Польшчы, выдадзеная ў 1960. Збоку на марцы частка гербоў з саркафагу: Польшчы, Вялікага Княства Літоўскага, Вялікапольшчы і Русі Чырвонай (паўночны захад Украіны і паўднёвы ўсход Польшчы)

Пошта Летувы выпускала ня менш як два дзясяткі марак, паштовых картак і канвэртаў, прысьвечаных Вітаўту і Грунвальдзкай бітве, ня менш сваіх выпускаў, прысьвечаных Ягайлу і Грунвальду, выпускала пошта Польшчы.

Грунвальдзкі помнік у Кракаве (1910). Ля франтальнай сцяны фігура Вітаўта.

Марка пошты Польшчы, выдадзеная ў 1945. Вітаўт Вялікі. 500-годзьдзе сьмерці. Марка пошты Летувы, выдадзеная ў 1930 г.

У 2005 Грунвальдзкай бітве прысьвяціла марку пошта Украіны і ў 2010 адзіную марку пра Грунвальдзкую бітву выдала пошта Беларусі.

I.

II.

III.

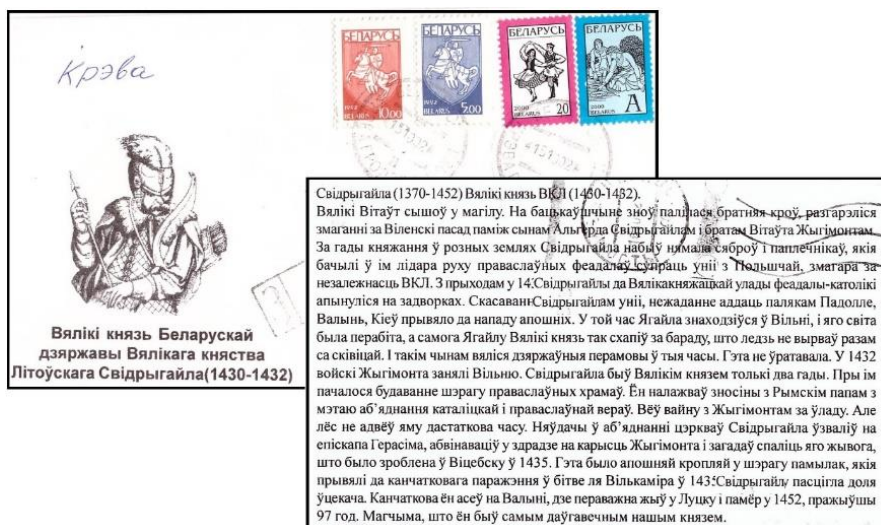
I. Грунвальд. «Лицар Іванко Сушик». Марка пошты Украіны, выдадзеная ў 2005.

II. Грунвальд. На фоне маркі намаляваная гравюра XVI стагоддзя «Бітва пры Жальгірысе». Гэта гравюра Марціна Бельскага з кнігі «Kronika wszytkiego świata» (1551 г.). І два легендарныя мячы. Марка пошты Летувы, Выдадзеная ў 2010.

III. 600-годдзе перамогі пад Грунвальдам. Марка пошты Беларусі, выдадзеная ў 2010. «Мячоў у нас дастаткова, але і гэтыя Я прымаю як прадвесце Перамогі, якое сам Бог праз вашыя рукі пасылае мне. І поле бітвы ён таксама прызначыць. Да якога я звяртаюся з праведнасцю Ніне, скарджуся на маю крыўду і беззаконьне ваша і на пыху ваша – амін» – сказаў Ягайла.

Грамадзянская вайна за ўладу

Пасля сьмерці Вітаўта згодна з умовамі Ўніі ўлада павінна была перайсьці да Ягайлы. Аднак баяры і князі сабраліся ў Вільні з усёй Літвы і Русі і аднагалосна аб'явілі Вялікім князем Сьвідрыгайлу сына Альгерда. Сьвідрыгайла парушыў умовы Гарадзельскага прывілею, раздаючы дзяржаўныя пасады русінам. Бомба, заложенная ў Гарадзельскай Уніі, узарвалася. Спачатку пачалася ўзброеная барацьба з Польшчай за Падольле, потым на Сьвідрыгайлу зрабілі замах і ён уцёк у Полацк. Тады Літоўцы тут жа абвясцілі Вялікім князем брата Вітаўта Жыгімонта Кейстутавіча. Пачалася грамадзянская вайна за ўладу. Адбыўся раскол Княства на два дзяржаўныя ўтварэньні – Вялікае Княства Літоўскае і Вялікае Княства Рускае на аснове аўтаноміі Полацкай, Віцебскай, Смаленскай зямель у складзе Вялікага Княства. Раскол існаваў 4 гады. Зьнік у выніку ваеннага паражэньня войскаў Сьвідрыгайлы ў бітве пад Вількамірам летам 1435.

Сьвідрыгайла (1355-1452) - Вялікі князь ВКЛ (1430–1432). Канвэрт самвыдату, які прайшоў пошту ў 2002 (пярэдні і адваротны бакі)

У 1435 у Бітве пад Вількамірам сілы Сьвідрыгайлы пацярпелі поўную паразу. Зыход бітвы фактычна вырашыў вынік усёй вайны на карысць Жыгімонта Кейстутавіча. Жыгімонта Кейстутавіча стаў Вялікім князем Літоўскім і Рускім, аб'яднаўшы краіну.

Бітва пад Вількамірам (1435). Марка пошты Летувы, выдадзеная ў 2005. Сьвідрыгайла пасяліўся на Валыні з пажыццёвым тытулам Вялікага Князя. Памёр у Луцку ў 1452, пражыўшы 97 гадоў.

**Вялікі князь Беларускай дзяржавы
Вялікага княства Літоўскага
Жыгімонт Кейстутавіч (1432-1440)**

Жыгімонт Кейстутавіч (?-1440) Вялікі князь ВКЛ (1432-40), брат Вітаўта.

Атрымаўшы перавагу над Свідрыгайлам, дзякуючы дапамозе палякаў, Жыгімонт вёў сваю палітыку ва ўглед Польшчы, у кірунку падначалення ёй ВКЛ. Гэта не магло не выклікаць непрыязнасці да яго насельніцтва ВКЛ, асабліва праваслаўных. Апроч таго Жыгімонт, як і Свідрыгайла, быў чалавекім выключна жорсткім і падзронам. Ён безлітасна губіў тых, каго падзраваў у зносінах са Свідрыгайлам, не шкадуючы ні праваслаўных, ні каталікоў. Усе забойствы і арышты суправаджаліся прысваенне маёмасці ахвяр. Знішчаючы знатных вяльможаў, ён узвышаў нязнатных і акружаў імі сябе, ведаючы, што гэтыя новаспечаныя “князі з гразі” будучь верна служыць яму. Жыгімонт нават увёў інквізіцыю на 43 гады раней чым у Іспаніі. Пры ім было распачата будаўніцтва касцёлаў і кляштароў у многіх мясцінах ВКЛ. Атмасфера тэрору, якая душыла ўсё грамадства дзяржавы, стала ненавіснай для ўсіх. Паколькі нельга было выступаць супроць Жыгімонта адкрыта, склалася змова на чале з братамі Чартарыйскімі. Жыгімонт быў забіты ў Троцкім замку.

Свідрыгайла і Жыгімонт, антыподы ў сваёй дзяржаўнай дзейнасці, сімвалізуюць дзве супроцьлеглыя сілы, што выявіліся ў ВКЛ пасля Крэўскай уніі. Паслядоўнае правядзенне кожнай з іх прыводзіла да няўдач. Вось чаму ў далейшым мы бачым асыярожнае лавіраванне паміж ім. Гэта і характарызуе дзейнасць наступнага Вялікага князя Казіміра.

***Жыгімонт Кейстутавіч (1365-1440) - Вялікі князь ВКЛ (1432–1440).
Канвэрт самвыдату, які прайшоў пошту ў 2001 (нярэдні і адваротны бакі)***

Пасля забойства Жыгімонта Кейстутавіча групой Яна Гаштольда шукала выйсьце перад пагрозай падзелу Літвы, якая знаходзілася паміж дзвюма небясьпекамі: саперніцтвам паноў і польскай экспансіяй. Выйсьце было знайдзена. Сын Ягайлы і Соф’і Гальшанскай Казімір нарадзіўся 30 лістапада 1427 ў Кракаве.

У канцы траўня 1440 Казімір адбыў у Літву як намесьнік караля Польшчы Уладыслава, а зь ім 2000 польскіх рыцараў. Прышлося ўсю сьвіту добра ўпаіць і наранку, калі ўсе палякі спалі, 29 чэрвеня 1440 у Віленскай Катэдры Казімір быў аб’яўлены Вялікім Князем Вялікага Княства Літоўскага.

Вялікі князь Літоўскі Казімір Ягелёнчык

У выніку віртуознага ходу быў аб’яўлены сувэрнітэт ВКЛ і забяспечаны кампраміс з Польшчай. На думку летувіскага прафэсара Эдвардаса Гудавічюса «Прайшоўшае школу Вітаўта малодшае пакаленьне яго сучасьнікаў выканала мінімальную з пазначаных ім праграм, [...] у апошні момант усьпелі ўскочыць на прыступку ўцякаючага Эўрапейскага экспрэсу». Так пачаўся час 13-гадовага Казіміра Ягелёнчыка. Які лёс накіраваны гэтаму хлопчыку ўнуку знакамітага Вялікага Князя Альгерда, вызваліцеля Украіны ад Татарскага іга? Яму прыйдзеца на працягу 52 гадоў весці «сэанс адначасовай гульні на многіх дошках», або «гуляць у валебол аднаму супраць многіх каманд на некалькіх пляцоўках з некалькімі мячамі і не

дазволіць ні аднаму мячу ўпасыці на яго пляцоўку». Маленькі Ягелёнчык, прыбыўшы з чужыны, навучыўся беларускай мове, засвоіў беларускія традыцыі, прыняў сьведамасьць беларускага манарха. Усё жыцьцё ён падкрэсьліваў, што з'яўляецца нашчадкам справы яго вялікага дзядзькі Вітаўта. Стаўшы гаспадаром Вялікага Княства, Казімір Ягелёнчык і яго апекуны на чале з Троцкім ваяводам Янам Гаштольдам заняліся аб'яднаньнем дзяржавы, якую трэсьлі амбіцыі і памкненьні магнатаў да самастойнасьці, нават, да ўтварэньня новай дзяржавы на адарваных землях.

*Вялікі князь Літоўскі Казімір Ягелёнчык (1440-92).
Марка пошты Польшчы, выдадзеная ў 1938*

Шляхам дамоў і прывілеяў Казіміру Ягелёнчыку ўдалося трымаць нязьменнымі межы ўплыву Вялікага Княства ажно да вытокаў Волгі і вярхоўяў Акі на працягу ўсяго яго кіраваньня.

Заслугай Казіміра была ягоная заканадаўчая дзейнасьць. Граматай 1447 г. Казімір замацаваў сувэрэнітэт дзяржавы, шэраг новых правоў фэадалаў. У 1468 г. ён зацьвердзіў першы збор законаў Вялікага Княства Літоўскага Судзібнік Казіміра. Казіміраў Статут быў напісаны на прабеларускай («русінскай альбо літоўска-русінскай») мове, якая ўжо даўно была моваю гаспадарскага двара, адміністрацыі і справаводства ўсёй дзяржавы. Гэты збор законаў умацаваў адзінства краіны і істотна паўплываў на наступныя Статуты Вялікага Княства. Ад неабмежаванай манархіі дзяржава пераходзіла да манархіі парлямэнцкага тыпу. У 1472 Казімір прымаў дэлегацыю Азэрбайджанскага кіраўніка Узун Хасана Ак коюнлу і вёў зь ім перамовы. З гэтай нагоды пошта Азэрбайджану выпусьціла юбілейную марку.

***Казімір IV Ягелёнчык. 540 гадавіна дыпляматычных адносін.
Марка пошты Азэрбайджану, выдадзеная ў 2012***

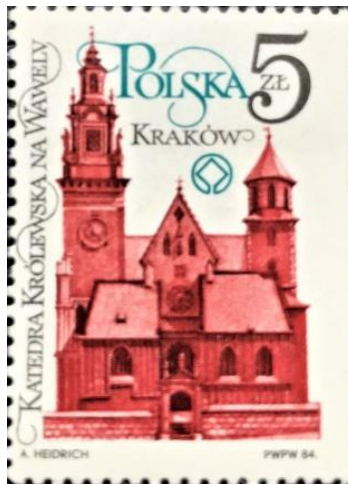
Літва не чаканіла ўласную манэту з часоў Вітаўта. Пры неабходнасьці выкарыстоўвалі Пражскі грош. Разьвіцьцё гандлю патрабавала пераходу да таварна-грашовай эканомікі. У 1490 годзе ў Вільні быў заснаваны вялікакняскі манэтны двор, які чаканіў літоўскія паўгрошкі і «пенязі» (дэнаркі).

***Дэнарыі Казіміра IV Ягелёнчыка.
Марка пошты Летувы, выдадзеная ў 2015***

7 верасня 1492 у Гародні памёр Казімір Ягелёнчык. Кракаў. Вавэль. Гатычны катэдральны Сабор 14 стагодзьдзя. Магільны склеп Польскіх каралёў, эпіскапаў, самых слаўных дзеячаў нацыянальнай гісторыі. Колькі тут літвінаў – беларусаў? Галоўны ўваход заходняй фасады Катэдры Вавэльскай. Ад поўдня прыбудавана

Капліца Сьвятога Крыжа. Размалявана ў Бізантыйска – літвінскім стылі. Насупраць уваходу насыценны росьпіс адлюстроўвае Апошні Суд. На фоне росьпісу дзьве грабніцы. З аднаго боку – шыкоўная грабніца Караля і Вялікага Князя Казіміра Ягелёнчыка, заказаная яшчэ пры яго жыцьці ў Фейта Штоса, з другога – скромная яго жонкі Эльжбеты Габсбургскай – маці каралёў. У гэтай капліцы, пабудаванай на сродкі Казіміра Ягелёнчыка, спачывае і яго маці Соф’я Гальшанская, заснавальніца роду Ягелонаў. Ахвяравальны надпіс на прабеларускай мове зглашае, што капліца ўпрыгожана росьпісам па загадзе «...многамагутнага караля прасьветлага Казіміра, з Божае ласкі Караля Польшчы, Вялікага Князя Літоўскага і Рускага, і Жмудзкага, і князя Прускага, і нашчадка etc. уладара многіх зямель і яго каралевы найяснейшай пані Эльжбеты з пакаленьня Ракушкага ўнучкі непераможнага цэсара Жыгімонта [...] у годзе ад нараджэньня Божага 1470».

*Катэдра Вавэльская. Капліца Сьвятога Крыжа.Кракаў.
Марка пошты Польшчы, выдадзеная ў 1984*

Уладарства Ягелёна здавалася надзвычайным фэнамэнам. Пад уплывам Ягелёнаў пад канец жыцьця Казіміра знаходзілася вялізная тэрыторыя: Польшча, Літва (Жамойць, Беларусь), Чэхія, Вэнгрыя, Русь (Украіна). Займалі яны тэрыторыю ад Дзьвіны на поўначы да Адрыятыкі і Савы на поўдні і ад верхняй Волгі на ўсходзе па Чэскі Лес на захадзе. Дамініканін Ян Вунсхэлберг з Амберга лічыў нават, што Ягелёны будуць кіраўнікамі ў дзехах наравы сьвету і дасягненьня «спакою Божага на зямлі». Вялікае Княства Літоўскае з розных этнасаў і канфэсій ступіла на шлях разьвіцьця адзінага саслоўнага грамадства. Толькі такое грамадства магло выстаць перад ціскам Польшчы і знайсці ў яе падтрымку супраць набіраючай сілу Маскоўскай дзяржавы. Іван III ўнук Вітаўта ўжо распачаў неаб'яўленую вайну і толькі чакаў спрыяльнага выпадку. За сто гадоў кіраваньня Казімір і яго дзядзька і бацька разьвярнулі Літву ў бок Захаду. А паколькі далей на Ўсход былі Бізантыйская

і Ісламская цывілізацыі, Літве накіравана была роля басьціёна Заходняй цывілізацыі.

Ад шлюбу з Эльжбетай Габсбургскай Казімір займеў 6 сыноў. Уладыслаў стаў каралём Чэхіі і Вэнгрыі, Ян Альбрэхт-Каралём Польшчы, Аляксандр і Жыгімонт-Вялікімі князямі ВКЛ і Каралямі Польшчы, Казімір прызнаны Сьвятым апекуном земляў ВКЛ і моладзі, патронам Гарадзенскага біскупства (асобная служба ў яго гонар праводзіцца 4 сакавіка), Фрэдэрык стаў кардыналам. Меў Казімір яшчэ і 7 дачок: Ядвіга, Соф'я, Эльжбета, другая Эльжбета, Ганна, Барбара і наймалодшая Эльжбета, бо дзьева папярэднія памерлі ў дзяцінстве. Князёўны пашлюбавалі высокіх асоб, так што падобна ўсе Эўрапейскія манархі маюць сярод сваіх продкаў патомкаў з роду Казіміра Ягелёнчыка. Дата сьмерці супала з вялікім адкрыццём Хрыстафора Калюмба і капітуляцыяй Гранадзкага Эмірату. Усходнюю частку Цэнтральнай Эўропы з поўдня і ўсходу стала сыціскаць варожая дуга Бізантыйскай і Ісламскай цывілізацыяй.

Сьвяты Казімір

Сьвяты Казімір – адзіны толькі Сьвяты з такім імем – быў другім з шасьці сыноў Польскага караля і Вялікага князя Літоўскага Казіміра Ягелёнчыка. У 1467 годзе кароль прызначыў настаўнікам сваіх сыноў сьвятара Яна Длугаша, Кракаўскага каноніка, які да XIX стагодзьдзя быў самым выбітным польскім гісторыкам. «Ён быў юнаком высакародным, рэдкімі здольнасьцямі і годным памяці розумам», – запісаў Длугаш пра Казіміра.

Памёр у 1484 у маладым веку ў Гарадзенскім Старым замку. Яго рэліквіі знаходзяцца ў Віленскай катэдры. У 1602 г. Папа Клімент VIII кананізаваў яго, а ў 1950 Папа Піў XII абвясціў яго апекуном літоўскай моладзі. Сьвяты Казімір зьяўляецца нябесным заступнікам Беларусі і моладзі, апекуном Гродзенскай дыяцэзіі і апекуном усіх майстроў і рамёстваў.

14 сьнежня 1959 Ватыкан выпусціў дзьева маркі аднолькавага дызайну ў гонар 500-годдзя з дня нараджэньня Сьвятога Казіміра (1458-1484), апекуна Літвы.

Гарызантальны малюнак маркі ўключае выяву Сьвятога Казіміра, акружаную надпісам «S. Casimirus, Primarius Lithuaniae Patronus, 1458-1958» (Сьвяты Казімір, першы заступнік Літвы). Таксама прадстаўлены фасад катэдральнага Сабору ў Вільні і вежа Гедыміна.

Святы Казімір.

Канвэрт першага дня, выпушчаны поштай Ватыкану ў 1959

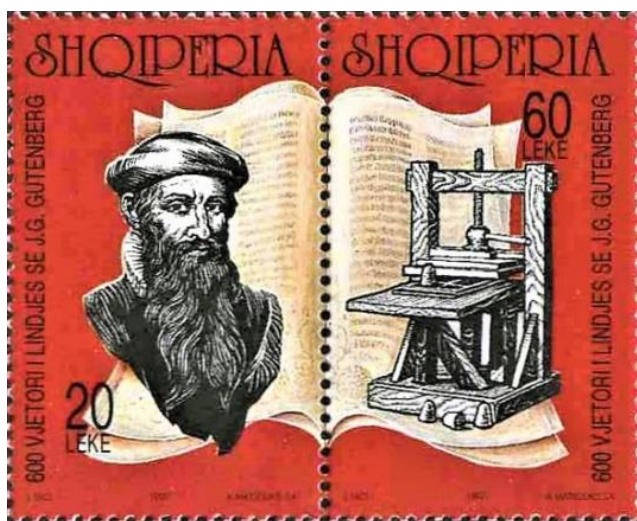
Стала традыцыяй штогод у нядзелю, бліжэйшую да 4 сакавіка, у гадавіну сьмерці Сьвятога Казіміра праводзіць кірмаш народных промыслаў і рамёстваў на рынках і вуліцах гарадоў у Літве, Польшчы і ў Гародні.

Казюкі на ўганараваньне Сьвятога Казіміра. Паштовая картка, выдадзеная поштай Польшчы ў 2005. На малюнку карткі ратуша ў Познані на фасадзе якой намаляваныя постаці дынастыі Ягелёнскай.

P.S.

У 15 стагодзьдзі ў Эўрапейскіх краінах адбываецца Паўночнае Адраджэньне. Іаган Гутэнбэрг (1400—1468) у 1440 вынайшаў мэтад кніжнага друку рухомымі выпуклым літарамі, які аказаў найвялікшы ўплыў на разьвіцьцё не толькі Эўрапейскай, але і сьветавой гісторыі.

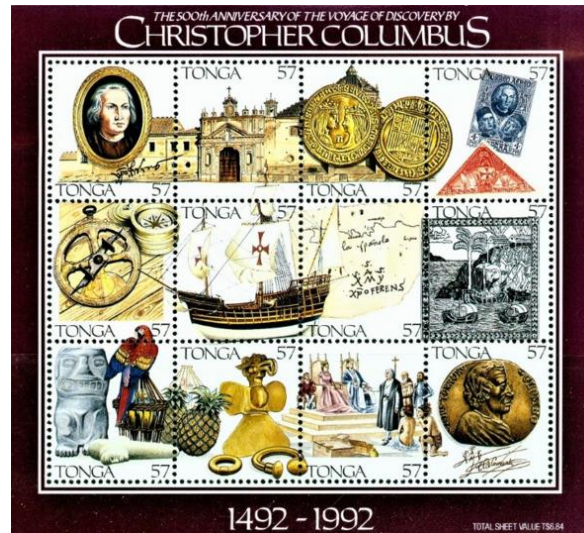
*600-годзьдзе з дня нараджэньня Іагана Гутэнбэрга (1397? -1468).
Марка пошты Албаніі, выдадзеная ў 1997*

Дзякуючы адкрыцьцю Гутэнбэрга вялікі Альбрэхт Дурэр стварыў сваю Біблію Дурэра з 83 гравюр.

*Нямецкія мастакі. Альбрэхт Дурэр (1471—1528).
Блёк пошты Мазамбіку, выдадзены ў 2011*

Адбываюцца вялікія геаграфічныя адкрыцці — адкрыццё Амэрыкі Калюмам і першае кругасьветнае падарожжа — Фернанда Магеляна.

*500-годзьдзе першага падарожжа Хрыстафора Калюмба.
Блёк пошты Тонга, выдадзены ў 1992*

Стварае свае шэдэўры і робіць адкрыцці Леанарда да Вінчы (1452—1519) — італьянскі мастак (жывапісец, скульптар, архітэктар) і навуковец (анатам, прыродазнавец), вынаходнік, пісьменьнік, адзін з найбуйнейшых прадстаўнікоў мастацтва Высокага Адраджэньня, прыклад «унівэрсальнага чалавека» (лац. homo universalis). У той жа час «інквізыцыя... забіла 8800 чалавек жыццём у полымі вогнішчаў»...

Карціны вялікіх італьянскіх майстроў. Леанарда да Вінчы (1452—1519)

Liavon Karpovich: Summer. Youth (XV century). Vitaut the Great
(web magazine "Culture. Nation", No. 34, November 2024, 16-37, www.sakavik.net)

Abstract. In previous issues of the magazine "Culture. Nation", #32, and #33, historical stories about the Grand Duchy of Lithuania, based on postage stamps were presented. This time, the author provides a detailed description of the era of Vitaut the Great, also reflected in the stamps.

Лявон Карпович: Лето. Юность (XV век). Витаут Великий
(веб-журнал «Культура. Нация», №34, ноябрь 2024, 16-37, www.sakavik.net)

Резюме. В предыдущих номерах журнала «Культура. «Нация», №32 и №33, были представлены исторические рассказы о Великом княжестве Литовском, основанные на почтовых марках. На этот раз автор дает подробное описание эпохи Витаўта Великого, также отраженное в марках.

Paterson Franco Costa, Volha Yermalayeva Franco:

Introduction to Slavic Studies in Brazil: A Belarusian perspective

Paterson Franco Costa — *Federal University of Bahia (UFBA), Brazil*

Volha Yermalayeva Franco — *Federal University of Bahia (UFBA), Brazil*

Abstract. Taking place in November 2023, the first course of Introduction to Slavic Studies at the Federal University of Bahia, Brazil, had the general objective of providing the public with basic knowledge about Slavic countries and peoples. During four meetings, topics related to the history, language and culture of these people and their relations with Brazil were discussed. In this context, the meetings had the following specific objectives: to present a general historical and linguistic overview of Slavic languages, from their detachment from Proto-Indo-European to their current configurations; address identity issues relating to these languages and cultures, deconstructing paradigms and prejudices about countries, peoples and individuals; apply the teaching of basic notions of Belarusian as a practical example of a Slavic language remarkable for its central location and diglossia, in addition to the use of the Cyrillic and Latin alphabets; and articulate classroom discussions with historical events of relevance to Slavic countries and Brazil. The course had a total of 74 individuals enrolled, of which 25 achieved the minimum attendance of 75% to obtain a certificate. Through a questionnaire, an approval rate of over 70% was observed, with 100% positive comments regarding the organization and conduct of the course. With this, it is hoped that the course can be repeated and that more teaching, research and extension projects related to the Slavic world will be developed in Brazil.

Keywords: Foreign languages; Central and Eastern Europe; Post-colonial; Cultural Studies.

Introduction

*Всички хора се раждат свободни и равни по достойнство и права.
Те са надарени с разум и съвест и следва да се отнасят помежду си
в дух на братство (ОНЧР, 1948)*

How many people worldwide would think the above sentence is in Russian? How many of them are graduating from Language courses at major universities without even knowing the name of this alphabet, the second most used in the world? Why does it matter to us, in the Americas? These were some questions that led us to carry out the first edition of the Introduction to Slavic Studies Course, at the Federal University of Bahia (UFBA), which this article focuses on. For four weeks, the academic community and the general public

had the opportunity to learn fundamental historical, cultural and linguistic aspects of the Slavic peoples, as well as share their knowledge and experiences related to this complex ethnic group.

The initiative was idealized and undertaken by professor Paterson Franco Costa, master and doctor in Literature and Culture at UFBA, with research on Belarus in the field of intersemiotic and audiovisual translation associated with postcolonial cultural studies. The course was carried out in partnership with Volha Yermalayeva Franco, representative of the Belarusian diaspora in Brazil at the People's Embassy of Belarus, then master's degree student of Architecture and Urbanism, also at UFBA, with research on Belarusian cultural heritage and teaching Slavic languages to speakers of other languages. We also had the participation of the Ukrainian activist based in Bahia Anastasiia Syvash, postgraduate in Visual Arts at the National University of Kyiv, and Milan Puh, doctor in Education at the University of São Paulo (USP) and professor at UFBA Institute of Letters.

The course's general objective was to provide students and the external community with basic knowledge about Slavic languages and cultures through expository-dialogic classes and classroom activities. Furthermore, it aimed at fostering a greater understanding of notable global events that impact Brazil and the region. From the perspective of Paulo Freire, understanding the world passes through language, with one of the biggest pedagogical challenges being how "to work with oral or written language associated or not with the strength of the image, in order to enact the communication that is found in the very understanding or intelligence of the world" (Freire, 2015, p. 115).

The specific objectives were the following: I. Present a general historical and linguistic overview of the Slavic languages, from their detachment from Proto-Indo-European to their current configurations; II. Address identity issues relating to these languages and cultures, deconstructing paradigms and prejudices about countries, peoples and individuals; III. Apply the teaching of basic notions of Belarusian as a practical example of a Slavic language, notable for its central location and diglossia; and IV. Articulate classroom discussions with historical events of relevance to Slavic countries and Brazil, such as the political crisis in Belarus, the Russian invasion of Ukraine and the consequent threat of nuclear disaster and World War III.

As indicated at the beginning, the initiative is based on the perceived lack of knowledge about Slavic languages in the community, especially in academia. This is detrimental to the ability to evaluate events of global importance, given the relevance of this linguistic family and ethnic group in the world, e.g.:

- The subfamily of Slavic languages is the most extensive in Eurasia, covering an area of over 24 million km², nearly the size of North America, extending from Central Europe to the Sea of Japan;

- Slavic languages have more than three hundred million speakers, making them the most populous in Europe;
- Most of these speakers use the Cyrillic alphabet, the second most popular in the world (which includes numerous non-Slavic languages, such as Udmurt and Mongolian);
- One of the official languages of the UN and BRICS is Slavic: Russian;
- Some of the world's most studied thinkers come from predominantly Slavic countries, such as: Maria Skłodowska-Curie, also known as Marie Curie; Światłana Aleksijewič (СВЯТЛАНА АЛЕКСІЄВІЧ), also known as Svetlana Aleksievich; Julia Kristeva (Юлія Крїстева); Леї Вуґоцкі (Леї Вуґоцкі), also known as Lev Vygotsky; Микола Гоголь (Микола Гоголь), also known as Nikolai Gogol; and Mikhail Bakhtin (Михаїл Бахтін).

Therefore, the course aimed to encourage the spread of knowledge, helping to fill a gap in UFBA's modern foreign language courses, which cover two of the three major European language families: Germanic (German and English) and Romance (Spanish, French and Italian). However, the largest of them, by population and territory, the Slavic languages, are not covered. The course was held in November of the same year, over four meetings of four hours each, at the UFBA Institute of Letters, in Salvador, Brazil, with an audience of approximately seventy people, including students from the institution and external audiences.

The experience recalled here aims to contribute directly or indirectly to future research and initiatives within Slavic studies in Brazil and elsewhere, as well as offering the public, especially those unfamiliarized with the region, an introduction to this vast field of studies. Given the subjective nature present in the word "experience", we do not intend here to compose an in-depth analysis or a technical report, with rigid structure and austere language. With the desire to offer our perspectives as teachers and facilitators of this experience, we divided the following report into four subsections, one for each class, accompanied by our reflections.

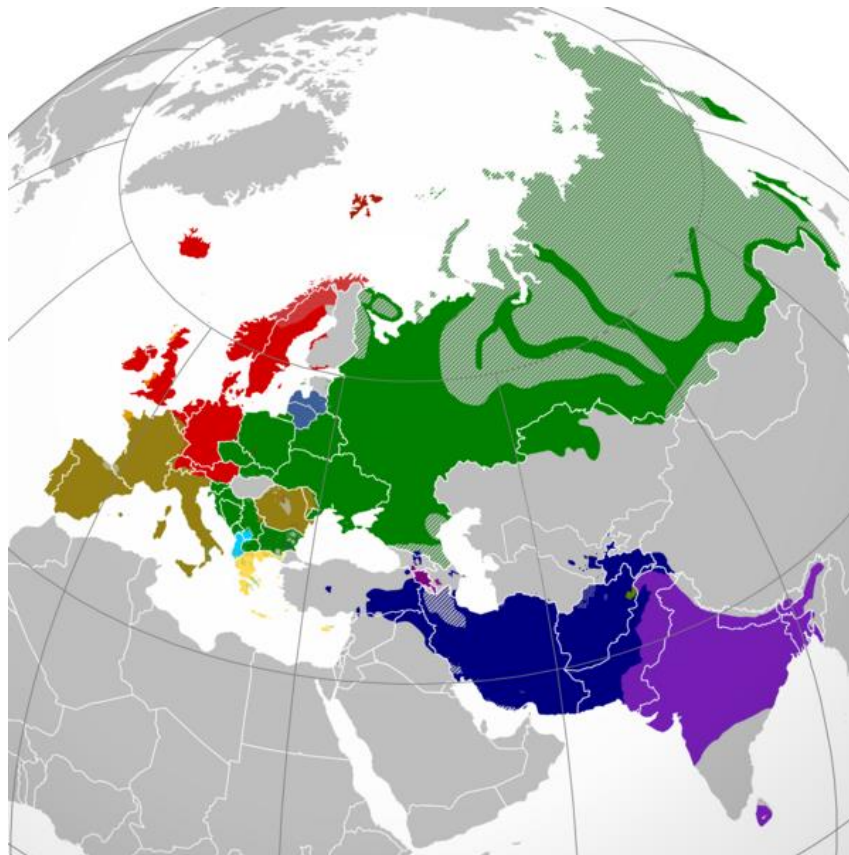
Class 1 — Cartography of the Slavic peoples: from prehistory to the present

"What is Slavic?" It was with this question that we began the course, on a Monday afternoon, in the auditorium of the Institute of Letters. In fact, every Monday afternoon in November of that year was dedicated to the course. As more people arrived, we saw more and more faces surprised by the laconic question. The class was instructed to write their answers anonymously on pieces of paper to be collected and read by Franco immediately afterwards. It is possible to trace a spectrum composed of responses from the most speculative to the most scientific. On one extreme, some notes pointed to a vague

relationship between "Slavic" and "slave", going through generalizations associated with Russia. On the other extreme, impromptu lexicographic definitions referred to Slavs as people of Indo-European origin native to Eastern Europe and speakers of Slavic languages. For our part, we emphasized that there was no right or wrong, until that moment, and we did not comment on the answers, as our objective was to assess the knowledge of the students and verify the changes at the end of the course, when we would re-read those answers and open a debate session.

Next, we showed a map of Eurasia, highlighting the territories where Indo-European languages are traditionally spoken (**Figure 1**).

Figure 1. Indo-European languages in Eurasia and their subgroups. Slavic languages in green. Source: Commons, 2021.

"Do you speak any Indo-European language?", we asked, to which some voices replied negatively from the auditorium. A small discussion soon began, as other people were quick to point out Portugal on the map, highlighting its kinship with the other languages in the group. "Yes, Portuguese is also an Indo-European language, a distant relative of English,

Ukrainian, Sanskrit and even Kurdish! But not Basque or Hungarian, as you can see on the map."

This was an important moment of reflection for some students, as if they were discovering a little about themselves. To delve deeper into this scenario, we showed the video *Indo-European Languages — Word Comparisons*, from the Brief Histories channel (2021), with a series of cognates among the group's languages, such as **méh₂tēr*, reconstruction of the word "mother" or "maternal", in Proto-Indo-European, whence, for instance, *mater-*, in Old Church Slavonic, *māter*, in Latin, *mātar-*, in Avestan, and *matṛ́*, in Sanskrit.

From this introduction, we moved on to Proto(Balto)-Slavic, which, according to Sussex and Cubberley (2006), originated between the Carpathian Mountains and the Dnipro River, between present-day Slovakia and Ukraine, around four thousand years ago. We presented some examples taken from the book (2006, p. 22), such as **desetb*, reconstruction of "ten" in Late Proto(Balto)-Slavic, derived from PIE **dékm̥*, from which derive the current *dešimt*, in Lithuanian, and *deset* in Serbo-Croatian, to explain how the change from this ancestral language to its descendants occurred and how the Baltic languages became distant to the point that there is no consensus on whether they can in fact be considered part of the same group with the Slavic languages. Nonetheless, the authors note that "There is certainly strong evidence to link Slavic more closely to Baltic than to any other Indo-European language family." (2006, p. 22).

Still in the first meeting, we addressed some basic characteristics about phonetics, writing and distribution of the current Slavic languages. Generally, these are subdivided into Western, Southern and Eastern, but it is also possible to trace a division between East and West. While Eastern Slavic languages are written with the Cyrillic alphabet, invented in medieval Bulgaria and strongly associated with Orthodox Christianity, their Western counterparts use the Latin alphabet, typically associated with other religious denominations, especially Catholic and Protestant Christianity. Other scripts historically used for Slavic languages, such as Arabic and Glagolitic, were addressed in the second meeting, within the historical context of each nation.

As a practical exercise, we distributed leaflets containing the Article 1 of the Universal Declaration of Human Rights in the major thirteen Slavic languages and played their respective audios, taken from the website omniglot.com (Omniglot, 2023), randomly and anonymously. The task was simple: try to associate what was spoken with what was written (Cyrillic texts were accompanied by their transliteration) to find out the unknown language. The class managed to identify almost all the languages, becoming familiar with them while learning to distinguish them. For homework, we asked the class to divide into groups to carry out a mini-seminar on the chronology of the Slavic peoples, the topic of the next class.

Class 2 — Historical and social transformation of Slavic peoples and languages

After a brief recap of the previous class, we entered the subject of the history of the Slavic peoples, with presentations made by students in a mini-seminar format. Arranged in alphabetical order, the groups addressed historical, economic, political and cultural aspects of each country, opening space for questions and debate afterwards. To facilitate the discussion, brief introductions to each country were made, which we summarize below.

Belarus (Беларусь)

The name Belarus stems from *Bielaja Ruś*, which means White Rus'. The term Rus' refers to the Kyivan Rus' of the 9th to 12th centuries, to the successor (Eastern Slavic) principalities, and to the people (*Rusy*) who lived under their authority. Ruthenia, the Latin name for the Kyivan Rus', gave rise to the name White Ruthenia. The western areas of present-day Belarus formed part of historical Black Ruthenia, whereas Galicia constituted Red Ruthenia. Among the three Eastern Slavic nations, it is only in the name Belarus that the reference to the former Rus' has remained. The term "White Russia" [*Belorussia*, *Byelorussia* or *Weißrussland* (Ger.)] has a pejorative meaning for Belarusians, in the same way as Little Russia does for Ukrainians. This is because Rus' refers to the ancient Kyivan Rus' and its subjects rather than to the Russian ethnic group (*Rusky*), which emerged much later in areas that were under the Mongol yoke for a lengthy period and thus became culturally different. Byelorussia, or the Byelorussian SSR, became the name of the country in the Soviet era, which was then changed to the Republic of Belarus in 1991. Today, Russians also use the official name Belarus in place of Byelorussia (Karácsonyi et al., 2017, p. 21).

Bosnia and Herzegovina (Bosna i Hercegovina / Босна и Херцеговина)

Bosnia's history is mainly influenced by its religious and ethnic diversity. Bosnia — which consists of two regions, Bosnia in the north and Herzegovina in the south — fell to the Turks in 1463, and many Bosnian nobles became Muslims. Arabic script was used to write Bosnian Islamic literature at least until the end of the 19th century. However, Bosnia remained linguistically close to Serbian and, until its autonomy in 1992, Bosnian was seen as a dialectal area of Serbo-Croatian. Its population is predominantly Muslim, a characteristic it shares with Kosovo, a result of the 500 years of Turkish occupation of the Balkans. During the Tito era, Bosnian Muslims received the new "ethnonym" *Muslimani* (previously they were simply Serbs or Croats of Islamic faith), but this name was

abandoned in the new state, replaced by *Bošnjaci* (Bosniaks). The Herzegovinian dialect was chosen for the Serbo-Croatian standard (Sussex & Cubberley, 2006, p. 75–76).

Bulgaria (България)

Originally a Turkic tribe that arrived in the Balkans from the north of the Black Sea in 679 AD under the command of Asparukh, the Bulgarians subjugated the Slavs of modern Bulgaria and southern Serbia in 681 AD. With a system of government and social organization superior to that of the Slavs, but less solid linguistic and cultural heritage, within two centuries, Bulgaria spoke Slavic. The First Bulgarian Empire lasted until 1018, when Bulgaria and the entire Balkan Peninsula became part of the Byzantine Empire. The Second Bulgarian Empire (1196–1331) was linguistically and culturally more stable, but eventually fell to the Turks in 1393. The ensuing period of Ottoman rule lasted five centuries, until 1877. Bulgarian writers and linguists moved towards a codification of the language that reflected Bulgarian rather than imported models, which were updated in 1945 (Sussex & Cubberley, 2006, p. 67–68).

Croatia (Hrvatska)

The national idea of an independent Croatia dates back to around 924 AD, when King Tomislav led the Croats to liberation from Byzantium. However, from the end of the 11th century until the Battle of Mohács, in 1526, the Croats were under Hungarian rule, which was followed by 250 years of Turkish rule. In 1790, with the Turks already out of Croatian territory, the Croatian Assembly formally chose a form of alliance with Hungary, which lasted until World War I. The fact that the national standard was based on a Serbian dialect was a source of irritation for Croats who tended to promote Croatian, while the Serbs remained more faithful to the notion of a Serbo-Croatian language. This linguistic separatism increased whenever political and ethnic tensions between Serbs and Croats were exacerbated, such as the Yugoslav political crisis of 1991. The two languages are now officially separated (Sussex & Cubberley, 2006, p. 74–75).

Czechia (Česko)

In the 9th century, the State of Great Moravia was established, a kingdom that included Bohemia and parts of present-day Slovakia, Poland and Hungary. Moravia fell to the Hungarians around 900, and the young Slavic culture was driven west. The installation of the Habsburgs in Bohemia, in 1526, consolidated Prague's position as a commercial and intellectual center, but the prospects for the Czech language were not promising and Bohemia entered a period of Germanization that was only alleviated by the emergence of

nationalism at the end of the 18th century. In the first half of the 19th century, Prague was the intellectual center of the West Slavic world, joined by Slovakia, Bohemia and Moravia, in 1918, to form the new Czechoslovak state. The Czech Republic, made up of Bohemia and Moravia, was separated from Slovakia to form the Czech Republic in 1992 (Sussex & Cubberley, 2006, p. 98–103).

Montenegro (Crna Gora)

The use of the name Crna Gora or Montenegro began in the 13th century in reference to a mountainous region in the Serbian province of Zeta. The later medieval state of Zeta maintained its existence until 1496, when Montenegro finally fell under Ottoman rule, within which it managed to maintain a certain level of autonomy. From the 16th to the 19th centuries, Montenegro was a theocracy governed by a series of prince-bishops. After World War I, during which Montenegro fought on the side of the Allies, the country was absorbed into the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, which became the Kingdom of Yugoslavia in 1929. At the end of World War II, it became a Yugoslav constituent republic. When the latter dissolved in 1992, Montenegro joined Serbia, from which it separated in 2006, through a referendum (CIA, 2022, p. 347–348).

North Macedonia (Северна Македонија)

In the irony of history, the people whose ancestors gave the Slavs their first literary language were the last to see their modern language recognized as a separate Slavic language, distinct from the neighboring Serbian and Bulgarian languages. Between the 12th and 20th centuries, Macedonian language and culture were almost continually subjugated to external religious and political pressures. The cultural crisis of five centuries of Ottoman rule and the strongly authoritarian religious control of the Greek Orthodox Church caused a lack of continuity in Macedonian culture and identity. Macedonia joined the Yugoslav Federation as a separate republic with its own language and literature, in 1944. Contemporary Macedonia is autonomous, although it is under pressure from Greece and Bulgaria in establishing its political, economic, cultural and linguistic autonomy (Sussex & Cubberley, 2006, p. 69–71).

Poland (Polska)

The origins of the Polish state, as well as Bohemia and Moravia, are uncertain. The Poles ("plain dwellers") occupied the area between the Oder and Vistula rivers around the 6th century, and were constantly persecuted by Western Germans. In 963, Mieszko I finally won an important victory over the Germans and promoted the Christianization of Poland

in 966. Its status as a regional power was consolidated after the Union of Lubin (1569), joining Belarus, Lithuania and Ukraine. But the division of Poland by Russia, Prussia and Austria, in 1772 and 1773, and its total dismemberment in 1795–1797, represented a genuine threat to the continuation of Polish linguistic culture. After its independence in 1918, the fate of the Polish language in the reconstituted Polish state was no longer in danger (Sussex & Cubberley, 2006, p. 92–93).

Russia (Россия)

Similar to Belarusian, Russian began to distance itself from Eastern Proto-Slavic around the 13th century (Sussex & Cubberley, 2006, p. 81), which is accentuated with the rise of Moscow as a political center, distancing itself from the influence of the principality of Kyiv. Centuries of Bulgarian and Tatar influence deepened this distance, with a marked influence of Asian languages and, from the 15th century onwards, European languages. In the 18th century, Russian became a standardized language and, under Peter I, closer to the West, being influenced mainly by the French and German languages. The 20th century saw the collapse of the Russian empire and the rise of the USSR, whose spelling reforms shaped contemporary Russian.

Serbia (Србија)

Early Serbian history was marked mainly by resistance to Bulgarian influence in the east and south, while the Nemanja dynasty (1169–1331) established the medieval kingdom of Serbia, along with a considerable flowering of literature and arts. The Christians, however, were defeated in Kosovo in 1389, and Serbia remained under Turkish control until the end of the 19th century. The Serbian language, however, still lacked a political basis, which only emerged with the formation of the new Serbian Kingdom after the revolt of Kara George (1804–1813). This led to the growth of pan-Slavic sentiment, which the Habsburg empire tried to suppress. Serbia was eventually freed from Turkish control by the Treaty of Berlin in 1878. Serbia's success in the Balkan Wars of 1912–1913 had the effect of uniting the Serbs and drawing non-Serb states into a closer union that emerged as Yugoslavia. At the time of the Yugoslav dissolution [1990s], there was still no official grammar or dictionary of the unified language (Sussex & Cubberley, 2006, p. 72–73).

Slovakia (Slovensko)

The Slovak people were separated from the Czechs by the Hungarian capture of Great Moravia, c. 900 AD, and until 1918 it had no official ethnic or linguistic status. Until the end of the 18th century, its spoken language had only regional recognition, and until the

end of the 19th century the written language, when it was not Latin, Hungarian or German, was predominantly Czech. During the 1960s, however, Slovak linguistic sentiment culminated in the publication of a set of principles for the promotion of the Slovak language. The separation of Czechoslovakia into the Czech and Slovak Republics occurred at the beginning of 1992, peacefully. The effect of this change confirmed the status of Slovak as an autonomous language (Sussex & Cubberley, 2006, p. 104–105).

Slovenia (Slovenija)

Except for brief periods, the Slovenian people were subject to non-Slavic governments and the religious rule of Rome from their conversion in 748 until 1945. After 1278, they passed from control of the Holy Roman Empire to that of the Habsburgs. From the 14th century onwards, the official policy was Germanization and colonization to the detriment of the Slovenian language and culture. The official languages were Latin, German and Italian, the latter two spoken by the nobility and the middle classes, while the peasantry spoke Slovene. World War II consolidated most Slovenes in Tito's Yugoslavia, with full constitutional linguistic rights, as a constituent republic. The language is now fully codified in spelling, grammar and lexicography. The separation of Slovenia as an independent nation when Yugoslavia was dissolved in 1991 has strengthened the status of Slovenia, in the absence of pressure and competition from Serbia and Croatia (Sussex & Cubberley, 2006, p. 78–79).

Ukraine (Україна)

Established in the 8th century, the Principality of Kyiv (Kyivska Rus') brought together important ancient Slavic states, such as the principalities of Galicia (Halychyna) and Volynia, which assumed an important role in the history of Ukraine especially after the Mongol invasion of 1240. In the 13th century, most of the Ukrainian territory was part of the Grand Duchy of Lithuania, and, after the Union of Lublin in 1569, the Republic of the Two Nations (union with Poland). At the end of the 18th century, the Polish-Lithuanian Commonwealth was divided by the Russian, Prussian and Austro-Hungarian empires. As a result, substantial parts of Ukraine, Belarus, and Poland were annexed by Russia, which banned the use of Ukrainian in much of public life from 1863 to 1905. Although nominally autonomous since 1917, the Ukrainian language did not truly prosper within the Soviet Union, from the 1930s until the formation of the modern and independent Ukrainian state in 1991 (Sussex & Cubberley, 2006, p. 85).

Discussion

It is important to note that the groups' presentations greatly deepened these excerpts, which, as previously stated, only served as an introduction to the discussions. In the mini-seminar, the groups also had the freedom to discuss topics of interest to them, which resulted in a diverse and dynamic class. In addition to history, varied topics such as dance and gastronomy were discussed, as in the case of Ukrainian *hopak* dance, and Slovakian *halušky* recipe. Furthermore, socioeconomic indicators, such as the countries' minimum wage and trade balance with Brazil were mentioned, a subject discussed in greater depth at the final class.

It is also worth noting that one of the objectives of the mini-seminar was to show the interconnections between the histories of each Slavic people, which we believe has been achieved. Throughout the presentations, it became apparent that numerous dynamics were experienced together by two or more nations, sometimes simultaneously. An example of this is the struggle against Turkish-Ottoman and Austro-Hungarian imperialism in the Balkans, Tatar-Mongol and, later, Russian in the East and Germanic in the West.

In this context, we pointed out that, although history sometimes suggests a supposed "weakness" or "inferiority" of the Slavic peoples, often at the mercy of their more "powerful" neighbors, there are two main factors to consider: first, the same goes for any country in the world, no matter how powerful they may seem, such as the USA, which was once a colony of Great Britain, which, in turn, was also colonized, and so on; second, that each contemporary Slavic country defeated these seemingly superior enemies, ultimately achieving independence.

Class 3 — Belarus: A synthesis of the Slavic world

The theme of the third meeting was dedicated to Belarus as an example of a Slavic country that has intersections and draws parallels with other nations in the region. The mediator was Volha Yermalayeva Franco, a native of the country based in Salvador, where she has represented the Belarusian diaspora in Brazil through the People's Embassies of Belarus initiative (Belarus Abroad, 2024). Located in the geographic center of Europe, Belarus borders three other countries with a Slavic majority: Ukraine, Poland and Russia. Its history, language and culture draw parallels with several aspects discussed in recent meetings, such as: a colonial past, marked by the coexistence of Orthodox and Catholic Christianity, besides other Abrahamic religions, such as Judaism and Islam; a problematic coexistence of the national language with a colonial language under an authoritarian regime; and the historical use of Cyrillic and Latin alphabets, among other issues.

The starting point was the geopolitical contextualization of the country where, in recent years, police repression has intensified in response to the large protests against the dictatorship established in 1994. We talked about the existing conflict between the national discourse and the regime's discourse, the traditional and official national symbols (**Fig. 2**).

Figure 2. Left: Symbols of the former Byelorussian Soviet Socialist Republic (1919–1991); Center: White-red-and-white flag and Pahonia coat of arms, pre-Soviet heritage with medieval origins resumed in the first years of independence of the current Republic of Belarus. Right: Flag and coat of arms established by Lukašenka in 1995. Source: Kotljarchuk, 2004 (adapted).

In this context, it was important to contextualize the civil resistance movements against the dictatorship. This included key figures such as human rights defender Aleś Bialacki, winner of the 2022 Nobel Peace Prize, currently a political prisoner in Belarus, and writer Śviatlana Aleksijevič, winner of the 2015 Nobel Prize for Literature, currently in exile. Furthermore, the discussion included internationally recognized historical figures born in Belarus, such as Leŭ Vyhocki, psychologist and pedagogue, born in Orša and raised in Homiel, where he began his professional career; and Marc Chagall, a visual artist who gained international fame after moving to Paris, but painted his hometown Viciebsk throughout his life.

The second point of the class was the Belarusian language. We made a brief introduction to the history of its writing:

- The arrival of Cyrillic in the Belarusian lands, in the 9th century;
- The use of Ruthenian, or Old Belarusian, as the official language of the Grand Duchy of Lithuania, including the Third Statute of the Grand Duchy of Lithuania (1588), which served as the basis for the modern concept of constitution used worldwide;
- The printing of the Bible translated into Belarusian by Francysk Skaryna in 1517, the first book printed in an East Slavic language;
- The use of *lacinika*, the Latin alphabet devised for the Belarusian language, in the 14th century, officially used for the transliteration of toponyms in the country;
- The use of *arabica*, the Arabic script for the Belarusian language, introduced by Belarusian Tatars in the 16th century;
- The history of simultaneous publication in Cyrillic and Latin scripts of books and newspapers in Belarusian, which was fairly common until the first half of the 20th century;
- The status of Belarusian as the only official national language until 1995 and co-official, along with Russian, since then, in addition to having minority status in regions of Poland, Russia, Ukraine, Lithuania and Latvia;
- The status of a vulnerable language according to UNESCO due to the "widespread use of Russian in its stead" (UNESCO, 2010, p. 39);
- Data from the 2019 census, which shows that 60.3% of the population (approx. 6 million) consider Belarusian their native language and 31.7% of the population (approx. 2 million) say they use the language in everyday life.

Furthermore, we present the Cyrillic and Latin spellings used for Belarusian, and its phonetic system. We exemplified and commented on the main grammatical characteristics of the Belarusian language, based on Sussex and Cubberley (2006) as the main reference, presenting examples of characteristics in common with other Slavic languages:

- Absence of articles
- T–V Distinction (Ty — Vy)
 - Ty — Vy (Ты — Вы) — (in)formal, sg — pl.
- Declension: 7 cases

- Nominative (subject): Гэта кава (Heta kava) — This is coffee.
- Accusative (direct object): Я цябе ведаю (Ja ciabie viedaju) — I know *you*.
- Dative (indirect object): Вы мне казалі (Vy mnie skazali) — You said *to me*.
- Genitive (ownership, attribute, origin): Яны з Бразыліі (Jany z Brazylii) — They are *from Brazil*.
- Instrumental: Ты пішаш алоўкам. (Ty pišaš aľoŭkam) — You write *with a pencil*.
- Locative / prepositional: Яна жыве ў Полацку. (Jana žyvie ŭ Poľacku) — She lives *in Polatsk*.
- Vocative: Тату! (Tatu!) — Dad!
- **Flexible syntax**
 - The relationship between subject, verb and object is marked by endings, not syntax:
 - Мама любіць каву / Каву любіць мама / Любіць мама каву (Mama lubić kavu / Kavu lubić mama / Lubić mama kavu) — Mom loves coffee.
- **Three genders**
 - Feminine, masculine, neuter: кава, сыр, малако (kava, syr, maľako) — coffee, cheese, milk (neutral does not apply to people and animate beings).
- **Aspects**
 - **Perfective:** complete action. E.g. Мы казалі (my skazali) — We said
 - **Imperfective:** incomplete action. E.g. Мы казалі (my kazali) — We were saying
 - This results in different verbs. E.g. сказаць (skazać); казаць (kazać)
- **Three verb modes**
 - **Indicative:** Мы шмат працуем (My šmat pracuŭem) — We work a lot.
 - **Imperative:** Хадзі сюды! (Chadzi siudy!) — Come here!
 - **Conditional:** Калі б я ведала... (Kali b ja viedaľa...) — If only I knew...

In addition to familiarizing the students with grammatical aspects of Belarusian, this activity served to show examples of writing with the Cyrillic alphabet. To delve deeper into this topic, we introduced the Belarusian Cyrillic alphabet and carried out a practical activity, which consisted of transliterating student names on the board. Next, we looked at a list of basic phrases in Belarusian, comparing them with similar phrases in neighboring Slavic languages: Ukrainian, Russian, and Polish (**Table 1**). After that, we distributed the printed phrases individually, so that the class could create small dialogues and practice.

Table 1. Comparison of basic sentences between Belarusian and neighboring Slavic languages.

	БЕЛАРУСКАЯ МОВА	УКРАЇНСЬКА МОВА	РУССКИЙ ЯЗЫК	JĘZYK POLSKI
English	Belarusian	Ukrainian	Russian	Polish
<i>Hello!</i>	Вітаю! Vitaju!	Добридень! Dobryden'!	Здравствуйте! Zdravstvuyte!	Witam!
<i>How are you?</i>	Як маесься? Jak majeśsia?	Як справи? Yak spravy?	Как дела? Kak dela?	Jak się masz?
<i>Good</i>	Добра Dobra	Добре Dobre	Хорошо Khorosho	Dobrze
<i>Thanks</i>	Дзякуй Dziakuj	Дякую Dyakuyu	Спасибо Spasibo	Dziękuję
<i>You are welcome</i>	Калі ласка Kali łaska	Будь ласка Bud' łaska	Пожалуйста Pozhaluysta	Proszę

For the next class, students were asked to participate in the Brazil — Slavic World News panel that we created on padlet.com, adding journalistic content that included events and information directly related to Brazil and at least one Slavic country. This activity was intended to create a starting point for our discussion at the next meeting.

Class 4 — Brazil and the Slavic World

The fourth and final meeting was also the most comprehensive and dynamic, since: 1. we started with an interactive activity (Brazil — Slavic World News panel); 2. we had the participation of Anastasiia Syvash, who talked about the war in Ukraine and her experience in Brazil; 3. we carried out an intercomprehension activity, since three people of different Slavic nationalities were together; and 4. Professor Milan Puh made a presentation on Slavic studies in Brazil. Finally, we reread the answers to the question "What is Slavic?" from the first class and, as for homework, a course assessment quiz was proposed.

The class began with reading and discussing of the news on the panel. They covered almost all Slavic countries, establishing commercial, political and cultural relations with Brazil, such as the charity concert with Ukrainian refugees organized by Volha Yermalayeva Franco and Anastasiia Syvash in the Historic Center of Salvador (Oliveira, 2022) in favor of the victims of the Russian invasion, and Franco's interview with Folha de S. Paulo newspaper about the protests electoral fraud in Belarus (Zanini, 2020).

We also briefly discussed the Bilateral Relations Portal of the Ministry of Foreign Affairs (Gov, 2023) with links to all countries with which Brazil maintains diplomatic relations. Of these, we listed all the Slavic ones and read some summaries of the history of these relations. After reading the Ukraine page, Syvash told us about her hometown, Kharkiv, and her people's struggle to defend against Russian invasion. Syvash also told us about her work as a designer, including in partnership with Franco, in initiatives that seek to popularize Slavic languages and cultures in Brazil. This includes planners and teaching materials (Linguarte, 2023) and visual arts, such as the three-meter tall Motanka sculpture in front of the UFBA Institute of Letters (**Figure 3**).

Inspired by the traditional Ukrainian amulet doll of the same name, the sculpture was made with recycled material by Brazilian artist André Fernandes, in partnership with Volha Yermalayeva Franco and Anastasiia Syvash. It symbolizes the Ukrainian people's desire for justice and peace, while serving as an information totem with a QR code from which the public can access online content about local events and initiatives related to Belarus and Ukraine (Franco & Syvash, 2024). One such initiative is the podcast *Diary of War*, organized by Ukrainian activist Daria Kolomiec and translated into Portuguese by Franco and Syvash in 2022.

Figure 3. Motanka sculpture displayed in front of the UFBA Institute of Letters, Nov. 2023.

Photography: Paterson Franco Costa

We then carried out an intercomprehension activity, which consisted of each representative writing three sayings from their people on the board, teaching the pronunciation to the students, who then tried to guess the meaning. Franco wrote in Belarusian "Ведаў Бог, што ня даў сьвіньні рог" ("God knows why he didn't give a horn to the pig"), "Адзін пень гарэў, а другі сьпіну грэў" ("One stump burned while the other warmed its back") and "Чорт чорта пазнаў дый на піва пазваў" ("One demon ran into another demon and called him for a beer"). Then, it was Puh's turn, with the Croatian sayings "Nije zlato sve što sja" ("All that glitters is not gold"), "Danom konju u zube se ne gleda" ("Do not look a gift

horse in the mouth"). and "Bolje vrabac u ruci, nego golub na grani" ("A sparrow in the hand is better than a pigeon on the roof"). Finally, Syvash wrote the Ukrainian sayings "Робити з мухи слона" ("To make an elephant out of a fly"), "Розставити всі крапки над 'і'" ("Dotting the i's") and "Яблуко від яблуні недалеко падає" ("An apple doesn't fall far from the apple tree").

In addition to trying to understand the meaning of the sayings, purposefully chosen because almost all of them have parallels in Portuguese and other western languages, the activity also resulted in a lexical comparison between terms (e.g. *слон* / *slon* means "elephant" in the three languages) and an illustration of the general characteristics of pronunciation and spelling, elements previously seen only theoretically. Furthermore, it was a moment to demonstrate in practice how these languages are handwritten.

The fourth moment of the class consisted of Puh's lecture on Slavic studies in Brazil, in which he narrated his experience of post-doctoral research at the University of the Centre-West (UNICENTRO) between 2018 and 2020. Gathering diverse information and research on what is produced about the Slavic world in Brazil, the lecturer showed the developments of the research that were published (Puh, 2020; Krause-Lemke, 2021). Additional results included the course Eastern Europe: Education, Languages, Cultures and Migrations, at the University of São Paulo, and the creation of a research group, Leste Europeu em Movimento (Eastern Europe in Movement) and the organization of events such as the Eastern European Fair, in 2023, also in São Paulo.

Finally, we once more read the answers collected in the first class, on the question "What is Slavic?". Given the anonymity of the notes, we cannot say for sure how many of the people present wrote them, but the reactions upon hearing the answers contrasted with the strangeness of the first meeting. Some smiles and smirks could be noticed towards the least informed answers and nodding upon hearing the more academic ones. Verbally, however, there was little interaction, perhaps due to shyness or fear of revealing authorship. At the end of the activity, however, we reached a consensus that the classes were productive and everyone there learned something. In order to evaluate this learning in more detail, we announced to the class that we would send, by email, a questionnaire related to the topics covered in the course. This activity was not graded, but it would help us understand how much content was absorbed by the class and which points we need to pay more attention to, in order to improve the experience should the course continue.

Final considerations

In line with the objectives of UFBA's extension activities, the Introduction to Slavic Studies course sought to contribute to the interdisciplinary, critical, and responsible education of students. It took place through weekly face-to-face classes at the Institute of Letters, in

which fundamental elements for the basic understanding of Slavic languages and cultures were presented, with the opportunity to discuss with people from that region, deeply engaged in the topics covered, about history, culture, geopolitics and perspectives on relations between Brazil and the Slavic World.

As a result, there was a high rate of academic achievement, according to responses to the questionnaire provided to the class (see **Appendix 1**). The questionnaire was sent to 25 people with a minimum frequency of 75%, and the correct answers reached the following percentages, per question: 1 — 100%; 2 — 79%; 3 — 86%; 4 — 35%; 5 — 57%; 6 — 93%; 7 — 71%; 8 — 71%; 9 — 77%; 10 — 64%. Therefore, the average score is 7.3. It is worth highlighting that the objective of the questionnaire was to assess the general performance of the class and serve as a parameter to understand how to improve future editions, i.e., not an assessment for certification purposes, which is based solely on the attendance of each student.

In the comments field provided in the questionnaire, which is optional in nature, a total of ten comments were registered (see **Appendix 2**) all anonymous, as our intention was to obtain sincere impressions. Considering the class average and the comments, it is possible to state that the work plan was implemented satisfactorily and the course was successful. We hope that this is just the beginning of a lasting, mutually beneficial partnership for the university, the community and Slavic Studies in Brazil and the world.

References

BELARUS ABROAD. *Народная Амбасада Беларусі ў Бразіліі* / People's Embassy of Belarus in Brazil. 2024. Available at: <<https://brazil.belarusabroad.org>>. Accessed on: 11 Mar. 2024.

BRIEF HISTORIES. *Indo-European Languages* — Word Comparisons. 2021. Available at: <<https://www.youtube.com/watch?v=6Z2Qfot3-HM>>. Accessed on: 06 Mar. 2024.

CIA. *The CIA World Factbook 2022–2023*. New York: Skyhorse Publishing, 2022.

COMMONS. *Indo-European Language Family Branches in Eurasia*. 20 Jul. 2021. Available at: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Indo-European_Language_Family_Branches_in_Eurasia.png>. Accessed on: 06 Mar. 2024.

FRANCO, Volha Yermalayeva.; SYVASH, Anastasiia. **Ucrânia**. Mural de eventos para a Ucrânia em Salvador–BA. Available at: <<https://padlet.com/yermalayeva/ucr-nia-99m4iityvn2yvx5p>>. Accessed on: 12 Mar. 2024.

FREIRE, Paulo. *Pedagogia da autonomia: saberes necessários à prática educativa*. 51 ed. Rio de Janeiro: Paz e Terra, 2015.

GOV. *Ministério das Relações Exteriores: Relações Bilaterais*. Nov. 2023. Available at: <<https://www.gov.br/mre/pt-br/assuntos/relacoes-bilaterais/todos-os-paises>>. Accessed on: 07 Mar. 2024.

KARÁCSONYI, Dávid. et al. *Belarus in Maps*. Budapest: Hungarian Academy of Sciences, 2017.

KOTLJARCHUK, Andrej. The Tradition of Belarusian Statehood: Conflicts about the Past of Belarus. In: RINDZEVIČIŪTĖ, Eglė. (org). *Contemporary Change in Belarus*. Huddinge: Baltic & East European Graduate School, Södertörns högskola, 2004, p. 41–72.

KRAUSE-LEMKE, Cibele.; PUH, Milan. Produção acadêmica em estudos eslavos no Brasil: balanços e perspectivas para o fomento de novas propostas de cooperação internacional. *Revista Fórum Linguístico*, v.18, n.1, p. 5675–5688, 2021.

LINGUARTE. *Idiomas*. Nov. 2023. Available at: <<https://www.linguarte.com.br/idiomas/>>. Accessed on 07 Mar. 2024.

OHCHR. *Всеобща Декларация за Правата на Човека*. Преамбюл. 1948. Available at: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/blg.pdf>. Accessed on: 06 Mar. 2024.

OLIVEIRA, Geovana. Refugiadas ucranianas fazem show na Cantina da Lua, em Salvador, e arrecadam doações para Kharkiv. *Metro1*. 02 Mai. 2022. Available at: <<https://www.metro1.com.br/noticias/cidade/122699,refugiadas-ucranianas-fazem-show-na-cantina-da-lua-em-salvador-e-arrecadam-doacoes-para-kharkiv>>. Accessed on: 07 Mar. 2024.

OMNIGLOT. *Article 1 of the UDHR*. Language family: Indo-European: Slavic/Slavonic. Nov. 2023. Available at: <<https://www.omniglot.com/udhr/slavic.htm>>. Accessed on: 06 Mar. 2024.

PUH, Milan. Estudos eslavos no Brasil: constituição de uma área. *Revista X*, [S.l.], v. 15, n. 6, p. 674–697, 2020.

SUSSEX, Roland; CUBBERLEY, Paul. *The Slavic Languages*. New York: Cambridge University Press, 2006.

UNESCO. *Atlas of the World's Languages in Danger*. 3 ed. Paris: UNESCO, 2010.

ZANINI, F. Assim como na Belarus, mulheres lideram mobilização contra Lukachenko no Brasil. *Folha de S. Paulo*. 09 Set. 2020. Available at: <<https://www1.folha.uol.com.br/mundo/2020/09/assim-como-na-belarus-mulheres-lideram-mobilizacao-contra-lukachenko-no-brasil.shtml>>. Accessed on: 07 Mar. 2024.

Appendix 1: Assessment questionnaire

Portuguese	English
1. Quem são os povos eslavos? A) Habitantes do Leste Europeu B) Povos escravizados pelos antigos romanos C) Povos de origem indoeuropeia falantes de línguas eslavas	1. Who are the Slavic peoples? A) Inhabitants of Eastern Europe B) People enslaved by the ancient Romans C) Peoples of Indo-European origin who speak Slavic languages
2. As línguas eslavas se escrevem... A) Com o alfabeto cirílico B) Com o alfabeto latino C) Ambas alternativas anteriores	2. Slavic languages are written... A) With the Cyrillic alphabet B) With the Latin alphabet C) Both alternatives above
3. O alfabeto cirílico é de origem... A) Russa B) Tcheca C) Búlgara	3. The Cyrillic alphabet is originally... A) Russian B) Czech C) Bulgarian
4. Em que idioma está o texto abaixo? <i>Хүн бүр төрж мэндлэхдээ эрх чөлөөтэй, адилхан нэр төртэй, ижил эрхтэй байдаг. Оюун ухаан нандин чанар заяасан хүн гэгч өөр хоорондоо ахан дүүгийн үзэл санаагаар харьцах учиртай.</i> A) Esloveno B) Russo C) Mongol	4. What language is the text below in? <i>Хүн бүр төрж мэндлэхдээ эрх чөлөөтэй, адилхан нэр төртэй, ижил эрхтэй байдаг. Оюун ухаан нандин чанар заяасан хүн гэгч өөр хоорондоо ахан дүүгийн үзэл санаагаар харьцах учиртай.</i> A) Slovenian B) Russian C) Mongolian

5. Uma língua escrita em cirílico... A) é necessariamente indo-europeia B) é necessariamente eslava C) pode ser de qualquer família linguística	5. A language written in Cyrillic... A) is necessarily Indo-European B) is necessarily Slavic C) can be from any language family
6. Qual desses países NÃO é eslavo? A) Eslováquia B) Bósnia C) Albânia	6. Which of these countries is NOT Slavic? A) Slovakia B) Bosnia C) Albania
7. Qual religião predomina entre os eslavos? A) Cristianismo ortodoxo B) Cristianismo católico C) Depende do país	7. Which religion predominates among Slavs? A) Orthodox Christianity B) Catholic Christianity C) Depends on the country
8. Toda pessoa de um país eslavo é eslava. A) Não sei B) Verdadeiro C) Falso	8. Everyone from a Slavic country is a Slav. A) I do not know B) True C) False
9. Todas as línguas eslavas são mutuamente inteligíveis. A) Verdadeiro B) Falso C) Depende	9. All Slavic languages are mutually intelligible. A) True B) False C) It depends

10. As línguas eslavas geralmente declinam em quantos casos? A) 4 B) 10 C) 7	10. Slavic languages usually decline in how many cases? A) 4 B) 10 C) 7
--	---

Key: C for all questions.

Appendix 2: Comments section of the Assessment Questionnaire

Portuguese	English
<i>"Muito interessante. Foi realmente uma introdução aos estudos eslavos, um pontapé inicial para conhecer mais sobre esse mundo."</i> <i>"O curso foi muito bom, deu um ótimo contexto histórico, geográfico e sociocultural, foi muito interessante ter um contato com as culturas eslavas e tirar muito dos pré-conceitos que o ocidente criou em nossas mentes."</i> <i>"Esperando ansiosamente por um cursinho de férias!" [sic]</i> <i>"Мне очень нравится. Пожалуйста, откройте курс русский язык" [Gosto muito. Por favor, abram um curso [de] língua russa]</i> <i>"Os idiomas eslavos e bálticos são muito mal traduzidos nas américas. Isso reflete, talvez, uma falta de profissionais com perspectivas quanto a particularidades do idioma, cosmovisão e cultura; mas também</i>	<i>"Very interesting. It really was an introduction to Slavic studies, a starting point for learning more about that world."</i> <i>"The course was very good, it gave a great historical, geographical and sociocultural context, it was very interesting to have contact with Slavic cultures and remove many of the preconceptions that the West created in our minds."</i> <i>"Looking forward to a summer course!"</i> <i>"Мне очень нравится. Пожалуйста, откройте курс русский язык" [I really like it. Please open a Russian language course]</i> <i>"Slavic and Baltic languages are very poorly translated in the Americas. This perhaps reflects a lack of professionals with perspectives on the particularities of the language, worldview and culture; but also the fact that ideological interests get in the way, alternating the romanticization</i>

<i>o fato de que interesses ideológicos se interpõe, alternando a romantização e a demonização desses povos. É necessária uma divulgação mais ativa, em particular patrocinada pelas Universidades." [sic]</i> <i>"Proposta muito interessante do curso, servindo como um ponto de partida para quem busca conhecer e estudar mais sobre os povos e culturas eslavas"</i> <i>"Foi bem legal, pena que não consegui assistir todas as aulas"</i> <i>"O curso foi muito proveitoso e sua didática adequada ao público geral!"</i> <i>"A inserção de dinâmicas durante a aula é um aspecto excelente do curso. Em relação à didática da professora e do professor, possuem uma cumplicidade fantástica e estão sempre disponíveis para cessar as dúvidas questionadas."</i> <i>"O curso foi muito bom. Os professores foram incríveis e bem atenciosos. Foram dias de muitos conhecimentos."</i> <i>"O curso foi um experiência incrível, torcendo para que surjam outras iniciativas no campo dos estudos eslavos em Salvador." [sic]</i>	<i>and demonization of these peoples. More active dissemination is needed, particularly sponsored by Universities."</i> <i>"Very interesting course proposal, serving as a starting point for those looking to know and study more about Slavic peoples and cultures"</i> <i>"It was really cool, it's a shame I couldn't attend all the classes"</i> <i>"The course was very useful and its teaching was suitable for the general public!"</i> <i>"Inserting dynamic activities in class is an excellent aspect of the course. In relation to the teachers' didactics, they have a fantastic chemistry and are always available to solve any questions."</i> <i>"The course was very good. The teachers were incredible and very attentive. Those were days of great knowledge."</i> <i>"The course was an incredible experience, hoping for other initiatives to emerge in the field of Slavic studies in Salvador."</i>
--	---

About the authors:

Paterson Franco Costa. Professor of English at the Federal University of Bahia, Brazil, where he defended both his Master's and Doctor's dissertations about Belarus. He has several publications on Belarusian language, culture, and politics. Additionally, he has organized events, created, and translated content to raise awareness of the public on Belarus's struggle for freedom and democracy. His main interests are: Postcolonial Cultural Studies, Intersemiotic Translation, and Audiovisual Translation.

Volha Yermalayeva Franco. Representative of the People's Embassy of Belarus in Brazil and an activist of the Belarusian diaspora in Brazil, where she has been living since 2011, organizing Belarusian cultural events. She completed a journalism course at the Belarusian Collegium (2005–2007), at the same time she studied at the Faculty of Journalism in the Belarusian State University, from which she was expelled for cooperation with independent media. Graduated from the bachelor's program Cultural Heritage and Tourism at the European Humanities University (2012) and Master of Architecture and Urbanism in the Federal University of Bahia (UFBA, Salvador, State of Bahia, Brazil, 2024). She teaches Belarusian, Portuguese, Russian and English as foreign languages and translates Belarusian poetry and prose into Portuguese.

Пра аўтараў:

Патэрсан Франко Коста. Прафэсар ангельскай мовы Фэдэральнага ўнівэрсытэта Баіі (UFBA, Бразылія), дзе абараніў магістарскую й доктарскую дысэртацыі пра Беларусь. Мае некалькі публікацый пра беларускую мову, культуру й палітыку. Арганізоўваў імпрэзы, ствараў і перакладаў кантэнт для падвышэньня дасьведчанасьці грамадзкасьці пра барацьбу Беларусі за свабоду й дэмакратыю. Асноўныя інтарэсы: посткаляніяльныя культуралёгічныя дасьледаваньні, інтэрсемятычны пераклад і аўдыёвізуальны пераклад.

Вольга Ермалаева Франко. Прадстаўніца Народнае амбасады Беларусі ў Бразыліі й актывістка беларускае дыяспары ў Бразыліі, дзе жыве з 2011 году й арганізоўвае беларускія культурніцкія імпрэзы. Прайшла курс журналістыкі ў Беларускам калегіюме (2005–2007), у гэты ж час навучалася на факультэце журналістыкі БДУ, адкуль была выключана за супрацу зь незалежнымі выданьнямі. Скончыла бакаляўрскую праграму "Культурная спадчына й турызм" у Эўрапейскім гуманітарным унівэрсытэце (2012) і магістарскую праграму архітэктурнага факультэта Фэдэральнага ўнівэрсытэта Баіі (UFBA, г. Саўвадор, штат Баія, Бразылія, 2024). Выкладае беларускую, партугальскую, расейскую й ангельскую мовы як замежныя. Перакладае на партугальскую мову беларускую паэзію й прозу.

Об авторах:

Патерсон Франко Коста. Профессор английского языка Федерального университета Баии (UFBA, Бразилия), где защитил магистерскую и докторскую диссертации по Беларуси. Имеет несколько публикаций о белорусском языке, культуре и политике. Организовывал мероприятия, создавал и переводил контент для повышения осведомленности общественности о борьбе Беларуси за свободу и демократию. Основные интересы: постколониальные культурологические исследования, интерсемиотический перевод и аудиовизуальный перевод.

Вольга Ермалаева Франко. Представительница Народного посольства Беларуси в Бразилии и активистка белорусской диаспоры в Бразилии, где живет с 2011 года и занимается организацией белорусских культурных мероприятий. Окончила курс журналистики в Белорусском колледже (2005–2007), одновременно училась на факультете журналистики БГУ, откуда была отчислена за сотрудничество с независимыми изданиями. Окончила бакалаврскую программу «Культурное наследие и туризм» Европейского гуманитарного университета (2012) и магистратуру архитектурного факультета Федерального университета Баии (UFBA, г. Салвадор, штат Баия, Бразилия, 2024). Преподаёт белорусский, португальский, русский и английский как иностранные языки. Переводит белорусскую поэзию и прозу на португальский язык.

Патэрсан Франко Коста, Вольга Ермалаева Франко:

Уводзіны ў славістыку ў Бразыліі: Беларускі погляд

(web-magazine “Culture. Nation”, issue 34, November 2024, 38-64, www.sakavik.net)

Патэрсан Франко Коста — *Фэдэральны ўнівэрсытэт Баіі (UFBA), Бразылія*

Вольга Ермалаева Франко — *Фэдэральны ўнівэрсытэт Баіі (UFBA), Бразылія*

Анатацыя. Першы курс "Уводзіны ў славістыку" у Фэдэральным унівэрсытэце Баіі (UFBA, Бразылія), праведзены ў лістападзе 2023 г., меў на мэце даць грамадзкасьці базавыя веды пра славянскія краіны й народы. Падчас чатырох сустрэч абмяркоўваліся тэмы, звязаныя з гісторыяй, мовай і культурай гэтых народаў і іх стасункамі з Бразыліяй. У гэтым кантэксце сустрэчы ставілі наступныя задачы: прадставіць агульны гістарычны й лінгвістычны агляд славянскіх моваў, ад іх пратаіндаэўрапейскага падзелу да сучасных канфігурацый; звярнуць увагу на праблемы ідэнтычнасьці, звязаныя з гэтымі мовамі й культурамі, дэканструючы парадгмы й забабоны адносна краінаў, народаў і асобаў; прадставіць базавыя паняцьці беларускай мовы як практычны прыклад славянскай мовы, што вылучаецца

сваім цэнтральным размяшчэннем і дыгласіяй, у дадатак да выкарыстання кірыліцы і лацінкі; і абмеркаваць гістарычныя падзеі, звязаныя з стасункамі славянскіх краінаў і Бразыліі. Усяго на курс запісаліся 74 чалавекі, зь якіх 25 наведалі прынамсі 75% заняткаў, неабходныя для атрымання сэртыфіката. З дапамогай анкетавання было выяўлена, што матэрыял засвоены больш як на 70%. Водгукі студэнтаў складаліся на 100% з станоўчых камэнтароў адносна арганізацыі й правядзення курса. У сувязі з гэтым можна спадзявацца, што курс можна будзе праводзіць паўторна й што ў Бразыліі будзе распрацавана больш навучальных, даследніцкіх і асветніцкіх праектаў, звязаных з славянскімі мовамі.

Ключавыя словы: Замежныя мовы; Цэнтральная й Усходняя Эўропа; Посткаляніяльныя даследаванні; Культуралёгія.

Патерсон Франко Коста, Вольга Ермалаева Франко: Введение в славистику в Бразилии: Перспектива для Беларуси

(веб-журнал “Культура. Нация”, вып. 34, ноябрь 2024, 38-64, www.sakavik.net)

Патерсон Франко Коста — *Федеральный университет Баии (UFBA), Бразилия*

Вольга Ермалаева Франко — *Федеральный университет Баии (UFBA), Бразилия*

Аннотация. Первый курс «Введение в славистику», проведенный в ноябре 2023 года в Федеральном Университете Баии (UFBA, Бразилия), был направлен на предоставление бразильской общественности базовой информации о славянских странах и народах. В ходе четырех встреч обсуждались темы, связанные с историей, языком и культурой этих народов, а также их отношениями с Бразилией. В этом контексте были поставлены следующие задачи: представить общий историко-лингвистический обзор славянских языков, от их протоиндоевропейского разделения до современных конфигураций; проанализировать проблемы идентичности, связанные с этими языками и культурами, деконструируя парадигмы и предрассудки относительно стран, народов и личностей; представить базовые основы белорусского языка как практический пример славянского языка, который отличается своим центральным расположением и диглоссией, помимо использования кириллицы и латиницы; и обсудить исторические события, связанные с отношениями славянских стран и Бразилии. Всего на курс записались 74 человека, из которых 25 посетили по меньшей мере 75% занятий, необходимых для получения сертификата. Опрос выявил усвоение знаний на 70% в среднем. Комментарии учащихся в 100% случаев содержали положительную оценку организации и проведения курса. В связи с этим можно ожидать, что курс может быть проведен повторно и что в Бразилии будут разработаны новые образовательные, научные и просветительские проекты, связанные со славянскими языками.

Ключевые слова: Иностранные языки; Центральная и Восточная Европа; Постколониальные исследования; Культурология.

Пётра Мурзёнак: Як надоўга А. Лукашэнка?

Анатацыя. На падставе незалежных апытанняў, праведзеных падчас прэзідэнцкіх выбараў 2001, 2010, 2015 і 2020 г.г., падлічаны адносны і абсалютны ўзровень падтрымкі А.Лукашэнкі насельніцтвам Беларусі. Адносны сярэдні ўзровень падтрымкі не перавышаў паловы ад усёй колькасці людзей, якія на іх галасавалі – ён склаў 42.7% і быў істотна меншым у параўнанні з афіцыйнымі данымі - 79.8%. Гэта розніца сведчыць аб значных фальсіфікацыях на гэтых выбарах – сярэдні паказчык фальсіфікацый склаў 37.1%. Тое ж можна казаць і пра абсалютны ўзровень падтрымкі дыктатара - за яго ў сярэднім прагаласавалі крыху больш 2.6 млн з 6.1 млн людзей, што прымалі ўдзел у галасаванні. Паводле нашых разлікаў каля 3.5 млн выбарцаў былі “не” за А.Лукашэнку - гэта большая частка насельніцтва складае магчымы пратэстны патэнцыял, які можа раскрыцца з цягам часу і пры адпаведных знешніх умовах.

Хтосьці можа сказаць, што ў Беларусі пануе дэмакратыя, усё ціха і спакойна, утульна і стабільна. Народ вольны, галасуе, прымаюцца рашэнні...

У адным з даўніх нумароў “Нашай Нівы” з’яўляецца інтэрв’ю былога беларускага дысідэнта М. Кукабакі (25.04.2014), дзе выказана думка, што Лукашэнка з’яўляецца найлепшым у абароне суверэнітэта Беларусі пакуль у Расіі кіруе Пуцін. Магчыма, што многія людзі дагэтуль падзяляюць такую думку і прызнаюць існаванне “феномена Лукашэнкі”.

Сапраўды, многія не могуць дакладна зразумець, як таму ўдаецца “даіць” Расію і не прымаць прамога ўдзелу ў вайне разам са сваім “б...м саюзнікам” супраць Украіны? У бытнасць былога міністра замежных спраў Ул. Макея (1958-2022), прадпрымаліся спробы шукаць альтэрнатыўныя падыходы (не звязаныя з Расіяй), да прыкладу, увядзеньне Беларуссю 5-дзённага, а затым 30-дзённага бязьвізавага ўезду ў краіну (2017-2018). Але А.Лукашэнку доўга так балансаваць не ўдасца, калі яго ўрад сапраўды імкнецца зберагчы суверэнітэт і незалежнасць краіны - бо гэта патрабуе больш рашучых крокаў для таго, каб дыстанцыявацца падалей ад Расіі і такім чынам пачувацца бяспечным. Рыторыка дыктатара аб тым, што беларускае войска не будзе ўдзельнічаць у ваенных дзеяннях супраць Украіны ні для каго ня ёсць пераканаўчай.

Калі вайна Расіі супраць Украіны прайдзе ў хранічную фазу - на выжываньне – то Лукашэнка – хутчэй за ўсё - за - ста – е - ца!? Створаная ім, рэпрэсіўная і лаяльная яму ўлада даволі моцная – у дадатак, тут і выхад на палітычную сцэну руху\партыі “Белая Русь”, тут і Нацыянальны сход Беларусі. Можна не сумнявацца - як(!) гэтыя палітычныя інстытуцыі будуць працаваць – мяркую, што такім жа чынам, як функцыянуе выбарчая сістэма, якую часова ўзначальвала сп.Ярмошына, а зараз, здаецца, чалавек па прозьвішчу Карпенка.

Другое пытаньне, якое натуральна ўзнікае - А які абсалютны ўзровень падтрымкі А.Лукашэнкі насельніцтвам Беларусі? У разьлікі мы ўзялі даступныя лічбы з выбараў 2001, 2010, 2015 і 2020 года, пералічаныя паводле сацыялагічных апытаньняў (Табліца). Для параўнаньня даём спасылку на лічбы па выбарах прэзідэнта ў 1994 годзе.⁷

Табліца. Узровень адноснай і абсалютнай падтрымкі\непадтрымкі А.Лукашэнкі на чатырох прэзідэнцкіх выбарах у Беларусі

Год	Усяго галасавала	з іх “за” Лукашэнку				з іх не за Лукашэнку (розыніца між усімі прагаласавалымі і тымі, хто быў “за” паводле апытаньняў)
		%, афіцыйна	абсалютная колькасць чалавек	%, паводле апытаньняў	абсалютная колькасць чалавек	
2001	6.173.835	75.7	4.666.680	57.5*	3.549.955	2.623.880
2010	6.444.031	79.7	5 130 557	51.1*	3.292.890	3.151.141
2015	6.113.013	83.5	5 102 478	40.6*	2.481.883	3.631.130
2020	5.818.955	80.1	4 661 075	21.5**	1.251.075	4.567.880
Сярэдняе	6.137.459	79.8%	4.890.198	42.7%	2.643.951	3.493.508

* - звесткі НІСЭПД; ** - апытаньне “Народный опрос”.

З аналізу адносных лічбаў на ўказаных выбарах “за” А.Лукашэнку ніяк не атрымоўваецца нават палавіны (42.7% паводле апытаньняў супраць афіцыйных

⁷ 1994: У I туры з 5.904.312 чалавек, хто галасваў, за Лукашэнку было - 44.82% галасоў або 2.646.312 чалавек; у другім туры – 80.3% і 4.241.026 галасоў. Відавочна, што за Лукашэнку ў II-м туры дадаліся каля 1.6 мільёнаў галасоў, і яны йшлі ад усіх астатніх кандыдатаў – бо, напрыклад, В.Кебіч у II-м туры не зьбярог, а нават страціў 270 тыс. галасоў – з 1.02 млн да 0.75 млн; у I туры З.Пазьняк меў 757 тыс., С.Шушкевіч – 585 тыс., А.Дубко – 353 тыс., В.Новікаў – 253 тыс. (у першым туры галасавалі 5.904.312 чалавек, у II-м - 5 278 331).

79.8%)?! З гэтых лічбаў вынікае высокі ўзровень фальсіфікацый – 37.1% (79.8%-42.7%).

Паводле апытанняў, абсалютныя лічбы прыхільнікаў А.Лукашэнкі, за выключэннем выбараў 2020 года, былі больш-менш стабільнымі, і вагаліся між 2.5 і 3.5 млн чалавек, а сярэдняе з тых хто галасаваў склала 2.643.951 цвёрдых прыхільнікаў Лукашэнкі – гэта і ёсць яго электарат – і гэта менш паловы ад людзей, якія галасавалі (!).

Можна дапусьціць, што электарат⁸ Лукашэнкі мог значным чынам зьмяніцца на выбарах 2020 года ў параўнаньні з 2015 годам. Але не ў такой ступені, як гэта ацэнівалі многія інтэрнэт-рэсурсы, якія, на мой погляд, не маглі ў поўнай меры адпавядаць навукова-абгрунтаваным падыходам у правядзеньні саміх апытанняў. Тыя “3%”, якія гэтыя інтэрнэт-рэсурсы атрымалі за А.Лукашэнку, даюць толькі 174.569 галасоў ад 5.818.955, хто прымаў удзел у галасаваньні ў 2020 годзе – але ... у 2015 годзе за А.Лукашэнку паводле незалежных апытанняў яшчэ было амаль 2.5 мільёны чалавек.

Калі прыкінуць яшчэ, то значыць, што ўсе астатнія людзі, што прымалі ўдзел у гэтых галасаваньнях адназначна былі не за Лукашэнку, а гэта прыблізна каля 3.5 млн чалавек ($6.137.459 - 2.643.951 = 3.493.508$). Я ў большай ступені давяраю апытанням праведзеным “Народным опросом”, якія далі ў 2020 годзе 21.5% за А.Лукашэнку – гэта 1.251.075 галасоў ад 5.818.955, хто прымаў удзел у галасаваньні. Параўнаўшы лічбы галасоў за Лукашэнку ў дынаміцы – **3.549.955 (2001) - 3.292.890 (2010) - 2.481.883 (2015) - 1.251.075 (2020)**, мы адзначаем рэзкае падзеньне яго падтрымкі ў 2020 годзе, якое магло здарыцца толькі па нейкіх аб’ектыўных прычынах. Мяркую, што тыя ж самыя прычыны выклікалі небывалы пад’ём самапавагі і гонару беларусаў падчас “Рэвалюцыі Надзеі - 2020” (недастатковая роля дзяржавы ў барацьбе з кавідам, барацьба ўладаў з туеядцамі, стомленасьць насельніцтва ад дыктатара). Такім чынам, прыведзеныя разьлікі сьведчаць аб тым, што А. Лукашэнка не мае і абсалютнай падтрымкі ў насельніцтва.

Беларускі народ знаходзіцца зараз, пасля паразы Рэвалюцыі-2020, у стане страху і летаргічнага сну. Ці магчыма зьмена палітычнага і эканамічнага вектару Беларусі пасля больш чым 30-гадовай “мягкай каланізацыі” Беларусі Расіяй? Відавочна, што Расія зацікаўлена працягваць тую ж палітыку, і нават больш таго, інтэграваць Беларусь у свой склад. Аб гэтым Пуцін не перастае падаваць сігналы – аб далучэньні

⁸ Я не прыхільнік называць людзей, якія падтрымоўваюць Лукашэнку “ябацькамі” – лічу няправільным даваць такі ярлык для значнай часткі беларусаў, якія маюць іншую думку, тым больш, што такі ярлык можа быць абразлівым.

да Расіі шасьцю беларускімі губернямі (2005) ці гаворыць аб стварэньні адзінай фінансавай і грашовай сістэмы - пасля “глыбокай” эканамічнай інтэграцыі (2024).⁹

Цалкам зразумела, што рэжым Лукашэнкі не зможа “эканамічна” выжываць без дапамогі Расіі – гэта паказалі як адсутнасьць істотных эканамічных рэформаў у Беларусі на працягу 30 гадоў кіраваньня Лукашэнкі, так і палітыка-эканамічная падтрымка рэжыма Расіяй як да, так падчас і пасля “Рэвалюцыі надзеі – 2020”. Зьмена сітуацыі ў Расіі, напрыклад, адхіленьне ад улады Пуціна, наўрад ці памяняе існуючую каланіяльную палітыку Расіі ў дачыненьні да Беларусі. Хіба што татальнае паражэньне Расіі ў вайне з Украінай можа прывесць і да кардынальных зьмен у Беларусі – аж да зьвяржэньня з трона А.Лукашэнкі.¹⁰

Высновы:

1. На прэзідэнцкіх выбарах 2001, 2010, 2015 і 2020 г.г. адносна ўзровень падтрымкі А.Лукашэнкі не перавышаў паловы ад усёй колькасьці людзей, якія на іх галасавалі - сярэдні працэнт людзей, падтрымаўшых дыктатара на ўказаных чатырох выбарах, склаў 42.7% супраць афіцыйных 79.8%.
2. Сярэдні ўзровень фалісіфікацый на гэтых выбарах быў высокім і дасягнуў 37.1% (79.8%-42.7%).
3. Натуральна, абсалютны ўзровень падтрымкі на чатырох выбарах быў таксама меншым за палову – за А.Лукашэнку прагаласавалі каля 2.6 млн з 6.1 млн людзей, што прынялі ўдзел у галасаваньні. Электарат Лукашэнкі на ўказаных выбарах вагаўся між 2.5 млн і 3.5 млн.
4. Паводле нашых разьлікаў каля 3.5 млн выбарцаў былі “не” за А.Лукашэнку. Гэта большая частка насельніцтва складае магчымы пратэстны патэнцыял, які можа раскрыцца з цягам часу і пры адпаведных зьнешніх умовах.

⁹ Ответы на вопросы российских журналистов. В завершение рабочего визита в Астану Владимир Путин ответил на вопросы представителей российских СМИ. 4 июля 2024 года. <http://kremlin.ru/events/president/news/74469>

¹⁰ Паслабленьне зьнешняга ціску (Расіі, Германіі, Польшчы) заўжды спрыяла развіцьцю цывілізацыйных працэсаў у Беларусі.

Piotra Murzionak: How long will A. Lukashenko be in power?

(web-magazine “Culture. Nation”, issue 34, November 2024, 65-69, www.sakavik.net)

Abstract. Based on independent polls conducted during the presidential elections of 2001, 2010, 2015 and 2020, the relative and absolute level of support for A.Lukashenka by the population of Belarus was calculated. The relative average level of support did not exceed half of the total number of people who voted there - it was 42.7% and was significantly lower compared to the official data - 79.8%. The difference found indicates significant falsifications in these elections – their average rate was 37.1%. The same can be said about the absolute level of support for the dictator - on average, slightly more than 2.6 million of the 6.1 million people who took part in the elections voted for him. According to our calculations, about 3.5 million voters were "not" for A.Lukashenka - this majority of the population represents a possible protest potential that can unfold over time and under appropriate external conditions.

Пётра Мурзёнак: Сколько продержится А. Лукашенко?

(веб-журнал “Культура. Нация”, вып. 34, ноябрь 2024, 65-69, www.sakavik.net)

Аннотация. На основе независимых опросов, проведенных в ходе президентских выборов 2001, 2010, 2015 и 2020 годов, был рассчитан относительный и абсолютный уровень поддержки А.Лукашенко населением Беларуси. Относительный средний уровень поддержки не превышал половины от общего числа проголосовавших - он составлял 42,7% и был существенно ниже официальных данных - 79,8%. Таким образом, средний рассчитанный процент фальсификаций составил 37.1%. То же самое можно сказать и об абсолютном уровне поддержки диктатора - в среднем за него проголосовали чуть более 2,6 млн из 6,1 млн человек, принявших участие в голосовании. По нашим подсчетам, около 3,5 млн избирателей были "не" за А.Лукашенко - эта большая часть населения представляет собой возможный протестный потенциал, который может раскрыться со временем и при соответствующих внешних условиях.

Юрась Рапецкі: Біблійны адказ на чалавечую дылему

Анатацыя. Асноўнай кнігай для хрысціян зьяўляецца сьвятая Біблія. Апрача разнастайных пытанняў у ёй шмат пішацца пра чалавечую дылему мець і падтрымліваць блізкія адносіны з Богам Творцам і людзьмі. Аўтар артыкула «Біблійны адказ на чалавечую дылему» паказвае, што ў Бібліі няма гаворыцца пра чалавечую праблему зла. Паводле Бібліі Бог жадае ўвайсці ў блізкія стасункі з людзьмі, іх змяніць на лепшых у адносінах з Богам і іншымі людзьмі. Паміж Богам і людзьмі ўзьнімаецца перашкода – менавіта, чалавечыя грахі. Гэта было ўпершыню паказана пры жыцці першых Богам створаных людзей, Адама і Евы, якія былі змешчаныя ў Эдэмскім садзе. Яны парушылі Божы загад і за гэта былі выгнаны з саду на цяжкое і турботнае жыццё. У артыкуле аўтар піша пра вынікі чалавечай грэшнасці, што адчуваецца кожным чалавекам і нават паміж народамі. Біблія паведамляе, што людзі маюць патрэбу ў Ратавальніку ад грахоў і іхніх вынікаў. Тым Ратавальнікам зьяўляецца Ісус Хрыстос. Юдэйскія ўлады ўкрыжавалі Яго за тое, што лічылі яго блюзьнерам, але на самай справе Ён памёр як Божая ахвяра за чалавечыя грахі ды ўваскрэс з мёртвых для апраўдання веруючых у Яго. Хрыстова сьмерць і ўваскрэсеньне дало чалавецтву магчымасць атрымаць дараваньне грахоў і шчаслівае вечнае жыццё. Калі людзі і цэлыя народы наварочваюцца да Хрыста і прымаюць Яго за свайго Збаўцу і Госпада-Уладара, Ён зменьвае іх жыццё да лепшага. Так можа стацца для кожнага з нас паасобку, але таксама для нашых славянскіх народаў і краін.

Наша дылема і дзе знайсці адказы на яе

Людзі ўсюды згодныя з тым, што жыццё чалавечае, хоць і дае нам прыемныя моманты, ўсё-такі даволі сумнае. Мы ўсе перажываем цяжкія і турботныя часы і ня раз пытаемся, чаму трэба пераносіць столькі непрыемнасцяў? Чаму ў сьвеце людзі пакутуюць, тым часам калі б жыццё для іх магло быць лепшым? Чаму ўлады адной краіны прымаюць рашэнне ваяваць супроць суседняй і лічаць гэта неабходным і справядлівым, калі яно ў большасці выпадкаў ня так? Мы ўсе адчуваем, што з чалавецтвам нешта пайшло ня так. Не ўсё з намі ў парадку. Штосьці адбылося з чалавечым родам і павяло яго не па шляху поўнага дабрабыту і шчасця, чаго мы ўсе рупліва прагнем і да чаго імкнёмся. Што ж менавіта пайшло ня так? Чым усё гэта растлумачыць?

Многія хрысціянскія перакладчыкі, што існуюць толькі адна аўтарытэтная крыніца, якая дае праўдзівыя адказы на такія пытанні. Гэтай крыніцай зьяўляецца Біблія. Паслядоўнікі Ісуса Хрыста лічаць, што ў Бібліі перадаюцца словы і думкі Бога Творцы для ўсяго чалавецтва. Карацей, Біблія ёсць Слова Бога для кожнага чалавека. Паважаны чытачу, можа, асабіста для цябе Біблія ня мае такога значэння, але я хацеў бы падахвоціць цябе звярнуць увагу на яе тлумачэнні пра цяперашні стан чалавецтва з Богага пункту гледжання і на яе адказы, як паправіць адмоўныя зьявы ў нашым родзе. Пазнаёміўшыся зь біблейным поглядам, ты зможаш ацаніць яго ды прыйсці да сваёй высновы аб ягонай праўдзівасці або памылковасці.

На першых старонках Бібліі мы знаёмімся з грунтоўнымі прычынамі нашага цяперашняга стану. Але перш чым назваць прычыны, спынімся на тэме зьяўлення чалавека на зямлі. У наш час сталася модным лічыць, што чалавек паявіўся на зямлі ў выніку эвалюцыйнага працэсу, але Біблія ясна прарэчыць такому тэзісу і абвясчае, што першыя людзі зьявіліся на свеце дзякуючы Богу Творцу, Які стварыў і пасяліў іх у найпрыгажэйшым месцы. Пра стварэнне чалавека пішацца ў першай кнізе Бібліі Быццё гэтак: «І сказаў Бог: створым чалавека паводле вобразу Нашага, паводле падабенства Нашага; і хай уладараць яны над рыбамі марскімі і над птушкамі нябеснымі і над быдлам, і над усёю зямлёю, і над усімі гадамі, што поўзаюць па зямлі. І стварыў Бог чалавека паводле вобразу Свайго, паводле вобразу Богага стварыў яго: мужчыну і жанчыну стварыў іх».¹¹

Гэтыя біблейныя словы раскрываюць, адкуль узяліся асноўныя рысы, якія ёсць і здольнасці чалавека. Калі чытаеш біблейнае апісанне новаствораных людзей, дык відаць, што яны былі паселены ў дасканалай, нічым не сапсаванай, мясцовасці. «Пасадзіў Госпад Бог рай у Эдэме на ўсходзе, і змясціў там чалавека, якога стварыў»,— чытаем.¹² Божая маральная чысціня і дасканаласць адлюстраваліся ў першапачатковым несапсаваным стане першай шлюбнай пары. Пішацца: «Былі абое голяы, Адам і жонка ягоная, і не саромеліся».¹³ Галізна была нармальным і бязгрэшным станам. Далей сказана, што Бог рашыў стварыць першых людзей паводле Свайго вобразу і падабенства, што азначае – чалавек хоць у некаторых здольнасцях стаўся падобным да Бога Творцы. Ён у рысах і здольнасцях адлюстраваў вобраз Бога! У якіх менавіта? У наступных...

¹¹Быццё 1:26-28

¹²Там жа, 2:8

¹³Там жа, 2:25

Божыя і нашыя падобныя рысы

Па-першае, чалавек нясе і выяўляе Божы вобраз разважання. Кожны чалавек думае сам для сябе. Ён выбірае, узважвае, вырашае розныя пытаньні і прымае асаблівыя крокі, карыстаючыся сваім Богам дадзеным розумам, з дапамогай якога ён ацэньвае жыццёвыя сытуацыі і прыходзіць да самых выгодных яму рашэнняў і дзеяў. Такая здольнасць дорыцца Богам кожнаму чалавеку, хоць у кожнай асобы яна праяўляецца па-свойму адметна.

Па-другое, чалавек нясе і выяўляе маральны вобраз Бога. Мы ўсе жывём з адчуваньнем правільнага і няправільнага і вызначаем сабе, што можна або нельга рабіць. Гэта праўда, што людзі часамі не пагаджаюцца паміж сабою ў ацэнцы таго, што правільнае, а што няправільнае, але мы ўсе супольна фармуем і фармулюем свае асноўныя маральныя прынцыпы, жывём паводле іх і патрабуем падобнага ад іншых людзей, зь якімі падтрымліваем стасункі. Адкуль ідуць маральныя пачуцьці і прынцыпы? Біблія адказвае – ад Бога Творцы, Які ўклаў у нашу душу сэнс маральных паводзінаў і прыстойнасці. Мы прытрымліваемся адмысловых маральных прынцыпаў у стасунках зь іншымі людзьмі, бо Бог уклаў у нас асэнсаваньне, што ёсць дабро, а што – зло.

Па-трэцяе, у сувязі з вышэй сказаным кожны чалавек карыстаецца здольнасцю выбіраць адно ці другое. У большасці выпадкаў ён разважае і выбірае той шлях, які яму здаецца найлепшым і самым праведным. Мы штодня рашаем, што, як і калі нам трэба нешта рабіць. Адкуль мы атрымалі такую здольнасць? Згодна біблейнаму вучэнню ад нашага Творцы.

Па-чацвёртае, мы нясём і выяўляем Божы вобраз у тым, што падтрымліваем адносіны зь іншымі людзьмі. Гэта ж мы заўважаем у Богу, бо ў Бібліі Бог Творца прадстаўлены ў множным ліку. Вось мы ўжо прачыталі словы Бога: «*Створым чалавека паводле вобразу **Нашага**, паводле падабенства **Нашага***». Чаму тут ужываюцца словы «створым» і «нашага»? Таму, што Бог, хоць Ён адзіны, але таксама існуе ў трох Асобах. Біблія адкрывае нам Бога ў трыадзінстве Бога Айца, Бога Сына і Бога Духа Сьвятога. Паміж Імі заўсёды існавала цесная сувязь. Цікава і значна тут жа адзначыць, што мы, людзі, таксама маем і карыстаемся здольнасцю разьвіваць і падтрымліваць цесныя адносіны зь іншымі людзьмі. Хрысціянне вераць, што паміж адметнымі Асобамі Бога заўсёды трывала цесная сувязь, поўная любоў адзін да аднаго і згода, а гэта сьведчыць аб тым, што адзіны Бог у трох Асобах надзяліў кожнага чалавека тою самаю здольнасцю разьвіваць і падтрымліваць цесныя стасункі, так, з Богам, а таксама зь людзьмі.

Пятая здольнасьць, характэрная для Бога Творцы, якая выяўляецца і паказваецца ў чалавеку, вынікае з Божлага наказу людзям уладарыць над усім жывёльным і расьлінным сьветам і над усёю зямлёю, адным словам, над Божым тварэньнем. Гэта важна з тае прычыны, што з усяго Богам створанага чалавек займае найвышэйшае становішча, і Бог даручае ўладарыць над тварэньнем разважліва, мудра і з поўнай адказнасьцю. Калі людзі абачліва і разумна карыстаюцца шчадротамі прыроды згодна з Божай воляй, то яны, як правіла, живуць шчасліва і адно аднаму ня шкодзяць. А калі Бога Творцы людзі ня слухаюцца, дык у іхняе жыцьцё ўваходзяць усялякія бедзтвы і гора. Эдэмскі сад, дзе Бог пасяліў першых людзей, Адама і Еву, быў дасканалым сьветам зь вялікім патэнцыялам жыцьцёвага шчасьця, а менавіта такога патэнцыялу мы ўсе сабе жадаем і да яго імкнёмся.

Раскол паміж людзьмі і Богам

Спачатку Адам і Ева жылі ў блізкай лучнасьці з Богам. Колькі часу гэта доўжылася, ніхто ня ведае, бо ў Бібліі гэты тэрмін не акрэсьлены. Аднак прыйшоў дзень, калі нешта благое і няшчаснае здарылася паміж Богам і першымі людзьмі. Цесная сувязь паміж імі раптам спынілася. Адам і Ева пачалі Бога баяцца, хавацца ад Яго замест таго, каб зь нецярпеньнем чакаць сустрэчы зь Ім. Яны пераступілі Божы загад, што ў Бібліі лічыцца грахам. У хрысьціянскіх колах мы называем гэтую падзею ў жыцьці першых людзей грэхападзеньнем, калі Адам і Ева зграшылі і лучнасьць паміж імі і Богам спынілася. Зьмяніліся адносіны паміж Богам і імі – гэта адно, але таксама разарваная сувязь працягвалася трываць паміж Богам і нашчадкамі Адама і Евы. У выніку першага акта непаслушэнства Богу шмат чаго іншага перамянілася і пагоршылася для ўсяго чалавецтва.

Што ж здарылася? Мы чытаем, што Бог паставіў «дрэва спазнаньня добра і зла» ў сярэдзіне Эдэмскага саду і загадаў Адаму і Еве ня браць пладоў зь яго. Мы чытаем: «І наказаў Госпад Бог чалавеку, кажучы: „З кожнага дрэва ў садзе ты будзеш есьці, а з дрэва спазнаньня добра і зла, ня еж зь яго; бо ў дзень калі ты пакаштуеш зь яго, сьмерцю памрэш”». ¹⁴ Цікава, чаму Бог паставіў такое дрэва ў садзе? Дзея якой мэты, калі Ён напэўна загадзя ведаў, да чаго яно прывядзе чалавека? Адказ мы знаходзім у тым, што Бог гэтакім чынам даў першым людзям магчымасьць карыстацца сапраўдным свабодным выбарам. Адам і Ева не былі робатамі, якія неабдуманая выконвалі волю Творцы. Яны маглі думаць і рашаць, што рабіць або чаго не рабіць. Чаму такая здольнасьць была патрэбная Адаму і Еве? Таму, што пашана і

¹⁴Там жа, 2:16-17

любоў да Творцы даказваецца тым, што чалавек слухаецца Яго добраахвотна. Без свабоднага выбару любому чалавеку немагчыма было б даказаць сваю пашану і любоў да Бога. Дзеля гэтага Бог зьмясьціў «дрэва спазнаньня добра і зла» ў сярэдзіне саду, і першыя людзі маглі або слухацца або ня слухацца Яго.

Біблія далей паведамляе, што перад грэхападзеньнем чалавека зло ўжо ўвайшло ў Эдэмскі сад і, перш за ўсё, прыйшло да Евы празь змея. Гэта быў зламысьнік шатан, які зьявіўся Еве ў выглядзе змея. Ён пераканаў яе, што яна не памрэ, калі пакаштуе забаронены плод. Вынік шатанскага спакушэньня Евы апісваецца гэтакімі словамі: «І ўбачыла жанчына, што дрэва добрае для ежы, і што яно прыемнае вачам і панаднае, бо дае веду; і ўзяла плод з яго і ела; і дала таксама мужу свайму, і ён еў. І адамкнуліся вочы ў іх абаіх, і ўведалі яны, што голыя, і сшылі фігавыя лісты, і зрабілі сабе перапаяскі».¹⁵ Парушыўшы загад Творцы, першая шлюбная пара пачала адчуваць сорам перад Богам з-за сваёй галізны, пра што раней ня думалі і чаго ня ведалі. Яны зразумелі, што зрабілі надта сур'ёзную памылку, але было ўжо запозна выправіць яе. За непаслушэнства Бог паведаміў Еве, што яна будзе раджаць дзяцей з болямі і што ейная цяга будзе да мужа, а ён будзе ўладарыць над ёю. Адаму Бог вымавіў, што яму давядзецца цяжка працаваць і ўрабляць зямлю, каб зь яе карміцца. Адам і Ева былі выгнаныя з Эдэмскага саду, іх жыцьцё моцна ўскладнілася; ім выпалі вялікія цяжкія выправы, якіх яны датуль ня ведалі. Парушыўшы Божы загад, яны адразу фізічна не памерлі, але ў іншым сэнсе сьмерць спазналі. У чым жа менавіта?

Вынікі расколу

Па-першае, сваім актам непаслушэнства Богу Адам і Ева спынілі далейшую бліzkую лучнасьць зь Ім. Пасьля грэхападзеньня яны адчулі, што зрабілі грунтоўную памылку і пачалі баяцца Бога і ад Яго хавацца. Яны перасталі жадаць той ранейшай жаданай і радаснай сустрэчы зь Ім.¹⁶ У дачыненьні да моманту чалавечага грэхападзеньня цікава зьвярнуць увагу на тлумачэньне апостала Паўла ў Пасланьні да рымлянаў, дзе сказана: «Як праз аднаго чалавека (Адама) ўвайшоў у сьвет грэх, а праз грэх – сьмерць, і гэтак сьмерць перайшла на ўсіх людзей з-за таго, што ўсе зграшылі». Гэта паказвае, што кожны з нас своечасова паўтарае памылку Адама і Евы, то бок мы ўсе калісьці ў сваім жыцьці аднолькава грашым, парушаем асаблівы пункт або пункты Божэга закону. Грэшны учынак Адама, нашага прабацькі, праявіў свой уплыў на нас усіх. Кожнага з нас закране фізічная сьмерць, мы ўсе ў будучым памром. Гэта першы вынік Адамавага грашэньня.

¹⁵Там жа, 3:6-7

¹⁶Там жа, 3:8

Другі ў тым, што мы ўсе ад Адама атрымалі ў спадчыну аслабленую натуру, што з цягам часу падаецца спакусе. Мы ўсе своечасова парушаем Божы закон, грашым. Мы таксама перажываем духоўную сьмерць перад сьвятым і праведным Богам у тым сэнсе, што ў пачатку жыцця не адчуваем ніякай блізкасьці з Богам. Напачатку Ён для нас чужы. Апостал Павал тлумачыць, што перад навярненьнем да Хрыста мы ўсе знаходзіліся ў стане духоўнай мёртвасьці перад Богам. Па ягоным меркаваньні: «І вас, мёртвых у вашых правінах і грахах, у якіх вы некалі жылі паводле звычаю князя ўлады ў паветры (то бок – шатана), духа, які дзейнічае цяпер у сынах непакорлівасьці, між якіх і мы ўсе некалі жылі ў пажадлівасьцях нашага цела, выконваючы жаданьні цела і думак, і былі з прыроды дзецьмі гневу, як і астатнія».¹⁷ Сказана па-другому, мы паўтараем памылку Адама і Евы. Гэта праўда, што яны былі падбуктораны шатанам. Пад уплывам шатанскай спакусы Ева сарвала плод з дрэва, пакаштавала і перадала мужу. Якую б ролю шатан ні адыгрываў у гэтым працэсе, адно застаецца ясным і бяспрэчным, – менавіта тое, што Адам і Ева рашылі ўчыніць забароненае Богам, акт іхняга непаслушэнства раскалоў і адасобіў іх ад Госпада Бога. Паўтараю: у Бібліі такое стаўленьне да Бога і такі ўчынак называецца грахам. Мы ўсе своечасова становімся вінаватымі перад Богам, выбіраючы свой уласны шлях і такім чынам адступаемся ад нашага Творцы. У выніку нашага непаслушэнства Яму мы ўсе аднолькава перажываем жыццёвыя складанасьці і перажываньні.

Ёсьць яшчэ і іншы вынік чалавечага грэхападзеньня. Першая пара перажыла духоўна-сацыяльную сьмерць, згодна зь якой яны адчужаліся адно ад аднаго. Муж з жонкай упершыню спазналі, што такое канфлікт паміж сабою. Калі пасля грэхападзеньня Бог увайшоў у сад з намерам сустрэцца з Адамам і Евай, яны, адчуўшы сорам, хаваліся ад Яго. Бог іх знайшоў і адразу запытаўся ў іх, ці яны насамрэч бралі плод з дрэва спазнаньня добра і зла? Адам адказаў, што так, ён пакаштаваў зь яго, але ўсю віну за гэта ўсклаў на жонку, бо яна была першая, якая падупала спакусе, сарвала плод з дрэва, пакаштавала і тады толькі перадала яму. Калі Бог спытаўся ў Евы, ці яна сарвала фрукт з дрэва спазнаньня добра і зла і пакаштавала яго, яна адказала, што «так» – гэта яна зрабіла, але за гэты ўчынак перакінула ўсю віну на шатана-зьмея за тое, што ён яе спакусіў. Паважаны чытачу, ці ж ня тое самае і мы робім, калі грашым і нехта ўказвае на наш грэх? Абвінавачваем кагосьці іншага, толькі не сябе, калі па справядлівасьці павінны прыняць на сябе поўную адказнасьць за парушэньне Божэга закону.

¹⁷Пасланьне да эфэсянаў 2:1-3

Хто тут вінаваты?

Калі мы самі рашаем і робім тое, што нам асабіста падабаецца, а гэта супраціўляецца Божай волі, то ўваходзім у канфлікт з Богам і іншымі людзьмі. Апостал Якаў піша так пра нашыя грэшныя пажадлівасці і паводзіны: «Адкуль войны і адкуль бітвы між вас? Ці не адгэтуль: ад вашых пажадлівасцяў, якія змагаюцца ў вашых членах? Вы хочаце – а ня маеце; вы забіваеце і зайздросьціце – і ня можаце дасягнуць, сварыцеся і ваюеце. Вы ня маеце, бо ня просіце. Вы просіце – і не атрымліваеце, бо не на дабро просіце, а дзеля таго, каб растраціць на свае асалоды».¹⁸ Мы часта патрабуем, каб усё выконвалася так, як хочацца альбо падаецца найлепшым нам, і ў выніку таго ня раз канфлікуем зь іншымі людзьмі, а гэта спрыяе нашаму далейшаму расколу зь імі. Тое самае мы можам сказаць пра канфлікты, якія паўстаюць паміж краінамі і народамі.

Гэтымі днямі мы назіраем тую ж працяглую вайну паміж Расеяй і Украінай, і тое ж самае бачым паміж ізраільцамі і палестынцамі. Пры такіх канфліктах мы часта перш за ўсё ставім пытаньне: а хто ўпершыню напаў на свайго ворага? І заключаем, што вось ўлады той краіны стартавалі вайну, таму і яны ж вінаватыя. Яны ж праявілі сваю «пажадлівасць», як піша біблейны аўтар Якаў, і рызыкнулі з надзеяй, што вельмі хутка здабудуць сваю мэту – перамогу.¹⁹ А што здарылася б, калі б палітычныя лідэры атакуючых краін былі веруючымі ў Бога і Хрыста і рашылі не ваяваць з суседняй краінай? Яны ж хутчэй за ўсё шукалі б вырашэння пры канфлікце перагаворамі з уладамі варожай краіны? На жаль, пры канфліктах паміж краінамі такога найчасцей мы не заўважаем. Замест таго яны адпраўляюць сваіх ваяроў на разбурэнне варожай краіны. І што з гэтага выходзіць? Насілле і забойства выклікае тую ж самую рэакцыю ў тых, хто перанёс першыя страты. Такі цыкл паўтараецца пастаянна як у нашых пэрсанальных жыццях, гэтаксама ў інтэрнацыянальных адносінах паміж народамі і краінамі. Але якія вынікі бачылі б мы, калі б людзі лічыліся з Божай воляй? Каб мы ўсе знаходзіліся ў блізкіх адносінах з Богам і Ісусам Хрыстом і думалі аб Іхняй волі ў дадзенай сытуацыі, то шанцы на мірныя перагаворы і вынікі шматкроць памножыліся б? У большасці выпадкаў улады пра Бога і Ягоную волю ня думаюць, таму і зь ёю ня лічацца. Словы апостала Якава сапраўды выконваюцца перад нашымі вачыма.

Гэта прыгадвае нам біблейнае настаўленьне пра вынікі нашых рашэнняў і паводзін з Божага пункту гледжанья. Апостал Павал піша ў Пасланьні да галятаў: «Не ашуквайцеся, з Бога не пасьмяяеся, бо што пасее чалавек, тое і пажне; бо той, хто

¹⁸Пасланьне Якава 4:1-3

¹⁹Памятайма, што ўлада ў Беларусі дала расейцам пляцдарм для атакі зь яе зямлі на Кіеў.

сее дзеля свайго цела (інакш кажучы, для сваіх уласных грэшных інтарэсаў), пажне ад цела тленнае, а той, хто сее дзеля Духа (Божага), пажне ад Духа жыццё вечнае. І, робячы дабро, ня будзем журыцца, бо ў свой час пажнём, калі не аслабеем. Дык пакуль маем час, будзьма рабіць дабро ўсім, а найбольш сваім па веры».²⁰

Яшчэ пара вынікаў грэхападзення

Чалавек перажывае вынікі чацьвёртай формы сьмерці. Маецца на ўвазе экалягічная сьмерць, якая тычыцца і самой зямлі. З тае прычыны, што першыя людзі зграшылі, яны былі выгнаны з Эдэмскага саду і ім трэба было цяжка працаваць, каб здабываць сабе плады зямлі ды імі карміцца. Бог сказаў Адаму: «За тое, што ты паслухаўся голасу жонкі тваёй і еў з дрэва... праклятая зямля за цябе; са скрухаю будзеш карміцца зь яе ва ўсе дні жыцця твайго. Церне і ваўчкі ўзгадуе яна табе, і будзеш карміцца польнаю травою. У поце твару твайго будзеш есці хлеб, пакуль ня вернешся ў зямлю; бо пыл ты і ў пыл вернешся».²¹ Спачатку Адам і Ева даглядалі Эдэмскі сад і ня ведалі цяжкой працы дзеля свайго выжывання, а пасля акту непаслушэнства ўсё для іх змянілася. Нават сёння многім людзям трэба цяжка працаваць, каб мець дастаткова пладоў зямлі і карміцца імі на выжываньне. Як сказана ў Бібліі, хто не працуе, той ня есць.²²

Пяты від сьмерці, які мы раней прыгадалі, ёсць фізычная сьмерць. Кожны з нас своечасова памрэ. Мы старэем, і цела нашае марнее; прыходзіць той дзень, калі нейкі орган або органы цела перастаюць нармальна функцыянаваць, і мы паміраем. У Эдэмскім садзе гаворкі пра сьмерць не было, пакуль Адам і Ева не зграшылі. Бог хацеў, каб яны жылі вечна, але яны зграшылі і гэтым самым падвялі сябе пад пакараньне сьмерцю. Але трэба тут жа дадаць, што згодна з вучэньнем Бібліі пасля фізычнай сьмерці цела жыццё для нас не спыняецца. Мы пераходзім у жыццё замагільнае, пры якім застаёмся ў поўнай прытомнасьці і ідзём у адно з двух месцаў – альбо ў неба, каб жыць вечна з Госпадам Богам, альбо ў пекла, куды будуць укінуты шатан і ягоныя памагатыя, дэмань. Вечная загуба ў пекле – вось гэта шостая форма духоўнай сьмерці.

Так апісвае Біблія чалавека і ягоны лёс. Многія, пачуўшы такое тлумачэньне, кажуць, што не прымаюць першых разьдзелаў Бібліі як гістарычны дакумэнт. Адама і Евы ніколі і нідзе не было, сьцьвярджаюць яны. Гэта толькі – легенда, выдуманая

²⁰Пасланьне да галятаў 6:7-10

²¹Быцьцё 3:17-19

²²Пасланьне да фесаланікіцаў 3:10

людзьмі, і прапануецца яна толькі як прыклад нам. Можа, паважаны чытачу, і ты так мяркуеш. Мы тут жа ня будзем трактаваць пытаньне аб гістарычнасьці або негістарычнасьці першых разьдзелаў Бібліі, хоць мы лічым гісторыю пра Адама і Еву фактычнай, але, прынамсі, скажам наступнае. З адным пунктам мы ўсе можам згадзіцца, калі бяром пад увагу усё тое, што гаворыцца пра духоўны стан людзей у Бібліі, – менавіта тое, што біблійнае апісаньне чалавечтва ў шмат якіх аспэктах адпавядае таму, што мы бачым ў жыцьці сучаснага чалавечага роду.

Да таго ж, людзі працуюць, – часам вельмі цяжка, – і ў сваёй працы не знаходзяць ніякага задавальненьня. Яны працуюць, каб зарабляць на хлеб. З другога боку, трэба сказаць, што мы працуем з надзеяй, што нашая праца, нашыя добрыя ўчынкі і дасягненьні будуць заўважаны і ацэнены, – што, можа, нам і падзякуюць за гэта. У большасьці выпадкаў мы хочам, каб нашае жыцьцё і праца не прапалі марна, а паслужылі на дабро іншым людзям. Як бы мы ні стараліся знайсці сэнс і значэньне для свайго жыцьця, адно нас заўсёды непакоіць, – што прыйдзе той момант, калі мы памром, і хто пасья нашага адыходу ўспомніць пра нас і нашу працу? Зь бегам часу напэўна нават і гэта забудзецца. Што станеца канкрэтна са мною, калі памру? Ці будзе нейкае замагільнае маё існаваньне, ці будзе для мяне ўзнагарода за мае сумленныя спробы служыць і дапамагаць іншым тут на зямлі? Хто можа даць нам вычарпальныя і неаспрэчныя адказы на такія пытаньні?

Яшчэ раз паўтараем нашае хрысьціянскае перакананьне – толькі Біблія дае праўдзівыя і актуальныя адказы. Толькі ў Бібліі гаворыцца пра тое, як можна зьмяніць сытуацыю і вярнуць чалавека да свайго першаснага стану, калі грэх яшчэ яго не кранаў і калі ён жыў шчаслівым жыцьцём у блізкай лучнасьці са сваім Творцам.

Наша слабасьць перад Богам

Перш за ўсё, Біблія пацьвярджае, што ўсе мы, без выключэньня, грэшнікі перад дасканалым і праведным Богам. Калі яно так, дык думалася б, найлепшае, што мы можам рабіць, каб наблізіцца да Бога, – гэта проста слухацца Яго і выконваць загады Ягонага закону. Але на самай справе ўсё ня так проста; мы сутыкаемся з асаблівымі складанасьцямі. Чаму? Таму, што, колькі б мы ні стараліся і зь якімі б добрымі намерамі і нават рашучасьцю ні прыступалі да гэтай справы, мы ўся роўна, па слабасьці нашай грэшнай натуры, ня можам дасканала выконваць загады Божага закону. У нас проста не хапае ні сілы, ні здольнасьці. Апостал Павал сам гэта перажываў і напісаў: «Добрага, якое хачу рабіць, не раблю, а ліхое, якое не хачу рабіць, раблю. А калі раблю тое, чаго не хачу, дык ужо ня я раблю тое, а грэх, які

жыве ўва мне».²³ Калі ён тут ужывае слова «грэх», дык мае на ўвазе адмоўны ўплыў і кантроль нашай натуры, прыхільнай да грашэння. Тое, што апостал Павал перажываў, збываецца ў кожнага з нас.

Калі яно так і ёсць, дык навошта тады быў дадзены закон Божы? Апостал піша пра ролю Богага закону гэтак: «Я ўведаў грэх не інакш, як праз закон, бо я і пажадлівасцяў не заўважыў бы, калі б закон не казаў: “не пажадай”. Але грэх, ухапіўшыся за магчымасць праз заповедзь, выклікаў ува мне ўсялякую пажадлівасць, бо без закону грэх мёртвы, а я жыў некалі без закону, але калі прыйшла заповедзь, грэх ажыў, а я памёр, і заповедзь на жыццё зрабілася мне на сьмерць...мы ведаем, што закон – духоўны, а я цялесны, прададзены граху».²⁴ Гэтымі словамі апостал Павал сьцьвярджае, што закон Божы дапамог яму зразумець, што дасканала выконваць загады Божыя ніхто з нас ня можа. На самай справе замест таго, каб падахвочваць апостала выконваць Гасподнюю заповедзь, Божы закон абудзіў у ім грэшную пажаданасць. Гэта падобна да таго, як калі б маці або бацька загадвалі дзіцяці нечага не рабіць. Пачуўшы забарону, дзіця робіць тое, што было забаронена яму. Пакуль нічога ня кажаш дзіцяці пра забарону, яно яе не парушае. Так і грэх абуджаецца ў нас, калі мы чуем загады, нават заповедзі Богага закону.

Чаму так бывае? Таму, што нашая грэшная натура праяўляе сваю сілу і падбухторвае нас Бога ня слухацца. Гэта – першая прычына. Ёсць і іншая – менавіта тое, што нашая грэшная натура і шатан нас падманваюць. Калі мы думаем, што дагаджаем Богу, выконваючы Ягоны закон, дык неўзабаве бачым, што памыляемся, бо мы ў прынцыпе бясьсільныя выконваць усе патрабаванні Богага закону. Многія людзі, якія адчуваюць хоць нейкую цягу да Бога, усё адно парушаюць закон. Слова Божае паведамляе, што, «хто выконвае ўвесь закон і згрэшыць у адным, той робіцца вінаватым ва ўсім».²⁵ Інакш кажучы, можаш парушыць адну асаблівую заповедзь Богага закону, што ў Гасподніх вачах аказваецца падобным да парушэння ўсіх заповедзяў.

Калі яно сапраўды так, дык мы зноў пытаемся: дзеля чаго тады нам быў дадзены закон Божы? Адказ мы знаходзім у апосталавых словах: «Закон быў для нас павадыром да Хрыста, каб нам апраўдацца вераю».²⁶ Вось у чым справа! Бог даў нам закон, каб мы даведаліся і зразумелі, што ня маем ні сілы, ні здольнасці

²³Пасланьне к рымлянам 7:19-20

²⁴Там жа, 7:7-14

²⁵Пасланьне Якава 2:10

²⁶Пасланьне да галятаў 3:24

бездакорна выконваць Ягоныя наказы. Закон асуджае нас за непаслушэнства Богу і ня можа змяніць нашу грэшную натуру, якая вядзе нас да грашэння. Так і піша апостал Павал: «Мы ведаем, што закон, калі што гаворыць, гаворыць да тых, хто пад законам, так што замыкаюцца ўсякія вусны, і ўвесь сьвет робіцца вінаватым перад Богам, бо дзеямі закону не апраўдаецца перад Ім ніякая плоць; бо законам спазнаецца грэх²⁷...закон, аслаблены плоцьцю, быў бяссьільны...».²⁸ Ня маючы поўнага поспеху ў выконваньні закону, мы можам прыйсьці толькі да адной высновы, – што мы зьяўляемся аслабленымі грэшнікамі, якія маюць патрэбу ў Божай дапамозе. Нам патрэбны Збаўца і Памочнік. Ці ёсьць такая асоба? Дзякаваць Богу, ёсьць! Апостал Павал піша: «Няшчасны я чалавек! хто вызваліць мяне ад гэтага цела сьмерці? Дзякую Богу майму – празь Ісуса Хрыста, Госпада нашага».²⁹ Ісус Хрыстос – адзіная надзея для ўратаваньня ад слабасьці нашай грэшнай натуры і ад пакараньня за ўчыненыя намі грахі!

Ісус Хрыстос – наш Ратавальнік

Ісус Хрыстос зьяўляецца і чалавекам і Богам. Калі аднаго разу габрэйскія фарысэі запыталіся ў Яго, хто Ён такі, Ён адказаў: «Раней за Абрагама Я ёсьць».³⁰ Сярод юдэяў тэрмін «Я ёсьць» прытасоўваецца толькі да Бога Творцы. Фарысэі разумелі, што гэтымі словамі Ісус Хрыстос называў сябе Богам, таму і рыхтаваліся камяніць Яго за блюзьнерства, але час Ягонай сьмерці яшчэ не прыйшоў, і Ён спакойна адступіўся ды пайшоў ад іх. Апостал Павал пазьней напісаў пра Хрыста, што «Ён вобраз Бога нябачнага»,³¹ што Ісус Хрыстос быў «водбліскам славы Ягонай [Божай] і вобразам істоты Ягонай».³² Ісус Хрыстос ёсьць Бог, але быў Ён таксама чалавекам, бо нарадзіўся, як нараджаецца кожны з нас. Сябе Ён часта называў Сынам Чалавечым, што ўказвала на Ягоную чалавечнасьць. У гэтай Асобе мы бачым сапраўднага Богачалавека.

Будучы Богам і чалавекам, Ён пражыў жыцьцё на зямлі, не ўчыніўшы ніякага грэху. З усіх людзей толькі Ісус Хрыстос цалкам выканаў усе патрабаваньні Божага закону. Апосталы гэта заўважылі і засьведчылі. Апостал Пётра напісаў так пра Хрыста: «Не

²⁷Пасланьне да рымлянаў 3:19-20

²⁸Там жа, 8:3

²⁹Там жа, 7:24-25

³⁰Дабравесьце паводле Яна 8:58

³¹Пасланьне да каласянаў 1:15

³²Пасланьне да габрэяў 1:2

ўчыніў Ён ніякага грэху, і не было падступства ў вуснах Ягоных».³³ Чаму гэта важна? Таму, што Бог Айцец загадзя выбраў Яго дзеля таго, каб Ён памёр ахвярай сьмерці за грэшных людзей.³⁴ Мы чытаем словы аднаго прарока Божага, Яна Хрышчальніка, які сказаў, убачыўшы Хрыста: «Вось Ягня Божае, Якое бярэ на Сябе грэх сьвету».³⁵ Гэтую ісьціну пацьвердзіў апостал Пётра: «Ён грахі нашыя Сам узьнёс Целам Сваім на дрэва, каб мы, адцураўшыся грахоў, жылі дзеля праведнасьці; ранамі Ягонымі вы ацаліліся».³⁶

Для старазапаветнага габрэйскага народа Бог устанавіў духоўнае служэньне, паводле якога сьвятары выбіралі маладое здаровае ягня, заколвалі яго і вылівалі кроў для ачышчэньня народа ад грахоў.³⁷ Калі сышоў на зямлю і памёр на крыжы Хрыстос, Ягоная ахвярная сьмерць замяніла старазапаветны абрад. Дзякуючы таму, што Збаўца Хрыстос памёр на крыжы, як Божае беспасьпасьнае і бязгрэшнае Ягня, мы цяпер можам атрымаць дараваньне грахоў і быць прыняты ў Ягоную сям'ю. Апостал Павал прыгадвае, што «мы маем адкупленьне Крывёю Ягонаю, дараваньне грахоў, паводле багацьця ласкі Ягонаю».³⁸

Бог ратуе нас ад пагібелі ў пекле праз Свайго Сына Ісуса Хрыста, чья крыжовая сьмерць сталася ахвярай для нас. У працытаваных словах апостал згадвае пра Божую ласку, якая ёсьць незаслужаная намі Божая прыхільнасьць і зычлівасьць. Сваю ласку Бог вылівае на тых, хто шукае і навяртаецца да Яго з каляньнем і вераю ў Ісуса Хрыста як у свайго Збаўцу і Госпада. Заслужыць Божую ласку ніхто з нас ня можа, бо яна даецца кожнаму, хто прымае Хрыста, бясплатна; яна – чысты Божы дар.

Уваскрэсьненне Хрыста і яго ўплыў на нас

Сьцьвярджаць, што Хрыстос ёсьць Бог і чалавек і што Ён даруе людзям грахі, – гэта адно, а ці даказана гэта нейкім чынам? Доказ мы знаходзім у тым, што Ісус Хрыстос уваскрэс зь мёртвых. Ніякі іншы рэлігійны лідэр ня можа сказаць падобнае пра сябе альбо даказаць сваю боскасьць. Толькі Ісус Хрыстос гэта зрабіў! Апостал Пётра

³³Першае пасланьне Пётры 2:22

³⁴Дзеі апосталаў 2:23

³⁵Дабравесьце паводле Яна 1:29

³⁶Першае пасланьне 2:24

³⁷Пасланьне да габрэяў 9:7

³⁸Пасланьне да эфэсянаў 1:7

засьведчыў: «Гэтага Ісуса Бог уваскрэсіў, чаго ўсе мы сьведкі».³⁹ Уваскрэсьненне Хрыста зь мёртвых даказвае Ягоную боскасьць і сілу дараваць нам грахі, і тыя, хто ўвераваў і прыняў Яго, адчуваюць даравальную і ўмацавальную сілу Збаўцы. Яны пачалі жыць новым зьмененым жыцьцём з Божай сілай, як напісаў апостал Павал: «Хто ў Хрысьце, той – новае стварэньне; старажытнае мінула, цяпер усё новае... Як Хрыстос уваскрэс зь мёртвых славаю Айца, так і нам хадзіць у абноўленым жыцьці».⁴⁰ Гэтае новае жыцьцё даецца таму, хто зьвяртаецца да Бога з прызнаньнем і каляньнем у сваёй грэшнасьці, зь вераю і прыняцьцем Ісуса Хрыста за свайго асабістага Збаўцу і Госпада-Уладара. Ня толькі дараваньне грахоў мы атрымліваем, але і Божую сілу жыць пабожным жыцьцём, што азначае мы ня проста стараемся выконваць усе Божыя загады, а спадзяёмся на Гасподнюю сілу і атрымліваем здольнасьць жыць праведна паводле Ягоных заповедзяў. Ці азначае гэта, што, увераваўшы, мы перастанем грашыць? Не, бо мы ўсё-ж-такі застаёмся людзьмі з натурай, прыхільнай да грашэньня, але па навярненьні да Хрыста мы ўжо не павінны быць пад кантролем грэшнай натуры, а Збаўцы Хрыста. Сіла, якой мы ня мелі раней, цяпер нам перадаецца, каб жыць тым праведным хрысьціянскім жыцьцём.

Уваскрэсьненне Ісуса Хрыста зь мёртвых служыць доказам таго, што Бог пераможа ўсякае зло і прывядзе усіх бязбожнікаў да поўнай адказнасьці за іхнія няверства і грахі. Біблія паведамляе пра той час у будучым, калі Бог пераможа шатана і ягоных памагатых, укінуўшы іх у пекла. Біблія таксама вучыць, што бязбожнікі, якія не пакаяліся перад Богам і адмовіліся ўвераваць у Ісуса Хрыста, таксама будуць пакараны. А тыя, хто ў зямным жыцьці пакаяліся ды прынялі Хрыста за Збаўцу і Госпада ды жылі пад Ягоным кіраваньнем, увойдуць у шчасьлівае вечнае жыцьцё. Апостал Павал пра гэта запісаў: «Ён [Бог Айцец] вызначыў дзень, у які будзе справядліва судзіць сьвет праз загаласнае вызначанага Ім Мужа, даўшы доказ усім, уваскрэсіўшы Яго зь мёртвых».⁴¹ Гэтакім чынам Бог пакарае кожнага, хто грашыў, і ўзнагародзіць кожнага, хто навярнуўся да Яго, увераваў і прыняў Ісуса Хрыста сваім Ратавальнікам і Гаспадаром.

Крокі да Бога і Хрыста

Калі ўсё гэта будзе так, як гаворыцца ў Бібліі, дык нас цікавіць асноўнае пытаньне: што кожнаму з нас трэба рабіць, каб стаць хрысьціянінам і адчуваць Божую прысутнасьць у сваім жыцьці? Біблія дае ясны адказ на гэтае пытаньне.

³⁹Дзеі сьвятых апосталаў 2:32

⁴⁰Другое пасланьне да карынфянаў 5:17

⁴¹Дзеі сьвятых апосталаў 17:31

Па-першае, трэба звярнуцца да Бога з каяньнем, просячы прабачэньня за грахі, учыненыя намі, як сказана было апосталам Пётрам: «Пакайцеся і навярніцеся, каб загладзіліся грахі вашыя».⁴² Мы ўжо ведаем, што, дзякуючы ахвярнай сьмерці Хрыста кожнаму, хто спавядаецца перад Богам у сваёй грэшнасьці і вядомых грахах, атрымлівае прабачэньне. Каяньне мае тое значэньне, што чалавек прызнае сябе грэшнікам перад сьвятым і маральна дасканалым Богам і просіць дараваньне грахоў у Яго. Гэта таксама азначае, што вернік просіць у Бога сілы перамагаць грэшныя памкненьні і абяцае жыць пабожна, згодна таму, як Бог падказвае яму празь Сваё слова.

Па-другое, чалавек павінен увераваць у Ісуса Хрыста, прыняць Яго за асабістага Збаўцу і Госпада-Уладара. Тут вернік пагаджаецца з тым, што ў Бібліі гаворыцца пра Ісуса Хрыста, прымае гэта за неаспрэчную праўду, менавіта, што Ісус Хрыстос ёсьць Божы Сын і Збаўца, што Ён памёр ахвярнай сьмерцю за нас. У гэтым вернік цалкам спадзяецца на Ісуса Хрыста для свайго збаўленьня. Калі хто так робіць, Ісус Хрыстос ўваходзіць у ягонае сэрца Духам Сьвятым і духоўна адраджае яго да новага жыцьця. Інакш кажучы, Ён дае верніку тое, што Хрыстос назваў нараджэньнем звыш, нараджэньнем ад Духа Сьвятога.⁴³

Тут жа мне трэба крыху спыніцца ў пералічваньні крокаў да Бога і Хрыста і дадаць наступнае тлумачэньне. Слова Божае вучыць, што калі хто звяртаецца да Бога, веруе ў Ісуса Хрыста ды прымае Яго сваім асабістым Збаўцам і Госпадам-Уладаром, ён не становіцца цалкам бязгрэшнай асобай. Нават веруючыя грашаць, але яны мусяць змагацца супроць сваёй цягі да грашэньня і сваім часам атрымаць перамогу над грахамі, якія ўчыняюць. Змаганьне супроць грахоў працягваецца аж да моманту нашай сьмерці. Калі вернік грашыць, ён можа атрымаць прабачэньне споведзьдзю перад Богам. Багаслоў Ян так піша: «Калі кажам, што ня маем грэху, ашукваем самі сябе, і праўды няма ў нас. Калі ж вызнаём грахі нашыя, дык Ён, верны і справядлівы, даруе нам грахі нашыя і ачысьціць нас ад усякай няправеднасьці».⁴⁴ Але ці гэта азначае, што веруючы можа паўторна і бесьперастанку грашыць і спавядацца ў граху? Не! Калі чалавек паўторна ўчыняе адзін і той самы грэх і кожны раз прыходзіць да Бога і просіць прабачэньня, дык гэта паказвае, што ён таго грэху не пакідае і ня думае сур'ёзна спыніць яго. Ніякага прабачэньня ня можа быць такому чалавеку. Багаслоў Ян дадае наступныя словы: «Кожны, хто жыве ў Ім (у Хрысьце), ня грэшыць... кожны, народжаны ад Бога, ня робіць грэху, бо насеньне Ягонае жыве

⁴²Там жа, 3:19

⁴³Дабравесьце паводле Яна 3:3-6

⁴⁴Першае пасланьне Яна 1:8-9

ў ім, і ён ня можа грашыць, бо народжаны ад Бога».⁴⁵ У гэтых словах маецца на ўвазе той факт, што сапраўдны вернік *паўторна* ня грэшыць, бо з Божай дапамогай змагаецца супроць грахоў і сваім часам атрымлівае перамогу над імі.

Трэцяе патрабаваньне зводзіцца да таго, што чалавеку трэба вызнаваць Ісуса асабістым Збаўцам і Госпадам-Уладаром, як піша апостал Павал: «Калі вуснамі будзеш вызнаваць Ісуса за Госпада і сэрцам тваім верыць, што Бог уваскрэсіў Яго з мёртвых, ты ўратуеся, бо сэрцам вераць дзеля праведнасьці, а вуснамі вызнаюць на збаўленьне».⁴⁶ Гэтым самым мы сьведчым іншым людзям, што мы ўверавалі і прынялі Ісуса Хрыста за свайго асабістага Збаўцу і Госпада і робім усё магчымае, каб жыць для Ягонай славы, часамі нават пераносячы ганеньне і зьнявагу ад іншых за непакісную веру ў Яго. Хрыстос заўважае нашу рашучасьць быць звязаны зь Ім: «Кожнага, хто вызнае Мяне перад людзьмі, таго вызнаю Я і перад Айцом Маім, Які ёсьць у нябёсах».⁴⁷

Чацьвёртае патрабаваньне – прыняцьце сьвятога воднага хрышчэньня. У дні апосталаў тыя, хто вераваў і прымаў Хрыста ды вызнаваў Яго сваім Збаўцам і Госпадам, былі ахрышчаны ў вадзе. Грэцкае слова «баптыдзо», што на нашай мове перакладаецца на «хрышчэньне» альбо «хрост», нясе літаральнае значэньне «апусканьне» або «акунаньне». Тут жа разумеецца, што акт хрышчэньня праводзіцца апусканьнем або мамэнтальным акунаньнем верніка ў вадку. Для верніка хрышчэньне нясе глыбокае духоўнае значэньне: яго апускаюць ў вадку ў знак таго, што ён памірае для старога эгаістычнага жыцьця і падымаецца з вадкі ў знак таго, што духоўна ўваскрэсае разам з Хрыстом для новага пабожнага жыцьця. Паводле апостала Паўла: «Няўжо ня ведаеце, што ўсе мы, хрышчаныя (акунутыя) ў Ісуса Хрыста, у сьмерць Ягоную ахрысьціліся (акунуліся). Дык вось мы і пахаваныя зь Ім хрышчэньнем (акунаньнем) у сьмерць, каб, як Хрыстос уваскрэс зь мёртвых славаю Айца, так і нам хадзіць у абноўленым жыцьці».⁴⁸ У Дзеях сьвятых апосталаў запісаны адказ апостала Пётры, калі пры юдэйскай Пяцісятніцы слухачы спыталіся ў яго, што ім трэба рабіць, каб выконваць Божую волю? Ён сказаў: «Пакайцеся, і хай ахрысьціцца кожны з вас у імя Ісуса Хрыста на дараваньне грахоў, – і атрымаеце дар Сьвятога Духа».⁴⁹

⁴⁵Там жа, 3:6-9

⁴⁶Пасланьне да рымлянаў 10:9-10

⁴⁷Дабравесьце паводле Мацьвея 10:32

⁴⁸Пасланьне да рымлянаў 6:3-4

⁴⁹Дзеі сьвятых апосталаў 2:38

І яшчэ адно важнае патрабаваньне. Хоць Дух Сьвяты пастаянна прабывае ў нас і дапамагае нам жыць пабожна, трэба заставацца верным Богу і Ісусу Хрысту да канца зямнога жыцця. У кнізе Адкрыццё сказана так: «Будзь верны да сьмерці, і дам табе вянок жыцця».⁵⁰ Тут маецца на ўвазе вернасьць Ісусу Хрысту і вянок жыцця служыць сымбалам узнагароды ў Божым Нябесным Царстве. Госпад адразу не бярэ чалавека, які ўвераваў у Яго, да Сябе ў неба, а пакідае яго на зямлі дзеля дзвюх асноўных задачаў – духоўнага росту і сталасьці ў хрысьціянскай веры і жыцьці ды далейшага служэньня Богу і людзям тут на зямлі.

Дух Сьвяты дапамагае нам жыць паводле Гасподняй волі

Чалавек, які жыве бяз Бога, сам сабе вызначае, што грэшнае або нягрэшнае, аднак калі ён навяртаецца да Бога, ён вяртае гэтак права Богу. Па навярненьні ён знаёміцца з Божай воляй, зь Ягонымі загадамі, якія адкрываюцца яму на старонках Бібліі. Вернік просіць Гасподняга падмацаваньня і кіраваньня, каб рабіць тое, што адпавядае Божай волі. Ён спадзяецца на Гасподнія ўказаньні, як яму далей жыць. Бог робіцца такому верніку сапраўдным Госпадам-Уладаром, Які вядзе яго да мэтанакіраванага і паўнацэннага жыцця. Да навярненьня чалавеку нештае той унутранай сілы, каб жыць паводле Божых заповедзяў. Калі чалавек навяртаецца да Хрыста, ён атрымлівае Гасподняе духоўнае падмацаваньне, каб жыць тым болей паслядоўна па Гасподніх наказах. Дух Сьвяты жыве ў верніку і дапамагае яму жыць па-Божаму.

Дух Божы дапамагае верніку і ў ягоных адносінах зь іншымі людзьмі. У Слове Божым ёсць настаўленьні, якія растлумачваюць, як мы можам і павінны жыць у міры зь іншымі людзьмі, хай тое зь іншымі вернікамі або нявернікамі, і на такія адносіны нам таксама даецца Божая дапамога і кіраўніцтва. Не заўсёды лёгка заставацца ў міры і жыць нармальна зь некаторымі людзьмі, але калі мы просім Божай дапамогі, Ён дапамагае нам жыць зь імі. Здольнасьць жыць пабожна, любіць нават ворагаў і рабіць ім дабро – гэта нам перадаецца Богам. Апостал Павал так і напісаў: «Рабіце паводле Духа [Божага], і вы ня будзеце паддавацца пажадлівасьцям плоці... Плод Духа: любоў, радасьць, згода, доўгая цяроўлівасьць, добрасць, міласэрнасьць, вера, лагоднасьць, стрымлівасьць... Калі мы жывём Духам, дык згодна з Духам будзем рабіць».⁵¹ Госпад прымірае людзей, а безь Яго яны часта адчужаюцца і нават ідуць на вайну супраць ворагаў. Ізноў гэта ня раз падахвочвае нас марыць аб тым, як сытуацыя ў інтэрнацыянальных адносінах зьмянілася б, калі б улады нашых славянскіх краін своєчасова пакаяліся ў сваіх грахах і памылках і

⁵⁰Кніга Адкрыццё 2:10

⁵¹Пасланьне да галятаў 5:16-25

навярнуліся да Хрыста з просьбай Ягонай дапамогі. Пры такой абстаноўцы мы ўбачылі б вялізарную розніцу ад цяперашняга стану ўзаемаадносін. У старазапаветнай Другой кнізе летапісаў мы знаходзім слушныя словы, якія можна было б прымяніць да любога народа і краіны. У дачыненні да габрэйскага народа Бог выказаўся цару Саламону такімі словамі: «Калі ўпакорыцца народ Мой, які завецца імем Маім, і будзе маліцца і шукаць аблічча Маё, і адвернуцца ад сваіх ліхіх шляхоў, Я пачую зь неба і прабачу грахі іхнія, і аздараўлю зямлю іхнюю».⁵² Ці мы і ўлады нашых краін, дзе мы жывём, гатовыя слухацца Госпада Бога і рабіць тое, што гэтымі словамі сказана? Думаецца, гэта было б чудоўна, але, на жаль, такога найчасцей мы ня бачым.

Для верніка Божэга няма нічога марнага

Ідзём далей у выніках таго, што Бог робіць для верніка. Ён дабраслаўляе яго і нават у справе ягонай працы, што робіць яе значнай і вартаснай. Веруючаму ў Хрыста нават самая нецікавая і нудная праца для Госпада важкая, і Ён заўважае, як мы ёю служым іншым. Слова Божае кажа, што мы – Гасподняе стварэнне і атрымалі новае жыццё ад Бога дзеля таго, каб рабіць дабро іншым людзям.⁵³ У нашай працы мы павінны служыць іншым, бо, робячы гэта, мы служым Богу. Бог дае кожнаму асаблівыя дары і здольнасці, і нам даводзіцца ўжываць іх на дабро іншым, памятаючы, што ўзнагароду за гэта мы атрымалі ад Госпада. Апостал Павал так і піша: «Усё, што вы робіце словам ці ўчынкам, усё рабіце ў імя Госпада Ісуса Хрыста, дзякуючы празь Яго Богу і Айцу... і ўсё, што робіце, рабіце ад душы, як Госпаду, а не чалавеку, ведаючы, што ў аддзяку ад Госпада дастанецца спадчыну, бо вы служыце Госпаду Хрысту».⁵⁴ Пасля грэхападзення Адама і Евы Бог пракляў зямлю і цяпер многім людзям даводзіцца цяжка працаваць, каб выжываць. Таксама праца для многіх прыносіць мала радасці, але для паслядоўніка Ісуса Хрыста ўсякая праца ня можа быць незначымай. Бог заўважае і адзначае, як мы працуем, нават калі нашая праца нам здаецца нецікавай і журботнай. Верніку нічога ў жыцці не аказваецца марным, калі ён служыць іншым і з руплівасцю працуе дзеля славы Гасподняй.

Навяртанне да Бога мяняе наш погляд нават на сьмерць. У Бібліі сказана пра чалавека, што «пыл ты і ў пыл вернешся».⁵⁵ Мы ўсе памром; такое фізічнае скананне чакае кожнага з нас. І той, хто памірае бяз Бога, памірае без усякай надзеі

⁵²Другая кніга летапісаў 7:14

⁵³Пасланне да эфэсянаў 2:10

⁵⁴Пасланне да каласянаў 3:17 і 3:23-24

⁵⁵Быццё 3:19

на лепшае заўтра. Для хрысціянiна сытуацыя зусiм iнакшая: ён памiрае з надзеяй, што ўваскрэсьне да новага жыцця i iснаваньня ў суцяшальным i радасным сьвеце. Апостал Павал заяўляе, што веруючым няма прычыны маркоцiцца, бо яны ўваскрэснуць зь мёртвых так, як сталася са Збаўцам Исусам Хрыстом. Чытаем словы апостала на гэты конт гэтакія: «Калі мы верым, што Исус памёр i ўваскрэс, дык i памерлых у Исусе Бог прывядзе зь Ім...Сам Госпад пры абвяшчэньні, пры голасе арханёла i трубе Божай, сыдзе зь неба, i мёртвыя ў Хрысьце ўваскрэснуць раней, потым мы, хто застанецца жывы, разам зь імі ўзятыя будзем на воблакі на сустрэчу з Госпадам у паветры, i так вечна з Госпадам будзем».⁵⁶ Мы атрымаем новыя целы, падобныя да новага цела Збаўцы Исуса Хрыста, у якім Ён паявіўся пасля ўваскрэсьнення зь мёртвых. Паводле словаў апостала Паўла: «Гленнае гэтае апрацеца ў нятленнасьць i сьмяротнае гэтае апрацеца ў несьмяротнасьць, тады збудзецца слова напісанае: паглынута сьмерць перамогаю. Сьмерць! дзе тваё джала? Пекла! дзе твая перамога?».⁵⁷ Шаноўны чытачу, мы ўсе хочам жыць i жыць шчасьліва. Бог дае нам такую мажлівасьць, – i тое на ўсю вечнасьць, – калі мы гатовыя прыняць Ягонае Слова i тлумачэньні.

Замест духоўнай i цялеснай сьмерці вернік атрымае вечнае жыцьцё, якое ня толькі датычыцца ягонага будучага замагільнага жыцця, а пачынаецца ўжо з моманту ягонага ўвераваньня ў Исуса Хрыста тут на зямлі. У Дабравесьці паводле Яна мы чытаем такія словы: «Гэта напісана, каб вы ўверавалі, што Исус ёсьць Хрыстос [абяцаны Богам Мэсія], Сын Божы, i, веруючы, мелі жыцьцё вечнае ў імя Ягонае».⁵⁸ Гэтыя словы былі напісаны дзеля таго, каб мы ўпэўніліся ў тым, што па веры ў Хрыста мы ўжо цяпер маем вечнае жыцьцё. Калі памром, то пойдзем туды, дзе знаходзіцца Исус Хрыстос. У Першым пасланьні багаслова Яна мы чытаем такія пацьвярджальныя i суцяшальныя словы: «Сведчаньне гэтае ў тым, што Бог дараваў нам жыцьцё вечнае, i гэтае жыцьцё ў Сыне Ягоным. Хто мае Сына Божага, мае жыцьцё; хто ня мае Сына Божага, ня мае жыцця. Гэта напісаў вам я, хто верыць у імя Сына Божага, каб вы ведалі, што вы, веруючы ў Сына Божага, маеце жыцьцё вечнае».⁵⁹ I якім будзе вечнае жыцьцё з Богам? Самым шчасьлівым i памысным! У небе ня будзе ніякіх пакутаў, ніякай маркоты, ніякага гора. У апошняй кнiзе Бiблiі

⁵⁶Першае пасланьне да фесалонікiйцаў 4:14-17

⁵⁷Першае пасланьне да карыньянаў 15:54-55

⁵⁸Дабравесьце паводле Яна 20:31

⁵⁹Першае пасланьне Яна 5:11-13

пішацца пра той час, калі «утрэ Бог кожную сьлязіну з вачэй іхніх, і сьмерці ня будзе ўжо; ні плачу, ні энку, ні хваробы ўжо ня будзе, бо ранейшае прайшло».⁶⁰

Як адрэагуем на Хрыстова запрашэньне?

Паважаны чытачу! Мы пачалі з думкі, што жывём у сьвеце, перапоўненым усялякімі пакутамі і перажываньнямі. Кожны з нас па-рознаму ўспрымае гэтую рэчаіснасьць. Паводле Бібліі Бог, наш Творца, хоча, каб мы, Ём створаныя істоты, знайшлі Яго і ўвайшлі ў Ягонае Нябеснае Царства, дзе ў будучым будзе панаваць радасьць і ўсякая ласкавасьць. Хрыстос сказаў: «Прыйдзіце да Мяне, усе струджаныя і прыгнечаныя, і Я супакою вас. Вазьміце ярмо Маё на сябе і навучыцеся ад Мяне, бо Я лагодны і пакорлівы сэрцам, і знойдзеце спакой душам вашым, бо ярмо Маё добрае, і цяжар Мой лёгкі».⁶¹ Ці кожны з нас увойдзе ў Ягонае Царства? Гэта залежыць ад кожнага з нас паасобку. Як ты, паважаны чытачу, адрэагуеш на Гасподнія прапановы і ласку? Што тычыцца мяне асабіста, я і многія іншыя ўжо вераю прынялі Ягоны дар збаўленьня і спадзяюцца на Ягоную ласку, якая дзейнічае ў верніках. Спадзяюся, што ты таксама, калі пакуль што гэтага не зрабіў, навернесься да Бога вераваньнем у Хрыста і прыняцьцем Яго за свайго асабістага Збаўцу і Госпада-Уладара. Калі яшчэ гэтага не зрабіў, можаш звярнуцца да Хрыста самай простаю малітваю, у якой выкажаш сваю веру ў Яго як Збаўцу і папросіш у Яго прабачэньне грахоў. З гэтага ўсё пачынаецца. І папрасі ў Хрыста, каб Ён прывёў цябе да суполкі Ягоных вернікаў, якія дапамогуць табе ўзрастаць далей у хрысьціянскай веры і жыцьці.

І пры канцы гэтага артыкула мне карціць яшчэ дадаць наступнае. Бог хоча, каб мы праяўлялі любоў да іншых сваімі добрымі ўчынкамі. Ніхто з нас ня ведае, што ў бліжэйшым будучым адбудзецца ў нашым сьвеце. Войны паміж нашымі славянскімі і іншымі народамі пачынаюцца, працягваюцца і своечасова канчаюцца. Зразумела, мы ўсе жадаем міру і спакою паміж краінамі і народамі. Паколькі гэта залежыць ад нас, мы павінны рабіць усё магчымае з нашага боку, каб спрыяць міру ў сьвеце. Думаецца, што прыйдзе час, калі нашая Беларусь адкрыецца для многіх здольных беларусаў прыняць удзел у перабудове яе. На гэта мы павінны быць гатовымі. Будзьма прасіць у Бога Ягонага ўдзелу і кіраваньня ў справах нашай любезнай Беларусі і ў нашых жыцьцях для яе перабудовы, калі зьявіцца такая мажлівасьць. Варта тут яшчэ раз прыгадаць словы, выказаныя старазапаветнаму цару ізраільцян Саламону. Ён мы можам прыстасаваць да сябе, свайго народа і роднай краіны: «Калі ўпакорыцца народ Мой, які называецца імем Маім, і будуць маліцца і шукаць аблічча

⁶⁰Кніга Адкрыцьцё 21:4

⁶¹Дабравесьце паводле Мацьвея 11:28-29

Майго, і адвернуцца ад благіх шляхоў сваіх, дык Я пачую зь неба і дарую грахі іхнія і ацалю зямлю іхнюю».⁶²

Yuras Rapetsky: Biblical answer to human dilemma

(web-magazine “Culture. Nation”, issue 34, November 2024, 70-90, www.sakavik.net)

Abstract. For Christians the Bible is their fundamental book. Aside from various issues, the Bible speaks much about man’s dilemma and his need to have and maintain close relationships with God and other people. The author of the article, entitled “The Bible’s Answer to Man’s Dilemma,” demonstrates how the Bible speaks much of man’s problem of evil. It teaches that God desires to have a close relationship with people, also change them into better persons in their relationships with God and others. Unfortunately, a dividing issue arises between God and man, namely, man’s sins. This was first apparent during the lives of Adam and Eve, God’s first created couple. They were placed in the Garden of Eden and being there they eventually contravened God’s command. For this they were expelled from Eden and committed to a complex life with grave difficulties. In his article the author points to results of human sinfulness which is being felt by all persons individually and even in relationships among nations. The Bible states that people have a need for a Saviour from their sins and results. Jesus Christ is stated to be that, Saviour. Jewish authorities sentenced Christ to crucifixion on a cross as a blasphemer when in fact He died as a godly sacrifice for man’s sins. He rose again from the dead which opened the way for believers in Him to be pardoned for their sins and receive the gift of joyous eternal life. Whenever individuals and whole nations turn to Jesus Christ, accepting Him as personal Saviour and Lord, He changes them into better people. That can become one’s reality today and could also touch our present Slavic nations and countries.

Ю.Репецки: Библейский ответ на человеческую дилемму
(веб-журнал “Культура. Нация”, вып. 34, ноябрь 2024, 70-90, www.sakavik.net)

Аннотация. Для христиан основной книгой является Библия. Помимо различных вопросов в Библии много сказано о человеческой дилемме установить и поддерживать тесное общение с Богом и людьми. Автор статьи «Библейский ответ на человеческую дилемму» показывает, что в Библии немало пишется о человеческой проблеме зла. Согласно библейскому учению, Бог желает близкого общения с людьми, их переменить к лучшему как в отношении с Ним, так и в

⁶²Другая книга летапісаў 7:14

отношении с другими людьми. Между Богом и людьми возникает преграда – именно, человеческие грехи. Это было впервые проявлено в жизни первых Богом сотворённых людей, Адама и Евы, которых Бог поселил в Эдемском саде. Они нарушили Божий закон и за это были выгнаны из этой прекрасной местности и предназначены на сложную жизнь со всякими житейскими трудностями. В статье автор пишет о результатах человеческой греховности, влияние которого ощущается каждым человеком и даже наблюдается в отношениях между народами. Библия утверждает, что люди нуждаются в Спасителе от грехов и их последствий. Тем необходимым Спасителем стал Иисус Христос. Еврейские власти приговорили Христа к распятию на кресте, считая Его богохульником, когда на самом деле Он умер как Божественная жертва за человеческие грехи и воскрес из мёртвых для оправдания верующих в Него. Смерть и воскресение Христа предоставили человечеству возможность получить прощение грехов и радостную вечную жизнь. Всякий раз, когда отдельные люди и целые народы обращаются к Христу и принимают Его своим Спасителем и Господом, Он превращает их жизнь к лучшему. Это может стать реальностью для каждого из нас отдельно и в отношениях между нашими славянскими народами и странами.

Аляксандр Сімакоў: Ураджэнцы і жыхары Гродзеншчыны ў беларуска-індзейскіх сувязях (XVI – першая трэць XX ст.)

Анатацыя. У артыкуле, які з'яўляецца часткай індэянісцкага даследавання абласцей Беларусі, падабраныя некаторыя найбольш ярскія і значныя факты па Гродзеншчыне. Матэрыял згрупаваны ў наступных з прынятых у нашым даследаванні беларуска-індзейскіх сувязей раздзелаў: Бібліяграфія; Дзейнасць; Інфармацыя; Кантакты; Параўнанне; Уплыў. Сярод пададзеных з найбольшай колькасцю дэталей - згадкі індзейцаў у творчасці М. Радзевіч, прыклады звароту да індзейскай тэмы ў друку Гродзеншчыны міжваеннага перыяду, Т. Нарбутам, Я. Карловічам (з паездкі ў ЗША), індзейскія матывы ў інтэр'еры касцёла езуітаў у Гродне, гісторыя ўяўнага падарожжжа К. Кавальчука праз Амазонію, адносіны з індзейцамі гангстара М. Ланскага, продкаў сенатара Б. Галдуотэра, кампаратывістыка "Заходняя Беларусь - Дзікі Запад". Выкарыстоўваецца эпістальны матэрыял, які мае адносіны да ўзнятых у артыкуле праблем.

Ніжэйпададзеныя звесткі не з'яўляюцца сістэматычным выкладаннем, а толькі паказваюць некаторыя прыклады беларуска-індзейскіх сувязей (БІС) ад іх пачатку да 1930-х гг. з ахопам тэрыторыі Гродзенскай вобласці ў сучасных межах. Большасць фактаў выяўленая намі яшчэ ў першы, найбольш актыўны перыяд вывучэння БІС (1984–1994).

Мы распрацавалі схему апісання сувязей, у якой ужытыя літары беларускага алфавіту. З іх тут разглядаюцца найважнейшыя раздзелы Б, Д, І, К, П і У:

Бібліяграфія (у дачыненні да рэгіянальнага агляду павінна змяшчаць запісы Беларуска-індзейскай бібліяграфіі (БІБ));

Дзейнасць (раздзел уключае апісанне работ і акалічнасцей, любых намаганняў, што адносяцца, напрыклад, да апублікаваных, але галоўнае – неапублікаваных работ);

Інфармацыя (індэянісцкая друкаваная, эпістальная – незалежна ад моў і форм, – якая фіксуецца ў рэгіёне);

Кантакты (ураджэнцы і жыхары рэгіёна, якія бачылі індзейцаў або перапісваліся з імі);

Параўнанне (беларуска-індзейская кампаратывістыка);

Уплыў (культурныя, моўныя і іншыя элементы, што перадаваліся ў Беларусь ад індзейцаў або ў сувязі з імі праз пасрэднікаў; уплыў жа на індзейцаў з боку беларусаў, Беларусі, безумоўна таксама, ёсць, але ён значна менш маштабны).

Бібліяграфія

Першая газета Беларусі – «Gazeta Grodzieńska» (першыя і апошнія нумары ў 1776 і 1783 гг.) – нямала пісала пра супрацьстаянне ў Паўночнай Амерыцы таго часу. Мы не прагледзелі ўсе нумары, што захаваліся, і не можам сказаць, ці сустракаюцца там згадкі пра індзейцаў.

З аўтараў родам з Гродзеншчыны М. Радзевіч (жыла папераменна каля Кобрына і ў Варшаве) адрозніваецца вялікай колькасцю перавыданняў твораў, у якія яна ўвяла індзейскую тэму разавымі «дыстанцыйнымі» згадкамі і адным шокавым «кантактным» эпізодам (індзейская прысутнасць у творах: «Блакiтныя», «Возера», «Гняздо Белазора», «Дзевайціс», «Іерыхонская ружа», «Лета лясных людзей», «Непрыручаныя птушкі», «Пажары і папялішчы», «Рагнарок», «Фларыян з Вялікай Глушы»). У «Дзевайцісе» жанчыну, якая прыехала ў Амерыку з польскіх крэсаў, забіваюць індзейцы.

Адсутнасць значных выданняў пра Амерыку (і невялікая колькасць краіназнаўчых) – агульны трэнд выдавецкай дзейнасці ў Паўночна-Заходнім краі, калі выключыць з яго Вільню (у той час як кнігі пра індзейцаў выйшлі і ў Кіеве, і ў значна меншым Смаленску).

Дарэвалюцыйны друк Гродзеншчыны практычна не прадстаўлены ў БІБ. Але перыяд Заходняй Беларусі, друк якой яшчэ мала намі вывучаны, ужо дае нямала прыкладаў. Большасць выданняў выходзіла ў Вільні, і, такім чынам, прадукт Гродна і Гродзенскай вобласці можна параўноўваць з друкаванай прадукцыяй Гомельшчыны, перыферыйнай тэрыторыі.

У перыёдыцы, якая адносіцца да Гродзеншчыны, па-польску з'явіліся, напрыклад: «Белае дзіця ў лагеры індзейцаў» (Dziennik Kresowy, 1935), «Пра бізонаў» (Wieczorny Kurjer Grodzieński, 1935), «Казіно "Белы Правадыр"» (Wieczorny Kurjer Grodzieński, 1933), «Індзейцы ў Канадзе» (Życie Nowogródzkie, 1931), «Старажытная Мексіка. Там, дзе зліліся расы і мовы» (Życie Nowogródzkie, 1929), «Не хочуць быць бледнатварымі чырванаскурыя індзейцы» (Głos Nadniemeński, 1939), «Знаходка легендарных скарбаў індзейцаў» (Kurjer Nowogródzki, 1931), «Шлюбны пацалунак у індыйскай [індзейскай] вёсцы» (Wieczorny Kurjer Grodzieński, 1934), «Навуковец забіты камянямі індзейцамі / нібыта за забойства дзяцей» (Przegląd Kresowy, 1930).

Дзейнасць

Стварэнне тэкстаў. «Малапрафесійны», але зацікаўлены і арыгінальны погляд Т. Нарбута ў Шаўрах (цяпер Воранаўскі раён) на гісторыю Амерыкі відаць у наступным месцы з т. 2 (1837) яго «Старажытнай гісторыі літоўскага народа»: «Няма такога народа, які б у кароткі перыяд свайго росквіту не глядзеў бы з гонарам на дзікія пустыні, якія ён проста разумее, што адкрыў, і з якіх, магчыма, незлічоныя часы раней, першы зародак яго ўласнай сілы выйшаў. Еўрапейцы адкрылі Амерыку 300 гадоў таму, паселішчамі яе засялілі і сапсавалі. Хто ведае, ці шмат тысячагоддзяў назад амерыканцы не адкрылі Еўропу і не глядзелі на нашы берагі з такім жа гордым жалем, з якім іспанцы на іх»⁶³.

Паездкі ў Амерыку. Мовазнавец, фалькларыст, музыказнавец і этнограф Ян Карловіч, які з 1871 па 1882 г. жыў у маёнтках Падзітва (Воранаўскі раён) і Вішнеў (Смаргонскі раён), знаходзіўся ў ЗША ў 1876 г. 70 дзён і напісаў «Нарысы з філадэльфійскай выставы». Яго ўвагу, акрамя біблейскіх выданняў на індзейскіх мовах сярод прадстаўленых на 164 мовах і дыялектах («Вядома, паміж імі знаходзяцца амаль усе славянскія мовы, але ёсць і такія, назваў якіх чытач, напэўна, ніколі не чуў, напрыклад, анейцюм, аймара, кры, дуала, эраманга, грэба [Aneityum, Aymara, Cree, Dualla, Eromanga, Grebo] і інш.»), прыцягнулі археалагічныя калекцыі з Ілінойса і род-айлендская ваза з чыстага срэбра, на якой адлюстраваліся постаці «Індзейца і амерыканскага Піянера, самых заўзятых пакарыцеляў нескранутай прыроды, першых працаўнікоў стэпу і пушчы», а таксама вялікі выраб з нікелю, пакрытага срэбрам, які паказвае прагрэс Амерыкі з XV да XIX ст.: на адным баку урны – барацьба «дзікіх тубыльцаў Амерыкі» з прыродай, жывёламі, на другім – карціна, што сімвалізуе «спакойныя, вольныя і магутныя Злучаныя Штаты»⁶⁴.

Гульня. Біёграфы знакамітага Якубы Чахоўскага (Чэхаўскога – і іншыя варыянты) М. Мядзведзеў і Д. Чэхаўской называюць гульню ў індзейцаў, якую прапанаваў хлопчыкам вёскі Тарусічы каля Гродна гэты сын прысяжнага паверанага, «водгуллем павальнага ў той час захаплення падлеткаў раманамі

⁶³ URL:

https://pawet.net/library/history/bel_history/narbutt/02/dzieje_starozytne_narodu_litewskiego_tom_drugi.html.

Дата доступу: 10.06.2023.

⁶⁴ Karłowicz J. Szkice z wystawy filadelfijskiej 1876 r. / J. Karłowicz // Biblioteka Warszawska. – 1877. – Т. 1 (З. 1). – С. 36; 34; 33–34.

Фенімора Купера, Майн Рыда, Гюстава Эмара». Яны «развівалі фізічныя якасці і ўменне хутка бегаць, спрытна лазіць па дрэвах»⁶⁵.

Тэатр. Слоні́мскі тэатр вядомы сваімі пастаноўкамі, звязанымі з Амерыкай і індзейцамі, у прыватнасці спектаклем «Альзіра»⁶⁶.

Скульптура. Індзейскія вобразы трапляюць у інтэр'ер касцёлаў і капліц. Распаўсюджаны сюжэт «чатырох кантынентаў» прадстаўлены ў скульптурнай кампазіцыі алтара касцёла езуітаў у Гродна і роспісу скляпенняў езуіцкага касцёла ў Нясвіжы, што захаваліся. Першая сцэна разглядаецца як алегорыя чатырох краін свету, «сімвалічны сэнс» яе – і ў вобразе ўкленчанай жанчыны з рогам дастатку: Еўропа абапіраецца на зямны шар. З кантракта 1736 г. Гродзенскага калегіума са скульптарам Янам (Ёганам) Шмітам, урадзжэнцам Кёнігсберга, можна даведацца, што «перад глорыяй схіляюць галаву чатыры краі свету ў суправаджэнні анёлаў. Краі свету мастак увасабляе ў вобразах жанчын. [...] Азію сімвалізуе жанчына з пяром і свяцільнікам, Афрыку – жанчына ў масцы кракадзіла, Амерыку – жанчына ў набедранай павязцы з пер'я»⁶⁷.

Жывапіс. Некаторыя карціны з сюжэтамі «ранняй» Амерыкі абавязаны сваім з'яўленнем місіянерам і буйным магнатам – мецэнатам і калекцыянерам. Карціна Ш. Чаховіча «Святы Францішак Ксаверы сярод індзейцаў» (хаця гэты святы ніколі не бываў у Амерыцы) пэўны час знаходзілася ў Варонскай капліцы на Астравеччыне⁶⁸.

Інфармацыя. XVI ст. як пачатак БІС на Гродзеншчыне абгрунтоўваецца і веданнем яе жыхарамі такіх твораў, як эпіталама на вяселлі Л. Сапегі

⁶⁵ Мядзведзеў М. Асілак Якуба / М. Мядзведзеў, Д. Чэхаўскай. – Мінск: Полымя, 1991. – С. 16.

⁶⁶ Слоні́мскі тэатр Агінскага // Беларуская энцыклапедыя: у 18 т. Т. 14. – Мінск: Беларуская энцыклапедыя, 2002. – С. 20.

⁶⁷ Гаршкавоз, В. Выдатны помнік барока ў Гродне / В. Гаршкавоз, А. Ярашэвіч // Мастацтва Беларусі. – 1984. – № 9. – С. 56. (Работа згаданых аўтараў «Ołtarz kościoła farnego w Grodnie» (1995) называецца сярод крыніц, выкарыстаных у спецыяльным праспекце, прысвечаным базіліцы: «Bazylika Katedralna (fara pojezuicka) sw. Franciszka Ksawerego. Grodno 1996» – у калекцыі аўтара: падараваны ксяндзом касцёла ў 1997 г.)

⁶⁸ Сімакоў, А. Вобразы індзейцаў у беларускай літаратуры і мастацтве / А. Сімакоў // Беларусіка=Albaruthenica. Кн. 5. Культура беларускага замежжа; Беларуска-амерыканскія гістарычна-культурныя ўзаемадачынненні / рэд. У. Конан, А. Мальдзіс. – Мінск: Навука і тэхніка, 1995. – С. 324.

(запрошаныя і гродзенцы)⁶⁹, «Хронікі ўсяго свету» М. Бельскага, «Аб асноўных артыкулах хрысціянскай веры» С. Буднага.

«Паходжанне сям'і, прыватнай уласнасці і дзяржавы» Ф. Энгельса – найбольш распаўсюджаны ў апошнія дзесяцігоддзі перад Кастрычніцкай рэвалюцыяй марксісцкі твор – быў значнай крыніцай звестак па індэяністыцы.

Мы знайшлі ўпамінанні пра з'яўленне гэтага твора ў Гродне і Смаргоні ў шэрагу крыніц, у т.л. у артыкуле В. Яфрэмавай і М. Купчына «Распаўсюджванне твораў Ф. Энгельса ў Беларусі (да 1917 г.)» у «Вяснях Акадэміі навук БССР» (Серыя грамадскіх навук, 1970, № 5).

У 1894 г. у час жандарскіх вобыскаў у членаў разгромленай падпольнай рэвалюцыйнай арганізацыі ў Гродна сярод іншай прапагандысцкай літаратуры была знойдзена і гэтая праца, напісаная «ў сувязі з даследаваннем Л. Г. Моргана». Выпускнік Гродзенскай гімназіі, студэнт Пецябургскага тэхналагічнага інстытута П. Шумаў, у якога паліцыя адшукала гэтую «брашуру», верагодна, і даставіў яе туды.

У 1896 г. гурток сацыял-дэмакратаў Смаргоні распаўсюджваў некалькі атрыманых у маі 1895 г. экзэмпляраў сярод рабочых горада. Гэты выпадак, зафіксаваны ў архіўных дакументах і спецыяльна, адзначаны ў гісторыі КПБ, цікавы тым, што гаворка ідзе пра распаўсюджванне спецыяльна адной гэтай працы сярод рабочых. «Паходжанне...» было знойдзена тут у 1896 г. пры арышце мясцовай рэвалюцыянеркі настаўніцы Мятліцкай.

Кантакты

Ксаверый Карніцкі – родам з Навагрудскага ваяводства, дзеяч, страта дзённіка і іншых папер якога (верагодна, з-за вайны 1939–1945 гг.) прывяла да няпэўнасці з яго роллю як аднаго з першых у XVIII ст. наведвальнікаў Лацінскай Амерыкі, што паходзілі з Польшчы, Беларусі і Літвы. Мастацкая рэканструкцыя яго верагодных кантактаў з індзейцамі з'явілася ў артыкуле А. Марціновіча ў

⁶⁹ Sapieha, J. Epithalamium na wesele Jaśnie Wielmożnego Pana, Pana Leona Sapiehi Kanclerza najwyższego W[ielkiego] X[ęstwa] Lith[ewskiego], Słomimskiego, Parnawskiego, Mohilowskiego, et. et. Starosty i Oświeconey Księżny na Birżach z Dubinek Panny Elżbiety Radziwiłowny Woiewodzanki Wileńskiej. Przez mie Jana Sapiehę Starostę Markowskiego, Miadzielskiego, Jaswońskiego, et. et. Syna y służę Ich M[o]jści uprzejmie napisanie. Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Ho[norable] & Cap[itale]. W Wilnie, 1599.

«ЛіМе»⁷⁰. Асобны аднайменны і нібыта зусім дакументальны матэрыял пра яго перад тым напісаў В. Ярмоленка: «Першым беларусам, які аб'ехаў вакол свету, быў Ксаверый Карніцкі з Навагрудка». «Жывучы ў Чылі, ён быў найманым кітабцом, а потым, калі зарабіў пэўныя грошы, падарожнічаў па паўднёваамерыканскім кантыненте. Заканчваліся грошы – стрэльбу падарожніка зноў замяняў гарпун кітабца. Такое жыццё доўжылася 15 гадоў. Паўднёвую Амерыку Ксаверый Карніцкі пакінуў у 1789 годзе – ён скіраваўся ў Аўстралію»⁷¹.

М. Парадоўская, якая пералічвае першых палякаў у Лацінскай Амерыцы, а яшчэ больш – нявырашаныя праблемы з іх ідэнтычнасцю, дакументальнай базай, пра побыт, маршруты Карніцкага не змагла паведаміць «нічога асаблівага»⁷². Звесткі пра знаходжанне ў Чылі Карніцкага не адносяцца да надзейных.

Нягледзячы на вялікую колькасць згадак Карніцкага як «першага паляка ў Аўстраліі» – а пазней і «першага беларуса», у артыкуле Я. Тазбіра «Marzenia o "Nowej Polsce"» (2005) чытаем: «Насуперак звесткам, якія знаходзяцца ў біяграфіі Карніцкага, змешчанай у «Польскім біяграфічным слоўніку», Карніцкі ніколі не быў у Аўстраліі – por. W. Ślabczyński, Polscy podróżnicy i odkrywcy, Warszawa 1973, s. 355». Пры гэтым, аднак, варта было проста адзначыць адсутнасць надзейных пацвярджэнняў. В. Слабчынскі, які сам некрытычна сабраў і «падтрымаў» шмат «легенд», лічыў выпадак Карніцкага «поўнай легендай».

Са шматлікіх звестак пра сустрэчы з індзейцамі Ігната Дамейкі можна вылучыць праблему вывучэння фрагментаў іх апісанняў з яго твораў, іх сістэматызацыі і беларусіфікацыі. Перспектывы перакладу⁷³ на беларускую і рускую мовы «Араўканіі і яе жыхароў» абмяркоўваліся намі, у тым ліку з В. Раўчанка. Асобныя фрагменты пра індзейцаў апошняга пераклала з кнігі П. Дамейка на

⁷⁰ Марціновіч, А. Першы беларус у Аўстраліі / А. Марціновіч // Літаратура і мастацтва. – 2022. – 21 кастр. – С. 15.

⁷¹ Ярмоленка, В. А. Першы беларус у Аўстраліі / В. А. Ярмоленка // Беларускі ўніверсітэт. – 2000. – 12 кастр. – С. 8.

⁷² Paradowska, M. Wkład Polaków w rozwój cywilizacyjno-kulturowy Ameryki Łacińskiej / M. Paradowska. [Warszawa]: Komisarz Generalny Udziału Polski w Wystawie Uniwersalnej EXPO'92 w Seville: Wydawnictwo «Warszawa», [1992]. – S. 24.

⁷³ Сімакоў, А. «Араўканія» ніяк не вернецца на радзіму аўтара / А. Сімакоў // Наша ніва. – 1996. – 19 жн. – С. 11.

рускую мову, а затым быў зроблены пераклад на беларускую для выдання ў кнізе⁷⁴.

Другое дзесяцігоддзе XIX ст. адзначана з'яўленнем у Канадзе групы асоб, у ліку якіх ёсць не толькі носьбіты распаўсюджаных у Беларусі прозвішчаў, але і ўраджэнцы Беларусі. З гродзенцаў – **Марцін Сабоўскі** (Martin Sabolsky) і **Юзаф Лявоцкі-«Лявоскі»** (Joseph Lewosky). Яны былі звязаныя з узброенымі сіламі, якія ўдзельнічалі ў англо-амерыканскай вайне 1812–1814 гг. (абодва бакі знайшлі саюзнікаў сярод індзейцаў). Янка Садоўскі, які звярнуў увагу на Сабоўскага, Лявоцкага, пералічыў і «манітобцаў» – славяне выконвалі адпаведную функцыю ў раёне еўрапейскіх пасяленняў на Рэд-Рывер⁷⁵.

Выхадзец з Навагрудчыны (па іншых звестках з Вільні) канвентуальны францысканец **Антоній Расадоўскі**, капелан паўстанцаў 1830–1831 гг., эміграваў у ЗША і стаў капеланам у войску, якое ваявала з семіноламі ў Фларыдзе; затым яго дзіўныя прыгоды прадоўжыліся ў польскіх пасяленнях у Тэхасе⁷⁶, а апошнія гады жыцця правёў у Сірак'юз, штат Нью-Ёрк, – каля рэзервацыі іракезаў анандага.

Караль Румель, ураджэнец Гродна, які лічыцца першым алімпійцам родам з Беларусі, на Алімпіядзе 1912 г. в Стакгольме змог убачыць Джыма Торпам. Міжнародны алімпійскі камітэт ужо ў XXI ст. вярнуў спартсмену індзейскага паходжання⁷⁷ званне алімпійскага чэмпіёна (да гэтага ён быў фармальна прызнаны «сучэмпіёнам»; залатыя медалі (пяцібор'е і дзесяцібор'е) у свой час былі перададзеныя прадстаўнікам Швецыі і Нарвегіі з-за дыскваліфікацыі).

Румель, выступаючы з канём Зяблікам, у выніку падзення атрымаў цяжкую траўму, але скончыў дыстанцыю, за што кароль Густаў V загадаў адліць для яго аналаг алімпійскага медаля.

Да «магчымых кантактаў» адносіцца выпадак, які папулярызаваў А. Карпюк, які прыпісаў бераставіцкаму беларусу падарожжа праз Амазонію – без індзейцаў і

⁷⁴ Дамейка Леа-Пласа, П. Ігнат Дамейка: з Мядзвядкі – у Санцьяга-дэ-Чылі (1802-1889) / П. Дамейка Леа-Пласа; пер. з ісп. – Мінск: Выдавецкі дом «Звязда», 2017. – 394 с.

⁷⁵ Садоўскі, Я. Беларуская іміграцыя ў Канаду: (разьдзел з кнігі) / Я. Садоўскі; пер. з анг. А. Б. // Запісы. – 2019. – № 41. – С. 266-281.

⁷⁶ Сімакоў, А. Недалёка ад апачаў і ў вайне з семіноламі: небяспечныя місіі выхадца з Навагрудчыны францысканца Антонія Расадоўскага ў Фларыдзе і Тэхасе / А. Сімакоў // Краязнаўчая газета. – 2021. – № 41 (лістап.). – С. 6.

⁷⁷ Торп быў метысам з двух бакоў (сокі і фоксы, патаватомі, французы, ірландцы), але выходзіўся ў асяроддзі сокаў і фоксаў і ў Карлайлскай індзейскай школе.

кракадзілаў на ўсім маршруце. Але ў «рамане-былі» было яшчэ пра сяброўства з індзейцам, з якім нібыта разам працаваў **Клемус Кавальчук**.

«Алекшыцкі рэстаран трымаў Клемус Кавальчук, празваны Амерыканцам. Кар'еру гэты чалавек зрабіў нядаўна.

[...] Неўзабаве ў Алекшыцы прыйшло пісьмо з Паўднёвай Амерыкі. Малодшы Кавальчук пісаў, што з індзейцамі працуе ў каланіста парабкам. [...]

Аднойчы Кавальчук вычытаў, што бразільская газета аб'явіла ўзнагароду 10 000 долараў таму, хто пройдзе сельву да Амазонкі. Клемус кінуў каланіста, пехатой дабраўся да Бразіліі, запрапанаваў і сваю кандыдатуру.

На пакарэнне джунгляў стартавала трыццаць сем сарвігалоў розных нацыянальнасцей, сярод іх знайшоўся і адзін беларус. Карэспандэнты не знайшлі ў слоўніках адпаведнай назвы і запісалі Клемуса ўкраінцам. Па ўмовах конкурсу ўвесь час трэба было ісці аднаму, мець пры сабе толькі нож і кампас, а праз паўтара месяца на Амазонцы пераможцаў меўся чакаць кацер.

- Не бойся пумы, ягуара, тапіра ці алігатара, – павучаў яго на развітанне стары індзеец, з якім ён у каланіста-немца пасвіў кароў. – У джунглях самае страшнае – павукі, машкара, рыбкі-піраніі ды мурашкі, якія ў момант пакідаюць з чалавека адзін шкілет. Не чапай прыгожых кветак, матылёў, фруктаў – усе яны з атрутай! І не пі без фільтра вады – у вас, белых, далікатныя страўнікі!

Клемус усе парады індзейскага сябры запомніў добра.

[...] Нарэшце непрытомнага Клемуса падабралі на беразе вялікай ракі. Ён быў адзіным чалавекам, хто выйшаў да Амазонкі, і гэтым пацвердзіў, што ўпартасцю і вытрымкай варты сваіх землякоў, якія ў той час на адным хлебе і вадзе паўзлі на каленях у Грыбава.

Калі кацер прывёз Клемуса да доктара і вандроўніка прывялі да свядомасці, ім заняліся карэспандэнты. Хлапца здымалі ў кінахроніку. Фатаграфавалі для прэсы. Размалявалі на старонках газет, як ён у сваім падарожжы вырываўся з зубоў алігатараў, як індзейцы намерваліся зняць з яго скальп і зрабіць шашлык (хоць у сельве ён не бачыў ні тых, ні другіх!)...»

Зразумела, што пісьменнік шмат дадумаў да пачутага ім пра К. Кавальчука ад яго землякоў і шмат жартаваў.

У першым, «часопісным» варыянце гэтага «індзейскага» фрагмента няма; ён з'яўляецца ў перакладзе на рускую мову (М., 1976; у перавыданні 1986 г. (Мінск) у канцы тэксту пазначана: «г. Гродна, 1970–1974») і па-беларуску ў «Выбраных творах» у 2-х тамах (1980), дзе твор надрукаваны «значна дапрацаваным».

4.06.1988 г. мы звярнуліся да пісьменніка на адрас Гродзенскага аддзялення Саюза пісьменнікаў БССР,

«Паважаны Аляксей Нічыпаравіч!

Атрымалі ад сябра групы з Якуцка [А. Баркоўскага] паведамленне, паведамленне, што ў Вашай аповесці «Вершалінскі рай» ёсць цікавы эпізод пра беларуса, што прайшоў праз амазонскую сельву з адным нажом і кампасам. Здзіўленне гэтым фактам было вялікім, хаця мы маем ужо немалы банк даных па беларуска-індзейскіх сувязях. Ці не маглі б Вы паведаміць крыніцы сваіх звестак, а таксама рэкамендаваць людзей, якія маюць дадатковую інфармацыю пра Клемуса Кавальчука і яго прыгоды, калі так можна назваць акалічнасці жыцця гэтага чалавека?»

Адказ пісьменніка (8.06.1988) не тлумачыў дакладна, ці было ў яго запісах пра Кавальчука штосьці пра яго сенсацыйнае падарожжа да Амазонкі і сяброўства з індзейцамі – магчыма, вывучэнне архіва Карпюка прынясе больш звестак пра крыніцы для яго пісьменніцкай фантазіі.

Дадаткова мы звязаліся з краязнаўцам Алесем Белакозам (Гудзевіцкі музей літаратурнага краязнаўства і этнаграфіі). Яго адказ ад 9.05.1989 г. (№ 6814) быў наступны:

«Шчырапаважаны сябра Сімакоў!

Прабачце, калі ласка, што адказнаю на ваш ліст амаль праз год. Маю вельмі вялікую перапіску.

У нашай мясцовасці сапраўды ў 20-х – 40-х гадах жыў прататып аднаго з герояў «Вершалінскага раю» Аляксея Карпюка. На жаль, ён не здзяйсняў пераходу праз Амазонскую сельву. Можаце пра гэта запытацца ў Аляксея Карпюка. Ягоны адрас: г. Гародня, вул. Кастуся Каліноўскага, [...] Аляксею Нічыпаравічу Карпюку.

Клемус Кавальчук двойчы ездзіў у дваццатых гадах у Амерыку, але як ён там здабываў грошы, не ведаю, хоць пра гэта ёсць розныя здагадкі. Мне ў дзяцінстве даводзілася сустракацца з ім. Цікавы і рашучы гэта быў чалавек.

Мой бацька Белакоз Мікалай Язэпавіч у 1926 годзе таксама ездзіў у Бразылію. Казаў, што там разам з суседзямі з нашай вёскі працаваў у ледніках. Зарабілі крыху грошай. Купілі легкавую машыну супольную. Працавалі таксістамі.

Казаў, што застаўся б там, [а]ле вельмі цягнула на Радзіму. Нават думаў сям'ю туды перавезці, аднак патрыятызм перамог. Вярнуўшыся дахаты, тата адчыніў краму.

Дарэчы, Кавальчук таксама гандляваў за пятнаццаць км ад мае роднай вёскі. З татам яны сустракаліся, нават крыху сябравалі.

Пра неграў тата расказваў часта. Казаў, што многія зь іх жылі вельмі заможна. А вось пра індзейцаў чамусьці не памятаю ніякіх упамінаў.

Даруйце, калі ласка, што так позна адказваю і так мала ведаю, аднак больш нічога, карыснага для Вас, успомніць не магу.

Са шчырай пашанай Белакоз».

Мы не маем канчатковай пэўнасці з паходжаннем жонкі першага з арызонскіх Галдуотэраў, яшчэ Гольдвасера, – сям'я гандлявала з індзейцамі ў Арызоне, бывалі і непаразуменні, уключаючы гвалт. У адным з нумароў часопіса «Часовой = La Sentinelle» (Брусель) за 1961 г.⁷⁸ пададзенае, што Сара Натан Галдуотэр была з Гродна: «Яго дзед Гольдвасер – яўрэйскі імігрант з Познані, жанаты на рускай яўрэйцы з Гродна, адкрыў 100 гадоў таму маленькую краму для патрэб золаташукальнікаў і індзейцаў у Арызоне. Дзякуючы сваім камерцыйным талентам, ён неўзабаве ператварыўся ў багатага купца». Верагоднасць гэтага нізкая: праз інтэрнэт знаходзім толькі пра яе яўрэйскія карані ў Англіі.

Факт цесных зносін Галдуотэраў з індзейцамі зафіксаваны і ў кнізе пра сенатара-«ястраба» ад Арызоны Б. Галдуотэра на англійскай мове, дзе ёсць пра польска-нямецкія карані яго дзеда, але не згадваецца Гродна ў сувязі з яго бабуляй⁷⁹.

З Гродна быў **Меер Ланскі**, які перакрываўваецца ў пэўных месцах, нават у публікацыях Кангрэса ЗША, з індзейскім гульнявым бізнесам. Хаця «Ланскі быў мала ці зусім не знаёмы з індзейцамі»⁸⁰, дэталі па сувязях легальных і нелегальных казіно індзейцаў і неіндзейцаў могуць быць тэмай асобнай навуковай работы. Пра гэтага лідара крымінальнага свету пісалі, што ён, разам з іншымі «сем'ямі» арганізаванай злачыннасці, выкарыстоўваў розныя схемы, каб атрымаць грошы ад індзейскага бінга.

Параўнанне

Ва ўводны артыкул «Размышления о вечном (вместо предисловия)» кнігі пра пахаванні ў Гродне, у яго раздзел «Так, наверное, сеют зерна... », В. Чарапіца ўключыў наступную пазнавальную інфармацыю: «Некаторыя народы Акіяніі

⁷⁸ Google Book Search на словы «Гродно» і «Гольдвассер» (15.10.2023).

⁷⁹ McDowell E. Barry Goldwater: portrait of an Arizonan / E. McDowell. – Chicago: Henry Regnery, 1964. – 269 p.

⁸⁰ URL: <https://ictnews.org/archive/dead-mobster-gives-new-insights-on-casino>. Дата доступу: 14.10.2023

клалі памерлага ў лодку і спускалі яе на ваду. Аўстралійцы, індзейцы Паўночнай Амерыкі, некаторыя народы Сібіры пакідалі труп на паветры (на дрэвах, памостах)»⁸¹.

Да рэвалюцыі параўноўвалася беднасць: «Цяпер мяне спытаюцца, – пісаў з Гродна ў «Нашу Ніву» нейкі Дзед Міхась, – што трэба зрабіць, каб наш беларус быў чалавекам, каб ён умеў шанаваць сябе, сваё дабро і каб з усяго ўмеў разумна карыстаць. На гэта я скажу вось што: навука. У навуцы ўся сіла. Яна дае багацтва, самапазнанне. Наш край ні так бедзен, каб мы за марамі ў чужой старане, шукалі шчасця. Калісьці-ка тамтэйшыя амэрыканцы былі бедныя, пакуль не прыехалі да іх вучоныя эўрапейцы і не аткрылі багацтва. У нас ёсці-ка не мала багацтва, але німа навукі, грамадзянскай свядомасці, ініцыятывы, без чаго ўсё спіць»⁸².

У час рэвалюцыі і грамадзянскай вайны шмат зямлі ў заходняй Беларусі стала «нічыйнай». Яна дзялілася на парцэлі і аддавалася легіянерам Пілсудскага; частку выкуплялі цывільныя палякі. Апісваючы адносіны паміж «карэнным беларускім насельніцтвам» і асадніцкай калоніяй Пузыневічы, У. Калеснік, жыхар тых мясцін, пісаў праз некалькі дзесяцігоддзяў: «Паміж тутэйшымі і наезджымі кіпела варажнеча, не меншая, як паміж індзейцамі і еўрапейцамі на дзікім Захадзе ў ЗША». Ён спасылаецца на справаздачу Наваградскага ваяводы за 1931 г., з якой вынікае, што «найбольш інтэлігентныя адзінкі збываюць свае "асады" і вяртаюцца назад у Польшчу, не жадаючы зносіць прэсінг з боку мясцовых сялян, якія лічылі сябе гаспадарамі гэтай зямлі. Не апраўдвалі асаднікі і місіі пашыральнікаў польскасці. Жылі сваім кланам у глухой ізаляцыі»⁸³.

Уплыў

«Прамы ўплыў індзейскіх культур або некалькіх варыянтаў мас-культурных стэрэатыпаў на беларускую і суседнія з ёй патрабуе доказаў, хаця для прадстаўнікоў хабісцкай плыні (субкультуры) «беларускіх індзейцаў» не выклікае сумненняў сур'ёзная прысутнасць атрыбутаў, прама або ўскосна запазычаных ад карэннага насельніцтва Амерыкі, прычым «сцежка» ішла

⁸¹ Черепица В. Н. Гродненский православный некрополь: (с древнейших времен до начала XX века) / В. Н. Черепица. – Гродно: ГрГУ, 2001. – С. 5.

⁸² Дзед Міхась. З нашага жыцця / Дзед Міхась // Наша ніва. – 1913. – 26 крас. – С. 4. (У арыгінале: «Дзед Міхась»; верагодна, Міхаіл Рамановіч, які ў розны час працаваў настаўнікам народных вучылішч Слонімскага павета.)

⁸³ URL: https://www.brsu.by/sites/default/files/kalesnik/douh_pamiaci.pdf. Дата доступу: 15.10.2023.

галоўным чынам з Захаду, г.зн. праз Польшчу. Больш істотным з'яўляецца тое, што ў дакументах ЮНЕСКА абазначаецца як «неадчувальная» (непрыметная, няўлоўная: intangible) спадчына. Большы або меншы «індзейнізм» таго ці іншага еўрапейскага народа – тое, што можа стаць нагодай для спрэчак, крыніцай патаемнай гордасці.

Працэс перадачы (акт, каналы, цэнтры, колькасныя і якасныя паказчыкі) уключае такія паняцці, як гандаль (імпарт, пакупка, абмен), дар (падарунак), захоп (крадзеж, ваенны трафей), нелегальны ўвоз (кантрабанда)»⁸⁴.

Праз культурныя імпрэзы, прывоз кніг (продаж, бібліятэкі), копій кінастужак, музычных інструментаў з Амерыкі і мн. інш. перадаваліся звесткі і метады, што адносіліся да індзейцаў.

З'яўляюцца хатнія жывёлы індзейскага паходжання (з XVI ст. у крыніцах ідуць шматлікія згадкі індыка, які гадаваўся ў гаспадарках Беларусі, у т.л. адна з самых ранніх – у Дзярэчыне на Зэльвеншчыне, 1573 г.), культурныя і інтрадукаваныя расліны з Амерыкі (В. Севяргін у першыя гады XIX ст. прыводзіць у «Роспісе раслінам, што растуць у ваколіцах горада Гродна, сабраным п. Жыліберам і размешчаным па Лінеевай Сістэме», бульбу, турэцкія бабы, сланечнікі, у т. л. сланечнік шышкаваты, гарбузы – звычайная «тыква» і «тыква кувшинчатая».

Як улічваць вопыт іншых народаў – пра гэта сведчаць прыклады з бактэрыялагічнай вайной, адным з папулярных з якіх з'яўляецца выкарыстанне яе брытанцамі супраць індзейцаў ў Паўночнай Амерыцы, але аўтар у зборніку гродзенскай канферэнцыі прыводзіць і больш ранні прыклад на амерыканскім кантыненте – вірус натуральнай воспы, ужыты Э. Картэсам супраць ацтэкаў⁸⁵.

⁸⁴ Цытуецца фрагмент тэксту даклада (у архіве аўтара), не ўключаны ў публікацыю: Сімакоў, А. Індзейскія культурныя элементы на беларуска-польскай этнічнай мяжы / А. Сімакоў // Весці АНМ. Нацыянальныя меншасці на Беларусі і ў свеце (Брэст). – 1997. – № 1. – С. 64–65.

⁸⁵ Горецкий, В. В. Использование знаний микробиологии в первую мировую войну / В. В. Горецкий // Медицина на рубеже веков: к 100-летию Первой мировой войны: международная научно–практическая конференция (2014; Гродно): сб. материалов / [Э. А. Вальчук (отв. ред), Е. М. Тищенко (отв. ред.)]. – Гродно: ГрГМУ, 2014. – С. 118–122.

Дадатак: Выходныя лісты; уваходныя лісты (Т. Стагановіч)

Appendix. Outgoing letters; incoming letters (T. Stahanovich)

АРГАНІЗАЦЫЯНАЛІ ГРУПА
БЕЛАРУСКА-ІНДЗЕЙСКАГА
(БЕЛАРУСКАГА ІНДЗЕЙСКАГА,
ТАВАРІСТВА
246049, Гомель, [redacted])

31.3.1988

№ 2

Паважанні Уладзімір Аляксандравіч І

Дзякуй выдзікі за ліст.

Перш чым паведаміць некаторыя падрабязнасці пра Расадоўскага, павінен растлумачыць, якім чынам Індзейніст (даследчык Індзейцаў І Амерыкі, стаў І беларусістам. Тут ёсць сваё ўнутранае лагіка, але ітуршком паслужыў выпадак: знаёмства з беларускамоўнымі студэнтамі у канцы 1984г. Індзейцамі я цікавіўся з 7-8 класаў школы, не разбітаўся з імі на канца жыцця, аднак без Беларусі, асабліва жывучы ў ёй, ніяк не абыўся. Таму мае тэма - "Беларуска-Індзейскі сувязі". Дамежка І Расадоўскі - важныя персанажы ў гэтым распрацоўкам.

Вы спытаеце: а як жа Гомельскае краязнаўчае таварыства? З ім я "насіўся" больш за год, але дастатковага разумення не сустрэў. На сучасную "Талаку" гляджу з некаторым скепсісам, хаця з паважан стаўлюся да ўсіх практычна зробленых ёю спраў. Адзін быў талаковец (зараз жыве не ў Гомелі, - член АГ БІТ, падгрупа беларусістыкі. Я асабіста, здаецца, ніколі і не належыў да "Талакі".

Мы думаем дзейнічаць як грамадскія, сапраўды народная арганізацыя сяброў Індзейцаў, Інтэрнацыяналістаў з поўнай беларускай самасвядомасцю. Устаноўчы з'езд адбудзецца летам, дзвер Імкнем-ся знайсці падтрымку у такіх вучоння, грамадскіх і культурных дзеячоў, як паважанні намі А.І.Мальдзіс, А.К.Каўко, В.Шрыцкевіч, К.Р.Шэрман, якім ўжо вызначылі свае адносіны да БІТ.

Спадземся на супрацоўніцтва з Вамі. Наш рух гуманістычны, І ад удзелнікаў што патрабуецца высокая мараль І поўны перакананні (дэмакратычны І плюралістычны камунізм). Ці не маглі б Вы рэкамендаваць каго-небудзь, без асаблівага ўліку тэматыкі, якой чалавек займаецца. Зразумела, у першую чаргу кандыдатуры ў групу беларусістыкі нашага Гродзенскага аддзялення.

З удзячнасцю

Кіраўнік АГ БІТ

Алесь Сімакоў

БІТ
Падгрупа беларуска-Індзейскіх сувязей

АНТОН РАСАДОЎСКІ
(пачатак праграмы: 1985.8.23)

Антон (АнтонІ, Rossadowski) – ксёндз, французканец, беларус ("літвін") па паходжанні, ураджэнец Навагрудчыны (?), удзельнік паўстання 1831г., эмігрант, з сярэдзіны 50-х гг. – у раёне Сан-Антоніа, Тэхас, у 1856-1860 (1862?) гг. пробашч, настаўнік і прадстаўнік перад уладамі штата польскага пасялення Пання-Марыя. Цікавы прыклад жыцця і дзейнасці беларуса ў небеларускім асяроддзі далека ад радзімы, на амерыканскім Паўднёвым Захадзе, у непасрэднай блізкасці ад Індзейцаў.

У польскай гістарыяграфіі адзначаецца факт існавання першай польскай школы ў згаданым пасяленні, але ён часта аспрэчваецца. Расадоўскі быў другім па чарзе ксёндзом у наіранейшай калоніі палікаў на тэрыторыі ЗША (і ва ўсім Заходнім паўшар'і). У гэтай якасці часта згадваецца ў літаратуры па "калоніі". Ёсць вялікі пералік крыніц для даследавання амерыканскага перыяду жыцця Расадоўскага.

Неабходна высветліць і дату нараджэння Расадоўскага, яго генеалогію. Вельмі важна адшукаць звесткі па ўдзеле Расадоўскага ў паўстанні і іншых фактах біяграфіі, звязаных з Беларуссю і Вільняй.

Беларускае Індзейнісцкае таварыства найбольш цікавіць усе тое, што набліжае нашага земляка да Індзейцаў: часны даволі небяспечнага жыцця ў Тэхасе і апошнія дні паблізу ад Індзейскіх рэзервацый у Сіракузах, штат Нью-Йорк, дзе ён памёр 31 сакавіка 1865г. Для БІТ Расадоўскі з'яўляецца адной з найважнейшых гістарычных фігур.

Першыя звесткі атрыманы з кнігі: Анджэй Брожак. Сілезцы ў Тэхасе. Варшава-Уроцлаў, 1972, 291 с. (гл. паказальнік). Дадатковыя – з кнігі Адольфа Баканоўскага (пазнейшы пробашч у Панне-Марыі) і "Хто ёсць хто ў Польскай Амерыцы", а таксама з артыкулаў у перададзены.

БІТ. Падгрупа беларуска-індзейскіх сувязей. Антон Расадоўскі (пачатак праграмы: 1985.9.23) = BAIS. Subgroup of Belarusian-Indian Relations. Antoni Rossadowski (beginning of the program: 1985.9.23)

АРГАНІЗАЦЫЯНАЛ ГРУПА БЕЛАРУСКА-ІНДЗЕЙСКАГА ТАВАРЫСТВА
246049, Гомель, [redacted]
4.6.1988 № 2

Гудзевіцкі
літаратурна-краязнаўчы
музей
В.Гудзевічы Мастоўскага р-на

Дарагія сябры!

Наша аб'яднанне збірае звесткі пра кантакты беларусаў і Індзейцаў. З аповесці Аляксея Карпюка "Вершальскі рай" даведаліся, што ў Алексішчах - даволі блізка ад вас - жыў некалі чалавек па прозвішчу Клемус Кавальчук, празваны Амерыканцам, бо правёў нейкі час у Аргенціне і Бразіліі. У першай краіне працаваў разам з Індзейцамі парабкам у каланіста, а ў другой атрымаў узнагароду 10000 долараў за пераход праз Амазонскую сельву (па ўмовах конкурсу, аб'яўленых бразільскімі газетамі, удзельнік яго мог мець з сабой толькі нож і кампас). Ці вядомы вам гэты незвычайны выпадак? Ці маеце сувязі з Алексішчамі? Можа быць, там знойдуцца людзі, што пажадаць расказаць пра Амерыканца? Асабліва важна было б ведаць сапраўдныя крыніцы звестак, дакументальныя сведчання, матэрыялы, прэсы, іх каардынаты.

Будзем вам удзячны і за іншыя паведамленні па тэматыцы, якая цікавіць наша таварыства: уся сфера беларуска-амерыканскіх узамасувязей.

З павагам і пажаданнямі поспехаў

Кіраўнік АГ БІТ

Алесь Сімакоў

Пісьменнік Аляксей Карпюк, Гродзенскае аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі 1988-06-04 № 3 = Writer Aliaksei Karpiuk, Grodno Branch of the Union of Writers of Belarus 1988-06-04 № 3

АРТАНІЗАЦЫЯНАЯ ГРУПА БЕЛАРУСКА-ІНДЗЕЙСКАГА ТАВАРЫСТВА
246049, Гомель, [redacted]
4.6.1988 № 3

А.Н.Карпюку
Гродзенскае аддзяленне
Саюза пісьменнікаў БССР
Гродна, бул. Ажэшка, 17

Паважаны Аляксей Нічыпаравіч І

Атрымаў ад систра групы з Якуцка паведамленне, што ў Вашай аповесці "Вершалінскі рай" ёсць цікавы эпізод пра беларуса, што прайшоў праз амазонскую сельву з адным нажом і кампасам. Здзіўленне гэтым фактам было вялікім, хаця мы маем ужо немалы банк даных па беларуска-Індзейскіх сувязях. Ці не маглі б Вы паведаміць крыніцы сваіх звестак, а таксама рэкамендаваць людзей, якія маюць дадатковую інфармацыю пра Клемуса Кавальчука і яго прыгоды, калі так можна назваць акалічнасці жыцця гэтага чалавека?

Былі б Вам таксама ўдзячны за растлумачэнне таго, якім чынам і калі прыйшла да Вас думка даць эпіграф з "Таяваты" да аповесці "Сучасны канфлікт".

З найлепшымі пажаданнямі

Кіраўнік АГ БІТ

А.В.Сімакоў

Пісьменнік Аляксей Карпюк, Гродзенскае аддзяленне Саюза пісьменнікаў
Беларусі 1988-06-04 № 3 = Writer Aliaksei Karpiuk, Grodno Branch of the Union of
Writers of Belarus 1988-06-04 № 3

БЕЛАРУСКА-ІНДЗЕЙСКАЕ ТАВАРІСТВА
246049, Гомель, [redacted]

Белакоз А.М.
231626, Мастоўскі раён
в. Гудзевічы
Гудзевіцкі музей літарату-
рнага краязнаўства і
этнаграфіі

№13

8. I. 1992

Шаноўны сп. Белакоз І

Вялікі дзяку за адказ на наш першы ліст (Ваш №6814 ад 9 траўня 1989). Мы атрымалі надзвычай цікавыя звесткі.

Ведаем Вашу занятасць, але прасілі б, калі ёсць магчымасць, адказаць на наступныя пытанні, звязаныя з Д. Геніюш: 1. Хто і дзе стварыў, што падвоены дыван ткалі толькі ў Чылі (ці ўдакладніць, што Індзейцы і Польшчы (уключаючы Беларусь) (паводле Н. Нархута, "Польшча", 1988, 5, с. 166)? 2. Дзе могуць быць арыгіналы "Індзейскіх" вершаў Геніюш, якія пачынаюцца: "Ужо даўно адабраў тамагаўкі..." і "Час імкне наперад, час адлятае..." (качу выкарыстаць для маанаграфіі, але баюся стаць ахвярай місціфікацыі).

Жадаем поспехаў у Вашай важнай працы і Вашаму цудоўнаму Музею.
З павагай

Алесь Сімакоў,
выканаўчы сакратар

Алесь Белакоз, Гудзевіцкі музей літаратурнага краязнаўства і этнаграфіі 1992-01-08 1992 № 13 = Ales Belakoz, Gudzevichy Museum of Literary Local History and Ethnography 1992-01-08 № 13

БЕЛОРУССКО-ИНДЕЙСКОЕ ОБЩЕСТВО
246049, Гомель, _____

Президенту
Географического общества БССР
Т. Аношко В.С.
220080, Минск,
Университетский городок,
Географический факультет

№30

8.2.1989
Гомель

Уважаемый Валерий Станиславович I

В соответствии с нашей договоренностью, сообщаем адреса лиц, к которым следует обратиться с просьбой о переводе "Араукании и ее жителей" И. Домейко. С испанского на белорусский язык переводят:

1. Шерман Карлос Грегориович - известный испано- и белорусско-язычный писатель, переводчик: 220086, Минск, _____

2. Лопатко Яков Яковлевич - учитель испанского языка, публикует переводы с ряда европейских языков: 211440, Новополоцк, ул. Молодеж- _____

3. Бусел Николай Климович - учитель, составитель испанско-белорусского словаря (рукопись): 247415, Светлогорский р-н, д. Дуброва.

Ссылки на нас, полагаем, можно не делать (если не считать указания на источник адресов). БИО отправит им отдельные письма с подробными объяснениями.

Мы пока не имеем сведений о других реальных переводчиках, но если к указанным трем присоединятся еще несколько, то все главы "Араукании" могут быть распределены. Таким образом работа сильно ускорится, но, естественно, это не самый лучший вариант, хотя и его можно использовать, если не останется ничего другого.

К.Г. Шерман должен быть в курсе всех событий из области испанского перевода в Белоруссии, поэтому вполне логично начинать агитацию именно с него. Очевидно, ему будет интересно работать (по крайней мере - ознакомиться с текстом "Араукании", так как его детство и юность прошли в соседней с Чили Аргентине и он предпринимал путешествия на запад этой страны).

Можно отметить и еще один факт: в Белоруссии проживает несколько уроженцев Чили, самый известный из них - Сергей Альбертович Кортез, композитор. Это, так сказать, к вопросу о "духовных спонсорах" перевода и об участниках заседания, посвященного Домейко.

В зависимости от хода предприятия сроки подготовки рукописи могут быть приурочены к 500-летию открытия Америки (т.е. до 1991-2, или к 200-летию со дня рождения Домейко (1998-2000гг.)).

Просим Вас информировать Белорусско-индейское общество о важнейших событиях, связанных с переводом и "годом Домейко".

С наилучшими пожеланиями

временный исполнительный секретарь
БИО А.В. Симаков

Валерий Аношко (Аношка), президент Географического общества БССР 1989-02-08 № 30 = Valeryi Anoshka (Anoshko), President of the Geographical Society of the BSSR 1989-02-08 № 30

БЕЛАРУСКА-ІНДЗЕЙСКАЕ ТАВАРЫСТВА
246049, Гомель, _____

Каардынацыйны цэнтр
асацыяцыі настаўнікаў
іспанскай мовы
210033, Віцебск,
пр. Дружбе, 96, А1УН

№32

15.2.1989
Гомель

Паважаныя таварышы!

З цікавасцю даведаліся аб вашай ініцыятыве. Лічым яе надзвычай карыснай і своечасовай.

Нас некалькі здзіўля адсутнасць ў праграме асацыяцыі згадак пра Лацінскую Амерыку, але мы маем інфармацыю толькі з "Настаўніцкай газеты" і спадзяемся, што ў асноўных дакументах новага аб'яднання настаўнікаў ёсць як упаміненні аб лацінаамерыканістыцы, так і належныя акценты на сутнасці ўзаемаадносін Іспаніі і Новага Свету. Увогуле, нам здаецца, амерыканская тема задала дамінуе ў сувязі з 500-годдзем таго, што называецца "Адкрыццём".

Безумоўна, поле для нашага супрацоўніцтва шырокае. Калі асацыяцыя ацэніць як сур'езныя намеры Беларуска-Індзейскага таварыства, не вельмі шматлікага з прычыны спецыфікі аб'яднання, то мы прыкладзем намаганні, каб праз каналы ўстаноў сістэмы асветы ішла дастатковая і аб'ектыўная інфармацыя пра Індзейцаў і іх адносіны з еўрапейцамі. У прыватнасці, пра беларуска-Індзейскія адносіны (тэма, якую мы распрацоўваем не адзін год).

Хацелі б цяпер адзначыць наступны момант. Верагодна, у праграме асацыяцыі павінны быць пазіцыі па перакладчыцкай працы. Думаем, што сярод настаўнікаў ёсць сур'езныя перакладчыкі і праз асацыяцыю можна атрымаць іх каардынаты. БІТ зацікаўлена ў серыі Іспанска-беларускіх і Іспанска-рускіх перакладаў у бліжэйшыя гады – важнейшых твораў па Індзейністыцы. Разам з Геаграфічным таварыствам БССР мы ўжо пачалі падрыхтоўку беларускага перакладу кнігі ўраджэнца Беларусі І. Дамейкі "Арауканія і яе жыхары" (Сант'яга, 1845).

Ці не маглі б вы рэкамендаваць вядомых вам настаўнікаў або проста знаўцаў моў, хто б мог дапамагчы ў перакладзе (для паскарэння справы не выключаем размеркавання адносна невялікіх фрагментаў з наступнай рэдакцыяй усяго тэксту высокакласным перакладчыкам).

Гэты пераклад і яго выданне, несумненна, выклікае беспрэцэдэнтны грамадскі рэзананс.

З найлепшымі пажаданнямі

часовы выканаўчы сакратар

А.В.Сімакоў

Каардынацыйны цэнтр асацыяцыі настаўнікаў іспанскай мовы (Віцебскі абласны інстытут удасканалення настаўнікаў) 1989-02-15 № 32 = Coordinating Center of the Association of Spanish Language Teachers (Vitebsk Regional Institute for the Improvement of Teachers) 1989-02-15 №. 32

БЕЛАРУСКА-ІНДЭЙСКАЕ ТАВАРЫСТВА

Буслу М.К.
в.Дуброва Светлагорскага р-на

№36

22.3.1989
Гомель

Паважаны Мікола Клімавіч І

Даўно не пісалі Вам, не ведаем, як у Вас ідуць справы, як Ваш слоўнік... Трэба падтрымліваць сувязі, гэта толькі на карысць. Прама не ведаю, чым тлумачыць, што не атрымалася перапіска з Якубам Якубавічам (не адказаў на некалькі лістоў). Ніяк не можам набраць Іспанамоўны "актыў" таварыства, які крыху дапамагаў з перакладам карэспандэнцыі. Ды і не толькі яе. У студзені члены БІТ мелі гутаркі з прадстаўнікамі Геаграфічнага таварыства, у час якіх развівалася ідэя перакладу з Іспанскай на беларускую або рускую "Арауканіі" Ігната Дамейкі (сёлета 100 гадоў з дня яго смерці). Рэч невялікая, калі меркаваць па пагінанні Іспанскага выдання 1845г (Сант'яга, Чылі, і па знешняму выглядзе польскага перакладу 1860 г. (першае есць на мікрафілме ў Ленінградзе, другое - у бібліятэцы АН БССР), але надзвычай цікавая, удала па кампазіцыі і - якраз для шырокай публікі, нашай беларускай... Увогуле, кніга, якая мае багатую гісторыю. Як Вы глядзіце на фое, каб гэтым перакладам распацаць беларускую серыю рэпартажаў з іншых кантынентаў?

Прапанова і просьба простыя. Узяць, калі Вы можаце, адну ці дзве главы з "Арауканіі" - гэта па-першае, па-другое ж, загітаваць знаёмых перакладчыкаў узяць іншыя і звярнуцца да Карласа Рыгоравіча Шэрмана, каб ён ажыццявіў агульную рэдакцыю (з магчымым перакладам сваёй "главы").

Калі ласка, адкажыце, выкажыце свае думкі, прапановы. І вельмі просім не адмовіць. Гэта - Шанс.

Не зусім емка, але хацелі б прасіць таксама зрабіць маленькі тэрміновы пераклад - ліста ў арганізацыю АД-МАПУ або камітэт мапучэ арауканаў, у эміграцыі (Лондан, Брыстоль). Настаўнік, на якога мы хазілі, цягнуў-цягнуў і... у выніку мы парушаем і тэрміны, і "слова гонару".

Калі ласка.

Дзякуі.

З найлепшымі пажаданнямі

БЕЛАРУСКА-ІНДЗЕЙСКАЕ ТАВАРЫСТВА
246049, Гомель, _____Рэдактару
раённай газеты "Полымя"
Карэлічы, БССР

№48

26.4.1989
Гомель

Паважаны таварыш рэдактар!

Лічым неабходным звярнуць Вашу ўвагу на тое, што групы зацікаўленых асоб у БССР, аб'яднаныя ў розныя арганізацыі, робяць захады для таго, каб памятнай даты ўраджэнца Вашага раёна Ігната Дамейкі (100-годдзе з дня смерці (1889-1989, і 200-годдзе з дня нараджэння (1802-2002, былі адзначаны актыўнай грамадскай кампаніяй.

Праз сродкі масавай інфармацыі, у тым ліку праз Вашу газету, насельніцтва рэспублікі павінна атрымаць мінімум звестак пра выдатнага вучонага, прычым, на нашу думку, у публікацыях трэба прама заклікаць да стваральнага дзеяння: пераклад на беларускую і рускую мовы твораў І.Дамейкі, збудаванне помніка сусветна вядомаму дзеячу на яго радзіме (напрыклад, у Карэлічах, установа мемарыяльных дошак (в. В.Надведка, прысваенне імя Дамейкі школам і іншым установам, вуліцам і г.д.

Усе гэта можна і неабходна ажыццявіць у рамках нацыянальнай праграмы "500 гадоў сустрэчы народаў і культур: "Адкрыццё" Амерыкі і Беларусь".

Просім Вас не застацца ў баку ад важнага пачынення і, калі зноўдзецца магчымым, паведамаць нам аб важнейшых мерапрыемствах у раёне.

Беларуска-Індзейскае таварыства валодае некаторым аб'ёмам даведачнай інфармацыі пра І.Дамейку; у неабходных выпадках мы - да Вашых паслуг.

З найлепшымі пажаданнямі

часовы выканаўчы сакратар

А.В.Сімакоў

БЕЛАРУСКА-ІНДЗЕЙСКАЕ ТАВАРІСТВА
246049, Гомель, [REDACTED]

Малашкевічу У.В.
230027, Гродна,
[REDACTED]

№59

19.3.1991

Паважаны Уладзімір Васілевіч І

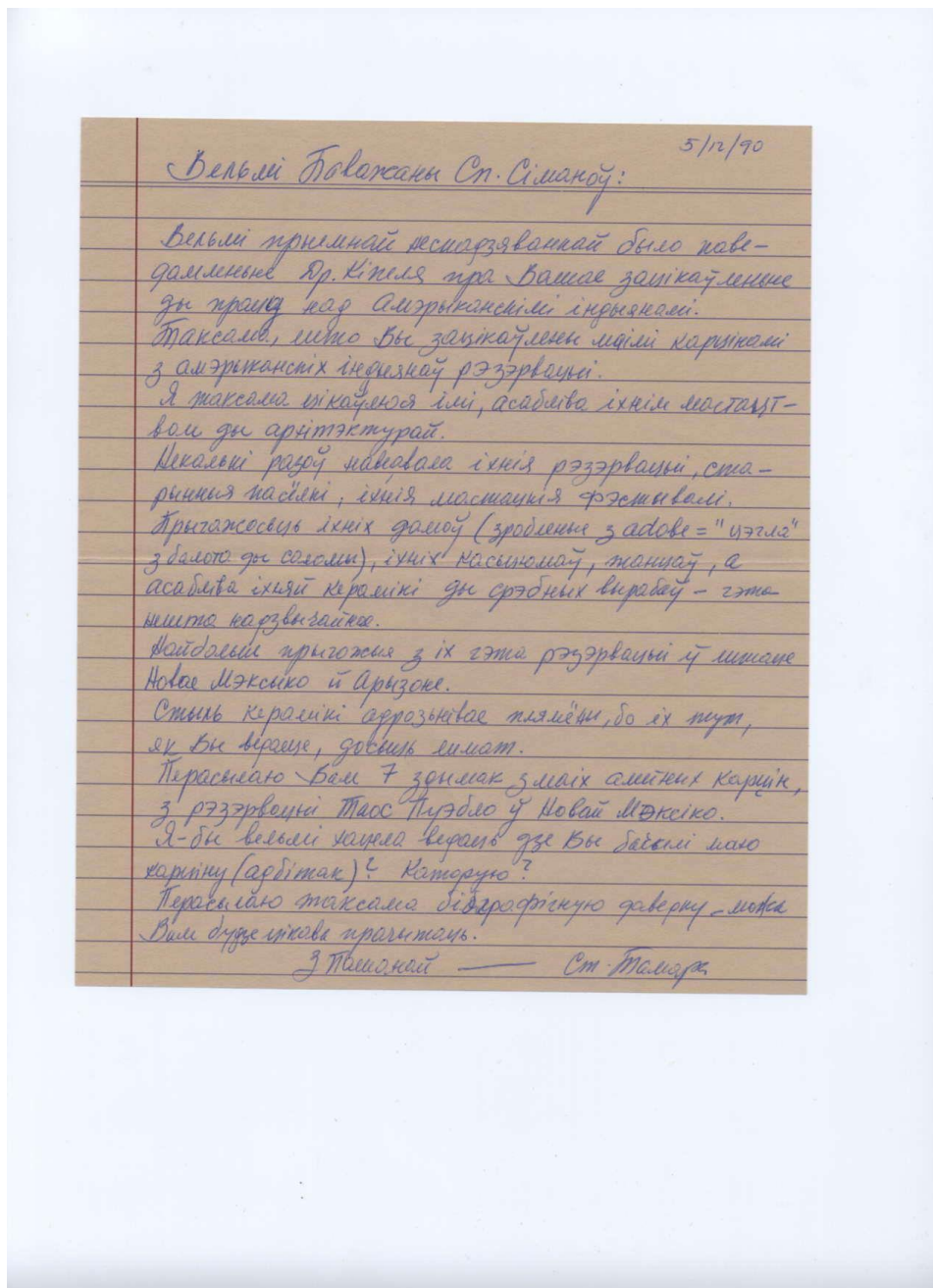
У рэдакцыі "Бирозкі" мне сказаў, што рубрыка пра нашых знакамітых землякоў была ў свой час названа "Беларускія Калумбы" па Вашай ініцыятыве. Паколькі сам факт існавання такой назвы рубрыкі звяртае увагу даследчыкаў беларуска-амерыканскіх сувязей (асабліва перад 500-годдзем "адкрыцця" Амерыкі), прасілі б Вас растлумачыць, як і чаму прыйшла да Вас гэтая ідэя.

Хацелі б таксама ўдакладніць месцазнаходжанне вёскі Погары (ці Пагары?), дзе нарадзіўся Сол Гурок. Вы пісалі, што гэта на Гомельшчыне, але мы ідзе не можам знайсці такі населены пункт. Ці не падказалі б нам крыніцу, адкуль у Вас звесткі?

З пажаданнямі здароўя і плённай працы

Алесь Сімакоў,
часовы выканаўчы сакратар БІТ

Журналіст Уладзімір Малашкевіч 1991-03-19 = Journalist Uladzimir Malashkevich
1991-03-19

Ад Тамари Стагановіч (Ст. Тамари) 1990-05-12 (нарадзілася на Навагрудчыне ў 1930 г.) = From Tamara Stahanovich (St. Tamara) 1990-05-12 (born in Navagrudak District in 1930)

- 2 -

мостакон-ювіларам у якого я купила жемчужні серьбраних рэ-
гай. Ми фотаворили, што у каструнці здым я прайду у зноўну
красу наказы аму свое медзерицы, задралі сэрэбрыя рэгі фін
здраві разам зымілу. Ён же вельмі дну рэгі камі і зноўна
сіла разам афратрафавіца. А камі і крышма - аю м дило
у рома, заступіла зно дака. Багнне, як і ралі аны тріма-
лоша свай трыацінны!

Матэліва і кінэ вяржасны да дель і ёсць таліу, што вельмі
вельмі кохкошы турнстоу прікладжае ка іхні рэзэрваціі,
толь з гэтых зны макі добро задратак, ані мадары гэта
жельадавіца. Мне адна мадары дзельна зноша кудыка!
задратак рэголу! Гэта было у Таос, мад'і чюдзінай рэзэрва-
ціі. Тамжа у праде у іхнім таліу мурж і днрэктуру

раз'ясніла, што Вінедск не ёсць Расей - а Бмаріа, а дачалі,
што зымілу, ані днрж раз тудэ даіхкавалі.

Так, таоская микола здым на жхкіка і днржнілі матіаці
і жхкіім, ані-ж як зно мадары магло быць, камі Таос рэзэрваціі
тут-жа кар докам, а у краінах мравожна і днржнілі впрабці?

Ушкіаже Новае Мэксыко ані аркефалі маці уа рэзэрваціі.
Дзвё з іх вельмі зманы вяржасні горнае керамікі - чурчтосе!
адна з рэзэрваціі лехіа вельмі, вельмі та скале - як стол,
гдзе таксама вяржасні свае спэціфічны горшкі. Днрж у аржні
мн трылі ары, на днрж гдзе прадаці зм'яката каміа - туджосе-
мн прывізілі у той-толькі дзмі, раз на мадары прадавач іх, фы толькі
і днржкам. Было інава глержні на масу зм'яката каміа
разкларжні і на сталох і на зм'яката, кар кабіаці, фы глержні
як і днржніа ювіларам іх вндіражчы. Мн напалмывае таі-же
купілі ар арнае мравожні вельмі прывізілі намеркі з гэткага-ж
каміа. Скалержніа скаржні з гэтым зм'яката-аціа каміа вель-
мі прывізілі. Некаторы мейстры вяржасні сабе добрую анікію
свор долькі аніржканжы, фы і каміа тарж такіх рэгай маціа
вельмі здым за іх гражы.

Намнжне ані за мостаконіа туртні у Тамелі? Магнмасыні ва-
статні?

Вуду галаць ар Бес арказ. Мейшас, што маціа мнжніа сунжов-
нага - інаважні. Ёсць чхалні мамеру днрж експіаментару вельмі
кераміа на аніржканжніа мастанніа рынжы.

З Таманай да Бес,
Ст. Такара

Aliaksandr Simakou: Natives and residents of Grodno region in Belarusian-Indian relations (the 16 – first third of the 20 century)

(webzine “Culture. Nation”, issue 34, November 2024, 91-117, www.sakavik.net)

Abstract. In the article, which is part of the Indianist research of the regions of Belarus, some of the most vivid and significant facts about Grodno (Grodno) voblasts are selected. The material is grouped in the following sections, which are traditional in our study of Belarusian-Indian relations: Bibliography; Activity; Information; Contacts; Comparison; Influence. Among those provided with the greatest amount of detail are mentions of Indians in the works of M. Rodziewicz, examples of references to the Indian theme in the press of the Grodno region of the interwar period, by T. Narbutt, J. Karłowicz (from a trip to the USA), Indian motifs in the interior of the Jesuit church in Grodno, the story of K. Kavalchuk's imaginary journey through Amazonia, relations with the Indians of gangster M. Lansky, the ancestors of Senator B. Goldwater, comparative studies "Western Belarus - Wild West". Epistolary material related to the issues raised in the article is used.

Александр Симаков: Уроженцы и жители Гродненщины в белорусско-индейских связях (XVI – первая треть XX в.)

(веб-журнал “Культура. Нация”, вып. 34, ноябрь 2024, 91-117, www.sakavik.net)

Аннотация. В статье, являющейся частью индеанистского исследования регионов Беларуси, подобраны некоторые наиболее яркие и значимые факты по Гродненщине. Материал сгруппирован по следующим из принятых в нашем исследовании белорусско-индейских связей разделам: Библиография; Деятельность; Информация; Контакты; Сравнение; Влияние. Среди них наиболее подробно представлены упоминания об индейцах в произведениях М. Родзевич, примеры обращения к индейской теме в печати Гродненщины межвоенного периода, Т. Нарбуттом, Я. Карловичем (из поездки в США), индейские мотивы в интерьере иезуитского костела в Гродно, история с придуманным путешествием К. Ковальчука по Амазонии, отношения с индейцами гангстера М. Ланского, предков сенатора Б. Голдуотера, компаративистика "Западная Беларусь - Дикий Запад". Использован эпистолярный материал, связанный с затронутыми в статье проблемами.

Аляксандр Сімакоў: Камунікацыя паміж Мінскам і Гомелем у развіцці амерыканістыкі: з гісторыі абмену арганізацыйнымі ідэямі і практычнай інфармацыяй

Анатацыя. Разглядаецца, з мэтай абнародавання матэрыялаў перапіскі і як рэмінісцэнцыя, актыўнасць гомельскіх індзеяністаў, накіраванай у бок Мінска. Сярод найважнейшых крыніц для гэтага паведамлення – фрагменты з неадпраўленага ліста партыйнаму ідэолагу і амерыканісту І. Антановічу, звесткі з першых дакументаў па перспектывах арганізацыі беларускіх індзеяністаў (да ўстаноўчага з'езда Беларуска-індзейскага таварыства ў 1988 г.). Даюцца звесткі пра карэспандэнцыю, у тым ліку спіс арганізацый, ад якіх былі адказы; некаторыя з найбольш важных ключавых слоў у перапісцы; пералік тэм дакладаў на канферэнцыях у Мінску; перадача друкаваных выданняў у абодвух напрамках; прыклады асобных праектаў, інфармацыйных і творчых, такіх як узаемадзеянне пры падрыхтоўцы выдання перакладу Л. Баршчэўскага эпасу майя-кічэ "Попаль-Вух" (2024).

Уводзіны

Арганізацыйныя ідэі ў гэтым паведамленні аддзяляюцца ад іншай інфармацыі, з'яўляючыся не «практычнай», а «тэарэтычнай» інфармацыяй, вывучэннем магчымасцей будучыні. Даследаванне разнастайнай праблематыкі гісторыі, комплекснага вывучэння краін Амерыкі (амерыканістыка ў шырокім сэнсе) у эпоху да інтэрнэту істотна залежала ад доступу да выданняў. У гэтым сэнсе заказы па сетцы «Кніга-поштай» з буйных гарадоў СССР, перапіска з замежнымі краінамі давала магчымасць выкарыстаць і тыя выданні, якія адсутнічалі ў бібліятэках Беларусі. Колькасць і асаблівасці асоб з амерыканісцкай цікавасцю па рэгіёнах Беларусі цяпер выходзяць за нашы тэматычныя межы, але матэрыял, які можа быць прадстаўлены, сведчыць пра асаблівую, незвычайную ролю Гомеля і натуральную – сталіцы, хаця і зніжаную па паказчыках у параўнанні з іншымі сталіцамі Еўропы, у гісторыі амерыканістыкі ў краіне.

Асобныя тэматычныя кірункі амерыканістыкі таксама намі не разглядаюцца, як і спецыфічная інфармацыя па рэгіянальным падзеле амерыканістыкі (вывучэнне ЗША (амерыканістыка ў вузкім сэнсе), канадыстыка, лацінаамерыканістыка). Тэма сувязей Беларусі з краінамі Амерыкі стала галоўнай для аўтара паведамлення з 1984 г.

Для разгляду бяруцца некаторыя кірункі дзейнасці, якія адпавядаюць структуры інфармацыйнага абмену паміж Мінскам і Гомелем: перапіска (папяровая,

электронная, уключаючы месенджары); тэлефонныя і анлайн-размовы; прывоз (у абодва бакі) друку; прывоз дакументаў; прывоз інфармацыі на электронных носьбітах; прывоз прадметаў, якія не адносяцца да папярвых і электронных носьбітаў інфармацыі; паездкі з рознымі мэтамі (сустрэчы, работа ў бібліятэках (і архівах), прысутнасць на канферэнцыях і іншых імпрэзах). Мы асабліва спыняемся на ранніх разважаннях і прапановах, выказаных у лістах і асобных дакументах дзеля арганізацыйнага станаўлення і развіцця індэянісцкага руху і даследчай індэяністыкі.

Крыніцы

Крыніцамі для гэтага агляду з'яўляюцца перапіска, дзённік, бібліяграфія, некаторыя арганізацыйныя дакументы, вялікі CV аўтара і іншае.

Перапіска (не лічачы асабістай 1978-1983 гг., Гомель - Пінск) у актыўнай фазе ішла з 1987 г. (пасля 2009 г. уваходныя фізічныя адпраўленні сталі спарадычнымі; папярвыя выходныя з 2004 г. практычна адсутнічаюць).

Перыяды частых паездак у Мінск – 1985-1991 і 2009-2019. Запісы пра сустрэчы ў Мінску і з мінчанамі шматлікія: С. Кнырэвіч, Л. Ляніўка, А. Рудэнка, Л. Яўменаў, І. Пруднік, В. Шаўко, В. Мартыненка, Л. Караічаў, М. Яфімава, В. Мартынаў, В. Мацкевіч (рэдакцыя газеты «Голас Радзімы»), Х.-К. Папок і інш.

Нагодай для перапіскі, а часам і вочнага абмеркавання ў Мінску былі мінскія мерапрыемствы (канферэнцыі, конкурсы (напрыклад, «Ці ведаеце вы Мінесоту?»), канцэрты (гастролі, у т.л. флейтыста-наваха У. Язі)), перакладчыцкія ініцыятывы, арганізацыя паездак мінчан у ЗША, сталы клопат пра неабходнасць развіваць структуры і рэгулярную дзейнасць індэянісцкага таварыства і рабіць намаганні для арганізацыі амерыканістаў больш шырокага ахопу.

Ідэі арганізацыйнага афармлення індэяністыкі і ў цэлым амерыканістыкі з'явіліся ў аўтара да знаёмства з іншымі амерыканістамі і ішлі па лініі ўстанаўлення сувязей спачатку з маскоўскімі і ленінградскімі, а потым і мінскімі навукоўцамі. Першым выбарам у Мінску былі І. Антановіч, этнографы і антрапологі ў акадэмічным інстытуце.

Ліст І. Антановічу

Адзначаны дзве спробы напісаць лісты Антановічу (на прыналежнасць яго да амерыканістыкі ўказвалі назвы яго друкаваных работ): першы пісаўся, калі ён

быў загадчыкам аддзела культуры ЦК КПБ, другі ліст пісаўся ўжо тады, калі ён быў прарэктарам Акадэміі грамадскіх навук пры ЦК КПСС у Маскве – пераезд адбыўся ў 1987 г.

Рукапісны тэкст чарніламі датаваўся кастрычнікам 1985 г. (на месцы дня ў рукапісе – тры кропкі), дата дабаўлення ў тэкст, правак шарыкавай ручкай – «88.3» (сакавік 1988 г., г.зн. у час падрыхтоўкі ўстаноўчага з'езда індзеянiсцкага таварыства; былі напісаныя новая версія ўступу і новыя фрагменты).

Звяртаючыся да супрацоўніка цэнтральнага апарату ЦК КПБ, аўтар ліста ставіў пад сумненне сваю ўзростава-адукацыйную адэкватнасць для прапановы падобных ідэй. Тым не менш, ён мог аргументаваць права на гэта вопытам у амерыканiстыцы з 1976 г. і ўжо многімі месяцамі актыўнага павароту да вывучэння беларуска-амерыканскіх (у аснове сваёй індзейскіх) сувязей:

«Паважаны Іван Іванавіч!

Не ведаю, ці магу я разлічваць на Вашу ўвагу да пытанняў, якія ў пэўным сэнсе датычацца Вашай навуковай спецыялізацыі, але амаль не звязаны з Вашай кампетэнцыяй па пасадзе; ці могуць наогул заслугоўваць увагі думкі і прапановы чалавека майго ўзросту і адукацыі (23 гады, 10 класаў).

Але некаторыя веды і вопыт у галіне амерыканiстыкі і мадэлявання даследчай дзейнасці (індзеянiстыка – з 1976, этнаамерыканiстыка (ЗША, “Паўднёвы Запад”, Мексіка) – з 1979 г.) вымушаюць мяне, выходзячы з глыбока камуністычных перакананняў і “прынцыпу” максімальных сацыяльных вынікаў (“эфекту”) любой дзейнасці, нават без адпаведных сацыяльных і адукацыйных статусаў, прапаноўваць на ваш разгляд гэтую ініцыятыву.

Маецца на ўвазе арганізацыйнае афармленне амерыканiстыкі БССР як складанай часткі гэтай дысцыпліны ў СССР. Відавочна непараўнальнасць стану спраў у галіне ўзаемавывучэння краін Амерыкі і СССР. Вельмі вядомы факт (які чамусьці ўспрымаецца ў нас недастаткова крытычна) існавання ў Злучаных Штатах 800 саветалагічных цэнтраў.

Інфармацыя па гісторыі амерыканiстыкі (як комплекснага вывучэння Заходняга паўшар'я ў Беларусі), якая збіраецца мною ў апошні час, можа сведчыць аб параўнальных поспехах беларускіх даследчыкаў і ідэалагічна-контрпрапагандысцкіх работнікаў (агульнасаюзнае прызнанне атрымалі вашы работы, работы Цернавога, Міхайлідзіс, Рудэнкі, Байчорава, Калініна і іншых (прадстаўнікі Мінскага педагагічнага інстытута, Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта)).

Сярод цэнтраў, якія маглі б ацэньвацца як “амерыканісцкія”, можна назваць эфектыўна дзейнічаючыя» (sic!).

У пераліку беларускіх арганізацый, раздзеленых на пяць груп, былі ВНУ, Таварыства «Радзіма», Беларускае таварыства дружбы і культурных сувязей з замежнымі краінамі, а таксама «галоўныя саюзныя цэнтры» ў Маскве, з якімі яны былі звязаныя (Інстытут Лацінскай Амерыкі, Інстытут ЗША і Канады, Інстытут этнаграфіі, МДУ), у асобах іх пэўных супрацоўнікаў: «Усе, за адным выключэннем, становіцца ацэньвалі вопыт каардынацыйнай структуры МДУ – пад кіраўніцтвам праф. Сівачова».

«Адсутнасць пэўнай атмасферы грунтоўнага і эфектыўнага контрвывучэння, школы амерыканскіх даследаванняў стварае (у нядаўні час) умовы для дзікіх, сярэдневяковых ацэнак дзейнасці асобных даследчыкаў (асабліва дылетантаў (аматараў)). Хобі ў амерыканістыцы разглядаецца (у маім выпадку – прадстаўнікамі камсамольскай арганізацыі Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта) як занятак варожы і неадпаведны званню камсамольца і камуніста». Аўтар чарнавіка ліста лічыў, што «такую пазіцыю можна зразумець і велікадушна дараваць», калі б яна не спрыяла стрымліванню развіцця амерыканістыкі на перыферыі.

«Ці нельга б было разгледзець пытанне аб стварэнні Беларускага каардынацыйнага цэнтра амерыканістыкі, напрыклад, пры Прэзідыуме АН БССР або кафедры новай і навейшай (агульнай) гісторыі?»

«... кастрычніка 1985 г.» Падпісана прозвішчам з ініцыяламі і ўказаннем на месца работы і кірунак грамадскай актыўнасці ў той час: водны назіральнік Гомельскага міжраённага ўпраўлення асушальных і арашальных сістэм, член аргкамітэта Гомельскага краязнаўчага таварыства.

Версія 1988 г. пачыналася:

«Паважаны Іван Іванавіч [!]

Лічу неабходным звярнуцца да Вас з асабістым лістом і як кіраўнік АГ БІТ і проста як чалавек, заклапочаны станам спраў у галіне, якую выбраў свядома і пажыццёва Прафесіяй».

Была таксама канстатацыя: «Такім чынам, я і мае таварышы, ніяк не могуць прэтэндаваць на вялікі гонар вынаходнікаў ідэі стварэння Беларускага каардынацыйнага цэнтра амерыканістыкі. [...]

Наш намер куды больш сціплы, але, упэўнены, дастаткова аргументаваны і мае шансы ажыццявіцца ў выглядзе грамадскай арганізацыі. Прапануем Вам азнаёміцца з праектам БІТ (гл. дадатак)».

Статут і з'езд

Галоўнай тэматычнай лініяй перапіскі 1987-1988 гг. былі арганізацыйныя намаганні па стварэнні Беларускага індзеянісцкага (Беларуска-індзейскага) таварыства

Беларуская версія статута БІТ заснаваная на чарнавіках на картках, якія часткова выкарыстаны ў машынапіснай версіі. Рускі пераклад з дапрацоўкай быў дададзены да ліста ад 10.06.1991 г. у Міністэрства юстыцыі БССР на імя міністра Л. Дашука з просьбай аб рэгістрацыі БІТ.

Згадкі ў статуте партыі і марксізму-ленінізму асобныя індзеяністы не ўхвалілі толькі ўжо пры другой спробе правесці ўстаноўчы з'езд – у пасёлку Сокал 10-11.09.1988 г.

Першыя тры параграфы статута (ранняя версія, па машынапісе) мы апублікавалі ў беларускім электронным выданні ў лютым і сакавіку 2024 г. (не змешчаныя параграфы больш «тэхнічнага» характару – пра склад таварыства, правы і абавязкі яго членаў).

Пажаданні поспехаў групе і таварыству, прывітанні і віншаванні ў адрас з'езда, станоўчую ацэнку ініцыятывы і абяцання садзейнічання, практычныя парады ў пісьмовай або вуснай форме перадалі (з матэрыялаў, падрыхтаваных да з'езда БІТ, тут выбраныя толькі мінчане, якіх на дзвюх старонках пераліку большасць):

Яўменаў Леанід Фёдаравіч – загадчык Аддзела навуковай інфармацыі па грамадскіх навукх АН БССР, старшыня 43-й сесіі Камісіі ААН па правах чалавека; Фёдараў Фёдар Іванавіч – саветнік пры Прэзідыуме АН БССР, сын першага пісьменніка-індзеяніста Янкі Маўра, сам вядомы сваімі выступленнямі ў падтрымку барацьбы індзейцаў; Мальдзіс Адам Іосіфавіч –загадчык аддзела Інстытута літаратуры АН БССР, даследчык культуры і літаратурнага працэсу ў Беларусі дакастрычніцкага перыяду; Аношка Валерый Станіслававіч – прэзідэнт Геаграфічнага таварыства БССР; Картэс – беларускі кампазітар, ураджэнец Чылі, стваральнік балета «Апошні інка»; Шэрман Карлас – беларускі пісьменнік і перакладчык, ураджэнец Уругвая; Шлык Валянцін Іванавіч – старшыня Камітэта міжнародных арганізацый БССР; Пальчэўскі Аляксандр Васільевіч – журналіст-міжнароднік з БЕЛТА; Канькоў Анатоль Іванавіч – супрацоўнік аддзела капіталістычных краін Беларускага таварыства дружбы і культурных сувязей з замежнымі краінамі; Чамярыцкі Вячаслаў Антонавіч – супрацоўнік Інстытута літаратуры АН БССР; Мірачыцкі Леў Паўлавіч – супрацоўнік Інстытута гісторыі АН БССР, даследчык сувязей Беларусі з замежнымі краінамі; Канапелька Ала Іванаўна – работніца Саюза пісьменнікаў БССР, паэтэса; Цягака

Лідзія Іванаўна – кіраўнік групы антрапалогіі Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР; Місько Павел Андрэевіч – пісьменнік; Лабко Валерый Дзмітрыевіч – супрацоўнік Інстытута мовазнаўства АН БССР, вядомы кактусіст і фотааматар; Шаблоўская Ірына Вікенцьеўна – загадчыца кафедры замежнай літаратуры Белдзяржуніверсітэта імя У. І. Леніна.

Толькі сустрэча з інструктарам Э. Скобелевым каля ЦК КПБ дала выразна адмоўны вынік. Паглядзеўшы па дыяганалі дакументы, ён адмовіўся падтрымаць нас.

У пісьмовай або вуснай (вочнай і па тэлефоне) форме зносіны былі з сотнямі асоб у СССР, дзясяткамі ў 1980-я, а потым і сотнямі ў Мінску, арганізацыямі самых розных напрамкаў.

Карэспандэнцыя

Колькасць паштовых адпраўленняў з Мінска (першае ў 1985 г.; першае выходнае – у 1987 г.) можна прыкладна ацаніць як 1/8 частка ўсіх уваходных (з 37 краін). Пры гэтым няпоўны гібрыдны спіс адрасатаў па Мінску перавышае 500, што пры дапаўненні звестак можа скласці каля 1/6 ад агульнай колькасці па свеце ў 2880.

У перыяд рэгулярнай перапіскі наш найбольш актыўны мінскі карэспандэнт А. Баркоўскі папераменна жыў у Мінску і Якуцку (капітан рачнога судна). Ён удзельнічаў у працэсах кнігаабароту, у т.л. у кірунку Гомеля, перадаў сваю перапіску і іншае ў мінскі архіў, кнігі – у Прэзідэнцкую бібліятэку.

Адным з нашых адрасатаў у Доме ўрада была аўтар работ па Чылі, яе маладзёжных камуністычных арганізацыях Т. Галко, Міністэрства адукацыі і навукі Рэспублікі Беларусь (29.8.1995 № 57):

«Паважаная Таццяна Яўгенаўна!

Былі б Вам удзячны за Вашу падрабязную аўтабіяграфію [...]. Апрацаваныя звесткі ўключым у «Беларуска-індзейскі біяграфічны слоўнік». Гомельская ініцыятыва Аляксандра Снітко пад назвай «Цэнтр лацінаамерыканскіх даследаванняў» зацікаўлена ў больш дэталёвай распрацоўцы Вашых колішніх зносін з лацінаамерыканскімі дзеячамі.

Спадзяёмся таксама на Вашу падтрымку ідэі стварэння Асацыяцыі амерыканістаў Беларусі.

Маем кантакты з шэрагам індзейскіх адукацыйных і даследчых арганізацый, каледжамі і ўніверсітэтамі (праграма «Індзейская адукацыя»), што дае

дадатковыя кансультацыйныя магчымасці пры ўключэнні ў новыя беларускія падручнікі індзейскага матэрыялу без этнацэнтральных хібаў».

(Адказ з міністэрства, у якім Галко была адным з кіраўнікоў, быў па тэлефоне, хаця і не непасрэдна ад адрасата.)

Поўны спіс мінскіх арганізацый, з якімі была сувязь па звычайнай і электроннай пошце, празмерна вялікі, ніжэй як прыклады пералічваюцца толькі тыя, ад якіх былі пісьмовыя адказы (з датамі на паштовых штэмпелях Мінска; крытэры адбору – адсутнасць на канвертах прозвішчаў аўтараў лістоў або адпраўшчыкаў):

Адукацыйныя арганізацыі: Гарадскі бацькоўскі камітэт беларускамоўных класаў і школ 1992-03-07, Сярняя школа № 126 г. Мінска (ім. Я. Мавра) 1988-11-25, Музей гісторыі БДУ 1991-10-21; **асветныя:** «Аб'яднаны шлях» (БРГА) 1996-03-18 (і інш.), «Аквары Універсітэт» 1994-08-16, Нацыянальны навукова-асветны цэнтр імя Ф. Скарыны 1998-10-31; **выдавецтвы:** «Юнацтва» 1989-08-25, «Беларусь» 1989-02-06, «Мастацкая літаратура» 1991-07-11, «Полымя» (рэдакцыя краязнаўства) 1992-07-10, Издательство ЦК КПБ 1988-10-20 (і інш.); **інстытуты і іншыя структуры Акадэміі навук:** Інститут геохіміі і геофізікі АН БССР 1989-09-01, Інститут зоолагіі АН БССР 1989-01-30, Отдел научной информации по общественным наукам АН БССР 1991-11-16; **кніжныя і падобныя прывязкі:** Белорусское республиканское отделение Всесоюзного агентства по авторским правам 1989-09-06, Государственная книжная палата БССР 1988-01-26, 1988-08-02, Объединение «Белкнига» (Управление книжной торговли Госкомиздата БССР) 1990-11-30, 1991-08-23; **міністэрствы:** Министерство юстиции БССР 1991-07-04, Міністэрства знешніх эканамічных сувязей 1995-12-04, Міністэрства культуры і друку РБ 1996-03-14; **міжнародныя прадстаўніцтвы:** Прадстаўніцтва ААН у Рэспубліцы Беларусь (United Nations Office in Belarus) 1995-12-28; **партыі і падобныя да іх арганізацыі:** Белорусская гуманитарная партия 1994-10-10, 1995-02-02, «Чырвоны Жонд» 1992-05-16; **рэдакцыі:** «Беларуская мінуўшчына» 1994-07-25, «Беларусь» 1992-10-01, «Бярозка» 1988-06-14 (і інш.), «Голас Радзімы» 1990-06-15, 1991-03-21, «Зорька» 1992-04-10, «Літаратура і мастацтва» 1988-08-11, «Настаўніцкая газета» 1990-03-12, «Нёман» 1991-10-24, «Піянер Беларусі» 1991-01-28, «Раніца» 2000-09-15, «Советская Белоруссия» 1999-07-28, «Чырвоная змена» 1992-05-25; **рэлігійныя арганізацыі:** Рэлігійная суполка Царквы Хрыстовай 1993-04-16; **таварыствы і іншыя падобныя аб'яднанні:** Беларускае навукова-гуманітарнае таварыства, без штэмпеля, атрымана 1989-05-20, ЗБС «Бацькаўшчына» 1991-09-14, Міжнародная асацыяцыя беларусістаў 1994-06-04 (і інш.); **уладныя органы:** Исполком пос. Сокол 1988-11-25,

Канстытуцыйны суд Рэспублікі Беларусь 1995-10-20, Сакратарыят Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь 1994-03-15, 1995-05-23.

Тэмы перапіскі ў асноўных ключавых словах: адкрыццё Амерыкі (юбілей), адраджэнне, адукацыя, алкаголь, Аляска, апачы, архіў, Арызона, бібліятэка, бізон, біябібліяграфія, буклет, бульба, бюлетэнь, Выгодскі, «Гаявата», Гомель, Грынкевіч, Дамейка, дзеці, дзікасець (дзікунства), дыяспара, езуіты, жорсткасць, закон і права, захаванне (калекцыі), з'езд, зубр, індэянізм, індэянізмы (лінгвістыка), індэяністыка, каланіялізм, камунізм, карэнныя (жыхары), кнігі, курэнне, ліст, любіконы, Мартышы (сям'я), Маўр, Мінск, місіянерства, народы, Нью-Мексіка, падтрымка, параўнанне (беларусы, індзейцы, Амерыка і свет), Пелціер, перыёдыка, «Пра школу» (праект), расліны (інтрадукцыя), Русель (Судзілоўскі), Руская Амерыка, рэзервацыя, Сан-Францыска, Саўчанкі, сімволіка, скаўты, Снітко, спагада, становішча (сучаснае), статыстыка, сувязі (паміж народамі), тлінкіты, школа, Шуканаў, эміграцыя, этнапсіхалогія, яўрэі.

Такім чынам, з боку энтузіястаў Гомеля прапаноўваліся рэсурсы, асабліва атрыманыя ў ходзе замежнай перапіскі, якія могуць быць выкарыстаныя для мэт развіцця ў розных галінах.

Канферэнцыі

Важнай падзеяй была першая канферэнцыя «Беларуска-амерыканскія гістарычна-культурныя ўзаемадачыненні: традыцыі, сучасны стан, перспектывы» (1994). У час яе адбыліся гутаркі гомельскага ўдзельніка і з беларуска-амерыканскімі ўдзельнікамі (В. Кіпель, Я. Запруднік, М. Сяднёў, Я. Гутман). Другім амерыканістам-аматарам з Гомеля, А. Снітко, на канферэнцыю таксама была пададзена заяўка даклада – «Лацінаамерыканская тэма ў творчасці пісьменнікаў – ураджэнцаў Беларусі», але ён і не прыехаў, і не падрыхтаваў тэкст у зборнік, які выйшаў у 1995 г. (А. Марціновіч, 1996). Тым не менш, ён удзельнічаў у мінскай лацінаамерыканскай канферэнцыі 2015 г., з публікацыяй.

Даклады, падрыхтаваныя ў Гомелі на канферэнцыі ў Мінску: 1994 – Вобраз індзейцаў у беларускай літаратуры і мастацтве; 1997 – Дэпартацыя апачаў 1886 г. і дэпартацыі народаў у СССР; 1998 – Адам Міцкевіч і індзейцы: амбівалентнасць і гуманізм; 2017 – Перспектывы даследавання службы Мікалая Грынкевіча ў Алеўскай і Аляскай епархіі; 2018 – Лісты Дзям'яна Саўчанкі як крыніца па гісторыі царкоўнай школы ў Сан-Францыска; 2019 – Аб назве багаслоўскага вучылішча ў Сан-Францыска; 2021 – Сустрэчы беларусаў з індзейцамі па неапублікаваных матэрыялах перапіскі; Некаторыя вынікі перапіскі беларускіх індэяністаў з пісьменнікамі; 2022 – Мінчане ў кантактах з

індзейцамі: сустрэчы, перапіска; Індзейскае ў дзённіках, эпістальнай і паэтычнай спадчыне Максіма Танка; Асноўныя напрамкі індзеянісцкага даследавання жыцця і творчасці Янкі Купалы; 2023 – Эксклюзіўныя матэрыялы ў калекцыях па індзеяністыцы ў Гомелі: вопыт уліку дакументаў, маргіналій, уладальніцкіх адзнак; Фізічная антрапалогія ў публікацыях з «Беларуска-індзейскай бібліяграфіі»; 2024 – 7 заявак.

Перадача друкаваных выданняў

У бібліятэкі Мінска намі былі перададзеныя нешматлікія экзэмпляры кніг і перыёдыкі (адной з найбольшай значных партый з'яўляюцца кнігі, дасланыя нам, з аўтарскімі аўтографамі, А. Зюлкоўскай-Боэм (ЗША), апошняй сакратаркай М. Ваньковіча), але ў 2019-2020 гг. былі пазначаныя (спецыяльнымі закладкамі) для перадачы ў НББ сотні кніг іншых важных для Беларусі аўтараў.

Кнігі, набытыя ў Мінску (кнігарні, буккросінг, падарункі), складаюць значную частку найбольш каштоўных кніг Бібліятэкі БІТ: выданні Кубы (*Las ideas en la América Latina* (pt. 1, t. 1: *del pensamiento precolombino al sensualismo*) 1985; Pastor 1983 (*Discurso narrativo de la conquista de América*); Ternevoi [Ternovoi] 1981; García, Mironchuk 1984) і іншых сацыялістычных краін, кнігі ЗША (Talbot 1981), рэдкія кнігі на рускай мове (Прескотт 1886).

Вялікая партыя беларускіх кніг, пераважна 1920-х-1950-х гг., якая была набытая ў Дзяржаўнай бібліятэцы БССР (13.07.1990), у 2020 г. была перададзеная ў аддзел рэдкіх кніг Гомельскай абласной бібліятэкі. Рашэнне пра гэта ўключала тэзіс, што рацыянальна, у т.л. больш бяспечна, перамяшчаць дублетныя фонды са сховішчаў буйных бібліятэк, у т.л. у рэгіёны.

Прыклады праектаў

Ідэі, выказаныя гамяльчанами, самыя разнастайныя – ад уключэння нашай бібліяграфіі ў нацыянальныя («Беларуска-індзейская бібліяграфія» прапаноўвалася НББ, пасольствам краін Лацінскай Амерыкі) да праекта рэкламнага аўтапрабега па Амерыцы. Энтузіяст індзеяністыкі С. Ягорачкін у Сокале, які ў спецыяльных тэлесюжэтах двойчы папулярызаваў сваю калекцыю (у якую перададзены і выданні, выразкі з Гомеля), заявіў пра намер стварыць індзейскі музей.

Практычна кожны ліст у НДІ АН БССР / НАНБ і ў большасць іншых арганізацый можна аднесці да спроб інфармавання / атрымання навуковай або даследчай інфармацыі па пэўных даследчых пытаннях. Паколькі «Хроніка ўсяго свету» М. Бельскага выкарыстоўвалася ў Беларусі як лексікаграфічная крыніца, мы шукалі

магчымасці атрымаць доступ да яе праз Інстытут мовазнаўства, але тэхнічна да пытання капіравання «Хронікі» прыцягнулі галоўнага рэдактара часопіса «Бярозка» В. Адамчыка.

Інфармацыя пра выданні, што паступілі ў Бібліятэку БІТ з ЗША, была накіраваная ў Рэспубліканскую медыцынскую бібліятэку. Мы разглядалі падобныя матэрыялы, асабліва па алкагалізме і анкалогіі, якія атрымлівалі ад многіх арганізацый, надзвычай важнымі для выкарыстання ў Беларусі.

Рэкламныя матэрыялы, атрыманыя ад аб'яднання «Белкніга», у вялікай колькасці выкарыстоўваліся намі як улажэнні пры перапісцы з замежнымі краінамі.

У Міністэрства замежных спраў было накіраванае матывацыйнае электроннае паведамленне з ідэяй падтрымкі перакладу адной з крайне рэдкіх у свеце кніг аўтара-беларуса «Па золата ў Амерыку» (1888) (М. Mizera, 1988) – з магчымай дапамогай пасольства ў Парыжы.

Памятны ўдзел А. Карлюкевіча (А. Сімакоў, 1993), у т.л. ідэя кнігі, якая б адлюстроўвала сумесны вопыт.

Журналіст і выдавец У. Сіўчыкаў звярнуўся з прапановай падрыхтаваць тэксты з казкамі індзейцаў (выдавецкая серыя, якая забяспечвае попыт).

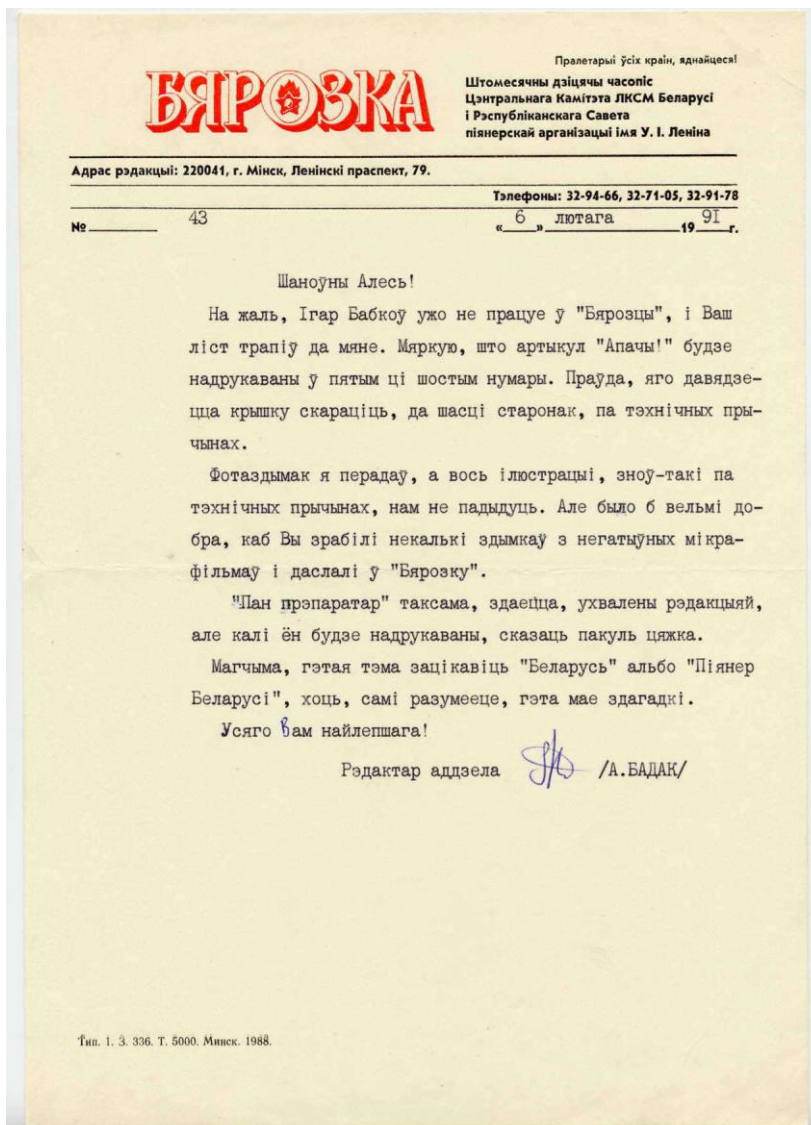
Л. Баршчэўскі за некалькі месяцаў ажыццявіў на высокім узроўні пераклад эпасу майя-кічэ «Попаль-Вух» (Попаль-Вух, 2024) і забеспячэнне яго дадатковым апаратам, суправаджальнымі тэкстамі аўтараў з ЗША, Гватэмалы і Гомеля.

Публікацыі ў мінскіх выданнях двух гомельскіх аўтараў-амерыканістаў складаюць найбуйнейшую групу іх друкаваных работ. Прагляд краіназнаўчых выразак у Скарынаўскім цэнтры, асноўная заслуга ў збіранні якіх належыць А. Мальдзісу, дапамагла выявіць і раней не заўважаныя намі публікацыі, якія адлюстроўваюць нашу дзейнасць.

Літаратура:

1. Марціновіч А. Крок да аб'яднання: (Гартаючы «Беларусіку») // Голас Радзімы. 1996. 6 чэрв. С. 6, 7.
2. Попаль-Вух: Кніга Супольнасці і Роду / з кічэ, пер. Л. Баршчэўскага. Мінск, 2024.
3. Сімакоў А. Цэнтр беларускай амерыканістыкі – у... Гомелі? / А. Сімакоў; гутарыў маёр А. Карлюкевіч // Во славу Родины. 1993. 13 кастр.
4. Mizera M. Do Ameryki po złoto: z opowiadania wędrowca Macieja Swidra. Warszawa, 1888.

**Дададак: Уваходныя лісты з Мінска = Appendix: Incoming letters from
Minsk**

**Рэдактар аддзела Алесь Бадак, часопіс "Бярозка" 1991-02-06 = Department
Editor Ales Badak, magazine Biarozka 1991-02-06**

Дзяржаўны камітэт Беларускай ССР
па справах выдавецтваў, паліграфіі
і кніжнага гандлю

Государственный комитет Белорусской ССР
по делам издательства, полиграфии
и книжной торговли

РЕСПУБЛИКАНСКОЕ
ОПТОВО-РОЗНИЧНОЕ
ОБЪЕДИНЕНИЕ
КНИЖНОЙ ТОРГОВЛИ
«БЕЛКНИГА»

РЕСПУБЛИКАНСКОЕ
ОПТОВО-РОЗНИЧНОЕ
ОБЪЕДИНЕНИЕ
КНИЖНОЙ ТОРГОВЛИ
«БЕЛКНИГА»

220060, г. Минск, вул. Чапаева, 4а
тел. 36-02-92, 23-54-87
р/сч. 363203 в Белгосзапбанке г. Минска

220060, г. Минск, ул. Чапаева, 4а
тел. 36-02-92, 23-54-87
р/сч. 363203 в Белгосзапбанке г. Минска

А.д. 26.11.90 № 13-06/5001

На № 151 д.д. 18.10.90г.

Беларуска-Індзейскае
таварыства

г.Гомель, _____

ПАВАЖАНЫЯ ТАВАРЫШЫ!

Аб'яднанне "Белкніга" згодна супрацоўнічаць з вамі па
наладжванню культурных сувязей з Індзейскімі абшчынамі і арга-
нізацыямі амерыканскіх краін.

З гэтай мэтай мы можам наладзіць пастаўку беларускай літа-
ратуры таварыству па заказах.

Па вашай просьбе ў бліжэйшы час у ваш адрас будзе накіра-
вана рэкламная прадукцыя беларускіх выдавецтваў і аб'яднання
"Белкніга".

Для больш аператыўнага вырашэння пытанняў атрымання рэкла-
мы прапановаем таксама звяртацца ў Гомельскі аблкнігагандаль
(г.Гомель, Білецкага, 9).

Адначасова просім выслать нам адрасы арганізацый, з якімі
можна ўстанавіць кантакты па пытаннях забяспячэння беларускай
літаратурай.

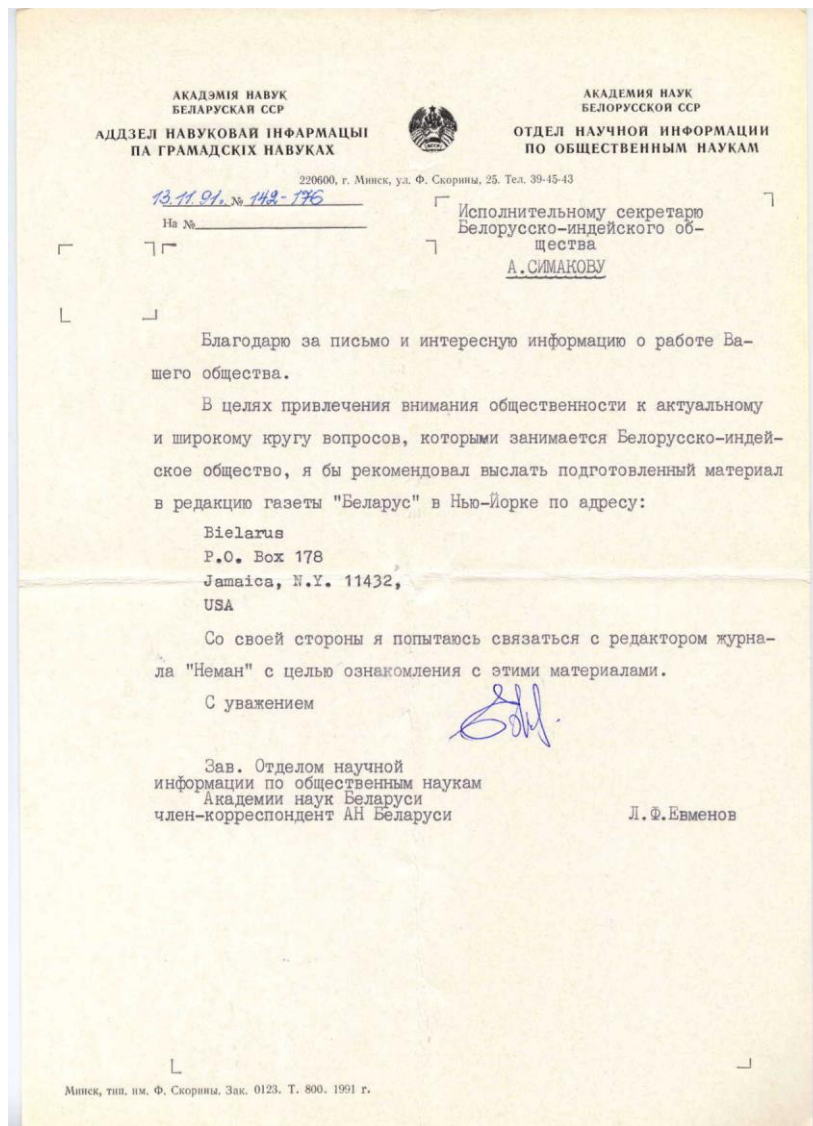
З павагай,

Генеральны дырэктар _____ А.М.Гурыновіч

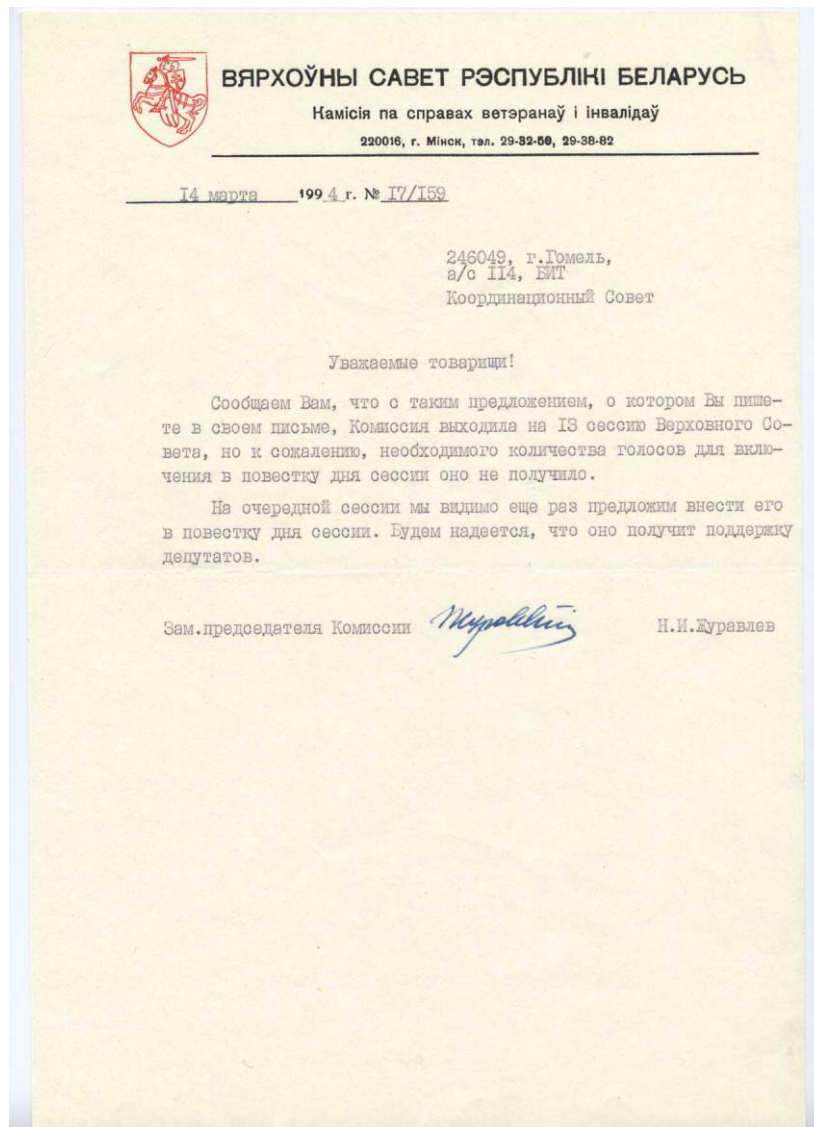
Бычкова Л. Ч.
23-72-90

Зак. 161а

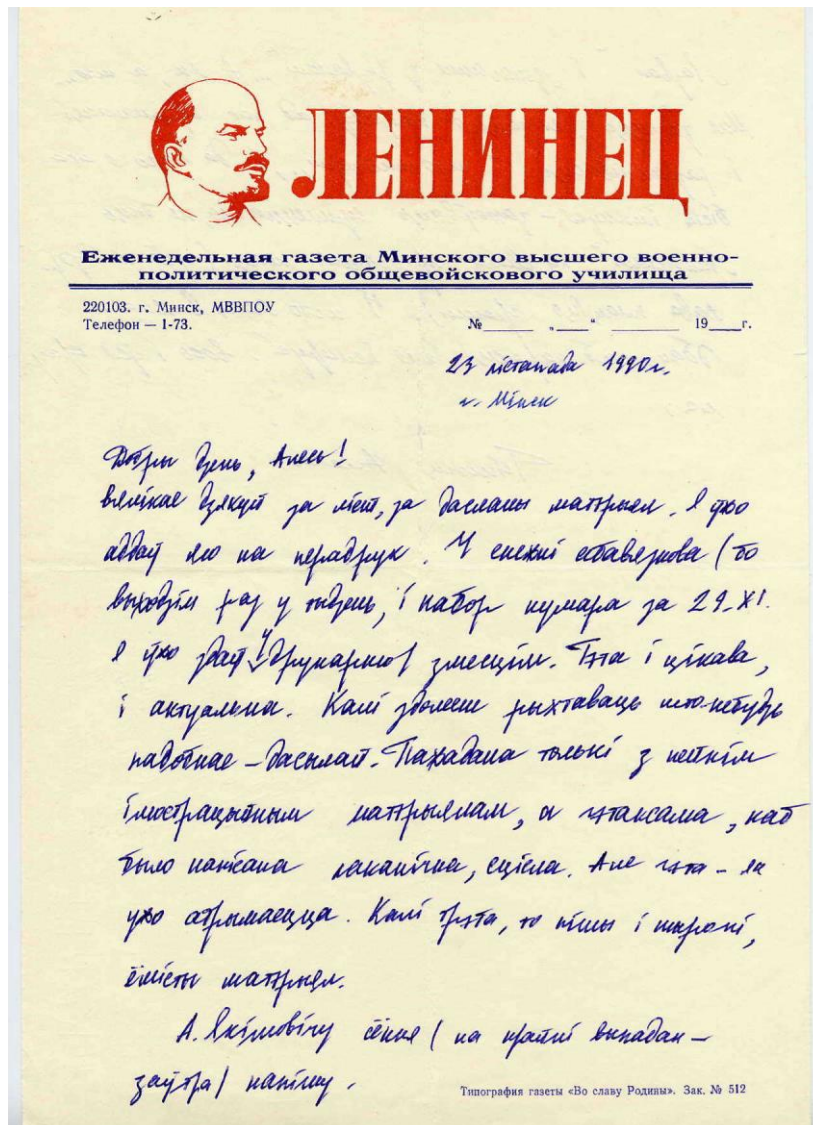
Генеральны дырэктар Аляксандр Гурыновіч, Рэспубліканскае аптова-рознічае
аб'яднанне кніжнага гандлю "Белкніга" 1990-11-26 = General Director
Aliaksander Gurynovich (Gurinovich), Republican Wholesale and Retail Union of
Book Trade "Belkniga" 1990-11-26

Заведуючий отделом Леонид Евменов, Отдел научной информации по общественным наукам АН Беларусі 1991-11-13 = Head of Department Leonid Iaumenau (Evmenov), Department of Scientific Information on Social Sciences of the Academy of Sciences of Belarus, 1991-11-13

Заместитель председателя Комиссии Николай Журавлев (Камісія па справах
ветэранаў і інвалідаў, Вярхоўны савет Рэспублікі Беларусь) 1994-03-14 =
Deputy Chairman of the Commission Nikolai Zhuravlev, Commission for Veterans
and Disabled Persons, Supreme Council of the Republic of Belarus 1994-03-14

Алесь Карлюкевіч, газета Минского высшего военно-политического
общевойскового училища (МВВПОУ) "Ленинец" 1990-11-23 с. 1 з 2 = Ales
Karliukevich, newspaper Leninets of the Minsk Higher Military-Political Combined
Arms School 1990-11-23 p. 1 of 2

Разва "і змяшчае з развагамі" ... А як, а што...
Мы жывем, ствараем наратыў ад нас арыентацыі
і развіваюцца. І што калі перш, і да гэтага з аса-
біста імкнецца - заарываць сушчыннасць, не тыме
"маласці" на сваім індывідуальным месцы (усё ж у дзяр-
жавы плаціць грошы). І што яшчэ важна -
дадаць ад навіны ў беларускі. Вось і ўсё праца-
ва,

Тыміш Алякс.

Алесь Карлюкевіч 1990-11-23 с. 2 з 2 = Ales Karliukevich 1990-11-23 p. 2 of 2

20 лютого 1991.

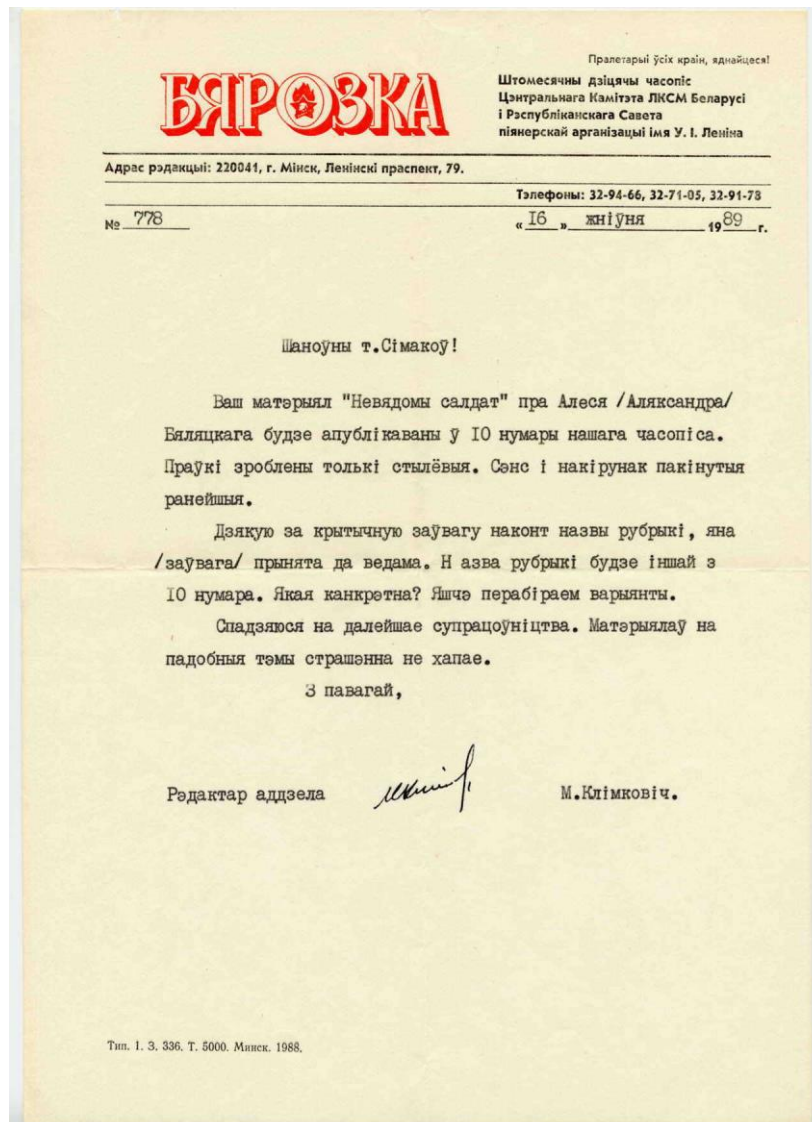
Анне!

Пратає за майтання. А Тетіну пам'ятку на
адресу "Труд" ад б'єти.

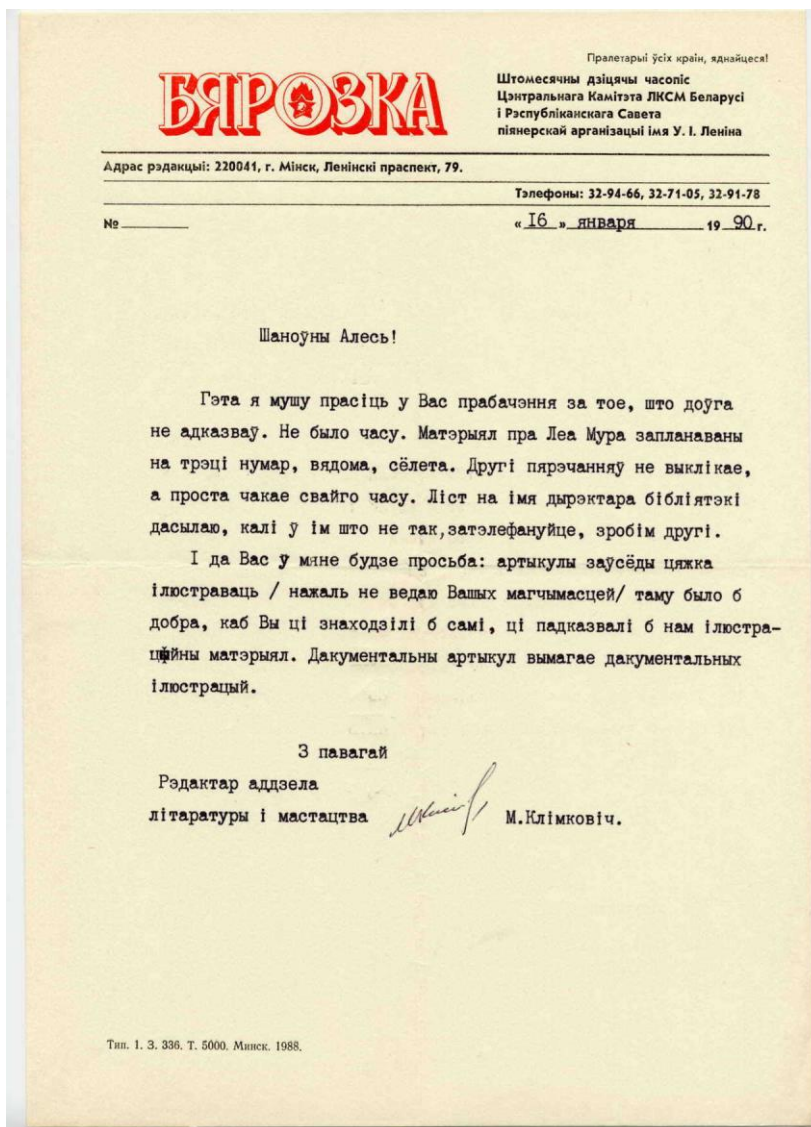
Місто Патрістич "Мир. зм.", то і їй, вт-
мач, пераминає... Там, пераминає сест-
кі ("лежучи") надто. Ва-курма, шмат
фруктури сам багаторі. Тата займає і
мешку, і робить урочає, що їм талоні
адмін... Варто, аранжувати праці не
стає зараз нікому газетам. Може і пурман,
и приватна, і ермаса м. багаторі. Та
всіх пропану. Але який який хто буде
їм, який мхтат б'єти. То мхтат здронца,
що на мо мхтат надрання зусім
радіальним та крадіацією тапан.

Пават зробили таку справу: кримі
(всмі) інформацию на б'єти. Кримі
мхтат у товаристві? і мхтат тасу існує
і м. д. Всмі свої фотодані (з тасо
мхтат, за кримі і мхтат існує, мо
над тас мхтат виступає). Це мхтат
і "кримі" у формі інтерв'ю і
мхтат у власній редакції: і буду
змінація з багаторі за публікацією.
... Тамас Тадріти "кримі" редакції
на Там мхтат - тмч, який фотот мхтат
з мхтат. і Тамасовітам пам'ятку
не пам'ятку.

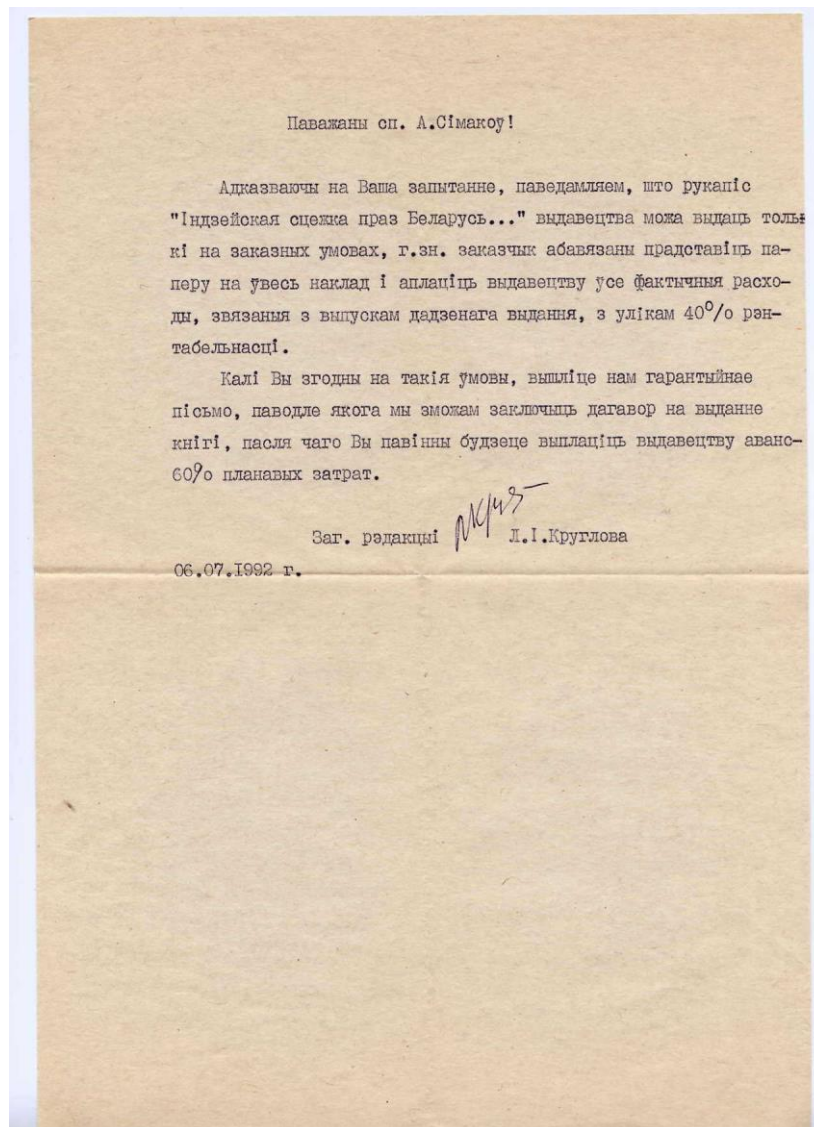
Мирно, мхтат фотот виходить"
і на мхтат виходить. і мо мхтат

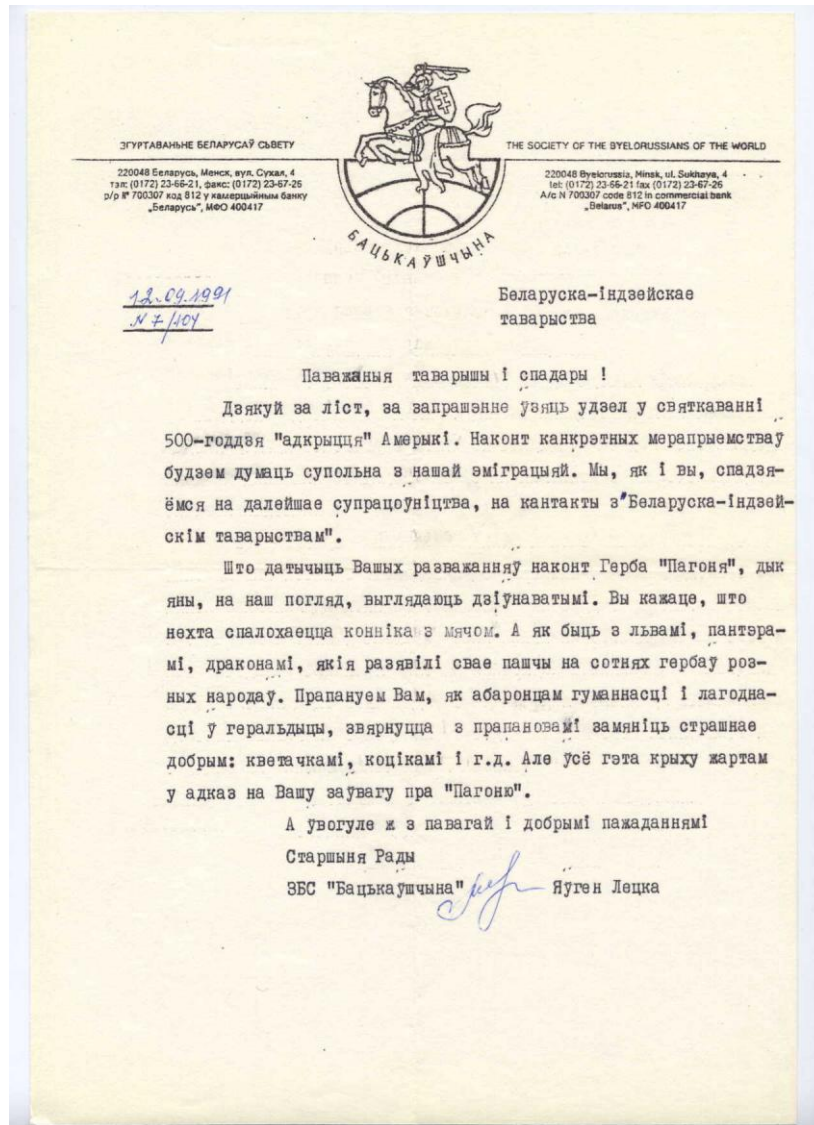
Рэдактар аддзела Максім Клімковіч, часопіс "Бярозка" 1989-08-16 = Department editor Maksim Klimovich, magazine Biarozka 1989-08-16

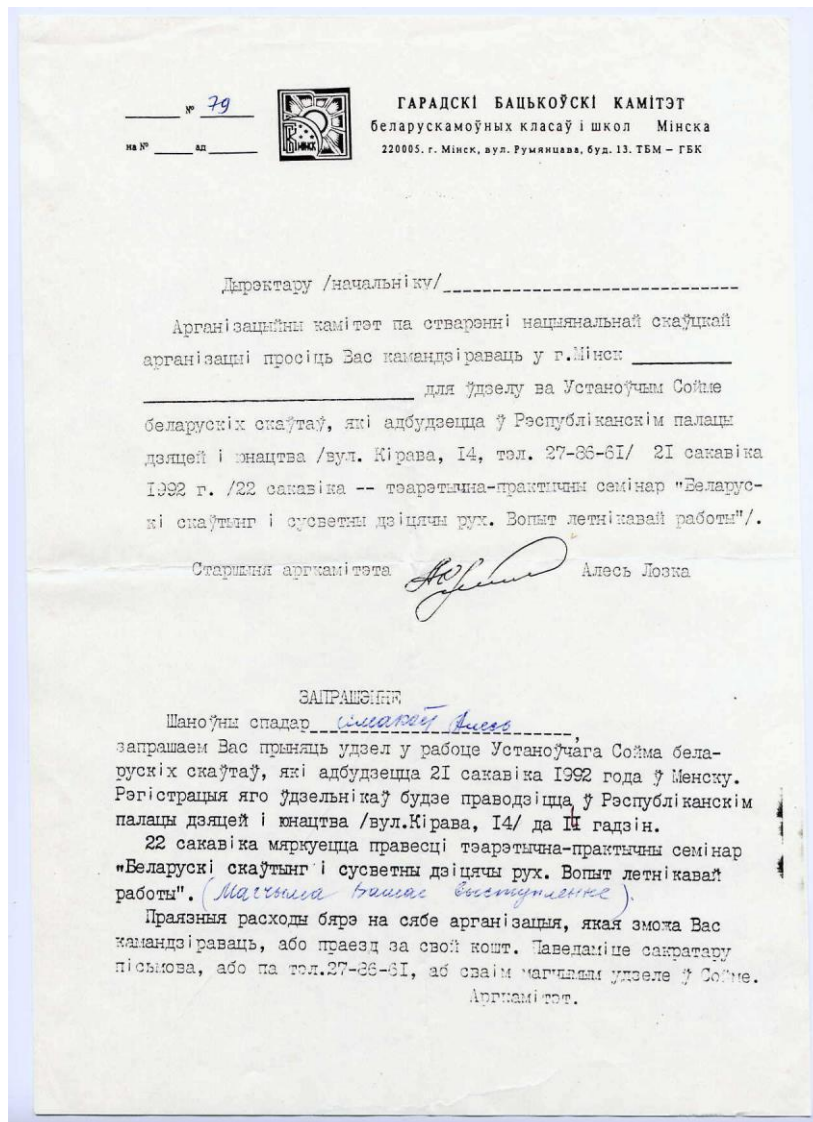
Рэдактар аддзела літаратуры і мастацтва Максім Клімковіч, часопіс "Бярозка"
1990-01-16 = Maksim Klimkovich, Editor of the Department of Literature and Art,
magazine Biarozka 1990-01-16

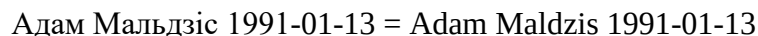
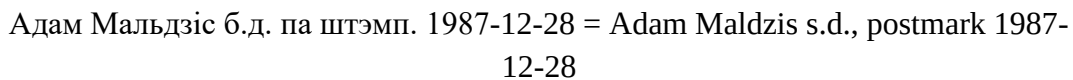
Загадчык рэдакцыі Л. Круглова, рэдакцыя краязнаўства, выдавецтва "Полымя"
 1992-07-06 = Head of the editorial office L. Kruglova, Local History Editorial
 Office, Polymia Publishing House
 1992-07-06

Старшыня Рады Яўген Лецка, Згуртаванне беларусаў свету "Бацькаўшчына"
1991-09-12 = Chairman of the Council Iaugen Letska, World Association of
Belarusians "Batskaushchyna" ("Fatherland") 1991-09-12

Старшыня аргкамітэта Аляксей Лозка, Устаноўчы Сойм беларускіх скаўтаў, Гарадскі бацькоўскі камітэт беларускамоўных класаў і школ Мінска б.д., па штэмп. 1992-03-07 = Chairman of the Organizing Committee Ales Lozka, Constituent Congress of Belarusian Scouts, City Parents' Committee of Belarusian-language Classes and Schools of Minsk s.d., postmark 1992-03-07

Менск, 7 кастрычніка 1991

Паважанні Алесь!

Атрымаў Вашы два лісты. І хоць Вы чамусьці спрабуеце ісці са мною "у рожкі", я не пакрудузіўся. Сапраўды я не магу быць спецыялістам ва ўсіх галінах беларусазнаўства, сапраўды часам памыляюся /а можа нават і часта/ і сапраўды быў членам партыі. Ну і што? А хто ад гэтага застрахаваны? Хто валодае ісцінай у апошняй інстанцыі? Таму спрабую працаваць, абапіраючыся на ўсіх трыццаць членаў нашага цэнтра. Мелася іх быць звыш 60. Але з-за путча і путчыстаў і мы засталіся без грошай /чаго не напісаў Д.Патка/. Бо інакш мы збіраліся расшырыць /нашу гомельскую групу, і ўзяць на работу і Вас /асабліва пасля Вашага апошняга глыбокага артыкула/.

Я таксама з Вамі у многім не пагаджаюся. І у ацэнцы "Пагоні" /гэта гістарычны сімвал, і ад яго нікуды не дзенешся — добры ён ці дрэнны, бо не выбіраюць бацьку ці дзеда — ён ёсць/. Уявіце сабе: нехта утаворае індзейца, каб ён выкінуў тамагавук, бо пра яго могуць падумаць, што ён таксама канкістадор... І у ацэнцы Калумба — Амерыку ён усё ж адкрыў, хоць сам па сабе чалавек ён быў, па ўсім відаць, дрэнны.

Я лічу, што аднолькава небяспечныя абедзве крайнасці — і "камуністычная", і "нацыяналістычная". Таму Цэнтр імянецца быць у цэнтры. Рабіць работу. Бо іншага выйсця для беларусаў няма.

І адказнасці за тое, што сказаў хтосьці з БНФ, несіці я не магу. Як і Вы — скажам, за ўсіх гамільчан.

Адрас таго беларусіста з Арызонны ёсць у прафесара Бэрда. Ён абяцаў мне прыслаць усе адрасы. Але з-за сваёй перагружанасці нешта не шле.

Якуш Тазбір зрабіў на мяне у Любліне вельмі добрае уражанне. Як і яго кнігі.

Прабачце, што затрымаўся з адказам. Кожны дзень, нават выхадны — перагружаны неймаверна.

Уаго добрана - А. Мальдзіс

Адам Мальдзіс 1991-10-07 = Adam Maldzis 1991-10-07

НАЦЫЯНАЛЬНЫ НАВУКОВА-АСВЕТНЫ ЦЭНТР
ІМЯ ФРАНЦІШКА СКАРЫНЫ
ПРЫ МІНІСТЭРСТВЕ АДУКАЦЫІ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

THE FRANCISK SKARYNA NATIONAL CENTRE
FOR HUMANITARIAN STUDIES AND EDUCATION
under the MINISTRY OF EDUCATION OF THE
REPUBLIC OF BELARUS

Мінск, 220072, праспект Скарыны, 66, павой 420
Minsk-72, 220072, Skaryna Ave. 66, apt. 420
ТТ. 39-48-03, 39-55-91. 20-93-50

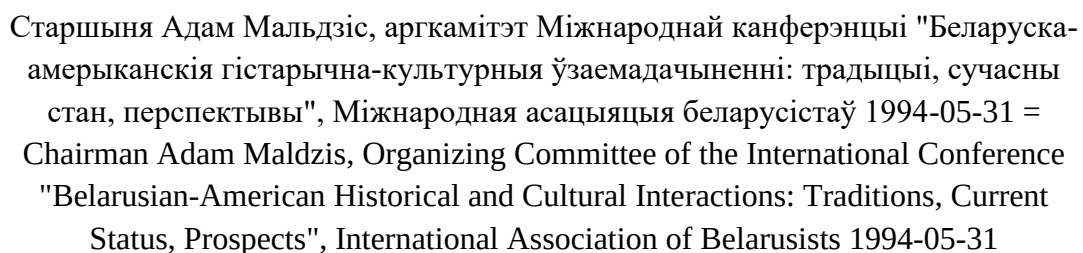
№ _____ дд. _____

Итого № _____ дд. _____

220050 Ленин, 50
Рязанская обл., 15

[illegible]

Дырэктар Адам Мальдзіс, Нацыянальны навукова-асветны цэнтр імя Ф.
Скарыны 1994-02-27 = Director Adam Maldzis, Frantsysk Skaryna National
Scientific and Educational Center 1994-02-27

Мінск, 3.5.1988.

Павяжана Алякс!

Атрымаў Ваш ліст. Даруйце, што
затрамаўся з адказам. З цікавасцю
даведаўся аб дзейнасці Арганіза-
цыйнай групы БТН. Пэкіменкі Ва-
шы выскородныя. Пякую з прасі-
масаю згаджаюся Вам дапама-
гаць.

Адносна выдання ў ТДР аповесці
Янкі Іваўра „сын вадзі" (1959) магу
паведаміць Вам, што гэту звестку
я атрымаў у Цэнтральным праўлен-
ні Пасольства германска-савецкага
дружбы, які быў у Берліне (1966).

Другая пазіцыя, дзе гаворыцца,
што „сэрца с.г. імяскіх навуц. чыста
мы зямлі... (выкабамі ў пагасну, 20-
г.) мадэлі нацыяналізму кан-
такты з АН БССР. звесткі ўзяты

Гісторык-славіст Леў Мірачыцкі 1988-05-03 с. 1 з 2-х = Slavist historian Leu
Mirachytski 1988-05-03 p. 1 of 2

в орхідунок проміг, Туда змітка-
органіка Діно Імбського тами не
унаслідуюся. У нашам іменит-
не у відзіє науки працює Паче-
на Сергеевна Троцька (конфіданс
свідомо-математичних наук), яка
вонамаса дослідженнями проєдо-
востітотх наук. Яна обещала
донимати „розблутаті зоті
мудок“, які відом знаєми вер-
нема з волежної командирюки.
А хто буде взевти у концы ма.
Три першої магтиса і вон
наведомлю всім наших попу-
ка.

жычу добраго члёну у дослед-
кань прац. З неменшні
панаракельні -
Ліу Мірачыцкі

Дзяржаўны камітэт БССР
па справах выдавецтваў, паліграфіі
і кніжнага гандлю

**ВЫДАВЕЦТВА
«ЮНАЦТВА»**

220600, г. Мінск, праспект Машэрава, 11
Тэл. 23-33-26, 23-30-26

Ад 25.08.89 № 1.9/363
На № _____ ад _____

Государственный комитет БССР
по делам издательства, полиграфии
и книжной торговли

**ИЗДАТЕЛЬСТВО
«ЮНАЦТВА»**

220600, г. Минск, проспект Машерова, 11
Тел. 23-33-26, 23-30-26

246049, г. Гомель, _____
_____, Беларуска-індзейскае та-
варыства, т. Сімакову А.В.

Паважаны таварыш Сімакоў!

Вельмі ўдзячны Вам за добрыя словы пра кнігу А.Якімовіча "Эль-
дарада просіць дапамогі", за шчырыя пажаданні.

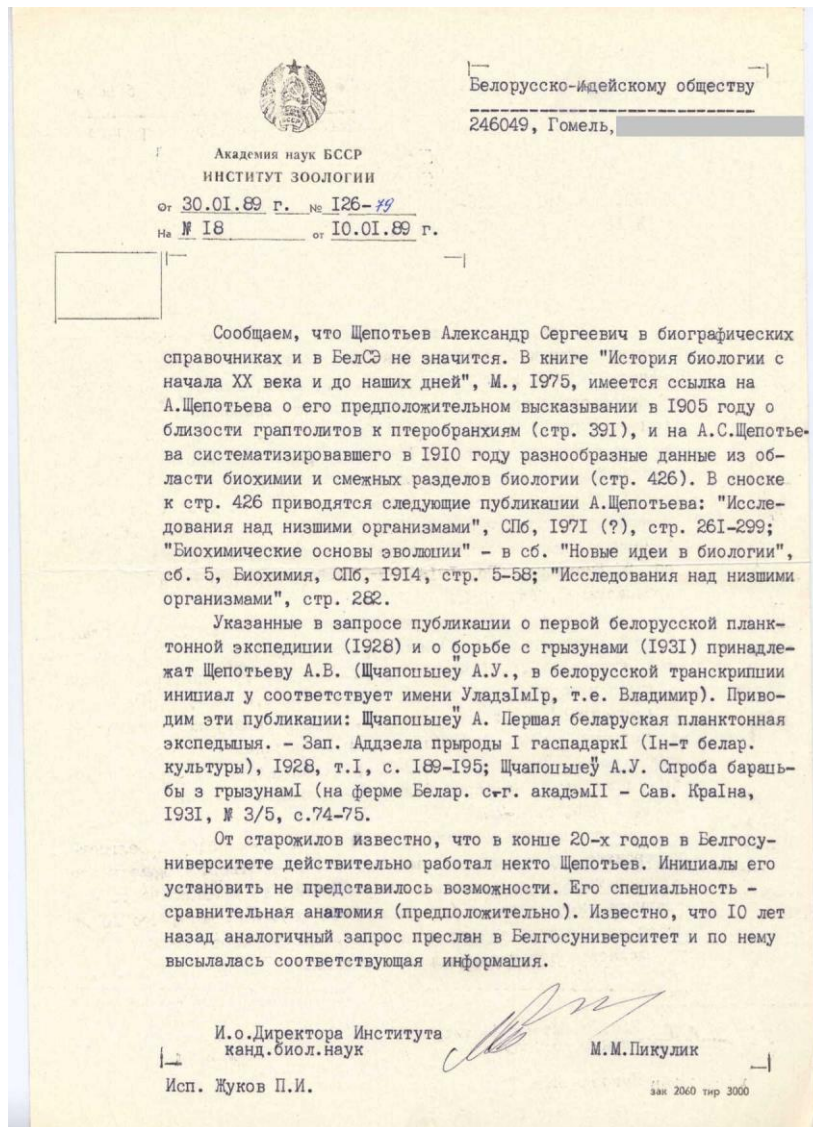
Праз беларускае аддзяленне ВААП мы звярталі ўвагу замежных кні-
гавыдаўцоў і на гэтую кнігу. Будзем прапаноўваць яе і пасля выхаду
на сустрэчах з замежнымі калегамі на выстаўках, кірмашах. Магчыма,
яна знойдзе свайго чытача не толькі ў Беларусі.

З найлепшымі пажаданнямі

Галоўны рэдактар М.П.Пазнякоў

Зак. 122а -2

Міхась Пазнякоў, выдавецтва "Юнацтва" 1989-08-25 = Mikhas Pazniakou
(Iunatstva Publishing House) 1989-08-25

И.о. директора Михаил Пикулик, Институт зоологии АН БССР 1989-01-30
(ТЕМА: А. Щепотьев, зоолог, минский корреспондент Хосе Карлоса Мариатеги) = Acting Director Mikhail Pikulik, Institute of Zoology of the Academy of Sciences of the BSSR 1989-01-30 (SUBJECT: A. Shchepotiev, zoologist, Minsk correspondent of Jose Carlos Mariategui)

Уважаемый Александр Васильевич!

К сожалению, со времени работы над Рысинским прошло много лет /книга была издана в 1983, но я над ней работал в начале семидесятых/ и мои записи не сохранились. Могу только восстановить по памяти, что в Литовской академической библиотеке /Вильнюс/ я нашел экземпляр книги *Proverbiorum Polonicorum a Solomonis Rysinio collectorum Centuriae decem et octo. Lubecae ad Christophum MDCXVIII*, к которой был полшит рукописный текст введения, адресованного Виганду Корнелию и там упоминались мексиканский и перуанский языки.

Считаю целесообразным обратить наше внимание, что на 15 странице моей книги есть ссылка на Госархив СССР Ф.694, д.450 л.58. Там есть список книг, принадлежавших С.Рысинскому и в их числе упоминаются работы по "экзотическим языкам".

Желаю успехов. Если у Вас возникнут наводящие вопросы, поставьте меня в известность.

С уважением
Порецкий Яков Ильич

Минск 4. II. 1989

Латинист Яков Порецкий 1989-11-04 = Latinist Iakau Paretski (Poretskii) 1989-11-04

Уважаемый товарищ Симаков А.В.

Вспоминаю, что, интересующее Вас, введение было вклеено в обрник пословиц Рысинского.

С.Старовольский в своей "Речи против недоброжелателей Польши", высказав мнение: "Не годится писать о Литве как об Индии, которая до сих пор не знает Христа и замыкается в весьма отдаленных пределах Америки", имел в виду настроения иезуитов, провозглашавших устами П.Скарги: "Нет необходимости отправляться в Индии - восточную или западную - Литва и Север - настоящая Индия".

В отличие от воинствующей католической реакции, приверженцы протестантизма, подобные С.Рысинскому, высоко ценили исследования культурных достижений всех известных народов мира.

И, к сожалению, не знаю работ А.Лутко и других молодых латинистов и не могу судить об их успехах. Если Вам не трудно, подскажите мне, где они публиковались.

С уважением
Я.И.Порецкий

Минск, 7.1. 1990

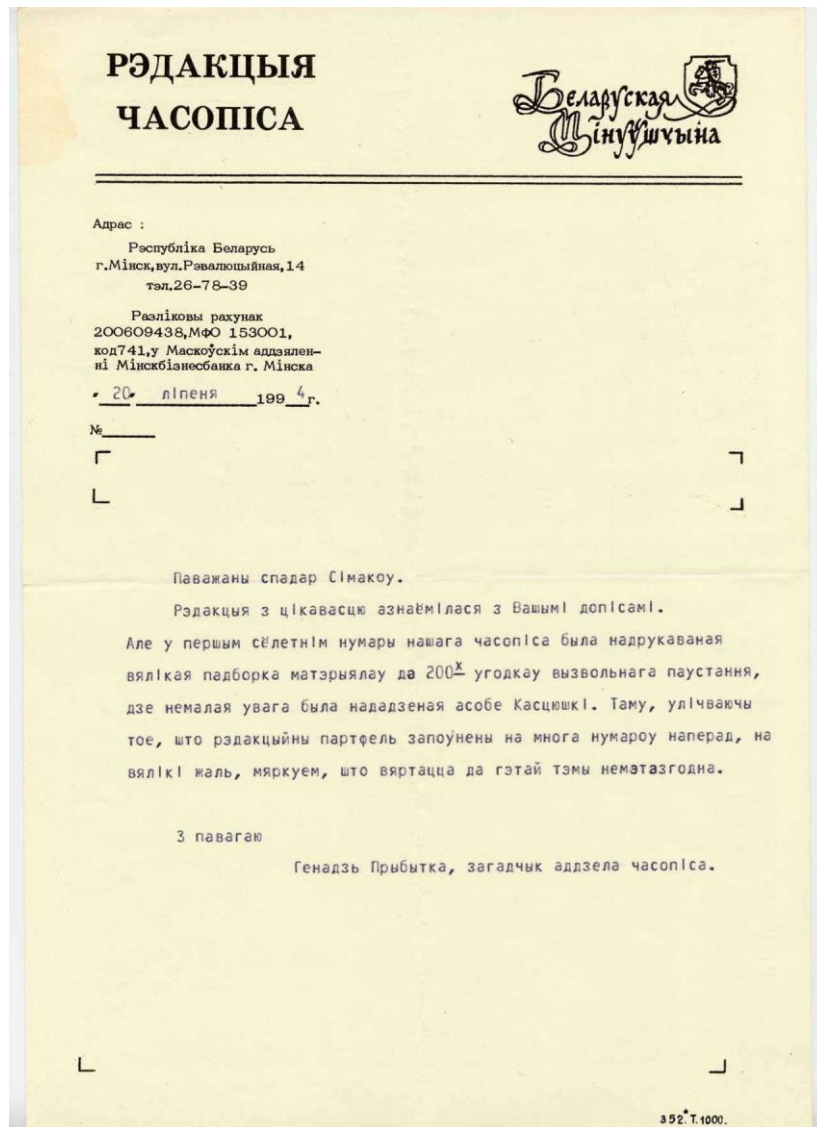
Яков Порецкий 1990-01-07 = Iakau Paretski 1990-01-07

Уважаны Яакс Рыманов!
 В свое время мне было известно, что в
 университете Гёттингена хранятся письма
 с. Ринкиным, но на мои обращения туда
 ответа не последовало. Неужели потонули письма?
 об этих письмах я писал и узнал, я
 тем не менее в начале 1981 года в
 А. Мухомов.

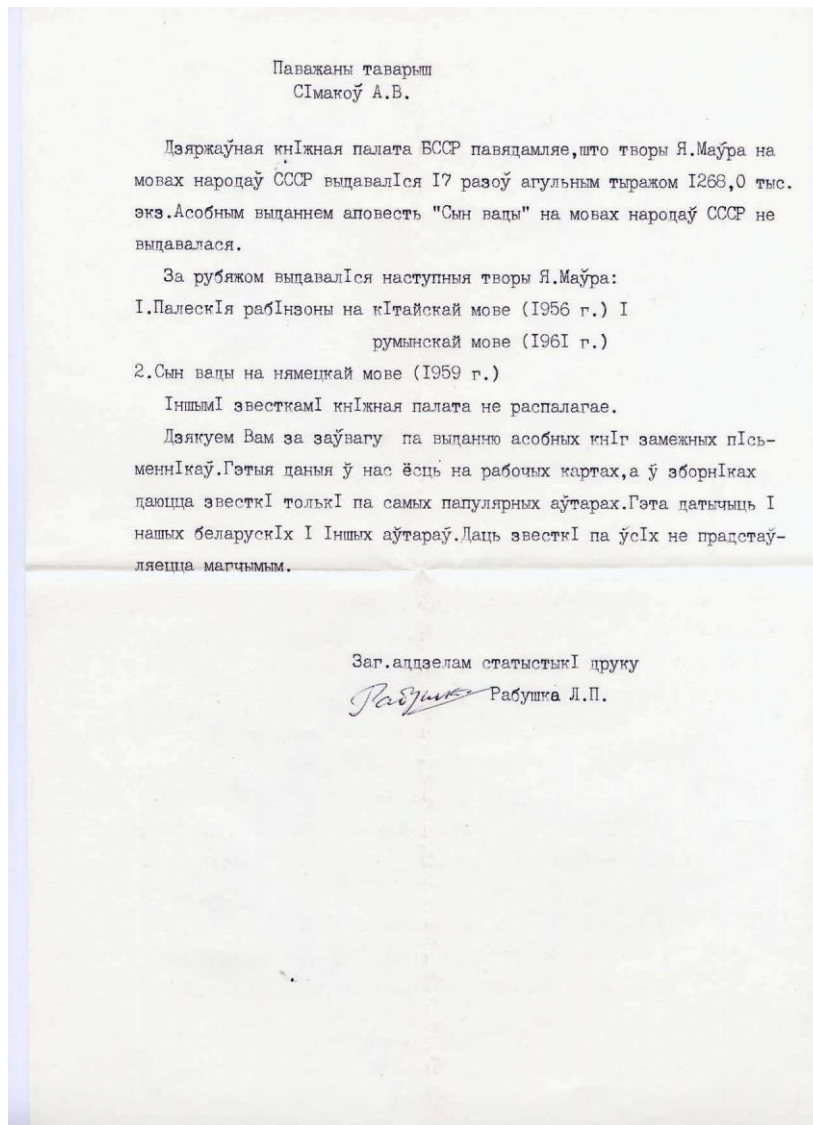
Если у Вас есть материалы из серии "Яковина
 в сочинениях белорусских писателей", то я хотел бы
 их увидеть и прочитать.

С уважением Яковина Яковина
 Минск 10.7.1981.

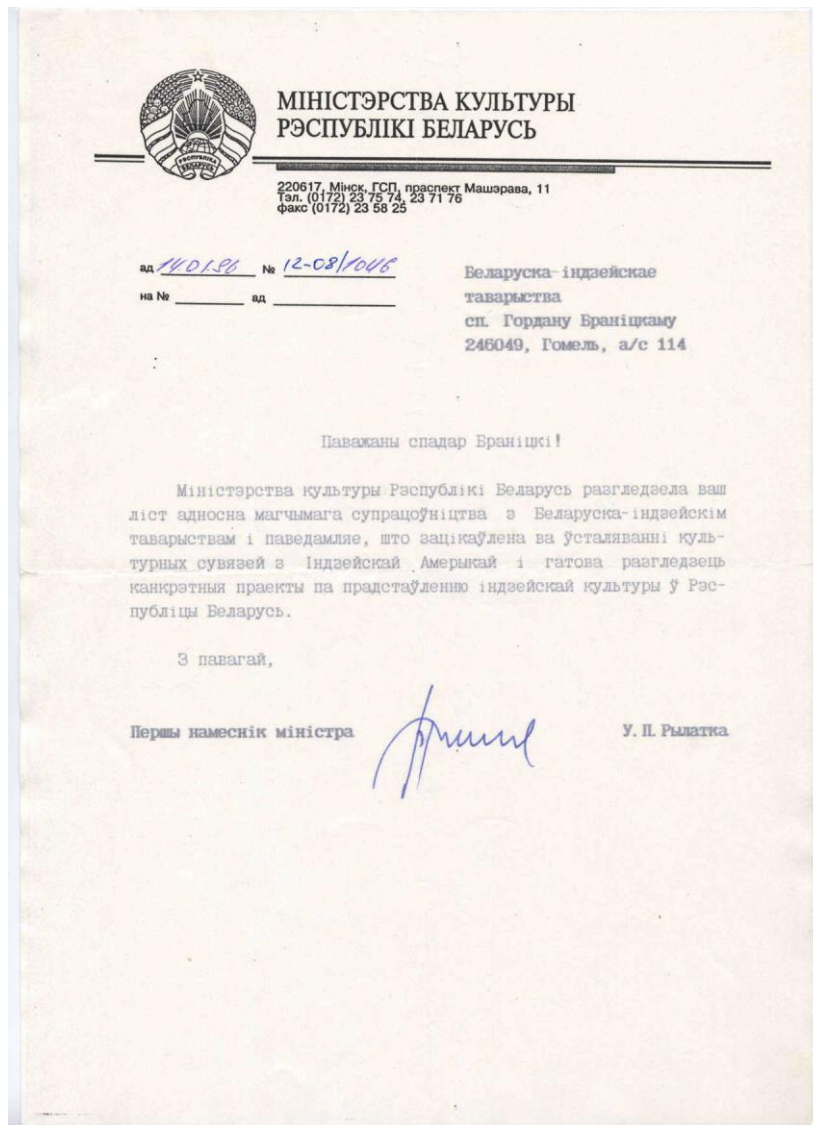
Яков Поретский 1991-07-10 = Iakau Paretski 1991-07-10

Загадчык аддзела часопіса Генадзь Прыбытка, "Беларуская мінуўшчына" 1994-07-20 = Head of the department of the magazine Genadz Prybytko, Belaruskaia minuushchyna ("Belarusian past") 1994-07-20

Загадчык аддзела статыстыкі друку Любоў Рабушка, Государственная книжная палата БССР б.д., па штэмп. 1988-01-26 = Head of the Print Statistics Department Liubou Rabushka, State Book Chamber of the BSSR s.d., postmark 1988-01-26

Першы намеснік міністра Уладзімір Рылатка, Міністэрства культуры
Рэспублікі Беларусь 1996-01-14 (Гордану Браніцкаму, ЗША) = First Deputy
Minister Uladzimir Rylatka, Ministry of Culture of the Republic of Belarus 1996-01-
14 (to Gordon Bronitsky, USA)

6.9.87, Мінск Алякс! /

Вядома, я такога добрага наўгаванне
Жоанкі вярнуўся з экспедыцыі (капаў
Сібарыт-Замак у Горадні і воінікам —
сенсацыйнае ажурнае). З-за недахо-
пу часу буду вельмі сціслы.

Бюжэты, улічваючы вашыя магас-
тасці, у чым добрае. Дня пагаты,
Але негатыўнае (смысла асудзілі)
уці здарыць на нікі дуровень чытайскага
нонату. Хто не сымпатыза будзе, намі-
сакца, каб уці не кель прагатыца.

Садоны (мн, дзасуца, ностайс)

1987 — "МіМ", Камсамолка, "Сарбонка",
"Сав. культура", "Ніва",
"Бюжэты", "Малінікі Гісторыі і
культуры Беларусі".

1988 — "МіМ", "Сав. культура",
"Літаратурнае садоны",
"Ніва", "Сарбонка",
"Сав. "ПГКБ", "Варуна", "Краніца"
і малінікі "Таміа" дн
паз. "Скажымоў Сахандар".

Звесткі пра ады:

— нарадзіўся 13.І.1961 у в. Турнае
Браслаўскай вобл. Гарадзкіскага
района, на вясні-Міхалас-
віч.

— адрас: 220115, Мінск

гол. [REDACTED]

Закладні сваю просьбу аднаго
перасідоўкі. "Савас Р." і "МіМ" пакі-
нуць ці не? Іхня ады?

І апошняе, Алякс. Свай кроў.

Але бы ні наўвасае вашае група, якія
б моты і дзасны ні ставілі бы перад сабой,
непарушэнны дзасны факт вашыя іс-
навення на Беларусі і пачынаў дзе на-
матрах, а дзасны дзасны вашае
(а маю на дзасны ады) ні ў якім разе
не павінна дзасны ады наўвасае і сар-
сакцыя праўданаў беларускае культур-
на-наўвасае тэмы. Ады дзасны
дзасны іс-навення на Беларусі — і на
вашыя тэмы. І рэшы рэшы канк-

рэтна іс-навення сар-на і беларускае
не тэмы не пачынае ады дзасны, а
наўвасае, наўвасае паў дзасны Вялі-
кае дзасны, што ады і іс-навення
кай дзасны Гісторыі Савасіскага. І ўжо дзасны
сім дзасны і наўвасае — ады
дзасны свае дзасны у наўвасае
форме, у беларускае мове бо тэмы
тады і моты наўвасае дзасны
наўвасае дзасны, калі наўвасае у
ады наўвасае, наўвасае
Калі я вот наўвасае руку іс-навення
ду дзасны Ады, а пакіне у сар-
дзасны на ўжо іс-навення
наўвасае — Беларусі, — то наўвасае
тады ўвасае ваш дзасны і дзасны
іс-навення. І тады я наўвасае наўвасае
свае дзасны іс-навення.

Васа і дзасны, што я наўвасае
і наўвасае.

іс-навення ваш Беларусі С.

Листо!

Азразу не аскараў на
твой ліст, бо гэтакай, што
вы ёй не прасудзіце. Але,
здаецца, не прасудзілі?
Што здарылася?

Хачу скараць азразу, што душа
мае ўвагі больш павяртаецца да
справы АГБІТ. Успануе найперш выса-
кароднасць шотаў, ігнараванне і дэсэп-
цыя.

Штэпер аспойнае. Пра перакладчыкаў
з французскай пакуль не выслоіла да-
кладнага ўвясня, бо я гэта гас не
моу ніколі з іх удаць, каб удзякніць.
Скажу толькі, што іх (якіх патэнцыя-
на моцна даламалі) у нашым «Вавілоне»
ведаю 3-4. Гэта найперш Сяргей Шупа,
Сяргей Мурашка і Аляксей Тэтонік. Іны дай-
маюцца мастацкімі перакладамі, друку-
юцца. Але яны ў дзяржаве 26-28 чалавек.
Азраст — парней.

З Рашанаўскім ніякіх цікакасцяў не
будзе. А дараў з ім у шматлікім кантакце.

Пра свае цікакасці яму скараць ка-
рэйка: беларускае сроднявельга, культура
увоўне, філасофія, іна. Гэта вельмі

шарака. Пра дэсэпцыю не кажу,
бо я гідраўна іх ёжыць. 26.8. у АН
адшаркавалі і рэкамендавалі да адарочы.
Пакуль дэцінае, што мне хацелася да ў
вас паграсіць, гэта павярдзец у гоміна-
скай «Дружбе», ці ёсць што дэдрае з
німечкіх і польскіх кніжак (на ішто-
роі, культуры, прамыслай, некаторыя ёжы
кніжкі пра сўрапейскія герды, але я не
паспеў іх купіць). Вельмі цікавіць ш-
го ўсё па старавытнай дэроі.

У вам гасотіс калі вышню што, то
паўней. Пэчат будзе прамыслай такі:
історыя і коснас, народ і ёго спаджына
(у рэкамендальным сёсе), этнас і НТР.
Тэаўскі напіс, коўскі старонак.

Ці ведаеш, што ў 1988 г. у талмана
выдавецтва «Навука» — кніжкі «Медэ-
нубішны народ»? Забывае чужыя гаріны.

Ці сёсеш да «Сов. культуры»? Там
трампаюцца велькі акупацыйныя рэжы.

У апошнім — пра пэсуданік. Я та не
ведаю, па якой правіну ён утварыўся.
Але калі лепша — гэта будзе «Аляксей
Воса», Генадзь Аляксеев Воса.

Воса і ўсё пакуль. Наступны раз
дзім ўвясня пра перакладчыкаў і скажу
як яны наставіліся да прагачова.

Штэло лепша і найперш пастаежа!

І. Д. 87.

Генадзь Аляксеев Воса

Р. 8. 14-га па «Бел. нападзёжына»
(пагатак 915) павінен ёсць новы востур
(інтэрвю) аб ёйме паў Кавітанавым.

Вітаю Забину Верану!

Цікаво, твої вивчення і книжки, що дася? Дякую великі, дякую, не гаю навіть. І дару? ага, не га, що маю, так дотра Аленові Вєка. Тільки дотра вернувся з Києва. Було там з дотра-дан і дотра на америкавчане і Інститут архео-логічної дисертації. Америкавчане правдиві у мові. Але іно і так так дотра. Зрештеші тільки пам'ятаю чотирьох на тижні.

На Аленові Верані (Валентині Світлі) на Раківці навіть мови перекладу не приймало. Єд тат і сиротини тільки на пасаді дотра.

Зрештеші дотра дотра. Тільки дотра дотра. З весни Аленові і великі дотра дотра. Зрештеші дотра. Кількі разів дотра у "Дотра" німеччини і польщі книжки про іудейну (також на дотра, настільки), але не ведаю, що і вас іно, гаю не? Що варто надати, гаю — не?

Короче, інші рази дотра як-небудь, що кан-кріпні маю дотра дотра. БІТ.

Зрештеші не ведаю про тільки вана.

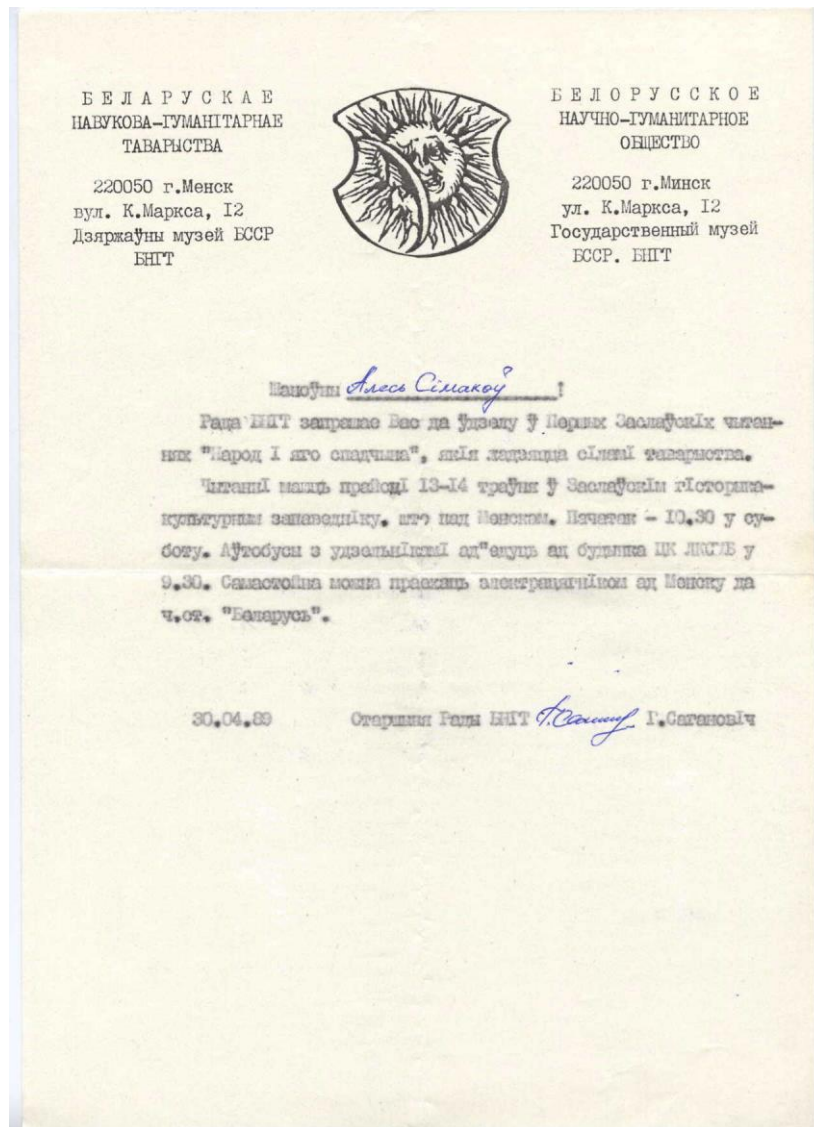
Дару, що так дотра.

31. I. 1988

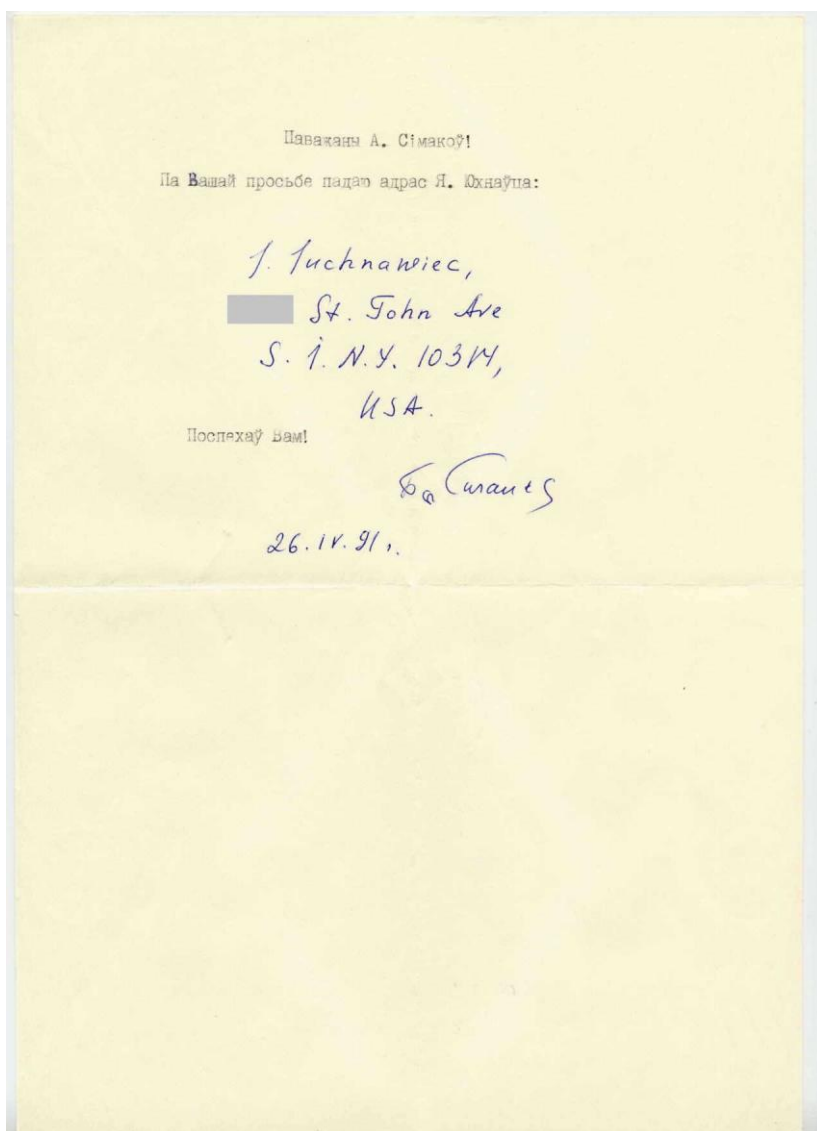
микола дотра

Аленові Вєка

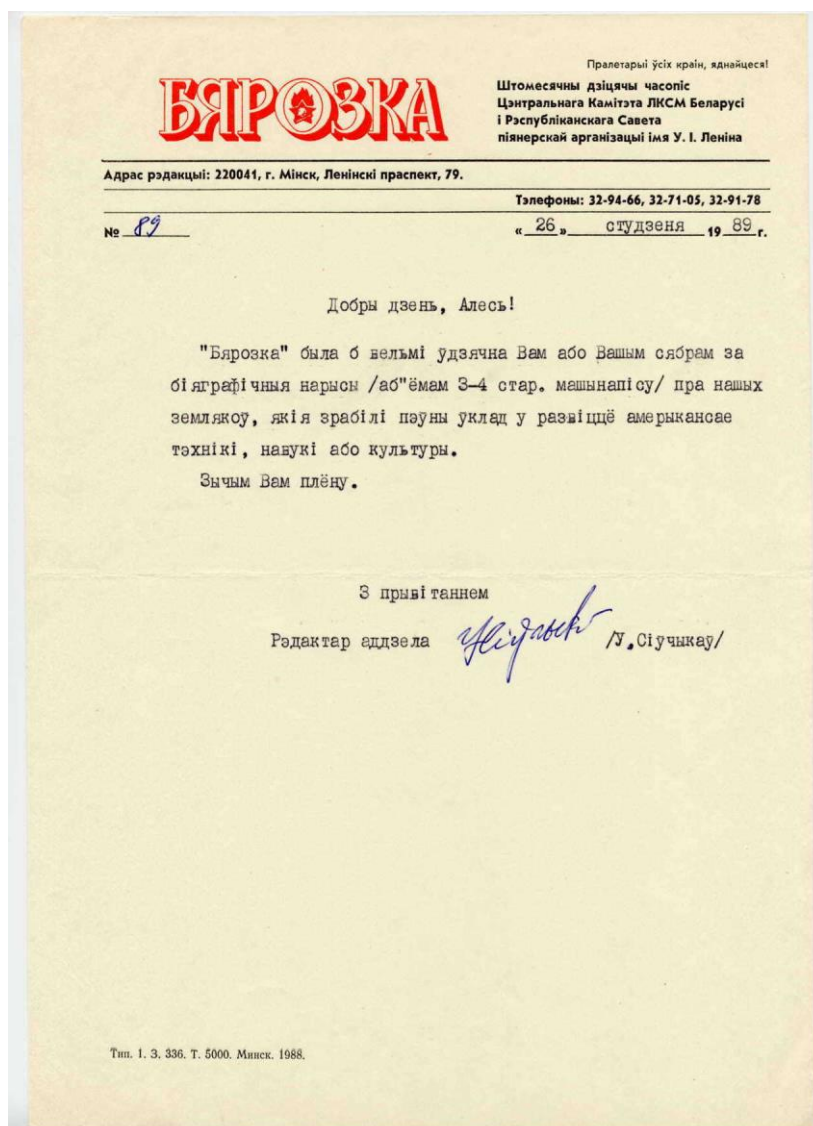
Генадзь Сагановіч 1988-01-31 = Genadz Saganovich 1988-01-31

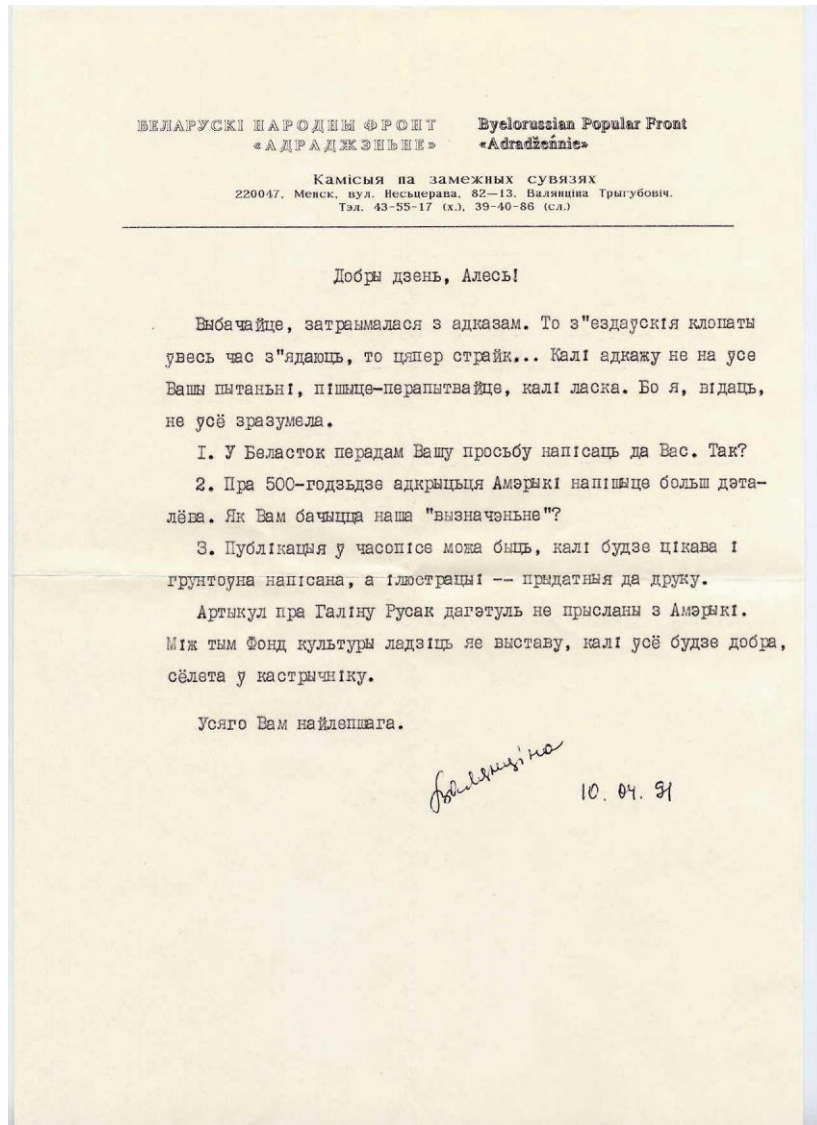
Старшыня рады Генадзь Сагановіч, Беларускае навукова-гуманітарнае таварыства 1989-04-30 (ТЭМА: запрашэнне на Першыя Заслаўскія чытанні 1989 г.) = Chairman of the Board Genadz Saganovich, Belarusian Scientific and Humanistic Society 1989-04-30 (SUBJECT: invitation to the First Zaslau Readings of 1989)

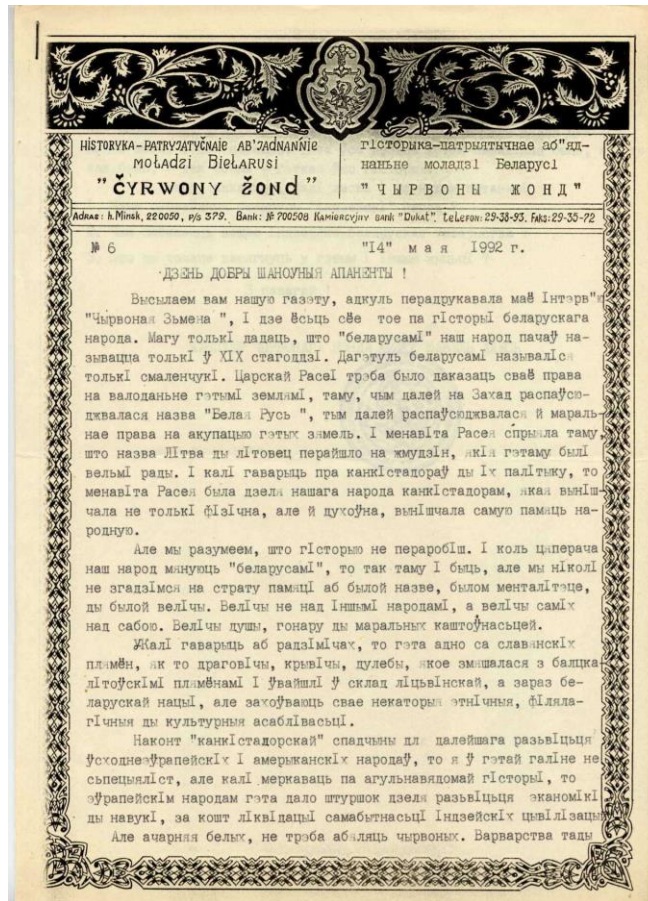
Пісьменнік Барыс Іванавіч Сачанка 1991-04-26 = Writer Baris I. Sachanka 1991-04-26

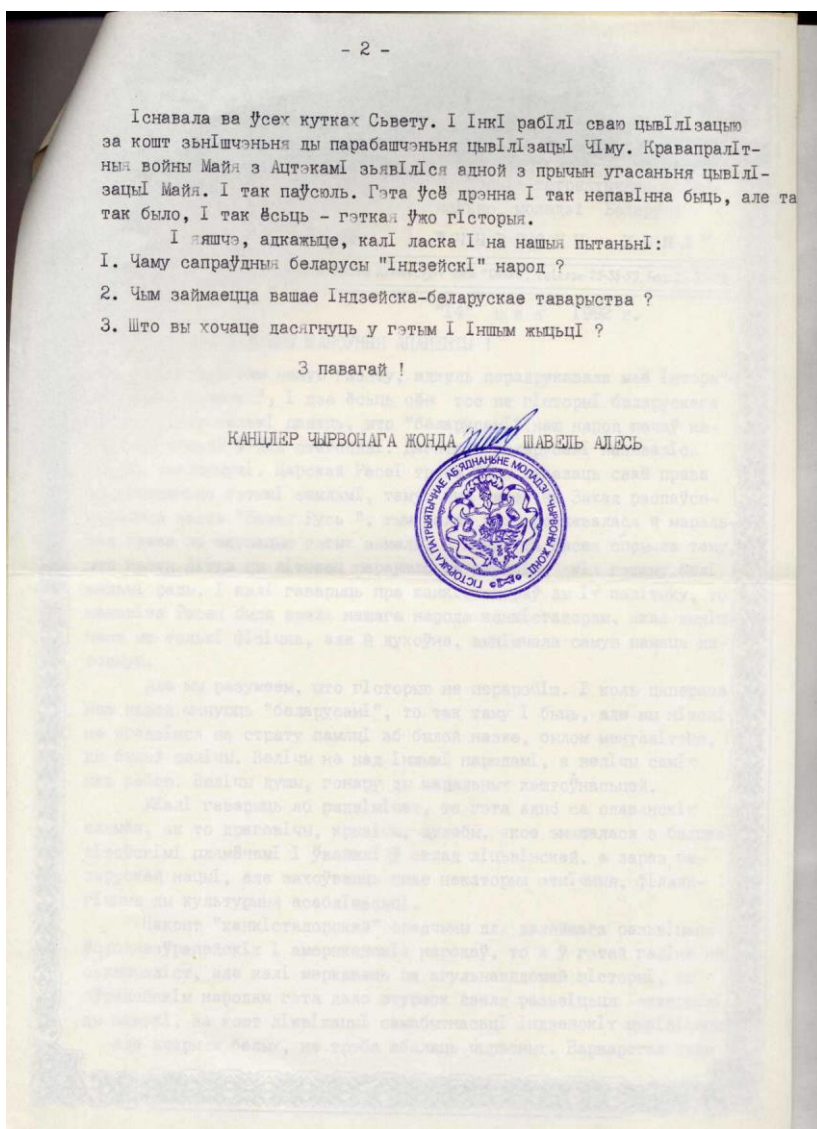
Рэдактар аддзела Уладзімір Сіўчыкаў, "Бярозка" 1989-01-26 = Department editor
Uladzimir Siuchykau, magazine Biarozka 1989-01-26

Валянціна Трыгубовіч, Камісія па замежных сувязях, Беларускі народны фронт
"Адраджэнне" 1991-04-10 = Valiantina Trigubovich, Commission on Foreign
Relations, Belarusian People's Front "Adradzhenne" ("Revival") 1991-04-10

Канцлер Чырвонага Жонда Алесь Шавель, Гісторыка-патрыятычнае аб'яднанне моладзі Беларусі "Чырвоны Жонд" 1992-05-14 с. 1 з 2-х = Chancellor of Chyrvony Zhond (Red Government) Ales Shavel, Historical and Patriotic Association of the Youth of Belarus "Red Government" 1992-05-14 p. 1 of 2

Алесь Шавель 1992-05-14 с. 2 з 2-х = Ales Shavel 1992-05-14 p. 2 of 2

Aliaksandr Simakou: Communication between Minsk and Gomel in the development of American studies: from the history of the exchange of organizational ideas and practical information

(webzine “Culture. Nation”, issue 34, November 2024, 118-165, www.sakavik.net)

Abstract. The Minsk direction of activity of Gomel Indianists is being considered for the purpose of publicizing the materials of the correspondence and as a reminiscence. Among the most important sources for this report are fragments from an unsent letter to party ideologist and Americanist I. Antonovich, information from the first documents on the prospects of the organization of Belarusian Indianists (before the founding congress of the Belarusian – American Society in 1988). Correspondence details are provided, including a list of organizations from which responses were received; some of the most important keywords in correspondence; list of topics of papers at conferences in Minsk; transfer of printed publications in both directions; examples of individual projects, informative and creative, such as cooperation in the preparation of the edition of L. Barshcheuski's translation of the Popol Vuh, the sacred book of the Quiche Maya people (2024).

Александр Симаков: Коммуникация между Минском и Гомелем в развитии американистики: из истории обмена организационными идеями и практической информацией

(веб-журнал “Культура. Нация”, вып. 34, ноябрь 2024, 118-165, www.sakavik.net)

Аннотация. Рассматривается, с целью обнародования материалов переписки и в качестве воспоминания, минское направление деятельности гомельских индеанистов. Среди важнейших источников для этого сообщения – фрагменты неотправленного письма партийному идеологу и американисту И. Антоновичу, сведения из первых документов о перспективах организации белорусских индейцев (к учредительному съезду Белорусско-индейского общества в 1988 г.). Приводятся сведения о корреспонденции, включая список организаций, от которых были получены ответы; некоторые из наиболее важных ключевых слов в переписке; перечень тем докладов на конференциях в Минске; передача печатных изданий в обе стороны; примеры отдельных проектов, информационных и творческих, таких как взаимодействие при подготовке издания перевода Л. Борщевского эпоса майя-киче «Пополь-Вух» (2024).

Літаратура

Вольга Ермалаева Франко, Прысіла Насіменту Маркес:

Беларускі тэатар, літаратура й мова ў рэцэнзіях Льва Выгоцкага

Вольга Ермалаева Франко – *Фэдэральны ўніверсітэт Баіі (UFBA), Бразылія*

Прысіла Насіменту Маркес – *Фэдэральны ўніверсітэт Рыё-дэ-Жанэйру (UFRJ),
Бразылія*

Анатацыя. У гэтай публікацыі мы прадстаўляем нашыя пераклады з расейскае мовы на беларускую і наш камэнтар да трох артыкулаў Льва Выгоцкага, прысьвечаных беларускай культуры, напісаных у 1923 годзе у Гомелі: “Беларускі тэатар (да гастроляў у Гомелі)”, “Гастролі беларускага тэатра” і “Пра беларускую літаратуру”. У гэтых тэкстах Выгоцкі разглядае гастролі беларускага тэатра й стан беларускае літаратуры як важныя элементы нацыянальнага адраджэння й культурнае палітыкі СССР у кантэксце беларусізацыі. Першы тэкст акцэнтуюе ўвагу на гастролях беларускага тэатра ў Гомелі як значнае культурнае падзеі й падкрэслівае ролю тэатра ў фармаваньні нацыянальнае самасьвядомасці. Другі артыкул дае крытычную ацэнку інсцэнізацыяў, адзначаючы іх прастасць і фальклёрны характар, але пры гэтым падкрэсліваючы іх патэнцыял для далейшага разьвіцця. У трэцім тэксце Выгоцкі аналізуе стан беларускае літаратуры празь метафару “дудкі й піяніна”, падкрэсліваючы ейную сувязь з народнай творчасцю й неабходнасьць захаваньня мясцовага калярыту пры разьвіцці літаратурнае традыцыі. Гэтыя артыкулы Выгоцкага вылучаюцца ня толькі крытычным падыходам, але й канструктыўным энтузіязмам, накіраваным на падтрымку беларускае мовы й культуры. Кароткі аналіз прадстаўленых артыкулаў падкрэслівае іх актуальнасьць у кантэксце сучаснае барацьбы за захаваньне беларускае ідэнтычнасьці й культурнае спадчыны. **Ключавыя словы:** Беларускі тэатар. Беларуская літаратура. Пераклад.

Леў Выгоцкі — усясьветна вядомы аўтар у галіне псыхалёгіі й разьвіцця чалавека. Адзін з прадстаўнікоў савецкае псыхалёгіі, ён лічыцца заснавальнікам гэтак званае гісторыка-культурнае псыхалёгіі. Выгоцкі атрымаў шырокую папулярнасьць у савецкае і заходняе псыхалёгіі, і ў прыватнасьці ў Бразыліі, дзе шматлікія дасьледчыкі прысьвячаюць сваю працу вывучэньню ідэяў Выгоцкага, нягледзячы на

недахоп перакладаў і рэдакцыйныя прабелы (як прыклад – раннія творы Выгоцкага “гомельскага перыяду”).

Выгоцкі нарадзіўся ў 1896 годзе ў Воршы, большую частку жыцця пражыў у Гомелі. Вывучаў права ў Маскоўскім універсітэце й гісторыю й філязофію ў Народным універсітэце А. Л. Шаняўскага. Дома, з маці й у габрэйскай гімназіі, Выгоцкі атрымаў расейскамоўную, але вельмі касмапалітычную адукацыю. Акрамя таго, што добра валодаў ангельскай і нямецкай мовамі, а таксама ідыш, паводле ўспамінаў яго дачкі Гіты Выгодзкай, у ейным дзяцінстве бацька чытаў беларускія вершы (Выгодская, 1994, с. 11).

Па атрыманыні вышэйшае адукацыі ў Маскве Выгоцкі вярнуўся ў Гомель, дзе актыўна ўдзельнічаў у грамадзкім жыцці горада (Лифанова, Выгодская, 1996). У пачатку 1920-х гадоў інтэнсіўна працаваў у галіне асветы й культуры, быў загалдачым тэатральнага пададздызела Наркамата культуры, крытыкам у газэтах “Наш понеделник” і “Полесская правда”. У гэтай апошняй ролі аўтар выступіў даволі плённа, ахапіўшы ўвесь тэатральны сезон 1922–1923 гадоў і напісаўшы больш як шэсьцьдзясят рэцэнзіяў на спектаклі, прадстаўленьня гомельскім глядачам (Marques, 2019). Гэтыя тэксты, як і іншыя творы Выгоцкага, напісаныя на расейскай мове.

Тэксты, якія мы падаем ніжэй, — пераклады на беларускую мову трох артыкулаў з гэтага корпусу ў галіне крытыкі й культурнае публіцыстыкі Гомельскага перыяду. Першы зь іх пад назвай “Беларускі тэатар (да гастроляў у Гомелі)” надрукаваны ў №40 ад 11 чэрвеня 1923 г. газэты “Наш понеделник”; другі — “Гастролі беларускага тэатра” — у №42 той самае газэты за 25 чэрвеня 1923 г. Абодва былі перавыдадзены ў першым томе поўнага збору твораў аўтара (Выготский, 2015). Трэці, “Пра беларускую літаратуру”, надрукаваны ў №1075 ад 16 сьнежня 1923 г. газэты “Полесская правда” і пазьней перадрукаваны ў часопісе “Литературное обозрение”, № 7/8, 1994, з камэнтарам Гіты Выгодзкай, дачкі аўтара.

Сваю ролю крытыка Выгоцкі разумеў як пасярэдніка паміж публікай і сцэнай, ягоная задача была дваістая: ён меў на мэце як фармаваньне й узбагачэньне ўспрымання публікі, так і фармаваньне й узбагачэньне самога мастацкага асяроддзя. Першы тэкст “Беларускі тэатар (да гастроляў у Гомелі)” паведамляе пра пачатак гастроляў у Гомелі й падкрэсьлівае гэта як прыкметную й самабытную зьяву, якая ёсьць часткай нацыянальнага адраджэньня беларускага народа ў СССР і заслугоўвае перайманьня.

У другой рэцэнзіі “Гастролі беларускага тэатра” Выгоцкі дае належную крытычную ацэнку спектаклям, якія ідуць у горадзе. Ён адначасова крытычна ставіцца да пэўнай найўнасьці беларускага тэатра й глыбока аптымістычна глядзіць на ягоны патэнцыял

ня толькі для кансалідацыі нацыянальнае культуры, але й для ейнага будучага развіцця. Нацыянальнае адраджэнне, пра якое кажа Выгоцкі, трапляе ў кантэкст палітыкі заахвочвання нацыянальных рухаў у рэспубліках, што аформілася ў Беларусі шырокай кампаніяй беларусізацыі ўсяго дзяржаўнага, адукацыйнага й культурнага апарату краіны (Marková, 2022).

Падкрэслім, што як родны горад Выгоцкага Ворша, так і Гомель, дзе ён вырас, вучыўся й пачаў сваю прафэсійную дзейнасць, не былі непасрэдна ўключаныя ў працэс беларусізацыі ў той час, бо ўвайшлі ў склад БССР толькі пасля яе ўзбуйненняў, адпаведна ў 1924 г. (Ворша) і ў 1926 г. (Гомель). Такім чынам, у 1923 годзе, калі Выгоцкі публікаваў свае рэцэнзіі на беларускі тэатр і літаратуру, Гомель знаходзіўся пад кантролем Савецкае Расеі, а газеты “Наш понедельник” і “Полесская правда” выходзілі на расейскай мове. Між тым палітыка беларусізацыі, што праводзілася на тэрыторыі БССР, паўплывала на тэмы, да якіх звяртаецца Выгоцкі ў сваіх публікацыях.

Выгоцкі робіць асаблівы акцэнт на тым, што п’есы ідуць па-беларуску, і важнасці моўнага пытання для мясцовае публікі, то бок для Гомельскага рэгіёну. Ён адзначае, што “для сялянскага насельніцтва **нашых мясцовасцяў** асьветніцкія магчымасці гэтага тэатру велізарныя. Гэта адзіная літаратурная мова, зразумелая цалкам **нашаму сялянству**” (Выготский, 1923б, вылучэнне тэксту нашае).

Моўнае пытанне мае два аспекты. З аднаго боку, Выгоцкі гаворыць пра важнасць таго, каб беларуская мова стала сродкам доступу беларускамоўных да вядомых твораў сусветнае драматургіі. Зь іншага боку, ствараецца й заахвочваецца магчымасць стварэння літаратуры на гэтай “народнай” мове. Вельмі працяглыя гістарычныя пэрыяды, у якія беларускамоўныя рэгіёны пакутавалі пераважна ад расейскага, але таксама й ад польскага панавання, у тым ліку ад забароны выдання на беларускай мове, прывяло да абмежавання развіцця мовы ў навуковай, акадэмічнай і мастацкай сферах.

У рэчышчы палітыкі беларусізацыі падтрымка беларускага тэатра, якую выказвае Выгоцкі ў сваіх рэцэнзіях, неразрыўна звязана зь ініцыятывамі па ўмацаванні самое мовы й нацыянальнае культуры: “была б мова, а тэатр прыкладзецца”. Беларускія п’есы — гэта “святая мовы”, якое ўзвышае звычайнае гучанне штодзённага маўлення да выражэння найскладанейшых эстэтычных пачуццяў. Адносіны паміж мовай і тэатрам — гэта ўзаемападтрымка: “узвышэнне”, якое забяспечвае мастацтва, дапамагае гэтай “народнай” мове зацвердзіць сябе, і, таксама, умацаванне мовы з’яўляецца спосабам умацавання самога тэатра.

Выгоцкі адзначае фальклёрна-народны характар беларускага тэатра. Гастролі выглядаюць амаль як “этнаграфічны канцэрт у касьцюмах”. Гэтая характарыстыка

тлумачыцца маладым узростам тэатра, які ўсё яшчэ жывіцца непасрэдна паўсядзённым жыццём і не пасыпеў падняцца адносна яго. Нягледзячы на крытыку, тэкст заканчваецца на пазытыўнай і абнадзейлівай ноце. Двайны рух крытыкі і энтузіязму напоўніцу праяўляецца ў апошнім слове тэксту — “б у д з е”. Нягледзячы на тое, што вылучэнне тэкста дае зразумець, што гэтага тэатра яшчэ не існуе, бо дзеяслоў стаіць у будучым часе, ён паказвае перакананне і жаданне, што ён абавязкова мае існаваць.

Артыкул “Пра беларускую літаратуру” Выгоцкі пачынае з цытавання аповесці Караленкі “Сяляпы музыка”. У гэтай гісторыі хлопчык са слабым зрокам бярэ ўрокі клясычнага піяніна, але захапляецца гучаннем простае ўкраінскае дудкі. Народны інструмент увасабляе повязь зь зямлёй і народамі, зварот да пачуццяў і жыцця. Выгоцкі абірае гэтую мэтафару для разважання пра стан беларускае літаратуры, якая ў параўнанні з іншымі літаратурамі “бедная, як дудка перад венскім раялем” (Выготский, 1923в).

У гэтым артыкуле Выгоцкі будзе калектыўна-ананімны партрэт, прыводзячы ўрыўкі зь беларускае паэзіі без указання аўтарства і даты згаданых твораў. Падыход, які разглядае ўсю гэтую літаратуру як народную традыцыю, творчасць, што зыходзіць ад калектыўнага духу, а не ад асобных творцаў. Гэты аўтарскі жэст наўмысны: “Гэтымі бегкімі заўвагамі, вядома, ні ў малой ступені не вычэрпваецца беларуская паэзія. Я не назваў ніводнага дарагога для гэтае літаратуры імені. Я наўмысна спрасьціў справу. Але сутнасьць, мне падаецца, азначана пэўна” (Выготский, 1923в).

Цытаты з твораў Выгоцкі прыводзіць па-беларуску, яны недакладныя, з чаго мы можам меркаваць, што аўтар цытаваў вершы па памяці (а таксама што рэсурсы расейскамоўнае газэты ў перадачы беларускіх тэкстаў мелі пэўныя абмежаванні, тым больш, што ў перавыданні 1994 года памылкі ў беларускіх цытатах памножыліся). Гэта таксама можа быць прыкметай аўтэнтычнасці і спантаннасці вуснай традыцыі ў перадачы і інтэрпрэтацыі беларускае культуры яе дзеячамі.

У нашым перакладзе на беларускую мову мы выправілі недакладнасці ў цытатах, а таксама палічылі неабходным ідэнтыфікаваць працытаваныя творы і пазначыць іх аўтарства. Першым Выгоцкі цытуе зборнік Францішка Багушэвіча (1840–1900) “Дудка беларуская” (“Dudka białaruskaja”, 1891), прадмова да якога стала маніфэстам беларускага нацыянальнага адраджэння і дала моцны штуршок развіццю беларускае культуры: “Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб ня ўмёрлі!” (Багушэвіч, 1991). Іншы папулярны музычны інструмент — “Скрыпка беларуская” (“Skrypka białaruskaja”, 1906) — даў назву зборніку вершаў Алаізы Пашкевіч (1876–1916), адзінай працытаванай у гэтым артыкуле жанчыны, больш вядомай пад псеўданімам Цётка, але якая выдала гэтую кнігу пад мужчынскім псеўданімам

Гаўрыла з Полацка: “Песьняй сэрца рваць на часьці; / Крэпкі толькі былі б струны...” (Ciotka, 1918, с. 1).

Падаючы апісаньні прыроды, Выгоцкі цытуе верш Янкі Купалы (1882–1942) “Зь песень аб сваёй старонцы” (1905–1907): “Невясёлая старонка / Наша Беларусь” (Купала, 1995, с. 192); а таксама прыводзіць заключную частку верша “Палескія вобразы” (1909) Якуба Коласа (1882–1942): “Вербы, груша-сіраціна, / Нізкарослы цёмны гай... / Гэта ты, балот краіна! / Гэта ты, палескі край!” (Колас, 1952, с. 203). Якуб Колас згадваецца ў артыкуле двойчы. Другі раз гэта фрагмэнт ягонага верша “На ростанях” з кнігі “Песьні-жалыбы” (1910).

Пралетарскую паэзію Выгоцкі ілюструе фрагмэнтам паэмы “Песьні гарбара” Цішкі Гартнага — пэўданім Зьмітра Жылуновіча (1887–1937), пісьменьніка, паэта, перакладніка, сябра Акадэміі навук БССР (1928), стваральніка Маніфэсту аб стварэньні Беларускае Савецкае Сацыялістычнае Рэспублікі (1919) і кіраўніка яе Часовага ўрада. Зьміцер Жылуновіч стаў адной з ахвяраў сталінскіх рэпрэсій, расстраляных у страшную ноч з 29 на 30 кастрычніка 1937 года ў ліку 132 беларускіх інтэлігентаў. У вершы 1912 году, які цытуе Выгоцкі, Цішка Гартны ўслаўляе цяжкую працу гарбара.

Згадваючы “песьні барацьбы, заклікі да сілы й моцы, бадзёрыя песьні, што абнадзейваюць” (Выготский, 1923в), Выгоцкі цытуе фрагмэнт тэксту так званае беларускае Марсэльезы (з мэлёдыяй, аднак, адрознай ад Марсэльезы французскае), тэкст да якой напісаны ў 1904 г. Аляксандрам Мікульчыкам (1882 — пасля 1918). Пра біяграфію паэта ёсьць няшмат звестак, гэты гімн — адзіны ягоны шырока вядомы твор. У 1920-х – 1930-х гадах у Заходняй Беларусі гэта песьня зьяўлялася гімнам Беларускае сялянска-работніцкае грамады (Хурсік, 2012, с. 171), аднак доўгі час ейнае аўтарства было невядомым, пакуль яго не ўстанавіў дасьледчык Аляксей Каўка (2007).

Завяршаючы калектыўны партрэт беларускае літаратуры, Выгоцкі згадвае верш “Слуцкія ткачыхі” — “вельмі сымбалічны верш, пераклад якога друкуецца ў гэтым самым нумары” (Выготский, 1994, с. 11). Безумоўна, і сёньняшні чытач пазнае, што гэта верш Максіма Багдановіча (1891–1917), напісаны ім у 1912 годзе. Гіта Выгодзкая (Выгодская, 1994, с. 11) адзначае, што ў тым самым нумары “Полесской правды” верш надрукаваны ў перакладзе на расейскую мову, зробленым Давідам Ісаакавічам Выгодзім (1893–1943), стрыечным братам Льва. Давід Выгодзім перакладаў вершы й прозу з трыццаці сучасных і старажытных моваў на расейскую, у тым ліку знаёміў расейскамоўнага чытача з творамі з Лацінскай Амэрыкі, а таксама перакладаў з расейскае й грузінскае моваў на гішпанскую. У 1938 г. Давід Выгодзім быў арыштаваны па “справе перакладнікаў” і загінуў у лягеры ў Карагандзе ў 1943 г.

Завяршае артыкул Выгоцкі вяртаньнем да мэтафары з твору Караленкі, у якім піяніна перамагае дудку. Аднак, каб перамагчы, піяніна скарысталася паэзіяй дудкі, узняўшы яе да ўзроўню складанае фартэп'яннае музыкі.

Каляж Выгоцкага зь непазначаных фрагмэнтаў беларускае паэзіі стварае пэрспэктыву адзінае культурнае спадчыны, унікальнасьць якое трэба адзначаць і разьвіваць далей. Ягоны асноўны клопат і, можна сказаць, палітычнае паведамленьне ў тым, што беларуская літаратура павінна ўздымацца на большыя вышыні, не губляючы мясцовага водару: “не згубіць водару роднага васілька й авалодаць складанай музыкай сучаснае паэзіі — у яе тэмах і ў яе струнах” (Выготский, 1923в).

Справа беларускага адраджэньня, якую з энтузіязмам падтрымлівае Выгоцкі ў сваіх тэкстах ужо больш як строгадовай даўніны, ня страціла сваёй актуальнасьці да сёньня. Беларускі тэатар (БДТ-1), які разглядаецца ў яго крытычных тэкстах, зьмяніў назву на Купалаўскі, і на сваё стагодзьдзе, у 2020 годзе, стаў цэнтрам супраціву дыктатарскаму рэжыму й ахвярай рэпрэсій. Беларускія тэатральныя й літаратурныя дзеячы сёньня зноў зазнаюць пераслед, беларускія кнігі забараняюцца злавчынным рэжымам. Мы спадзяемся, што наш пераклад артыкулаў Выгоцкага, прысьвечаных беларускаму тэатру і літаратуры, паспрыяе пераемнасьці пакаленьняў і працягу справы беларускага адраджэньня.

Крыніцы

Ciotka (Aloiza z Paškiewiçou Kiejrysowaja). *Skrypka Bielaruskaja*. Wilnia: Wydawieństwo W. Łastoŭskaho, 1918.

Marková, Alena. *The Path to a Soviet Nation. The Policy of Belarusization*. Paderborn Brill Schöningh, 2022.

Marques, Priscila Nascimento. L.S. Vygotsky's Critique: Between Aesthetics, Publitsistika and Psychology. // *Kul'turno-istoricheskaya psikhologiya = Cultural-historical psychology*, 2019. Vol. 15, no. 4, p. 25-34.

Багушэвіч, Францішак. *Творы*. Мінск: Мастацкая літаратура, 1991.

Выгодская, Г. Л., Лифанова, Т. М. *Лев Семёнович Выготский: жизнь, деятельность, штрихи к портрету*. Смысл, 1996.

Выгодская, Г.Л. Примечания к публикации Л.С. Выготский “О белорусской литературе”. *Литературное обозрение*, № 7/8, 1994. с. 11–13.

Выготский, Л. С. Белорусский театр (К гастроям в Гомеле). // *Наш Понедельник*, 1923а. № 40, с. 4.

Выготский, Л. С. Гастроли белорусского театра. *Наш Понедельник*, 1923б. № 42, с. 3.

Выготский, Л. С. О белорусской литературе. *Полесская правда*, 1923в. № 1075, с. 3.

Выготский, Л.С. *Полное собрание сочинений*. Том 1. Москва: Лев, 2015.

Гартны, Цішка. *Збор твораў*. У 4 т. — Т. 1: Вершы, 1909–1935. — Мінск: Мастацкая літаратура, 1987.

Ігнатоўскі У.М. *Кароткі нарыс гісторыі Беларусі*. 5-е выданне. Мінск: “Беларусь”, 1992.

Караленка, Ёл. *Сьляпы музыка*. З расейскае мовы пералажыў Краўцоў Макар. Вільня: Віленскае выдавецтва Б. Клецкіна, 1928.

Каўка, А. Беларуская марсельеза: тэкст і яго аўтар Аляксандр Мікульчык на фоне эпохі. // *Роднае слова : Штомесячны навуковы і метадычны часопіс*. № 9, 2007. — с. 81–83.

Колас, Якуб. *Збор твораў*: у 20 т. Т. 1. Мінск, 1952.

Купала Янка. *Поўны збор твораў*. У 9 т. — Т.1 Вершы, пераклады 1904-1907. Мінск: Мастацкая літаратура, 1995.

Хурсік, В. *Беларускія песні і гімны*. Мінск, 2012.

Беларускі тэатар

(Да гастрояў у Гомелі)

Адна з найцікавейшых з’яваў нацыянальнага адраджэння ў СССР і разам, адна з своеасаблівых і характэрных формаў сцэнічнага мастацтва — беларускі тэатар, гастролі якога пачаліся ў нас. Карані гэтага тэатра ляжаць у народным абрадзе і ў народных сьвятах. Пастаянная беларуская трупа, якая паклала пачатак тэатру ў сучасным сэнсе слова, склалася ў 1910 г. На вялікую дарогу сапраўднае тэатральнае творчасці тэатар выходзіць з моманту аб’яўлення трупы дзяржаўнай, пры уступленьні савецкай улады ў Менск. У 1922 годзе на чале справы становіцца

таленавіты рэжысэр Міровіч, які праводзіць карэнную перабудову тэатра. Паводле сьведчаньня аўтарытэтнай крытыкі, тэатар нельга было пазнаць празь некалькі месяцаў працы.

Х. Херсонскі, рэцэнзент маскоўскіх “Известий”, кажа пра “вясновыя” ўражаньні — жыцьцярэдаснасьць, нязжыты непасрэдны рамантызм, нейкую захапляльную, танцавальную музычнасьць, сонечнасьць — “пра абаяльнасьць народнае творчасьці”. Побач з прафэсійна-рамесніцкім тэатрам, які займае галоўнае месца ў правінцыі, беларускі тэатар выгадна адрозьніваецца ярка выяўленым ва ўсіх ягоных працах ідэйна-грамадзкім і мастацкім падыходам да сцэны. У складзе трупы шмат добрых і цікавых артыстычных талентаў. Частка маладых актораў вучыцца ў Маскве, пад кіраўніцтвам В. Смышляева, артыста мастацкага тэатра й рэжысэра пралеткульту. У пастаноўках тэатра разам з драмай пачэснае месца адводзіцца й танцам і сьпевам.

“Увогуле, — кажа крытык, — беларускі тэатар на цікавым шляху развіцьця й можа вырасьці ў вельмі каштоўнае, цалкам арыгінальнае й творчае культурнае дасягненьне”.

У некалькіх словах трэба пазнаёміць з тымі п'есамі, якія ўвайшлі ў рэпэртуар гастроляў. “Машэка” — п'еса Міровіча — драматызаваная легенда пра заснаваньне Магілёва на фоне песняў і скокаў, якая дае карціну побыту беларускае вёскі сярэдніх вякоў.

“Жрэц Тарквіній” — п'еса Паліванава — пабудавана ў духу богаадмаўленьня, якое праводзіцца самім вярхоўным жрацом. Крытыка адзначае відовішчную частку пастаноўкі, выдатна й выразна зробленую ў спэтаклі. “На Купальле” — п'еса Кудзелькі, у якой падкупляе “яе лірыка й музычная й пеўчая мэлядычнасьць, запазычаная з народнага эпасу”. П'еса адлюстроўвае нацыянальныя настроі беларускага адраджэньня.

Гастролі Беларускага тэатра

Гастролі Беларускага тэатра прайшлі не асабліва заўважна для шырокае публікі й не зрабіліся тэатральнай падзеяй сэзону. Сапраўды, тэатар гэты не багаты й не яскравы; яго мастацтва сыціплае, як яго імя. Але нешта сьвежае, добрае й прыкметнае было ўсё ж у гэтых сыціпных спэтаклях, міма чаго нельга прайсьці.

Перш за ўсё — гэта сама мова, культура мовы, сьвядомая творчасць і стварэньне на нашых вачах беларускае літаратурнае мовы. Для жыхара нашага краю гэта нейкае сьвята мовы, вуха абмываецца гэтым мэлядычным маўленьнем. Усе асаблівасьці мясцовае (галоўным чынам, сялянскае) гаворкі, якія гараджанамі прымаюцца як памылкі й няправільнасьці (“гаворыць няправільна, як мужык”), усе гэтыя “жыцьцё”

і “рэчкі”, успрыманыя ў вялікарасейскім маўленьні як моўныя выродлівасьці, вычварэнствы і скажэньні, — у сыстэме дасканаласі іншае моўнае фанэтыкі раптам пачынаюць гучаць мэлядычна-стройна й усьведамляцца як поўныя сэнсу гукавыя ўзоры новага й цудоўнага маўленьня.

Артысты прамаўляюць беларускае слова штораз з асаблівым піетэтам, з унутраным лірызмам, нібы абрад здзяйсняюць. Вось гэтае пачуцьцё мовы, законаў яе гучаньня — першы заклад будучыні: была б мова, а тэатр прыкладзецца.

У прыватнасьці, для сялянскага насельніцтва нашых мясцовасьцяў асьветніцкія магчымасьці гэтага тэатру велізарныя. Гэта адзіная літаратурная мова, зразумелая цалкам нашаму сялянству. Астроўскага й Пушкіна ім трэба перакладаць, каб зрабіць цалкам зразумелымі. Беларуская літаратурная мова — гэта ключ для іх да ўсяе сусьветнае й расейскае літаратуры.

Сам па сабе тэатар толькі фармуецца й яшчэ толькі зьбіраецца стаць сапраўдным тэатрам. Я бачыў усё пастаноўкі, акрамя “Жраца Тарквінія”, і ніводнага разу ня бачыў сцэнічнае драмы, тэатру.

То гэта былі жывыя карціны, невыносна расьцягнутыя на пяць актаў, дзе дзейнічалі Капітал, Ідэя, Праца, (“Гімн працы”), абстрактныя, хадульныя алегорыі, бяскроўная дэкламацыя й пастава. На якой-небудзь плошчы, у дзень вялікага народнага сьвята ці мітыngu можна на прыхапкам пазьбіваных падмостках алегарычна адлюстравачь у тры хвіліны, як Праца адымае Ідэю ў Капітала. Але Ідэя з распушчанымі валасамі, здаецца, з бантам — у кожным разе — “прыгожанькая”, але Праца, якая пазуе з бутафорскімі ланцугамі — ня драма й не тэатар яшчэ. Гэта сцэнічны плякат, калі б ён ня быў шматслоўнейшым за сцянную карціну. То гэта былі пераважна этнаграфічныя, песенна-касьцюмныя, наіўна зробленыя інсцэноўкі народнага хору, карагодных скокаў, абрадаў і гульняў. Іншы раз гэта было начыньнем побытавае гумарыстычнае сцэнкі ці вадэвіля (“Вечар камэдыі й сатыры”), іншы раз мэлядраматычнае легенды (“Машэка”), а іншы — казачнае апэрэты (“На Купальле”), — але штораз гэта было дамінантным элементам спектакля. Бульба на алеі, бульба на сале, бульба пад цыбуляй, бульба пад хрэнам — у рэшце рэшт, тая ж бульба!

Праўда, гэта ядро ўсіх спэтакляў, “этнаграфічны канцэрт у касцюмах” пастаўлены заўсёды з густам і культурна. Але й у ім ёсьць штосьці наіўна-рамантычнае: гэтыя “прыгожанькія пэйзанкі” ў сьвежаадпрасаваных белых кашульках, што танцавальна памахваюць граблямі — у іх ёсьць штосьці фальшывае. Гэты наіўны адбітак наіўнае прыгожасьці, гэтыя русалкі, што памахваюць рукамі, гэтыя фарсістыя касцюмы, гэтая падхарошаная, падцукраваная этнаграфія аддае дзіцячым спэтаклем.

Што да іншых элементаў спектакляў, то захапленне бліскаўкамі й карцінкамі, фэрычнай, таннай прыбранасцю прасякае й іх — ад дэкарацый да тону маўлення. Гра — пры ўсёе добрае прастае яе прыёмаў — моцна спырнутая ружаваю вадзіцаю. Вось нават сярэднявечны прыгнёт пана ў беларускай вёсцы прадстаўлены з боку скокаў і гульняў: мужыку ў абозе што дзеецца — бяжыць ды грэецца, — гэтае ідылічнае ўяўленне пра вясёлага або опэрна-пакутнага мужыка падзяляе й гэты тэатар. І адсюль яго сылепата на ўсе суровыя, моцныя й ярскравыя колеры жыцця — яго вока бачыць толькі святла-ружовае.

Але я наўмысна пішу пра тэатар, а не пра актораў. Сярод іх ёсць і дасведчаныя й таленавітыя, ёсць і моладзь, што прыходзіць упершыню на сцэну. Тыя й іншыя аб’яднаныя моцным памкненнем да стварэння беларускага тэатра, які, вядома ж, будзе.

Пра беларускую літаратуру

У Караленкі ў ягонай гісторыі пра сыяпога музыку ёсць павучальны аповед пра незвычайнае спаборніцтва венскага піяніна й простае драўлянае украінскае дудкі. Задуменна-сумныя напевы цудоўнае дудкі ўразілі душу сыяпога хлопчыка. Маці ягоная, зайздруючы душу сына да мужыка дудара, выпісала піяніна. Але “венскаму інструменту аказалася не па сілах барацьба з кавалкам украінскае вярбы. Праўда, ў венскага піаніно былі магутныя асяродкі: дарагое дзерава, найлепшыя струны, шыкарная работа венскага майстра, багацьце абшырнага рэгістру. За тое і ў украінскае дудкі знайшліся саюзнікі, бо яна была ў сябе дома, сярод свойскае украінскае прыроды. ...яе лашчыла ўкраінскае сонца, якое грэла й яго, і той самы абдаваў яе вецер. Яго вучыла нескладаных напеваў гэта прырода, шум яе лесу, ціхі шэпт сыяповае травы, задумлівая, родная, старадаўняя песня, якую ён чуў яшчэ над сваёю дзіцячаю калыскаю”. І літасцівая пані, хоць ейныя пальцы былі хутчэйшымі й гнутчэйшымі, мэлёдыя, якую яна грала, была складанейшай і багацейшай, мусіла прызнаць, што яе перамог просты конюх зь ягонаю “дурною сьвісьцёлкаю”. Яна запэўнілася скора, што ў дудцы ёсць сапраўдная паэзія. “Але, — думала яна паціху, пераможаная і заваёваная ў сваю чаргу, — тут ёсць нейкае зусім асаблівае, праўдзівае пачуццё... чароўная паэзія, якое ня вывучыш па нотах”.

Гэтая гісторыя прыходзіць мне на розум шторааз, як я думаю пра беларускую літаратуру, і лепш і інакш я ня ўмею патлумачыць яе значэнне й сэнс, як нагадаўшы пра гэтую дудку й менавіта гэтымі словамі: “Тут ёсць нейкае зусім асаблівае, праўдзівае пачуццё... чароўная паэзія, якое ня вывучыш па нотах”. Што беларуская літаратура ў цяперашнім выглядзе яе бедная, як дудка перад венскім раялем, у параўнаньні зь літаратурай Пушкіна або Міцкевіча, Шылера або Мальера, — гэта ведаюць за ўсіх лепш і самі беларускія паэты. Доўгі прыгнёт стагодзьдзямі ціснуў і

ціснуў Беларусь. У расейскую літаратуру беларус увайшоў такім, якім яго замалёваў Някрасаў.

Воласам рус

Бачыш, спакутаваны ліхаманкаю,

Хворы, высокі стаіць беларус:

Вусны бяскроўныя, навакі ўпалі,

Язвы на кволых руках,

Вечна ў вадзе на калена стаялі,

Ногі распухлі, каўтун у валасах.

Ямаю грудзі, на заступ старанна

Дзень ды за днём налягалі ўвесь век...

Дзе ж было такому мужыку стварыць нешта большае за дудку? І гэта ж гістарычныя запісы, а ня вершы кажуць пра правядзеньне дарог беларусамі: “беларускія сяляне так нешчаслівыя, што выклікалі спачуваньне нават расейскіх прыгонных”. Працоўны скот, які паны аддавалі падрадчыкам сотнямі й тысячамі галоў для правядзеньня дарог і каналаў — гэтыя мужыкі былі ледзь ня першымі сялянамі-пралетарамі ў Расеі.

Але пры ўсім тым Беларусь мае сваю літаратуру, што развівалася ненармальна, ідучы крывымі шляхамі. Новая літаратура Беларусі вядзе свой лік толькі з канца мінулага стагодзьдзя — гэта яшчэ маладая літаратура. Але ў ёй ёсьць сіла й упор, і музыка. І ўсё гэта ёй дадзена менавіта стагодзьдзямі прыгнёту.

Гэтая літаратура, як і мужыцкая дудка, трывалая й моцная перш за ўсё тым, што яна зробленая з той самай матэрыі, што і сам мужык. Яна яшчэ не адзьдзялілася канчаткова ад народнае паэзіі і, як плод ва ўлоньні маці, яна яшчэ сілкуецца тымі ж сокамі, што й прастанародная песня. Гэта робіць яе прымітыўнай, яе матывы не вытанчаныя й элегантныя, яе зьмест ня пышны й не багаты, агульначалавечыя думы ў іншых літаратурах прадуманыя глыбей і ярчэй. Але ў хоры чалавечых галасоў яна мае свой, незаменны голас, прастанародны й моцны. Нездарма адзін з зборнікаў вершаў так і завецца: **Дудка беларуская**.

Гэтая літаратура найперш уся нацыянальная. Яна нарадзілася пад прыгнётам — і ў ёй развілася ўпартае супрацьдзеянне ў адказ. Усе паэты перш за ўсё й галоўным чынам песьняры сваёй радзімы, свайго ўбогага ў прыгажосці краю. І гэтая бедная прырода пералескаў і верасу, бедная на фарбы й гукі, наладжвае дудку заўсёды на сумны лад.

Вербы, груша-сіраціна,

Нізкарослы цёмны гай...

Гэта ты, балот краіна!

Гэта ты, палескі край!

Таму іх паэзія — перш за ўсё лірыка прыроды, беларускі пейзаж.

Але гэтыя нацыянальныя матывы, так цесна сплеченыя з пейзажам, адзначаныя асаблівым і не зусім звычайным характарам. Яны ўсе неадзздзельныя ад сацыяльных і палітычных матываў. Беларускі нацыяналізм паводле гістарычных умоваў — гэта паэзія сацыяльных нізоў, прыгнечаных клясаў, мужыцкае горкае беднаты. Таму, кажучы пра свой край, беларускія паэты гэтымі словамі кажуць ня толькі пра радзімыя асакі, ня толькі пра нацыянальнае адраджэнне свайго народа й барацьбу за незалежнасць і шчасце, але **тымі ж словамі** яны кажуць пра вызваленне сацыяльнае, пра перабудову ня толькі маленькага сьвету балотаў, але й самых асноў чалавечага, чорнага, шматвекавага гора. І нядзіўна, што ў гэтае паэзіі гучаць галасы — пакуль простыя, але ўжо чутныя — пралетарскае паэзіі.

Я рабочы-гарбар,

Рыцар працы цяжкой,

Я з жалезнай душой,

З сэрцам палкім, як жар.

Не хачу, не прывык

Склаўшы рукі хадзіць:

Я гарбар-працаўнік,

Я жыву — каб рабіць.

І гэтыя траістыя матывы — народнага абуджэння, прыроды й сацыяльнага гневу — трэба сказаць, распрацаваныя збольшага ў духу сумнае, панылае элегіі. І нядзіўна:

Невясёлая старонка

Наша Беларусь.

Усе тры крыніцы, зь якіх піла паэзія, не маглі нападць яе віном весялосьці, але дап'яна нападлі яе віном смутку.

Ці-ж я сэрцэм не балею?

Ці-ж мне смутак лёгка даўся?!

Я сьпеваю, як умею, —

Я пра радасць пець ня здаўся.

Але паэты даўно ведалі, што гэты смутак не безвыходны, не непераможны. Яны ведалі, што

Песьняй сэрца рваць на часьці;

Крэпкі толькі былі б струны.

І яны пачынаюць сьпяваць песьні барацьбы, заклікі да сілы й моцы, бадзёрыя песьні, што абнадзейваюць.

Мы дружна паўстанем з касамі, сярамі,

Прагонім зь зямлі палачоў!

Няхай нас сустрэнуць палямі, лугамі

Грамады працоўных людзёў.”

Гэтымі бегкімі заўвагамі, вядома, ні ў малой ступені не вычэрпваецца беларуская паэзія. Я не назваў ніводнага дарагога для гэтае літаратуры імені. Я наўмысна спрасьціў справу. Але сутнасьць, мне падаецца, азначана пэўна.

Ёсць у аднаго з паэтаў вельмі сымбалічны верш, пераклад якога друкуецца ў гэтым самым нумары. Гэта “Слуцкія ткачыхі”. Прыгонныя ткачыхі ў панскім доме пасаджаныя ткаць пэрсідзкія ўзоры, але забываючыся тчэ рука замест пэрсідзкага ўзору, радзімы вобраз васілька. Вось гэта ж здараецца і з усімі паэтамі: кожны ўзор яны зьвядуць у рэшце рэшт на родны вобраз васілька. І менавіта гэтым васільком, гэтаю несьвядомаю сувязьню з роднай зямлёй, зь яе сэрцам, моцная й дарагая гэтая беларуская дудка.

Але ў гісторыі Караленкі перамагло ўсё ж піяніна. Піяніна перамагло, у рэшце рэшт, дудку. Як? Яно само — ці дакладней — пані, што грала на ім, пераняла ў дудкі ейную сардэчнасьць, ейнае гэтае асаблівае, ейную паэзію, і гэтае ж самае загучала магутна й моцна, і трапятліва на інструмэнце венскага майстра. І беларускай літаратуры прыйшла свая пара пераносіць напевы дудкі на раяль. Пры гэтым яе найгалоўнейшым клопатам мусіць быць: не згубіць водару радзімага васілька й авалодаць складанай музыкай сучаснае паэзіі — у яе тэмах і ў яе струнах.

Л.В.

Пра аўтарак:

Вольга Ермалаева Франко. Прадстаўніца Народнае амбасады Беларусі ў Бразыліі й актывістка беларускае дыяспары ў Бразыліі, дзе жыве з 2011 году й арганізоўвае беларускія культурніцкія імпрэзы. Прайшла курс журналістыкі ў Беларускам калегіюме (2005–2007), у гэты ж час навучалася на факультэце журналістыкі БДУ, адкуль была выключана за супрацу зь незалежнымі выданьнямі. Скончыла бакаляўрскую праграму “Культурная спадчына й турызм” у Эўрапейскім гуманітарным унівэрсытэце (2012) і магістарскую праграму архітэктурнага факультэта Фэдэральнага ўнівэрсытэта Баіі (UFBA, г. Саўвадор, штат Баія, Бразылія, 2024). Выкладае беларускую, партугальскую, расейскую й ангельскую мовы як замежныя. Перакладае на партугальскую мову беларускую паэзію й прозу.

Прысіла Насіменту Маркес. Выкладчыца курса расейскае мовы Фэдэральнага ўнівэрсытэта Рыё-дэ-Жанэйру (UFRJ), Бразылія. Праходзіла доктарскую стажыроўку на факультэце філязофіі, літаратуры й гуманітарных навук Унівэрсытэта Сан-Паўлу (FFLCH-USP) з дасьледаваньнем пачатковае працы Л.С. Выгоцкага. Скончыла бакаляўрыят па псыхалёгіі Прэсьбітэрыянскага ўнівэрсытэта Макензі (2006), мае магістарскую й доктарскую ступені ў галіне расейскае літаратуры й культуры факультэта філязофіі, літаратуры й гуманітарных навук Унівэрсытэта Сан-Паўлу. Вядзе дасьледаваньні ў галіне расейскае літаратуры й

культуры з акцэнтам на “Псыхалёгію мастацтва” Выгоцкага й пераклады расейскае літаратуры.

About the authors:

Volha Yermalayeva Franco. Representative of the People's Embassy of Belarus in Brazil and an activist of the Belarusian diaspora in Brazil, where she has been living since 2011, organizing Belarusian cultural events. She completed a journalism course at the Belarusian Collegium (2005–2007), at the same time she studied at the Faculty of Journalism in the Belarusian State University, from which she was expelled for cooperation with independent media. Graduated from the bachelor's program Cultural Heritage and Tourism at the European Humanities University (2012) and Master of Architecture and Urbanism in the Federal University of Bahia (UFBA, Salvador, State of Bahia, Brazil, 2024). She teaches Belarusian, Portuguese, Russian and English as foreign languages and translates Belarusian poetry and prose into Portuguese.

Priscila Nascimento Marques. Professor of Russian at the Faculty of Letters, Federal University of Rio de Janeiro (UFRJ). She completed a postdoctoral internship at the Faculty of Philosophy, Letters and Human Sciences of the University of São Paulo (FFLCH-USP), researching the early work of L. S. Vygotski. She holds a bachelor's degree in psychology from the Mackenzie Presbyterian University (2006), Master's and Doctor's degree in Russian Literature and Culture from the Faculty of Philosophy, Letters and Human Sciences of the University of São Paulo. She has carried out research in Russian Literature and Culture, with an emphasis on Vygotsky's Psychology of Art and translations of Russian literature.

Об авторках:

Вольга Ермалаева Франко. Представительница Народного посольства Беларуси в Бразилии и активистка белорусской диаспоры в Бразилии, где живет с 2011 года и занимается организацией белорусских культурных мероприятий. Окончила курс журналистики в Белорусском коллегіуме (2005–2007), одновременно училась на факультете журналистики БГУ, откуда была отчислена за сотрудничество с независимыми изданиями. Окончила бакалаврскую программу «Культурное наследие и туризм» Европейского гуманитарного университета (2012) и магистратуру архитектурного факультета Федерального университета Баии (UFBA, г. Салвадор, штат Баия, Бразилия, 2024). Преподаёт белорусский, португальский, русский и английский как иностранные языки. Переводит белорусскую поэзию и прозу на португальский язык.

Присила Насименту Маркес. Преподавательница курса русского языка Федерального университета Рио-де-Жанейро (UFRJ), Бразилия. Завершила докторскую стажировку на факультете философии, литературы и гуманитарных наук Университета Сан-Паулу (FFLCH-USP), исследуя первоначальные работы Л.С. Выготского. Окончила бакалавриат психологии Пресвитерианского университета Маккензи (2006 г.), имеет магистерскую и докторскую степени в области философии по русской литературе и культуре факультета философии, литературы и гуманитарных наук Университета Сан-Паулу. Проводит исследования в области русской литературы и культуры с упором на «Психологию искусства» Выготского и переводы русской литературы.

Volha Yermalayeva Franco, Priscila Nascimento Marques:

Belarusian Theater, Literature, and Language in the Reviews of Leŭ Vyhocki (Lev Vygotsky)

(webzine “Kultura.Natsyja”, issue 34, November 2024, 166-182, www.sakavik.net)

Volha Yermalayeva Franco – Federal University of Bahia (UFBA), Brazil

Priscila Nascimento Marques – Federal University of Rio de Janeiro (UFRJ), Brazil

Abstract. In this publication, we present our translations from Russian into Belarusian and our commentary on three articles by Leŭ Vyhocki on Belarusian culture written in 1923 in Homiel: “Belarusian Theater (before the tour in Homiel)”, “Tours of the Belarusian Theater” and “On Belarusian Literature”. In these texts, Vyhocki examines the tours of the Belarusian theater and the state of Belarusian literature as important elements of the national revival and cultural policy of the Soviet Union in the context of Belarusization. The first text focuses on the tours of the Belarusian theater in Homiel as a significant cultural event and emphasizes the role of the theater in the formation of national self-consciousness. The second article provides a critical assessment of the productions, noting their simplicity and folklore character, but at the same time emphasizing their potential for further development. In the third text, Vyhocki analyzes the state of Belarusian literature through the metaphor of “a pipe and a piano”, emphasizing its connection with folk art and the need to preserve local color in the development of literary tradition. These articles by Vyhocki are distinguished not only by their critical approach, but also by their constructive enthusiasm aimed at supporting the Belarusian language and culture. A brief analysis of the presented articles emphasizes their relevance in the context of the modern struggle for the preservation of Belarusian identity and cultural heritage.

Keywords: Belarusian Theatre; Belarusian Literature; Translation.

Вольга Ермалаева Франко, Присила Насименту Маркес:

Беларусский театр, литература и язык в рецензиях Льва Выготского

(вэб-журнал «Культура. Нация», № 34, ноябрь 2024, 166-182, www.sakavik.net)

Вольга Ермалаева Франко – Федеральный университет Баии (UFBA), Бразилия

Присила Насименту Маркес – Федеральный университет Рио-де-Жанейро (UFRJ), Бразилия

Аннотация. В этой публикации мы представляем наши переводы с русского на белорусский язык и наш комментарий к трем статьям Льва Выготского, посвященным белорусской культуре, написанным в 1923 году в Гомеле: «Белорусский театр (К гастролям в Гомеле)», «Гастроли белорусского театра». и «О белорусской литературе». В этих текстах Выготский рассматривает гастроли белорусского театра и состояние белорусской литературы как важные элементы национального возрождения и культурной политики Советского Союза в условиях белорусизации. В первом тексте гастроли белорусского театра в Гомеле выделяются как значимое культурное событие и подчеркивается роль театра в формировании национального самосознания. Во второй статье дается критическая оценка постановок, отмечая их простоту и фольклорный характер, но в то же время подчеркивая их потенциал для дальнейшего развития. В третьем тексте Выготский анализирует состояние белорусской литературы через метафору «дудки и фортепиано», подчеркивая ее связь с народным творчеством и необходимость сохранения местного колорита в развитии литературной традиции. Эти статьи Выготского отличаются не только критическим подходом, но и конструктивным энтузиазмом, направленным на поддержку белорусского языка и культуры. Краткий анализ представленных статей подчеркивает их актуальность в контексте современной борьбы за сохранение белорусской идентичности и культурного наследия. **Ключевые слова.** Беларусский театр. Беларусская литература. Перевод.

Краязнаўства

Лявон Карповіч: Беларускі самсябеvyдат, аўтарскія паштовыя рэчы і імянныя маркі

Анатацыя. Гэты артыкул-спроба апісаць праяву паштовага самвыдату ў Рэспубліцы Беларусь. Самвыдат паўстаў у Савецкім Саюзе ў 1950 – х гадах і быў адначасова мэханізмам і інстытутам вырабу і распаўсюджвання недазволенах рукапісных і друкаваных матэрыялаў. Самвыдат у тыя гады – гэта частка гісторыі іншадумства. Для вывучэння самвыдату створана асацыяцыя і існуюць суполкі ў розных краінах. Але не ўдалося знайсці ніякіх даследаванняў і проста звестак пра паштовы самвыдат-самаробныя канвэрты, налепкі, картмаксімумы... Тэма артыкулу абрана не толькі па прычыне адсутнасці такіх даследаванняў, але і па прычыне, што паштовыя выданні падобныя электроннаму чыпу: гэты маленькі папяровы прастакутнік здольны несьці ў сабе велізарную інфармацыю. Трэба толькі ўмець гэтую інфармацыю прачытаць і зразумець...

*Учынак без ведання не толькі пазбаўлены мэты, але можа быць небяспечным.
З іншага боку, веданьне без учынку бясплоднае.
(Павучаньні бацькоў, 3:17)*

Самвыдат паўстаў у Савецкім Саюзе ў 1950 – х гадах і быў адначасова мэханізмам і інстытутам вырабу і распаўсюджвання недазволенах рукапісных і друкаваных матэрыялаў. Самвыдат у тыя гады – гэта частка гісторыі іншадумства. Для вывучэння самвыдату створана асацыяцыя і існуюць суполкі ў розных краінах. Але мне не ўдалося знайсці ніякіх даследаванняў і проста звестак пра паштовы самвыдат-самаробныя канвэрты, налепкі, картмаксімумы... Хутчэй тут трэба казаць пра «самсябеvyдат» - гэта значыць самапублікацыя ўласнай працы філіятэлістаў. Узьнікненьне самсябеvyдату было спавадавана перш за ўсё адсутнасцю найбольш важных знакавых для нацыі вобразаў у філіятэліі і ўзьніклай магчымасьцю легальнага іх распаўсюду.

Першым прыкладам такога «самсябеvyдату», які мне падарыў Станіслаў Суднік, ёсьць канвэрт, высланы з Прыазерску (Джэзказганская вобл. Казахстан) у Менск, праштампаваны поштай Менску 30.12.91. На канвэрце разьмешчана эмблема Таварыства Беларускай Мовы і словы Францішка Багушэвіча «Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, – засьцерагае паэт, – каб не ўмёрлі!»

Першы вядомы канвэрт самсябеvyдату, адпраўлены ў 1991 годзе

Наступны самсябеvyдат з'явіўся падчас трэцяй у Беларусі Беларуска-Польскай філіатэлістычнай выставы ў Гудзевічах у 1998. На гэтых выставах упершыню з'явіліся экспазыцыі на Беларускай мове.

Капэрта самсябеvyдату са спэцгэзітэньнем філвыставы «Наша спадчына» (Гудзевічы 1998) і штэмпэлем паштовага аддзяленьня ў Гудзевічах. Ліцавы і адваротны бок. На полі капэарты назва першай філіатэлістычнай калекцыі на Беларускай мове і выява паштовай маркі з Гербам «Пагоня».

На самсябевыдатаўскіх капэртах пачалі выкарыстоўваць пусты адваротны бок капэрты для дадатковай тэкставай інфармацыі. На адваротным баку тэкст «Малітвы за Беларускаю мову» вучаніцы 9 клясы (1998) школы №168 Менску. Такія самаробныя капэрты Старшыня ТБМ Алёг Трусаў назваў «Моўныя канвэрты». У 1999 адпраўлены лісты з Оршы ў капэртах самсябевыдату, прысьвечаных Уладзіміру Караткевічу.

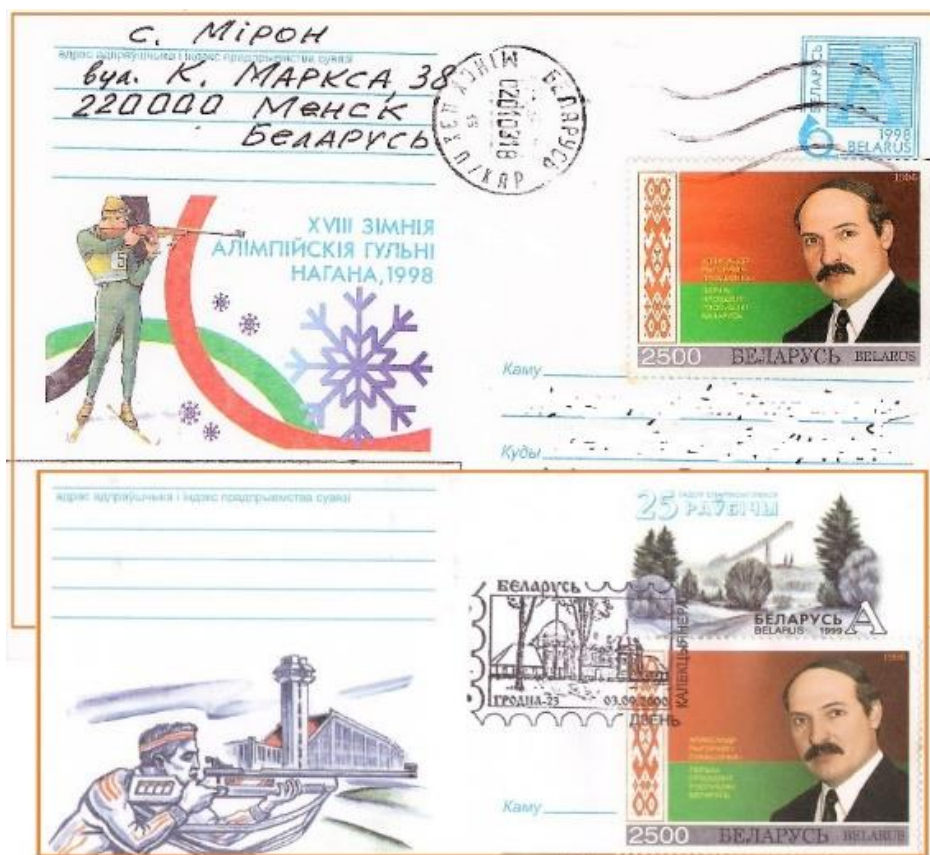

Капэрта самсябевыдату з Оршы, прысьвечаная Уладзіміру Караткевічу (1999)

Толькі 26.11.2015 аршанцам удалося дамагчыся афіцыйнага выдання капэрты, прысьвечанай Уладзіміру Караткевічу. Сайт Orsha.eu паведаміў:

“Звычайна капэрты ў гонар вялікіх асобаў выпускаюцца да адмысловых юбіляяў. Прычым, юбілейнымі важнымі датамі лічацца лічбы кратныя 25 і 10. Па просьбе аршанцаў Белпошта зрабіла выключэнне і выпусціла адмысловую капэрту на 85-годдзе пісьменніка. На ліцавым баку капэрты выяўлены калаж з фотаздымкам Уладзіміра Сямёнавіча аўтарства С. Панізніка і ілюстрацыяй аўтарства А. Кашкурэвіча да рамана "Каласы пад сярпом тваім". На зваротным баку кароткая інфармацыя пра вялікага аршанца”.

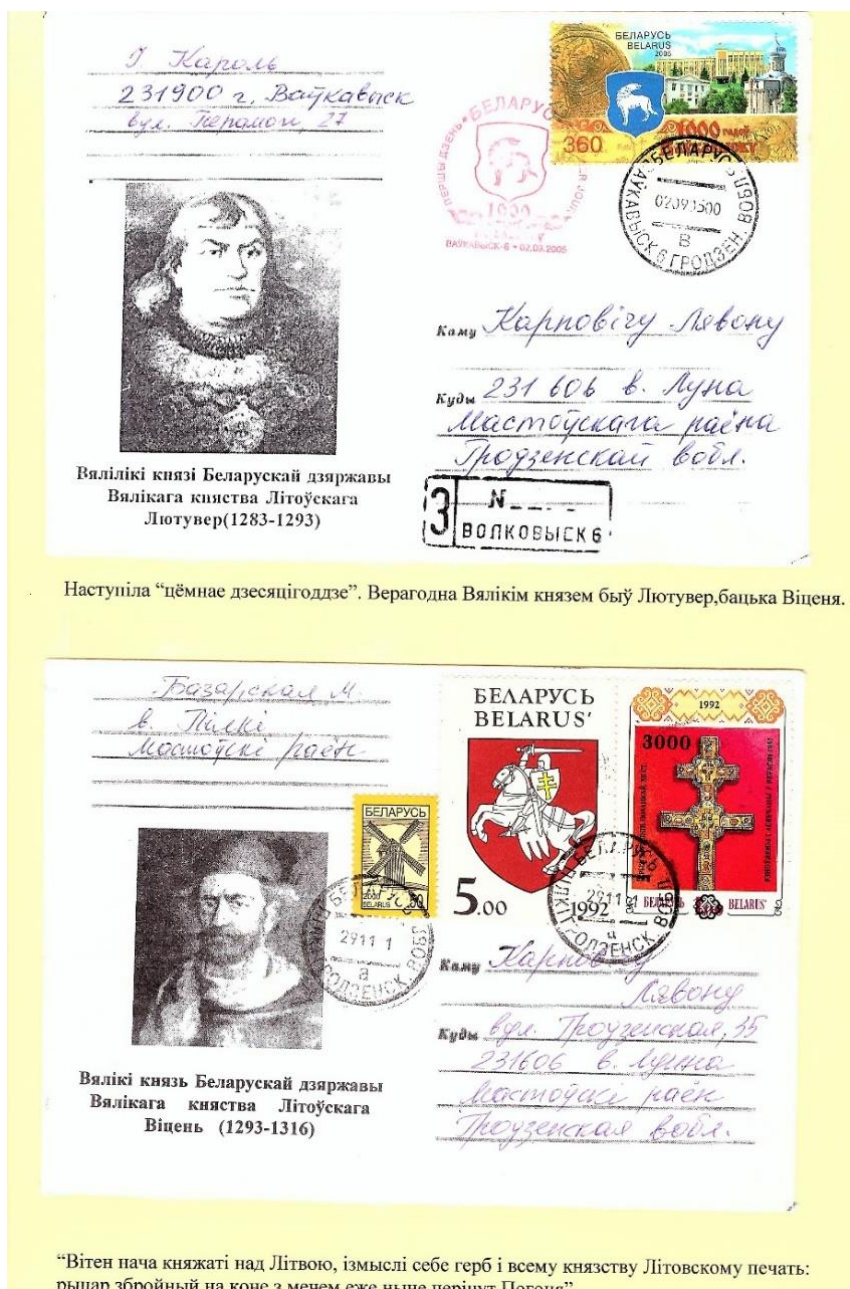
Выкарыстоўвалі філіялісты і афіцыйныя капэрты і маркі...

Капэарты, дасланыя праз пошту (2000 год)

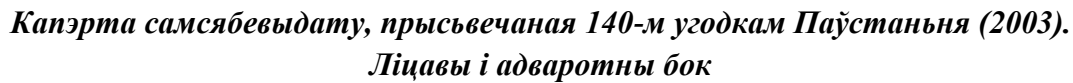
Як тут ня ўспомніць словы Паўла Севярынца: “Але аднойчы, за тэхналягічным і высакалобым кіраўніком-дэмакратам, гледзячы па тэлевізіі трансляцыю чарговага чэмпіянату, беларускі народ уздыхне з настальгіяй: “Вось жа, быў у нас калісь прэзыдэнт. Алімпіец!”)

Вельмі ўраджайнымі на капэарты самсябеvyдату былі 2001-2003 гады. У філятэлістычнай калекцыі «Гісторыя маёй краіны», якая экспанавалася на Нацыянальных і рэгіянальных Беларускіх філятэлістычных выставах па 2019 год, дэманстраваліся капэарты з выявамі Вялікіх Князёў Вялікага Княства Літоўскага, партрэты якіх адсутнічалі на паштовых выданнях.

**Картка з калекцыі «Гісторыя маёй краіны» з выявамі Вялікіх Князёў ВКЛ
Лютувера (1283-1293) і Віцень, заснавальніка Гербу «Пагоня», на капэртах,
прайшоўшых пошту ў 2003 і 2001 гадах**

На адваротным баку капэртаў знаходзіцца тэкст з інфармацыяй пра гэтых уладароў.
Вось такая капэрта з лістом прыйшла ад Настаўніка Алеся Белакоза з Гудзевіч:

Капэ́рты самсябевыда́ту, прысьвечаныя Ларысе Ге́ніюш (2003)

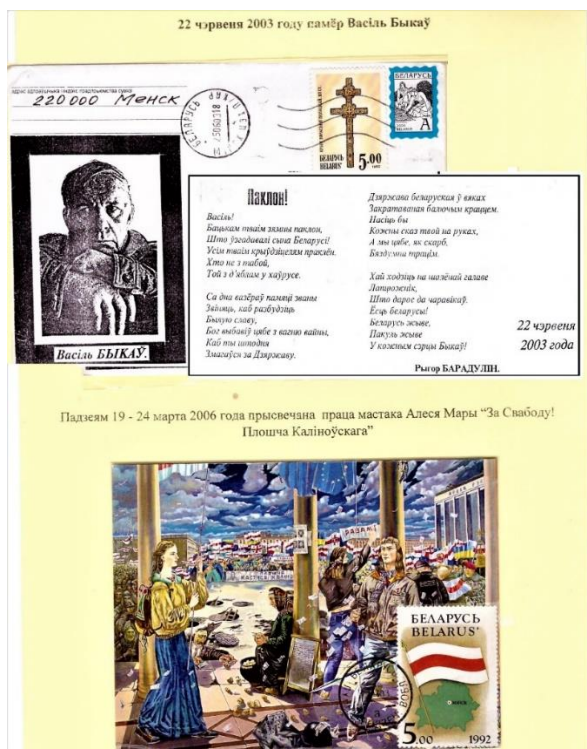
188

пачатку 1900-х, накірунак калекцыявання — максімафілія — калекцыяванне картмаксімумаў. Картмаксімум-гэта паштоўка з наклеенай на ліцавым баку паштовай маркай, пагашанай спецыяльным ці звычайным паштовым штэмпэлем. Паштоўка, марка і штэпэль на картмаксімуме абавязкова павінны быць аб’яднаныя адной тэмай і, чым больш дакладнае супадзенне гэтых складаючых тэматычна, тым больш адпавядае картмаксімум патрабаванням правіл максімафіліі. Пры няпоўным супадзенні картмаксімум набывае статус умоўнага.

Картка з калекцыі «Абняла мяне Беларусь» з выявамі картмаксімума «Сцяг БНР» і капэрты з выявай Ураду БНР з адпаведным тлумачальным тэкстам на адваротным баку капэрты

Картмаксімумы можна было ўключаць у як у філіялістычныя калекцыі так і ў калекцыі выключна картмаксімумаў для філіялістычнай выставы.

Картка з калекцыі «Абняла мяне Беларусь» з выявамі капэрты самсябеvyдату, адпраўленай з Менску ў дзень пахавання Васіля Быкава, і картмаксіму з выявай працы Алеся Марачкіна «За Свабоду! Плошча Каліноўскага»

Картмаксімум носіць умоўны характар, бо марка не супадае з малюнкам паштоўкі, але на паштоўцы і на марцы ёсць выява Бел-Чырвона-Белага Сыцягу. Пагашаны картмаксімум на Глаў паштамце Менску.

Таксама ўмоўнымі зьяўляюцца і наступныя картмаксімумы:

Картмаксімум, прысьвечаны 125-годзьдзю з Дня нараджэння Максіма Багдановіча, і картмаксімум з калажам зняцця Гербу «Пагоня» з фасаду Дома ўраду

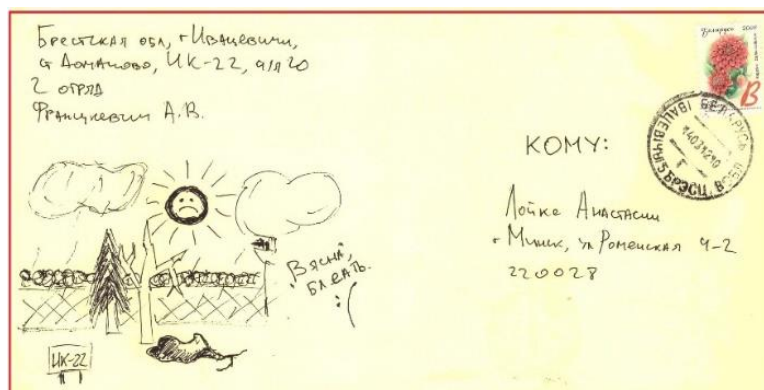
Дадаткова картмаксімумы яшчэ перасылалі па пошце і яны набывалі статус цэльнай рэчы. Картмаксімум, прысьвечаны Максіму Багдановічу амаль ідэальны, бо пагашаны спецыяльным штэмпэлем «125 гадоў з Дня нараджэння Максіма Багдановіча» і выявы амаль супадаюць.

Дадатковую каштоўнасьць набываў картмаксімум, калі на ім зьяўляўся аўтограф аўтара ці то паштоўкі, ці то маркі, ці, наогул, знакамітай асобы.

**Картмаксімум з віншавальнай паштоўкай на Дзень Волі 25 Сакавіка
з аўтографам Зянона Пазыняка**

Паштовак выдавалася многа, таму падобных аўтарскіх картмаксімомаў зьявілася шмат. Але не ўсе зь іх маглі быць уключаныя ў выставачную калекцыю з вядомых прычын. Адзін з апошніх прыкладаў самсябевыдатаўскай капэрты гэта ліст Аляксандра Франкевіча з калёніі №22 “Воўчыя норы”:

Аляксандар Франкевіч нарадзіўся 6 траўня 1990 году ў г. Наваполацку. Пасля сканчэння ліцэю працаваў праграмістам. 20 верасня Аляксандру Франкевічу прад’явілі абвінавачанне па ч. 2 арт. 339 КК РБ, што здымаў на віла напад на апорны пункт міліцыі ў Салігорску. 14 лютага яму прад’явілі новае абвінавачанне ў салігорскім нападзе і нападзе на прафсаюзы па ч. 3 арт. 218 і па ч. 2 арт. 339 КК РБ, а таксама ў акцыі пад Генштабам па ч. 2 арт. 339 КК РБ. 24 траўня 2011 году быў асуджаны Завольскім судом Менску на 3 гады пазбаўлення волі ў калоніі ўзмоцненага рэжыму. Адбыўаў прысуд у калёніі № 22 каля г. Івацэвічы “Воўчыя норы”. Вызвалены 3 верасня 2013 году.

Усё ж філятэлістычнае жыццё ў Рэспубліцы Беларусь адрадзілася. У 1990 годзе выйшаў першы нумар газеты “Беларускі калекцыянер” з заклікам аб стварэнні Беларускага таварыства калекцыянераў.

ЗВАРОТ
да калекцыянераў
Беларусі

[illegible]

За утвердження БССР на Белорусі у 20-я годы був сильний патримональний рух. Це вело до створення нових колекцій, як державних так і приватних. З'явився надзев, що росіє белорусы змогутъ стать гаспадарамі на своей землі.

Але не, знову почалося поглинання лепших синоу Беларусі, вынішчыве нашай културы, гінулі людзі, гінулі музеі. Бэспална з'явілася нацыянальнае каталіцкае Беларусі сярод якіх і крывя Эфрасіма Полацкага. Які сёння стаў выбарыя вайны каталіцкага і славянскага дзяржавы.

[illegible]

Поль щамчаснае пытанне аб утварэнні Беларускага таварыства калекцыянераў. Гэта таварыства пачынае будавацца ў сінх рэдах так калекцыянераў, якія сапрады не абмежаваны толькі Беларускім Адраджэннем. Праз таварыства можна будзе весты культурна-асветніцкую працу, як сярод насельніцтва так і сярод калекцыянераў Беларусі. Таварыства будзе даваць падтрымку, спрымаць пачаццёваму асамай развой тэатраў па калекцыянерным, дапамагаць у пошуку і абмежаваных матэрыялаў.

Мы заключим всех свободных коллекционеров и поддержим науку (до па-
рашино Белорусского товарищества коллекционеров) и повесим на себе 9 раз-
ных.

A. CHPOZIKIN,

А. СЯРОЖКІН,
І. ВАШКЕВІЧ,
У. ЦЯХОХІН,
Г. РАДАШКЕВІЧ,
А. САВІЦКІ

ДА 500 ГОДЦЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ

КБІПЕЙНАЯ ПАШТОЎКА

Маркі Слудкага паўстання

[illegible]

Паўстанцы для спалення патрыятызму выкарыстоўвалі старыя залатыя расейскія марак, але на іх рабілі надпіс «Кіеўскае Паўднёвае Рада Случаеца». Паліцыя пачала на марках рабіць кавіцкія. Тады ўрады, што на сённяшні дзень мае выніда пра маркі Случаеца паўстанцаў. Мае з аднагалосным прывілею дапамогу інфармацыя. А можа не пат у яго заважылі і і самі маркі, і хваілі іх паліцыя.

А. С.

A.C.

Нам
на зайздрасьць

У гэтым годзе ўпершыню надаралася преедаць Літву. Быў у Вілені і ў мястэчках нашых месцаў і мястэчкіх. Дз іхнага, асабліва, змята чытаў і чуў пра Літву і літоўцаў. Але, як кажуць, лепш адной раз убачыць, чым сямі разоў пачуць. Мноства, натуральна, пачыналася ў горах і мястэчках Літвы фора дала мне нам і па ўраўненні жыцця, культуры, вытворчасці, агульнай культуры. Але асабліва кіраваў у гэтым і сапраўднае любоў.

плеска, боражнине стајало на да
у своје својо мажичарини: исто-
ри, култури, панкни архитек-
тури и мода. Назад у мистички завође-
ње улога да тако, завођење би,
добрајат, не лажитој з а нивој
мистички крајидој, значај и вы-
питује гитак места, мажичарини
намажичарини.

Примећује у Ворку, а специјал-
на лаж да завођење улога на гитак
у лажик крајидој у гитак. Лажика: аи

поштових, які лінійної, які календарів... Не зможеш знайти ні одного простого календаря з латинським назвою місяців по-беларусь!

— Погодимо, каб у будучым намы місцовае ўважэ ў народным спутаткі места зварталі больш увагі і да гэтых дробязей. У мянялі бсе ўважальнічэ і з такім дробязь нараджаюцца паводзі да сьлёзі, да сьваго места, раслубкі, народы.

Міхась НОСІКАЎ,

Wronie HOSKAP,

Першая старонка першага нумара газеты «Беларускі калекцыянер» (№1, 1990)

Культурна-асьветніцкае выданьне, публікаваліся матэрыялы, прысьвечаныя філятэліі, нумізматыцы. Выходзіла прыкладна да 1999 году. Выйшла 24 нумары. Пасьля выхаду першых нумароў «Беларускага калекцыянера» адразу адгукнуліся беларусы замежжа. Напрыклад, калекцыянэр з Чыкага Багдан Павук даслаў у рэдакцыю выяву маркі Служага паўстаньня, якую на той час у Беларусі мала хто бачыў. Пісалі лісты калекцыянэры з Прыбалтыкі, Польшчы, Украіны, Нямеччыны, Расеі. Можна было ўбачыць нават такія публікацыі:

Старонка газэты «Беларускі калекцыянер» (№18, 1999)

19.08.1992 быў зарэгістраваны Беларускі саюз філятэлістаў. Па словах старшыні праўленьня Беларускага саюзу філятэлістаў Сяргея Піліповіча, Беларускі саюз філятэлістаў працягвае традыцыі саюза, які быў арганізаваны яшчэ ў 1960-я гады XX стагодзьдзя. І што зараз па ўсёй Беларусі ў нашых шэрагах прыкладна 200–250 чалавек.

Толькі пачынаючы з 1999 года ў Беларусі рэгулярна праводзяцца Нацыянальныя філятэлістычныя выставы. Першая Нацыянальная Філятэлістычная выстава адбылася ў Магілёве ў 1999. На мой погляд, называць трэба не Нацыянальная, а Рэспубліканская філятэлістычная выстава, што адпавядала б рэчаіснасьці.

Заўсёды ўражае, калі бачыш, як травінка прабіваецца праз асфальт... Ня глядзячы на «традыцыі»...

У Рэспубліцы Беларусь у 2021 годзе адбыліся дзьве філятэлістычныя выставы. 18/06 у 15,00 у Брэсьце адбылося адкрыцьцё Міжнароднай філятэлістычнай выставы «Брэст – 2021»,

прысьвечанай 80-годзьдзю гераічнай абароны Брэсцкай цвёрдзі. На суд журы было прапанавана 90 калекцый з Азэрбайджану, Армэніі, Беларусі, Германіі, Ізраілю, Латвіі, Малдовы, Польшчы, Расеі, Украіны і Чэхіі. XI Нацыянальная філіялістычная выстава «Белфіла 2021» адкрылася ў Віцебскім абласным краязнаўчым музэі 6 жніўня. У экспазыцыі прадстаўлена каля ста калекцый з Азэрбайджану, Армэніі, Ізраілю, Латвіі, Казахстана, Малдовы, Польшчы, Расеі, Украіны, Чэхіі. У рамках Нацыянальнай выставы аргкамітэт і журы ацанілі 95 экспанатаў. Уся дакумэнтацыя: заяўкі, каталёгі, дадаткі з пералікам узнагарод былі надрукаваныя на расейскай мове. Назва толькі адной калекцыі надрукавана на Беларускай мове. Гэта калекцыя картмаксімумаў філіяліста з мястэчка Луна Карповіча Лявона «Біблія ў мастацтве», якая была ўзнагароджана мэдалём у рангу Пазалочанай на першай і ў рангу Вялікай срэбранай – на другой.

Зьмест калекцыі «Біблія ў мастацтве» – гэта 160 картмаксімумаў-паштовак з маркай на малюнкавым боку і адпаведным гашэньнем, на якіх адлюстраваны выявы твораў знакамітых мастакоў, прысьвечаных тэмам ад Стварэньня сьвету і чалавека да Апакаліпсісу.

Тытульны ліст калекцыі «Біблія ў мастацтве»

Але, як аказалася, сярод экспанатаў была яшчэ адна калекцыя на Беларускай мове, хоць заяўлена па-расейску. Залатога мэдаля і Вялікага прызга ўдастоены Ігар

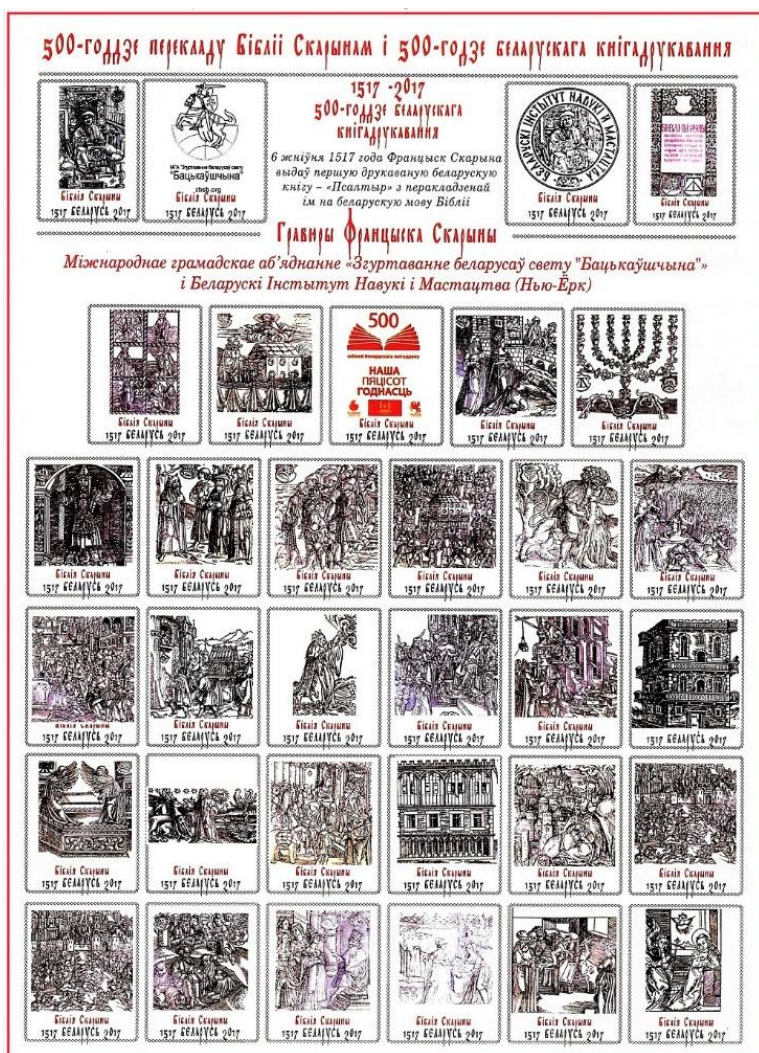
[illegible]

На прыкладзе гэтай калекцыі можна дакладна зразумець, што паштовая марка падобная электроннаму чыпу: гэты маленькі папяровы прастакутнік здольны несьці ў сабе велізарную інфармацыю. Трэба толькі ўмець гэтую інфармацыю прачытаць і зразумець. Ігар Федасенка папаўняе гісторыю самсябевыдату паштоўкамі і капэртамі, прысьвечанымі Тадэвушу Касцюшку.

195

Напярэдадні юбілею беларускага кнігадруку 6 жніўня 2017 Рэспубліканскаму ўнітарнаму прадпрыемству паштовай сувязі «Белпошта» і выдавецтву «Марка» быў прапанаваны ўзор для выдання марачнага лісту з гравюрамі Францішка Скарыны. Прапанова была адхілена. Тады Згуртаваньне «Бацькаўшчына» і Нью-Ёркскі Беларускі Інстытут Навукі і Мастацтва выпусьцілі сэрыю налекак з гравюрамі Францішка Скарыны. Налепкі стылізаваныя пад паштовыя маркі. Імі можна выдатна аздобіць ліст, паштоўку, нататнік, ноўтбук, пляншэт ды іншыя прылады для пісьма. Атрымаць іх можна было бясплатна на мерапрыемствах, якія адбываліся ў межах акцыі «Пяцісотгоднасьць» пры падтрымцы кампаніі «Будзьма Беларусамі». Ініцыятар выдання налекак – вядомы філятэліст з Гарадзеншчыны Лявон Карповіч.

Налепкі з гравюрамі Францішка Скарыны, выдадзены Згуртаваньнем «Бацькаўшчына» і Нью-Ёркскім Беларускім Інстытутам Навукі і Мастацтва (2017)

У пачатку XI стагоддзя паштовыя службы шэрагу краін далі магчымасць заказваць персаніфікаваныя маркі – паштовыя маркі, якія выпускаюцца па замове кліентаў пошты (прыватных асоб і арганізацый) з малюнкамі, прадстаўленымі заказчыкам. Так з’віліся персаніфікаваныя ці імянныя паштовыя маркі (англ. Personalized stamps).

*Імянныя паштовыя маркі Вітаўта Арабэла,
выдадзеныя фірмай ZAZZLE у 2013-2015*

Ліст ад Вітаўта Арабэла:

«Прывітаньне, Лявон! Рады пазнаёміцца. Дзякуй за ўвагу. Жыву ў Штатах; у мяне некалькі гадоў таму было хобі – Беларусь у Second Life, віртуальным 3D-асяроддзі. Тады на сэрвісе Zazzle.com можна было замовіць маркі і паштоўкі свайго дызайну; я рабіў скрыншоты з Другой Беларусі – мне рабілі такія маркі і паштоўкі. Zazzle.com, праўда, выстаўляў кучу абмежаваньняў: нічога на тэмы палітыкі, рэлігіі, знакамітасцяў, сэксу і каб не парушаліся аўтарскія правы. Так, маркі з Караткевічам, Адамовічам і Ермаловічам мне рабіць адмовіліся, бо яны вядомыя людзі і мне нават не сваякі...

Паштоўка ад Вітаўта Арабэла з дзвюма імяннымі маркамі

На працягу некалькіх гадоў разаслаў розным людзям у розных краінах каля 200 такіх адпраўленьняў. Акрамя альбома з маркамі, які Вы бачылі, вось альбом з паштоўкамі; на кожнай пазначаны тыя, хто іх атрымаў, а часам, клікаючы на спасылкі, можна пабачыць і фота (сканы) «прайшоўшых пошту», як кажуць філіяталісты:

<https://www.facebook.com/media/set/?set=a.1899729720052567&type=3>

Мусіць, маркі гэтыя робяцца рарытэтамі, бо на жаль (часова?), Zazzle.com зараз маркі на замову не робіць. Маркі хаця і легальныя, але неафіцыйныя: у каталёгі Скота, Міхеля, Стэнлі-Гібанса, Івера-Тэлье яны не ўключаны. Так што калі дасьце адрас, я вышлю Вам па аднаму асобніку тых марак, якія ў мяне засталіся».

Карыстаючыся мажлівасьцю заказваць імянныя маркі, адгукнуліся на падзеі 2020 у Беларусі замежныя філіяталісты. Першым стаў, наколькі мне вядома, Карстэн Альслебэн (Carsten Alsleben) выдавец Міжнароднага часопісу Беларускай філіяталіі (International Journal of Belarusian Philately) Belarus-Report.

Аўтарская канвэрта зь імянной паштовай маркай Карстэна Альслебэна, прысьвечаная Рэвалюцыі годнасьці 2020 і выдадзеная ў 2020

«Ва Украіне выпускалі канвэрт, прысьвечаны ляўрэату Нобэлеўскай прэміі міру Алесю Бяляцкаму. Разам з канвэртам выйшла і марка з выявай Пагоні на сіне-жоўтым фоне, прысьвечаная Беларусі ў сувязі з Нобэлеўскай прэміяй.

Марку і канвэрт выпускала «Укрпошта». Ініцыятарам выдання стаў грамадзкі дзеяч з Тэрнопалю Уладзімір Ханас. Ён кажа, што ва Украіне стае патрыятычных марак, але ў Беларусі такой прадукцыі няма. Дапамагалі ў выданні і гарадзенскія праваабаронцы. Таму мы паставілі выпускаць праект маркі з Беларускай сымболікай. Пасьля абмеркаваньняў паставілі абраць стылізаваны варыянт адной з першых марак Незалежнай Беларусі з гербам Пагоня. Гэта афіцыйны аплатны сродак – і своеасаблівы сымбаль падтрымання і салідарнасьці з Беларускім народам. І канвэрты, і маркі зробленыя, пасля спэцгашэньня мы іх дашлём Беларускім сябрам», – распавёў Уладзімір Ханас».

Аўтарская капэрта зь імянной паштовай маркай Уладзіміра Ханаса, прысьвечаная Алесю Бяляцкаму і марачны ліст зь імянной паштовай маркай (відарыс паштовай маркі Беларусі з Гербам «Пагоня» на фоне Дзяржаўнага Сьцягу Украіны), выдадзеныя ў 2022 ⁸⁶

Даніну павагі аказалі Алесю Бяляцкаму пошты сямі краін, выпусціўшы ў зварот афіцыйныя паштовыя блёкі з выявай Алеся Бяляцкага.

Блёкі з выявай Алеся Бяляцкага. Афіцыйныя выданьні поштаў Гвінэі, Цэнтральна-Афрыканскай Рэспублікі Сьера – Леонэ, Гвінэі, Лібэрыі, Гвінэі – Бісаў, Рэспублікі Тога, Цэнтральна – Афрыканскай Рэспублікі, Рэспублікі Тога, Рэспублікі Чад, выпушчаныя ў зварот у 2022

⁸⁶ Алесь Бяляцкі – Беларускі праваабаронца, старшыня праваабарончага цэнтру «Вясна», палітвязень, «вязень сумленьня». Ляўрэат Нобэлеўскай прэміі міру 2022 года.

У гэтым жа 2022 Укрпошта выпусціла блёк паштовых імянных марак, прысьвечаных Ляўрэатам Нобэлеўскай прэміі Святлане Алексіевіч і Алесю Бяляцкаму.

Імяны блёк, прысьвечаны ляўрэатам Нобэлеўскай прэміі Святлане Алексіевіч і Алесю Бяляцкаму, выдадзены поштай Украіны ў 2022

На полі блёку надрукаваныя цытаты з Пастановы Нобэлеўскага камітэту, за што прысуджана Нобэлеўская прэмія. На марцы Алесь Бяляцкі за кратамі, бо ён знаходзіцца ў турме. 3 сакавіка 2023 году ў судзе Ленінскага раёну Менску судзьдзя Марына Запаснік выракла Алесь Бяляцкага да 10 гадоў калёніі ва ўмовах узмоцненага рэжыму на запыт пракурора Аляксандра Караля.

Акрамя блёку былі выдадзены яшчэ тры капэрты.

Імяныя капэрты, прысьвечаныя ляўрэатам Нобэлеўскай прэміі Святлане Алексіевіч і Алесю Бяляцкаму, выдадзеныя поштай Украіны ў 2022

Даніну павагі выказалі Святлане Алексіевіч пошты сямі краін, выпусціўшы у зварот паштовыя блёкі з яе выявай.

Блёкі з выявай Святланы Алексіевіч. Афіцыйныя выданьні поштаў Рэспублікі Тога (2015), Рэспублікі Сьера – Леонэ (2015, 2016), Саламонавых выспаў (2015), Мальдзіваў (2015), выпушчаныя ў зварот у 2015-2016

У пачатку 2022 года паштовая служба Германіі па замове нямецкіх праваабаронцаў у сэрыі «Палітзняволеныя за кратамі» выпусціла дзесяць паштовых марак з партрэтамі палітвязьняў. Сярод іх дзьве прысьвечаныя Беларускаму палітзняволеным: блёгэру Сяргею Пятрухін, які ў той час знаходзіўся за кратамі ў Беларусі, і Святлане Купрэвай са штаба Бабарыкі (яе вызвалілі з СІЗА пад падпіску аб нявыезьдзе восеньню 2021 года).

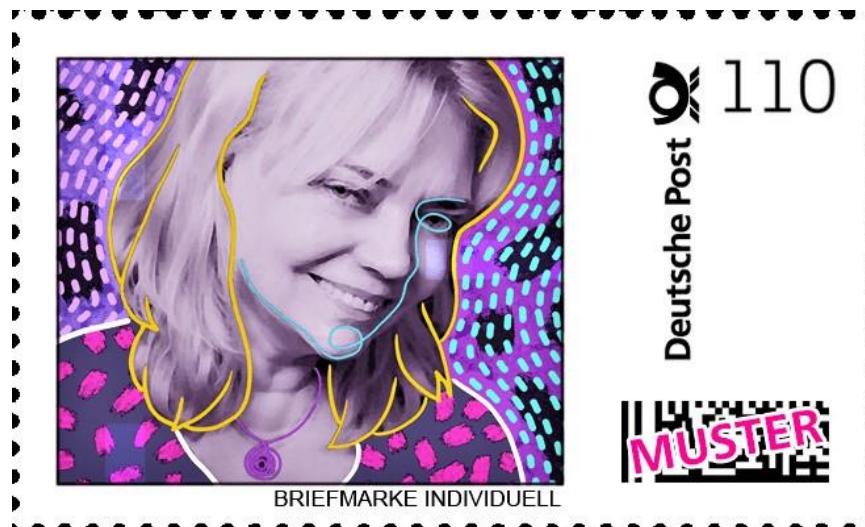

Блёгэр Сяргей Пятрухін. Імянная марка, выдадзеная поштай Германіі ў 2022

На марцы разьмешчана выява блёгэра Сяргея Пятрухіна, намінал і тлумачэньне ў выглядзе QR-коду, хто такі Сяргей Пятрухін і чаму ён апынуўся за кратамі ў Беларусі.

Беларускі блёгэр Сяргей Пятрухін зьяўляецца ініцыятарам крытычнага ў адносінах да ўрада YouTube-канала «Народны рэпарцёр». Напярэдадні прэзыдэнцкіх выбараў у Беларусі ў чэрвені 2020 года ён неаднаразова арыштоўваўся міліцыяй за «грубае парушэньне грамадзкага парадку». За гэта блёгэра ў красавіку 2021 года прыгаварылі да трох гадоў калёніі строгага рэжыму.

Беларуска Сьвятлана Купрэева была сябрам ініцыятыўнай групы кандыдата ад апазыцыі Віктара Бабарыкі на прэзыдэнцкіх выбарах 2020 года. У чэрвені 2020 года яна была арыштаваная Камітэтам дзяржаўнай бяспекі па абвінавачаньні ва «ухіленьні ад выплаты падаткаў і збораў у асабліва буйным памеры» без прадстаўленьня якіх-небудзь доказаў.

Сьвятлана Купрэева. Імяная марка, выдадзеная поштай Германіі ў 2022

Чарговае выданьне выданьне пошты Украіны прысьвечана 100-годзьдзю БНР і Рэвалюцыі Годнасьці 2020. На блёку тры маркі «2020 Менск 2020» з фатаграфіяй многатысячнага шэсьця з расьцягнутым Бел-Чырвона-Белым Сьцягам, які нясуць мітынгёўцы; тры маркі з фатаграфіяй сьвяткаваньня 100-годзьдзя БНР у Менску ў 2018 і тры маркі «Неверагодныя» з фатаграфіяй мітыngu ў Менску ў 2020, калі людзі здымалі абутак, каб стаць на лаўку. На прывесцы фатаграфія жанчыны ў белым перад шарэнгаю ўзброеных АМАПаўцаў і ўрывак з вершу Уладзіміра Някляева.

У эмігранцкай філіяліі Беларусаў у 2023 годзе адбылося чарговае выданьне. На аркушыку, выдадзеным поштай Польшчы праз паслугу «Мая марка» (Mój znaczek), партрэты аўтараў словаў і тэкстаў, словы і ноты трох твораў: «Магутны Божа», «Пагоня» і «Мы выйдзем шчыльнымі радамі» (Ваярскі марш). Ініцыятары выданьня разьлічваюць, што гэта справа паспрыяе ўжыўленьню Нацыянальнага Гімну ў жыцьцё.

*Марачны лісток, прысьвечаны Беларускай Гімнам, выдадзены поштай
Польшчы праз паслугу Мój znaczek у 2023*

Марачны лісток, прысьвечана Курапатам, таксама выдадзены поштай Польшчы праз паслугу «Мая марка» (Мój znaczek). На полі лістка першы слупок з вершу Анатоля Сыса «Адпусьціце мяне Курапаты».

*Марачны лісток, прысьвечаны Курапатам, выдадзены поштай Польшчы праз
паслугу Мój znaczek у 2024*

Маркі прысьвечаны тром тэмам. На першай марцы фота Курапат, Бел-чырвона-белы крыж з надпісам «Курапаты» на купе чалавечых чарапоў і даты 1937-1941. Тэма другой маркі «Ноч расстраляных паэтаў» з датай 29-30.11. 1937, прабоінамі ад куль і прабітым куляй гусіным пяром. Трэцяя марка прысьвечана Абароне Курапат, якая пачалася, калі ў 2017 годзе па загадзе ўлады ў Курапатах пачалі зносіць крыжы і будаваць бізнэс – цэнтар.

«Калі казаць пра прыклады падобных паштовых марак, бадай, самым рэдкім зьяўляецца выпуск пошты Чэскай Рэспублікі (2024), прысьвечаны Сьвятлане Ціханоўскай. Па маіх даных, быў зроблены ўсяго адзін асобнік у выглядзе малога ліста, на якім намалюваны партрэт Сьвятланы Ціханоўскай, таксама ёсьць выява гістарычнага герба «Пагоня» і надпіс Belarus.

Такія маркі, якія выдаюцца ўсяго адным асобнікам, называюцца пробнымі выпускамі. Маркі былі выдадзеныя з нагоды візыту Сьвятланы Ціханоўскай да прэзыдэнта Чэскай Рэспублікі», – піша Андрэй Мялешка.

Сьвятлана Ціханоўская. Марачны лісток, выдадзены поштай Чэхіі ў 2024

У Празе Рада БНР выпусьціла марку, прысьвечаную Васілю Быкаву. Эскіз маркі зрабіў Беларускі мастак (імя яго не называюць дзеля ягонай бясьпекі), скарыстаўшы фатаздымак вядомага Беларускага фатографа Ўладзімера Кармілкіна пачатку 90-х гадоў.

«Рада БНР пасля 70-гадовага перапынку аднавіла традыцыю выпуску паштовых марак, і першая прысьвечана Васілю Быкаву. Як вядома, Рада БНР прапанавала

абвясціць 2024-ты годам Быкава, 100-годзьдзе якога беларусы адзначаць праз некалькі дзён», – кажа Сяргей Навумчык.

Сяргей Навумчык памыляецца. Ліцэнзію для арганізацыі «Юбілейнай пошты БНР 1918–1978» Старшыня Рады БНР Вінцэнт Жук-Грышкевіч выдаў 30 траўня 1978. Значыць 50 гадоў таму, а не 70. Беларуская замежная пошта, афіцыйна зарэгістраваная ў Лёндане пад нумарам РБН2305515, выдала юбілейныя маркі чатырох наміналаў. Матывам марак стала Пагоня, надпіс «Беларусь» ды адна з лічбаў – 5, 10, 25 або 50. Колеры марак – чырвоны, сіні, жоўты й зялёны. Частка марак кожнага наміналу мае напіс: «Юбілейная Пошта Б.Н.Р. 1918 1978». Маркі прадаваліся па 20 цэнтаў кожная. Прыход з продажу марак пайшоў у Скарб Рады БНР. Адзін аркуш меў 50 марак, цана яго была \$8.00.

Пошта Чэхіі ў 2024 з нагоды 100-годзьдзя з Дня Нараджэння Васіля Быкава па ініцыятыве Рады БНР выпусціла малыя паштовыя лісткі чатырох тыпаў: з павялічанай выявай маркі з партрэтам Васіля Быкава, з сюжэтам вядомай паштоўкі з «Пагоняй» і гербамі ваяводзтваў і яшчэ ў дзвюх версіях – для ўнутраных і для міжнародных паштовых адпраўленняў з выкарыстаннем «літарных» наміналаў.

Васіль Быкаў. Да 100-годзьдзя з Дня Нараджэння. Тып 1. Малы лісток, выдадзены поштай Чэхіі ў 2024 па ініцыятыве Рады БНР

Василь Быкаў. Да 100-годзьдзя з Дня Нараджэньня. Тып 2. Малы лісток, выдадзены поштай Чэхіі ў 2024 па ініцыятыве Рады БНР

Василь Быкаў. Да 100-годзьдзя з Дня Нараджэньня. Тып 3. Малы лісток, выдадзены поштай Чэхіі ў 2024 па ініцыятыве Рады БНР

Васіль Быкаў. Да 100-годзьдзя з Дня Нараджэньня. Тып 4. Малы лісток, выдадзены поштай Чэхіі ў 2024 на ініцыятыве Рады БНР

“Маркі плянуюць распаўсюджваць пераважна ў дыяспары, але будуць таксама шукаць магчымасьць, каб хоць невялікая частка марак трапіла філіялістам у Беларусь”. Магчыма ў некага ўзьнікне пытаньне, для каго гэта важна? Для 250 філіялістаў у Беларусі? Спашлюся на цытату з ліста Вітаўта Тумаша да айца Лява Гарошкі ад 22 сьнежня 1972 года аб Скарынаўскіх марках, выдадзеных БІНІМам у 1972 годзе да 450-х угодкаў пачатку друку на тэрыторыі Беларусі:

«Дык на марку ўскладзены вялікі ідэйна-прапагандовы нацыянальны «багаж». Тое-сёе з гэтага яна напэўна зробіць. Пра марку плянуецца перадача ў СССР праз радыё Свабода. Пра яе маюць друкавацца артыкулы ў чужамоўным, філіялістычным і нефіліялістычным друку.

У глыбокай пашане, Ваш».

Лічу, што гэтыя словы актуальныя і сёньня. **Л.К.**

Liavon Karpovich: Belarusian self-published, author's postal items and named stamps

(webzine “Kultura.Natsyja”, issue 34, November 2024, 183-210, www.sakavik.net)

Abstract. This article is an attempt to describe the manifestation of postal self-issuance in the Republic of Belarus. Self-publishing emerged in the Soviet Union in the 1950s and was both a mechanism and an institution for the production and distribution of unauthorized handwritten and printed materials. Self-publishing in those years was part of the history of dissent. An association has been created to study self-publishing and there are communities in different countries. But it was not possible to find any research and just information about postal self-issuance - self-made envelopes, stickers, card maxims... The topic of the article was chosen not only because of the lack of such studies, but also because postal issues are like an electronic chip: these small paper rectangles are able to carry a lot of information. You just need to be able to read and understand this information.

Лявон Карпович: белорусские самоиздания, авторские почтовые отправления и именные марки

(вэб-журнал «Культура. Нацыя», № 34, ноябрь 2024, 183-210, www.sakavik.net)

Аннотация. Данная статья представляет собой попытку описать проявления почтового самовыпуска в Республике Беларусь. Самопубликация возникла в Советском Союзе в 1950-е годы и представляла собой одновременно механизм и институт производства и распространения несанкционированных рукописных и печатных материалов. Самостоятельная публикация в те годы — часть истории инакомыслия. Создана ассоциация по изучению самостоятельных публикаций и есть сообщества в разных странах. Но каких-либо исследований и просто информации о самовыпуске почтовых отправлений - самодельных конвертах, наклейках, карточных максимах найти не удалось. Тема статьи выбрана не только из-за отсутствия подобных исследований, но и потому, что почтовые выпуски подобны электронному чипу: эти маленькие бумажные прямоугольники способны нести в себе очень много информации. Просто нужно уметь читать и понимать эту информацию.

3 жыцця беларускіх суполак

Аляксандра Логвін: 35-я Сустрэча беларусаў Паўночнай Амерыкі - Новыя тэндэнцыі ў эпоху пашыранай камунікацыі, супрацоўніцтва і адзінства

З 31 жніўня па 2 верасня гэтага году беларусы Паўночнай Амерыкі сабраліся ў сонечным Таронта, штат Антарыё, Канада, на традыцыйны Сустрэчу, якая праводзіцца дыяспарай раз на два гады з пачатку 1950-х. Сёлетні год быў знакавым, бо гэтай важнай культурнай традыцыі споўнілася 35 гадоў. Як і раней, арганізатарамі выступілі Згуртаваньне Беларусаў Канады (ЗБК) і Беларуска-Амэрыканскае Задзіночаньне (БАЗА). Каб традыцыя захавалася і працягвалася, гэтыя найстарэйшыя арганізацыі беларускай дыяспары ў Паўночнай Амерыцы цесна супрацоўнічалі ў падрыхтоўцы 35-й Сустрэчы з больш маладымі дыяспарнымі арганізацыямі, такімі як Згуртаваньне Беларусаў Амэрыкі (ЗБА).

Важным дапаўненьнем да прыхільнікаў і наведвальнікаў 35-й Сустрэчы сталі беларусы з Еўропы, якія прыбылі ў вялікай колькасьці і прадстаўлялі свае суполкі і арганізацыі, уключаючы Асацыяцыю беларускага бізнесу за мяжой (АББА), СМІ (у тым ліку БелСат і блогеры), выбітных палітыкаў і праваабаронцаў. Яны значна дыверсіфікавалі і паспрыялі мэтам і парадку дня Сустрэчы, які цяпер уключае больш інтэнсіўны рост у заходнім паўшар'і бізнесу, СМІ і праваабарончай дзейнасьці беларускага паходжаньня.

Дзякуючы такой міжнароднай аўдыторыі і падтрымцы, мэты 35-й Сустрэчы – *“налепшаная камунікацыя, супрацоўніцтва і еднасьць”* – набылі новы імпульс, бо голас беларускай дыяспары ў Паўночнай Амерыцы знайшоў цяпер большы рэзананс на міжнародным узроўні.

Ва ўмовах сучасных палітычных рэалій мэтамі 35-й Сустрэчы былі:

- а) *умацаваньне чалавечага патэнцыялу* шляхам пашырэння магчымасцей беларускай дыяспары ў Паўночнай Амерыцы праз большую інтэграцыю пачаткоўцаў у нашы суполкі і спрыянне перадачы ведаў паміж пакаленьнямі беларускіх імігрантаў у Канадзе і Злучаных Штатах;
- б) *спрыянне супрацы* шляхам спрыяння камунікацыі і супрацы ў беларускіх этнічных і дзелавых колах у Паўночнай Амерыцы і за мяжой;
- с) *адстойваньне свабоднай і дэмакратычнай Беларусі* шляхам шырокага прасоўвання і распаўсюджвання бачаньня свабоднай і дэмакратычнай Беларусі ў Канадзе і

Злучаных Штатах праз большае ўзаемадзеянне з палітыкамі, суполкамі, дыяспарамі, сродкамі масавай інфармацыі і навуковымі коламі па ўсім свеце; і
г) *умацаванне сувязяў з еўрапейскімі калегамі* праз інтэграцыю паўночнаамерыканскіх беларускіх дыяспар з іх братамі і сёстрамі, якія знаходзяцца ў Еўропе.

Пасланне Сустрэчы – *“Умацоўваючы сувязі паміж арганізацыямі дыяспары і беларускімі дэмакратычнымі сіламі, мы можам супольна працаваць у накірунку пазітыўных зменаў”* – набыло новае, пашыранае значэнне і будзе працягваць вылучацца на міжнародным узроўні.

Дзякуючы гэтым новым вымярэнням, на Сустрэчы было выказана меркаванне, што надышоў час, каб беларусы Паўночнай Амерыкі ўзначалілі міжнародную ініцыятыву аб’яднання беларускіх дыяспараў у сусьветным кангрэсе.

Мы дзякуем усім, хто спрычыніўся да гэтага важнага паслання і падзеі, тым, хто дапамагаў і, несумненна, будзе працягваць дапамагаць, каб беларускі паўночнаамерыканскі міжнародны голас гучаў больш прыкметна як лідэра за дэмакратыю, правы чалавека, справядлівасць, разнастайнасць і мультикультуралізм. Асаблівая і глыбокая падзяка маладым беларусам, якія выйшлі падтрымаць традыцыю Сустрэчы, дапамагчы захаванню яго важнасць і гісторыю, і ў чые рукі мы аддаем нашу нацыю, спадчыну і будучыню.
Жыве Беларусь!

Aljaksandra Logvin: The 35th Summit of Belarusians of North America - New Trends in the Era of Enhanced Communication, Collaboration, and Unity

(webzine “Kultura.Natsya”, issue 34, November 2024, 211-214, www.sakavik.net)

On August 31 to September 2, 2024, Belarusians of North America gathered in the sunny Toronto, Ontario, Canada, for its traditional bi-annual Summit held since early 1950th by the diaspora. This year was significant, as it marked the 35th occasion of this important cultural tradition. Consistent with the past, the Belarusian Canadian Alliance (BCA) and the Belarusian-American Association (BAZA) were the organizers of the Summit. To ensure the tradition stays and continues, these oldest organizations of the Belarusian diaspora in North America closely collaborated in the preparation of the 35th Summit with younger diaspora organizations such as the Association of Belarusians in America (ABA).

An important addition to the supporters and attendees of the 35th Summit were Belarusians from Europe, who came in great numbers and representation of such groups as the Association of Belarusian Businesses Abroad (ABBA), media (including BelSat and bloggers), prominent politicians, and human rights activists. They greatly diversified and contributed to the goals and agenda of the Summit, which have now included a more intense growing in the Western hemisphere of businesses, media, and human rights activism of Belarusian origin.

With this international audience and support, the goals of the 35th Summit – “*enhanced communication, collaboration, and unity*” – gained a new momentum as the voice of Belarusian diaspora in North America has now resonated more profoundly internationally, across the world.

In the circumstances of current political realities, the objectives of the 35th Summit were:

- a) *strengthening the human potential* by empowering Belarusian diaspora in North America through a greater integration of newcomers into our communities and facilitating knowledge transfer across generations of Belarusian immigrants in Canada and the United States;
- b) *promoting collaboration* by fostering communication and collaboration within Belarusian ethnic and business circles in North America and abroad;
- c) *advocating for a free and democratic Belarus* by widely promoting and communicating the vision of a free and democratic Belarus in Canada and the United States through greater engagement with politicians, communities, diasporas, media, and academia around the world; and
- d) *strengthening connections with European counterparts* through integrating North American Belarusian diasporas with their brothers and sisters based in Europe.

The Summit’s message – “*By strengthening connections among diaspora organizations and Belarusian Democratic Forces, we can collectively work towards positive change*” – has gained a novel, enhanced meaning and will continue to stand out prominently, internationally.

Thanks to these new dimensions, it was suggested at the Summit that the time has come for the Belarusians of North America to lead on an international, globe-wide initiative of uniting Belarusian diasporas in a worldwide congress.

We thank all those who have contributed to this important message and event, those, who have helped, and will, undoubtedly, continue to help the Belarusian North American

international voice sound more prominently as a leader for democracy, human rights, justice, diversity, and multiculturalism.

Our special and deep thanks to younger Belarusians, who came out to support the Summit tradition, help preserve its importance and history, and to whose hands we entrust our nation, heritage, and future.

Long live Belarus! *Zhyve Belarus!*

Александра Логвин: 35-й Съезд белорусов Северной Америки – новые тенденции в эпоху углубления коммуникации, сотрудничества и единства

(веб-журнал «Культура. Нация», выпуск 34, ноябрь 2024, 211-214, www.sakavik.net)

С 31 августа по 2 сентября 2024 года белорусы Северной Америки собрались в солнечном Торонто, Онтарио, Канада, на свой традиционный саммит, проводимый раз в два года с начала 1950-х годов диаспорой. Этот год был знаменательным, поскольку в нем отмечалось 35-е событие этой важной культурной традиции. Организаторами съезда, как и прежде, выступили Белорусско-Канадский Альянс (БСА) и Белорусско-Американская Ассоциация (BAZA), к которым присоединилась Ассоциация белорусов Америки (АБА).

Алесь Каралькевіч: 35-я Сустрэча беларусаў Паўночнай Амерыкі

Згуртаваньне Беларусаў Канады (ЗБК) і Беларуска-Амэрыканскае Задзіночаньне (БАЗА) правялі 35-ы Саміт беларусаў Паўночнай Амэрыкі на выходныя ў Дзень працы 2024 у Таронта. Гэты саміт — адно з найбуйнейшых мерапрыемстваў беларускага замежжа, арганізаваных дзяспарай для дзяспары. Традыцыя такіх сустрэч вядзецца з 1952 года.

Гісторыя

Першая сустрэча беларусаў Паўночнай Амэрыкі адбылася на канадзкім баку Ніягарскага вадаспаду ў ліпені 1952 году. Яна была прысьвечаная Янку Купалу. Паводле архіўных зьвестак ЗБК, на сустрэчу было каля 120 чалавек.

*Першы саміт беларусаў Паўночнай Амэрыкі на Ніягарскім вадаспадзе.
Ліпень 1952. (крыніца: “Жыццё Вінцэнта Жук-Грышкевіча”)*

35-я сустрэча праходзіла ў Таронта з 31 жніўня да 2 верасня 2024 года

Дзень першы. 31 жніўня

Першы дзень саміту прайшоў на базе пасяховага высокатэхналагічнага бізнесу GVA Lighting, створанага беларускім інжынерам і прадпрымальнікам Уладзімірам Грыгорыкам.

Кампанія GVA Lighting распрацоўвае і вырабляе унікальныя сістэмы асвятлення архітэктурных аб'ектаў, спалучаючы перадавыя тэхналогіі, навуку і мастацтва, каб падкрэсліць прыгажосць жамчужын сусветнай архітэктуры: Луўра, Лінкальн-цэнтра, Таўэрскага моста і дзесяткаў іншых аб'ектаў у розных краінах свету.

Па добрай канадскай традыцыі ўдзельнікі выказалі ўдзячнасць зямлі, на якой адбылася сустрэча. Новае пакаленне беларусаў прачытала словы на трох мовах.

French: *“Toronto se trouve sur le territoire du 'Bol avec une seule cuillère'. Le 'Bol avec une seule cuillère' est un traité entre les Anishinaabes, les Mississaugas et les*

Haudenosaunees qui les engage à partager le territoire et à protéger la terre. Les Nations autochtones et les peuples qui ont suivi, ainsi que les Européens et tous les nouveau-venus, ont été invités à rejoindre ce traité dans un esprit de paix, d'amitié et de respect."

English: "Great Toronto is in the 'Dish With One Spoon Territory'. The Dish With One Spoon is a treaty between the Anishinaabe, Mississaugas and Haudenosaunee that bound them to share the territory and protect the land. Subsequent Indigenous Nations and peoples, Europeans and all newcomers have been invited into this treaty in the spirit of peace, friendship and respect."

Belarusian: "Вялікі Таронта знаходзіцца на «Тэрыторыі талеркі з адной лыжкай». Талерка з адной лыжкай - гэта дагавор паміж Анішынаабэ, Місісаугас і Хаўдэнасауні, які абавязаў іх сумесна жыць на гэтай зямлі і абараняць яе. Наступныя карэнныя нацыі і народы, а таксама еўрапейцы і ўсе зноўку прыбыўшыя былі запрошаны да гэтай дамовы ў духу міра, сяброўства і павагі."

Прагучалі гімны Канады, Злучаных Штатаў Амэрыкі і Беларускай Народнай Рэспублікі. З прывітальным словам выступіла Старшыня Рады БНР Івонка Сурвілла (тэкст прыкладаецца).

Старшыня Рады БНР Івонка Сурвілла вітае гасьцей 35-й Сустрэчы

Гасьцей вітаў Вячаслаў Бортнік, сябра БАЗА

Аляксандра Логвін, старшыня ЗБК, афіцыйна адкрыла Сустрэчу і зачытала прывітальныя словы ад спадара Зянона Пазьняка (тэкст прыкладаецца).

Таксама быў прэзентаваны беларускі сцяг, які спадарыня Яноўская падняла над Эверэстам. Яе сваякі вынеслі яго на сцэну.

Затым адбылося прадстаўленне беларускіх суб'ектаў, дыяспарных суполак і праектаў:

- [Рада Беларускай Народнай Рэспублікі](#)
- [Аддзелы Згуртаваньня Беларусаў Канады – Таронта, Атава, Манрэаль, Альбэрта](#)
- Беларуская Аўтакефальная Праваслаўная Царква, прыход сьвятога Кірылы Тураўскага
- [Беларуска-Амэрыканскае Задзіночаньне БАЗА Вашынгтон, Фларыда, Нью-Ёрк](#)

- [Асацыяцыя беларусаў у Амэрыцы, АВА](#)
- [Асацыяцыя Беларускага Бізнесу Замежжа, АВВА](#)
- [Беларускі інстытут навукі і мастацтва імя Скарыны, Канада](#)
- [Беларускі інстытут навукі і мастацтва імя Скарыны, ЗША](#) - Юрась Кіпель
- [Фундацыя Крачэўскага](#) - Валянціна Трыгубовіч
- [Выдавецтва «Скарына Прэс»](#). - Ігар Іваноў
- [Выдавецтва «Грунвальд»](#). - Вольга Яноўская
- [Беларусы Чыкага](#) - Жана Чарняўская
- [Беларусы Осціна](#) - Сяргей Адзінец
- [Фонд BySol](#) - Андрэй Стрыжак
- [INeedHelpBY ініцыятыва](#) - Піліп Гаўрышаў
- Дарадца [Офіс Святланы Ціханоўскай](#) - Франак Вячорка
- Дарадца [Svetlana Tikhanovskaya's](#) adviser па эканамічных рэформах - Алесь Аляхновіч
- Член [Каардынацыйнай Рады](#) трэцяга склікання Марыя Яфімава
- [Belsat TV](#) - Сяргей Падсасонны
- Блогер і спартыўны журналіст - [Аляксандр Івулін](#)
- [Вольная грамадзкая ініцыятыва](#) - Вераніка Станкевіч
- [Беларускі цэнтр расследаванняў](#) - Бектур Іскендэр

Гэтая сустрэча была арганізавана крыху інакш, чым папярэднія, дзе мы маглі пачуць індывідуальныя даклады і правесці некалькі дыскусій пасля. На гэты раз арганізатары ўтварылі панэлі з некалькімі спікерамі, якія ўдзельнічалі ў абмеркаванні прадстаўленых пытанняў.

Панэльная дыскусія 1. «Супрацоўніцтва дыяспар Паўночнай Амерыкі»

- Як беларускія бізнесы сябе прэзентуюць у замежжы, як ідзе ўзаемадзеянне і камунікацыі паміж бізнесамі
- Якія медыя пляцоўкі існуюць ў ЗША і Канадзе? Што можа дыяспара і медыі зрабіць для бізнесу ў замежжы? Як рэкламаваць беларускія бізнесы сярод беларусаў?

- Якім чынам бізнесы могуць падтрымліваць дыяспаральныя структуры?
- Ці патрэбна нам агульная медыяпляцоўка для ЗША і Канады на прафесійным узроўні?
- Фінансавая будучыня дыяспары

Панэльная дыскусія 2. «Узаемадзеянне беларускага бізнесу, СМІ і дыяспары»

- Што на вашу думку павінна быць галоўнымі задачамі беларускай дыяспары ў бліжэйшыя 3 гады?
- Як дыяспары могуць дапамагаць Беларусі і Ўкраіне?
- Назавіце праблемы і поспехі беларускіх праектаў у замежжы за апошнія 3 гады? Культурныя праекты, туры артыстаў, дапамога пацярпелым, грамадскія ініцыятывы.

Панэльная дыскусія 3. «Беларускі бізнес за мяжой, сучасны стан і перспектывы развіцця»

Трэцяя панэль была арганізавана партнёрам Асацыяцыяй беларускага бізнэсу за мяжой «АВВА», дзе сябры асацыяцыі распаўялі пра ўласны досвед вядзення бізнесу за мяжой, але ўсё яшчэ адчуваюць сваю сувязь з Беларуссю.

Важна адзначыць, што арганізатары наўмысна пайшлі на ўкраінскі кейтэрынг для ўсёй ежы, якая прадастаўлялася падчас мерапрыемства, бо яны ведалі, што такім чынам увесь прыбытак ад гэтага пойдзе на падтрымку намаганняў Украіны ў барацьбе з ваеннай агрэсіяй Расіі.

І, вядома, мерапрыемства не магло быць завершаным бяз канцэрта. Перад гэтым удзельнікі пачулі прывітальныя словы ад Барбары Стаднік-Фелінчак, генеральнага сакратара, кіраўніка выканаўчага савета Кангрэса палякаў Канады.

Падчас канцэрта ўдзельнікі ўбачылі:

- Раісу Аршанскую і Віктара Котава, дуэт, які аб'яднаў фартэпіяна і нашы ўнікальныя цымбалы, якія сапраўды з'яўляюцца адным з сымбалаў Беларусі.
- Валянціну Шаўчэнка, шматгадовага лідара беларусаў Канады і моцную спявачку з прыгожым голасам.
- Юрась Шамецька, Беларускага і Канадзкага паэта, які падзяліўся сваімі чароўнымі творамі.
- Міхала Рыкава, спявака, гітарыста і перакладчыка

- Яваровых Людзей, фальклёрны калектыў пад кіраўніцтвам Віялеты Кавалёвай
- Трыа Казакоў, прафесійную групу беларускіх выканаўцаў з ЗША.

Дзень другі. 1 верасня 2024 года

Другі дзень саміту праходзіў у памяшканні прыходу Сьвятога Кірылы Тураўскага і беларускім цэнтру. Адно з унікальных беларускіх месцаў у Паўночнай Амерыцы.

Удзельнікі паглядзелі выставу гістарычных артэфактаў і пачулі прэзентацыю пра гісторыю Беларускага цэнтру ў Таронта, прэзентацыі арганізацыяў канадскай

дзяспары: ЗБК, Парафія Сьвятога Кірылы Тураўскага, БІНіМ Канады і вельмі цікавае прэдаўленьне аб Радзе БНР. Пазьней таксама пачулі прэзентацыі: БАЗА, БІНіМ ЗША, Фундацыі Крачэўскага, Выдавецтва Скарына-Прэс і беларусаў у Брытаніі, іншых праектаў у Канадзе, ЗША, Польшчы.

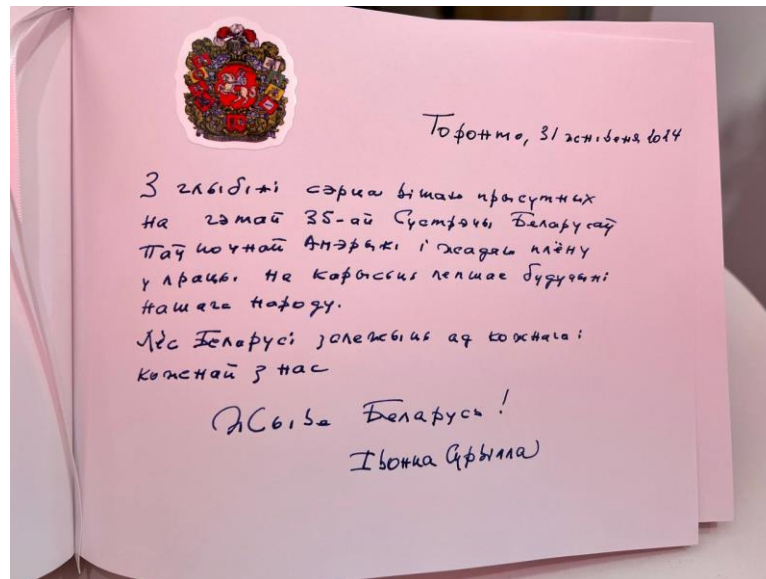
Дзень трэці. 2 верасня 2024 года

Трэці дзень саміту праходзіў на тэрыторыі сватыні пакутнікаў у Мідлендзе, Антарыё, дзе знаходзіцца яшчэ адзін унікальны беларускі артэфакт — Крыж Эфарысініі. Беларускі крыж у Мідлэндзе — помнік мучанікам за свабоду Беларусі, усталяваны ў манастырскім комплексе «Martyr's Shrine», які знаходзіцца ў 2 гадзінах язды ад Таронта, на возеры Гурон. Госці змаглі пабачыць не толькі адзіны ў Канадзе беларускі мемарыял, але і вялікі археалагічны музей з экспазіцыяй жыцця першых еўрапейскіх пасяленцаў у Канадзе.

На заканчэнне

Гэтая сустрэча паказала, што беларускія ідэі і мары яшчэ жывыя і працягваюць расці, нягледзячы на ўсе перашкоды. Гэтыя 3 дні зарадзілі ўдзельнікаў энергіяй, далі ідэі для новых праектаў і сталі пляцоўкай для супрацоўніцтва на карысць вольнай і незалежнай Беларусі.

Запашэнні, справаздачу і ўражанні ад саміту можна паглядзець на Youtube-канале ЗБК:

https://youtube.com/playlist?list=PLpVAb1_mBacDQVchgTZAfpAueDQpjCJv&si=AVWL15CG98LRM7dA

Дадаткі да артыкула А.Каралькевіча

Прывітаньне Старшыні Рады БНР, сп І.Сурвілла

Дарагія Суродзічы, шаноўныя госці!

Ад імя Рады Беларускай Народнай Рэспублікі, маю прыемнасць вітаць Вас на гэтай 35-ай Сустрэчы Беларусаў Паўночнай Амерыкі.

25 сакавіка 1918 году Рада абвясціла незалежнасць Беларускай Народнай Рэспублікі. Бог ведае, дзе мы сёння былі б бяз Акту 25-га Сакавіка.

Ад 1919 году, Рада дзейнічае на чужыне: першыя два старшыні, Крэчэўскі і Захарка - з Чэхаславаччыны, Абрамчык з Францыі, Жук-Грышкевіч з Канады, Сажыч з ЗША, і я - з Канады. Мэтай Рады да 1991-га году было - усімі даступнымі нам спосабамі - аднавіць незалежнасць Беларусі, а з 1991-га - яе захаванне.

Дарагія Сябры,

Пачну маё прывітанне сёння словамі Якуба Коласа, “МОЙ РОДНЫ КУТ, ЯК ТЫ МНЕ МІЛЫ. ЗАБЫЦЬ ЦЯБЕ НЕ МАЮ СІЛЫ”. На маю думку, гэтыя словы яднаюць усіх нас лепш як любы іншы сымбал прыналежнасці да нашай зямлі. Усе мы тужым па бацькаўшчыне, усе марым пра вольную, нармальную еўрапейскую краіну, якой Беларусь ужо магла б быць, калі б наш народ не паверыў у 1994-м годзе кандыдату ў прэзідэнты, Лукашенку. Усе мы таксама робім што можам, каб памагчы нашаму народу выжыць і вызваліцца.

Сёння хацела б звярнуць Вашу увагу на ролю беларусаў замежжа ў гэты час, калі пагражае нашаму краю ня толькі страта незалежнасці, але і генацыд нашага народу. Рэжым усімі спосабамі стараецца забраць ад нас і перадаць нашаму адвечнаму ворагу наш край. Пачаў ад знішчэння нашай культурнай спадчыны і няма таго дня каб ня прыдумаў якогась новага злачынства супраць беларушчыны.

Вельмі добра, што тыя з Вас, што прыехалі пасля 2020-га году ўжо ўзяліся за працу разам з першай пост-савецкай хваляй эміграцыі, якая пераняла асягненні паваеннай хвалі, імятлікія ініцыятывы ажыццяўляюцца ў праектах на карысць беларушчыны. З задавальненнем бачу беларускія кніжныя клубы, віртуальныя спатканні з паэтамі і пісьменьнікамі, святкаванні нашых традыцыйных і нацыянальных святаў, на якіх прысутнічае штотраць больш удзельнікаў. Нават кангрэс прадпрымальнікаў - адсутнасць якіх была нашай традыцыянай слабасцю.

Цяпер хацелася б падзяліцца з Вамі маімі прыярытэтамі.

Першы з іх - наша ідэнтычнасць! Пакуль Беларусь не станеца зноў такой, якой мы яе жадаем, мы не маем права асымілявацца!!! Наадварот - мы мусім усё рабіць каб зберагчы нашу беларускасць, і нашу душу - нашу мову!

Але каб захаванне нашай спадчыны - нам патрэбныя хоць адзін наважны музей і салідны Архіў. Наша дыяспара ня мае нават дзе захаванне сваю гісторыю!

Бо тады калі іншыя этнічныя групы стараліся заставацца сабе след на гэтым кантынэнце, мы паўстагоддзя марылі аб вяртанні на Бацькаўшчыну. Спадчыну нашу хацелі захаванне для Беларусі ў БЕЛАРУСІ, дзе яна вынішчалася.

Дык вось, мо возьмемся і пачнём тая “fundraising”, каб нарэшыце стварыць штось сталае тут, для будучых пакаленняў беларусаў замежжа і беларусістаў.

Другі мой прыярытэт. ЕДНАСЦЬ. Мы народ разумны, інтэлігентны. Маём усе сваё меркаваньне, як зрабіць нешта правільна. Але нам адначасна вельмі цяжка пагадзіцца з тым, што наш субяседнік таксама разумны, і мае СВАЁ меркаваньне. І магчыма таму часам спрачаемся, каб даказаць, што нашая праўда больш праўдзівая. У гэтым мы моцна падобныя да французав. Нам цяжка прызнаць, што думка субяседніка магчыма ня горшая за нашу, і што разам мы маглі б прыдумаць нешта яшчэ лепшае!

У гэтыя цяжкія часы, калі так вазная супрацоўніцтва каб штосьці асягнуць, канцепт “нацыянальнай згоды” (уніён націанале) мог бы памагчы нам вырашыць шмат праблемаў. Дык мо варта папрабаваць?

Хацела б нарэшыце з Вамі падзяліцца доўгім дасведчаннем шматкультурнага жыцця Канады. Усім нам ведама, што найбольшым заданьнем Беларусаў замежжа, гэта быць голасам беларускага народу, сапраўдным, гучным, які рэжым ад яго адабраў. Нашым заданьнем ёсць казаць свету, што мы існуем, і што ёсць на зямлі такі народ, які змагаецца за сваё месца між іншымі народамі Еўропы. Месца якое у яго адбіраюць два дыктатары - адзін здраднік, а другі агрэсар.

Нашым арганізацыям у Амерыцы і ўсюды ў свеце треба ўваходзіць у большыя міжэтнічныя структуры - палітычныя, культурніцкія, мастацкія, літэратурныя, фальклорныя, - бо калі мы прысутныя, нас бачаць і пра нас ведаюць. Мы гэта называлі “політік де пресенце”, - палітыка прысутнасці - якая нам памагла здабыць сваё належнае месца ў грамадскім жыцці Паўночнай Амерыкі. Дзесяткамі гадоў мы стараліся быць прысутнымі на ўсіх міжэтнічных эмпрэзах, ва ўсіх міжэтнічных арганізацыях, і з намі лічыліся!

Прыйшла калейка маладзейшай эміграцыі заняць гэтае месца і пакладаю вялікія надзеі што Вы гэта зробіце. Ведаю, што усе Вы робіце усё што можаце каб памагчы Украіне, і нашым палітычным вязням. Але роля нашая на гэтым не канчаецца. Будзе яна галоўным заданьнем дыяспары пакуль не здабудзем пачэснае месца для нашага краю ў сям’і цывілізаваных народаў свету.

Але і гэта ня усё! Нам трэба рэагаваць на кожнае непраўдзівае слова, якое будзе напісана або сказана пра нас у заходніх СМІ, ці ўстановах.

Нам трэба пісаць пратэсты, петыцыі, або папросту лісты - асабістыя або калектыўныя - каб прыпомніць што мы існуем. Разлічваю на Вашыя ініцыятывы, дарагія сябры! Кожны з Вас можа нечым падзяліцца, каб прыцягнуць увагу на Беларусь.

А галоўнае цяпер, каб не прагандлявалі Беларусьсю на карысць міру ва Украіне. Такая магчымасць існуе!!! Дык рабіце ўсё што у Ваішых сілах, каб гэтага не дапусціць. У Амерыцы і ў Еўропе, РАЗАМ МЫ МОЖАМ!!!

Дык закончу на гэтым мой Зварот да Вас.

Вітаю Вас усіх і жадаю прыемна і карысна правесці гэтыя дні!

Жыве Беларусь!

Івонка Сурвілла, Старшыня Рады БНР

Прывітаньне ад З.Пазьняка

Выступ да 35-й Сустрэчы Беларусаў Паўночнай Амэрыкі

Паважаныя спадарыні і спадары, дарагія беларусы. Вітаю Вас на 35-й Сустрэчы Беларусаў Паўночнай Амэрыкі, якая цяпер адбываецца ў Канадзе. Зычу Вам узыньслага настрою ў справе нашай дарагой Бацькаўшчыны-Беларусі.

Гэта вельмі добрая традыцыя, запачаткаваная ў 1952 годзе ў Канадзе, каб можна было рэгулярна, раз на два гады, беларусам сабрацца разам з усяго кантыненту і пагаварыць пра цяперішчыну, будучыню і нашае беларускае існаваньне.

Цяперака наша Айчына перажывае цяжкі час: краіна пад гібрыднай акупацыяй Масквы і прамаскоўскай здрады, там топчацца чужое войска і лятаюць чужыя самалёты, няспынна адбываюцца рэпрэсіі супраць беларусаў, у турмах 50 тысячаў вязьняў на палітычных абвінавачваньнях, зьнішчаюць беларускія кнігі і бібліятэкі, жыцьцё перапоўнілася расейскай хлусьнёй.

Але крок за крокам мы перамагаем гэты цяжкі час, бо ёсьць сілы і ёсьць людзі, якія тое робяць. Яны бачаць будучыню Айчыны. Тут я адзначу толькі адно важнае і патрэбнае для беларусаў правіла.

Гісторыя сьведчыць, што ў барацьбе за вольную Беларусь, за яе будучыню, за яе народ і свабоду мы, беларусы, можам спадзявацца толькі на самых сябе. Будзьма пэўныя ў сваёй сіле і ў сваіх магчымасьцях. Будзе так, як мы зробім. Перад намі задача нацыянальнага існаваньня. Ведаючы гэта, шануйма сваю гісторыю, сваю беларускую мову і сваіх герояў. Не пускайма чужых куміраў у нашае сэрца.

Цяпер наша добрая дзяржаўная будучыня будзе залежыць ад таго, ці створым мы беларускую вызвольную вайсковую сілу ў саюзе з Украінай. А мы яе створым. Усёй моцаю мы павінны дапамагаць украінцам у барацьбе супраць расейскага агрэсара.

Вітаю ўсіх беларусаў на гэтай сустрэчы.

Хай шчасьціць усім быць разам!

Жыве Беларусь!

31 жніўень 2024 года.

Зянон ПАЗЬНЯК

Alex Korolkevich: 35th SUMMIT OF BELARUSIANS IN NORTH AMERICA
(webzine “Kultura.Natsya”, issue 34, November 2024, 215-228, www.sakavik.net)

Abstract. The Belarusian Canadian Alliance (BCA) and the Belarusian-American Association (BAZA) held the 35th Summit of Belarusians in North America on 2024 Labour Day weekend in Toronto. This summit is one of the biggest Belarusian events abroad, organized by diaspora for diaspora. The tradition of these meetings has been going continuously since 1952. In this article readers can find a compact description of a 3 day long gathering of Belarusians in Toronto that proved that Belarusian Ideas and Dreams are still alive and continue growing despite all of the obstacles. The event charged participants with energy, gave them ideas for new projects and provided a platform for cooperation for the benefit of a free and independent Belarus.

Александр Королькевич: 35-й САММИТ БЕЛОРУСОВ В СЕВЕРНОЙ АМЕРИКЕ
(вэб-журнал «Культура. Нацыя», № 34, ноябрь 2024, 215-228, www.sakavik.net)

Анотацыя. Беларуска-канадскі альянс (BCA) і Беларуска-амерыканская асацыяцыя (BAZA) правелі 35-й Самміт беларусов Северной Америки в выходные, посвященные Дню труда 2024 года в Торонто. Этот саммит является одним из крупнейших белорусских мероприятий за рубежом, организованных диаспорой для диаспоры. Традиция таких встреч продолжается непрерывно с 1952 года. В этой статье читатели могут найти краткое описание трехдневной встречи в Торонто, которая доказала, что белорусские идеи и мечты все еще живы и продолжают развиваться, несмотря на все препятствия. Мероприятие зарядило участников энергией, дало им идеи для новых проектов и предоставило площадку для сотрудничества на благо свободной и независимой Беларуси.

Знакамітыя людзі

Сьветлай памяці Данаты Генрыхайны Мурзёнак (1929-2024)

Ад рэдакцыі: Рэдакцыя часопіса “Культура. Нацыя” з сумам паведамляе, што не стала Данаты Генрыхайны Мурзёнак і выказвае свае шчырыя спачуваньні рэдактару часопіса, Пятру Мурзёнку, яго родным і бліжнім.

Даната Генрыхайна Мурзёнак прымала актыўны ўдзел у грамадскім жыцці беларусаў Атавы – разам са сваім мужам, Пятром Сільвестравічам Мурзёнкам (1930-2010), яны вучылі дзяцей беларускага суботняга класа на працягу пяці вучэбных сезонаў – 2004-2009.

Д.Г. Мурзёнак (дзяв. *Мажэйка*), нарадзілася 6 сьнежня 1929 года (па пашпарту; хаця, паводле слоў яе сяцёр, 4 лістапада 1929 года) у вёсцы Дунілавічы, Пастаўскага раёну, Віцебскай вобласці. Значную частку жыцця - 45 гадоў - яна пражыла з мужам у вёсцы Дварчаны таго ж раёну. Нарадзіла і выхавала двух сыноў - Генадзія і Пятра, мае 4 унукаў і 5 праўнукаў.

Па хатняму прыбраўшыся (Дварчаны, 1995)

На Купальле (Атава, 2008)

Даната Генрыхаўна Мурзёнак больш за сорак гадоў працавала настаўніцай пачатковых класаў у школах Пастаўскага краю ў Беларусі (Якавішкі, Васіліны, Шкіралі, Дварчаны) і яшчэ пяць год у суботнім беларускім класе ў сталіцы Канады Атаве (2004-2009). За сваё жыццё яна навучыла прыгожа пісаць, чытаць, танцаваць і сьпяваць звыш 600 беларускіх дзетак. У Канадзе адзначыла разам з мужам дыямантавы юбілей (60!) у шлюбе (2010).

Сьветлая памяць!

The blessed memory of Danata Henrykhaina Murzionak (1929-2024)

(webzine “Kultura.Natsyja”, issue 34, November 2024, 229-231, www.sakavik.net)

Editorial board of the webzine “Culture. Natsyja” informs us that Danata Genrykhauna Murzionak has passed away on November 13, 2024, and expresses the deepest gratitude to the editor of the web-zine, Piotra Murzionak, and to his family and friends. For more than forty years she worked as a primary school teacher in the schools of the Pastavy region in Belarus (Yakavishki, Vasiliny, Shkirali, Dvarchany) and in the Belarusian Saturday class in Ottawa (2004-2009). During her life, she taught more than 600 Belarusian children to write, read, dance and sing beautifully. In Canada, she and her husband celebrated their diamond anniversary (60!) in marriage.

Светлой памяти Данаты Генриховны Мурзёнак (1929-2024)

(вэб-журнал «Культура. Нацыя», № 34, ноябрь 2024, 229-231, www.sakavik.net)

Редакция веб-журнала «Культура. "Нацыя" с прискорбием сообщает о кончине Данаты Генриховны Мурзёнак и выражает искренние соболезнования редактору журнала Пётру Мурзёнку, его семье и друзьям. Более сорока лет она работала учителем начальных классов в школах Поставского района в Беларуси (Якавишки, Василены, Шкирали, Дварчаны) и в белорусском субботнем классе в Оттаве, столице Канады (2004-2009). За свою жизнь она научила более 600 белорусских детей красиво писать, читать, танцевать и петь. В Канаде они с мужем отметили бриллиантовый юбилей (60!) совместной жизни.

Наступны 35-ты нумар часопіса «КУЛЬТУРА. НАЦЫЯ» выйдзе ў красавіку 2025 г.